

CENTRALNA BANKA
CRNE GORE

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ O RADU 2020. GODINA

Podgorica, 2021. godine

IZDAVAČ	Centralna banka Crne Gore Bulevar Svetog Petra Cetinjskog br. 6 81000 Podgorica telefon +382 20/664-997, 664-269 fax +382 20/664-576
INTERNET STRANICA	http://www.cbcg.me
SAVJET CENTRALNE BANKE	Dr Radoje Žugić, guverner Dr Nikola Fabris, viceguverner Miodrag Radonjić, viceguverner Dr Zorica Kalezić, viceguverner Dr Milorad Jovović Ruždija Tuzović Dr Nikola Milović
GRAFIČKA PRIPREMA	Nikola Nikolić
LEKTURA	Maja Đuretić-Mrdak
ŠTAMPA	DOO „PRO FILE“ Podgorica
TIRAŽ	200 primjeraka

Molimo korisnike ove publikacije da prilikom korišćenja podataka iz Izvještaja obavezno navedu izvor.

SPISAK UPOTRIJEBLJENIH SKRAĆENICA

AD	Akcionarsko društvo	G20	Group of 20 (Grupa 20 - Godišnji forum predstavnika 20 najvećih svjetskih ekonomija)
AIM II	Accession to Internal Market II (Pristupanje unutrašnjem tržištu)	GFI	Godišnji finansijski iskazi
AQR	Asset Quality Review (Provjera kvaliteta aktive)	GWh	Gigawatt hours (gigavati po satu)
ARIMA	Autoregressive Integrated Moving Average (Autoregresioni integrisani model sa pokretnim prosjecima)	HANFA	Hrvatska agencija za nadzor finansijskih usluga
ATM	Automated teller machine (bankomat)	HE	Hidroelektrana
BaFin	Njemačka savezna agencija za nadzor nad finansijskim uslugama	HICP	Harmonised index of consumer prices (Harmonizovani indeks potrošačkih cijena)
BCBS	The Basel Committee on Banking Supervision (Bazelski odbor za nadzor banaka)	HOV	Hartija od vrijednosti
BCI	Business Confidence Index (indeks poslovne osjetljivosti korporativnog sektora)	IEC	International Electrotechnical Commission (Međunarodna elektrotehnička komisija)
BCM	Business Continuity Management (Upravljanje poslovnim kontinuitetom)	IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance (Instrument za pretpristupnu pomoć namijenjen pružanju podrške zemljama kandidatima, kao i potencijalnim kandidatima za članstvo u EU)
BDP	Bruto domaći proizvod	IRF	Investiciono-razvojni fond
BIPS	Business Intelligence Payment System (alat za monitoring platnog sistema)	ISO	International Organisation for Standardization (Međunarodna organizacija za standardizaciju)
BIA	Business Impact Analysis (Analiza uticaja na poslovanje)	IT	Informaciona tehnologija
BIS	The Bank for International Settlements (Banka za međunarodna poravnanja)	ITIL	Information Technology Infrastructure Library (Biblioteka infrastrukture informacionih tehnologija)
BRRD	Bank Recovery and Resolution Directive (Direktiva o oporavku i sanaciji banaka)	JVI	Joint Vienna Institute
BSCEE	Banking Supervisors from Central and Eastern Europe (Bankarski supervizori iz Centralne i Istočne Evrope)	KD	Komanditno društvo
CBCG	Centralna banka Crne Gore	KYC-SA	Know Your Customer Security Attestation Application (aplikacija koja se koristi za praćenje bezbjednosti SWIFT mreže)
CCAF	Cambridge Centre for Alternative Finance (Centar za alternativne finansije u Kembridžu)	MFI	Mikrokreditna finansijska institucija
CDS	Credit Default Swap (svop kreditnog neizvršenja)	MMF	Međunarodni monetarni fond
CEBS	Committee of European Banking Supervisors (Odbor evropskih bankarskih kontrolora)	MONEYVAL	Komitek eksperata Savjeta Evrope za procjenu mjera iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma
CEF	Center for Excellence in Finance (Centar za izvrsnost u finansijama, Ljubljana)	MONSTAT	Uprava za statistiku Crne Gore
CG	Crna Gora	MRS	Međunarodni računovodstveni standardi
CISZP	Centralni informacioni sistem za praćenje žalbi i pitanja potrošača	MSFI	Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja
CKDD	Centralno klirinško depozitarno društvo	NAC	National Analysis Center of notes (Nacionalni centar za analizu novčanica)
CNAC	Coin National Analysis Center (Nacionalni centar za analizu kovanog novca)	NCC	National Counterfeit Center (Nacionalni centar za borbu protiv falsifikovanja)
COVID-19	Coronavirus disease 2019 (bolest izazvana novim koronavirusom)	NVO	Nevladina organizacija
CRD V	Capital Requirements Directive (Direktiva o zahtjevima kapitala)	O/N	Overnight (prekonoćna sredstva na računima)
CRPS	Centralni registar privrednih subjekata	OCI	Other Comprehensive Result (ostali ukupni rezultat)
CRR 2	Capital Requirements Regulation (Regulativa o zahtjevima kapitala)	OD	Ortačko društvo
DC	Data center	OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj)
DNS	Deferred Net Settlement (platne transakcije, u iznosu manjem od minimalne vrijednosti platnih transakcija koje moraju biti procesuirane u RTGS sistemu, utvrđenom propisom Centralne banke Crne Gore)	ORM	Operational Risk Management (Upravljanje operativnim rizikom)
DOO	Društvo sa ograničenom odgovornošću	PAD	Payment Accounts Directive (Direktiva o platnim računima)
EBA	European Banking Authority (Evropsko nadzorno tijelo za bankarstvo)	PBG2	Policy-Based Guarantees (Kreditne garancije za razvoj)
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development (Evropska banka za obnovu i razvoj)	PEPP	Pandemic emergency purchase programme (Pandemijski program kupovine sredstava)
ECB	Evropska centralna banka	PER	Program ekonomskih reformi
ECL	Expected credit losses (očekivani kreditni gubici)	POS	Point of sale (Terminal koji omogućuje plaćanje robe i usluga putem ubacivanja platne kartice)
EKS	Efektivna kamatna stopa	PPCG	Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji
EONIA	European OverNight Index Average (ponderisana prosječna kamatna stopa po kojoj su realizovane prekonoćne pozajmice u valuti između relevantnih banaka u eurozoni)	PPEKS	Prosječno ponderisana efektivna kamatna stopa
ESA 2010	The European System of National and Regional Accounts (Evropski sistem nacionalnih i regionalnih računa)	PPNKS	Prosječno ponderisana nominalna kamatna stopa
ESCB	Evropski sistem centralnih banaka	PSD	Payment Services Directive (Direktiva o platnim uslugama)
EU	Evropska unija	RFI	Rapid Financing Instrument (Instrument brzog finansiranja)
EUREP	Eurosystem repo facility for central banks (Finansijski instrument Evropske centralne banke kojim se nude likvidna sredstva u eurima centralnim bankama zemalja izvan eurozone)	RTGS	Real Time Gross Settlement (Platni sistem u kome se izvršavaju pojedinačne platne transakcije između učesnika po bruto principu u realnom vremenu)
EURIBOR	Euro Interbank Offered Rate (Eurska međubankarska stopa)	RWA	Risk-weighted assets (rizikom pokrivena aktiva)
EZ	Evropska zajednica	SDI	Strane direktne investicije
FCP	Financial Consumer Protection (Zaštita potrošača na finansijskom tržištu)	SFS	Savjet za finansijsku stabilnost
		SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
		SWIFT	Society For Worldwide Interbank Financial Telecommunications (Format koda za vršenje svjetskih međubankarskih transakcija)
		TE	Termoelektrana
		UN	Ujedinjene nacije
		UN/DESA	United Nations Department of Economic and Social Affairs (Odjeljenje Ujedinjenih nacija za ekonomske i socijalne poslove)
		USD	Američki dolar

SADRŽAJ

UVODNA RIJEČ GUVERNERA CENTRALNE BANKE CRNE GORE	7
1. MAKROEKONOMSKI AMBIJENT I STANJE PRIVREDE	13
1.1. Makroekonomski ambijent	15
1.2. Kretanja u bankarskom sistemu	20
1.2.1. Kretanja kamatnih stopa banaka	23
1.2.2. Kretanje kamatnih stopa IRF-a	25
1.2.3. Kretanje kamatnih stopa MFI	26
1.3. Kretanja u realnom sektoru	26
1.3.1. Kretanja u najvažnijim sektorima crnogorske privrede	26
1.3.2. Pokazatelji realnog sektora dobijeni obradom godišnjih finansijskih iskaza privrednih subjekata za 2019. godinu	28
2. OSTVARIVANJE POLITIKE CBCG U IZVJEŠTAJNOJ GODINI	31
2.1. Politika CBCG u izvještajnoj godini	33
2.2. Aktivnosti na realizaciji politike CBCG	36
2.2.1. Monetarna i finansijska stabilnost	36
2.2.2. Nacionalni platni promet	62
2.2.3. Nadgledanje platnih sistema	80
2.2.4. Upravljanje međunarodnim rezervama	80
2.2.5. Aktivnosti trezora	85
2.2.6. Pristupanje EU i saradnja sa međunarodnim finansijskim institucijama	89
2.2.7. Upravljanje ljudskim resursima	91
2.2.8. Odnosi s javnošću i transparentnost	94
2.2.9. CBCG kao društveno odgovorna institucija	95
2.3. Aktivnosti banke iz oblasti podrške efikasnog ostvarivanja osnovnih funkcija Centralne banke	96
2.3.1. Upravljanje rizicima u Centralnoj banci u funkciji ostvarivanja Politike CBCG	96
2.3.2. Informaciono-tehnološke aktivnosti Centralne banke u funkciji ostvarivanja Politike CBCG	97
2.4. Finansijsko poslovanje Centralne banke Crne Gore u 2020. godini	98
2.4.1. Bilans uspjeha Centralne banke za 2020. godinu	98
2.4.2. Bilans stanja Centralne banke na dan 31. 12. 2020. godine	104
2.4.3. Iskaz o promjenama na kapitalu Centralne banke na 31. 12. 2020. godine	105
3. MAKROEKONOMSKE PROGNOZE ZA 2021. GODINU	107
3.1. Prognoza makroekonomskih indikatora	109
3.1.1. Projekcija kretanja inflacije za 2021. godinu	109
3.1.2. Projekcija bruto domaćeg proizvoda Crne Gore za 2021. godinu	111
3.1.3. Projekcija ostalih makroekonomskih agregata za 2021. godinu	114
4. POLITIKA CENTRALNE BANKE U 2021. GODINI	117
5. PRILOZI	123
Prilog 1 – Statistika	125
Prilog 2 – Uticaj pandemije COVID-19 na finansijsko poslovanje Centralne banke Crne Gore	134
Prilog 3 – Podzakonska akta CBCG donijeta tokom 2020. godine	138

UVODNA RIJEČ GUVERNERA CENTRALNE BANKE CRNE GORE

Poslovanje Centralne banke Crne Gore tokom 2020. godine bilo je uslovljeno pandemijom COVID-19, koja je značajno uticala na sve sfere poslovanja u Crnoj Gori. Razvoj neizvjesnosti tokom godine i potpuno novi faktori u poslovnom okruženju fokusirali su aktivnosti Centralne banke na dodatno očuvanje stabilnosti. Snaženje otpornosti finansijskog, odnosno bankarskog sektora usmjerilo je poslovanje CBCG u pravcu očuvanja potencijala za budući rast. Sve aktivnosti, redovne i vanredne, kreirane pod uticajem razvoja pandemije, sprovedene su u skladu sa utvrđenom Politikom Centralne banke, važećim propisima i međunarodnim standardima.

Poslovanje Centralne banke pozitivno su ocijenile i relevantne međunarodne organizacije, što je detaljnije navedeno u boksu 1.

Boks 1 – Ocjena eksternih revizora o poslovanju CBCG

MMF je, u februaru 2021. godine, prvi put od osnivanja CBCG, pripremio eksternu analizu kontrolnih mehanizama institucije. Utvrđeno je da CBCG ima snažne operativne kontrolne mehanizme svojih ključnih funkcija (uključujući oblasti upravljanja rezervama, trezorskog poslovanja, finansija i kontrolinga, operativnih rizika, interne revizije), koji su podržani od spoljne revizije, sprovedeni u skladu sa međunarodnim standardima uz transparentan okvir finansijskog izvještavanja. Eksterna revizija finansijskih izvještaja CBCG za 2020. godinu je uspješno i kvalitetno završena, a eksterni revizor Deloitte dao je pozitivno mišljenje uz tvrdnju da „finansijski iskazi daju istinit i objektivni prikaz, po svim materijalno značajnim aspektima, finansijskog položaja CBCG na dan 31. decembra 2020. i njene finansijske uspješnosti i tokova gotovine za godinu koja se završava na taj dan, u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja”. Eksterni revizor finansijskih izvještaja u posljednje dvije godine nije imao nijednu preporuku za rukovodstvo CBCG u pogledu unapređivanja finansijskog poslovanja.

Dodatno, na proljećnim sastancima sa MMF-om, istaknuto je:

„Mjere koje je CBCG donijela sa ciljem ublažavanja posljedica pandemije koronavirusa po stanovništvo i privredu bile su pravovremene, adekvatne i u skladu sa dobrom praksom ostalih centralnih banaka”.

CBCG je jedna od rijetkih institucija koja je dobila ocjenu dobrog progressa u Izvještaju o napretku Evropske komisije za 2020, a sličan rezultat, na osnovu već ispunjenih preporuka Evropske komisije za 2021, očekujemo i ove godine. Naime, privodi se kraju proces procjene kvaliteta aktive (AQR), a prethodno je usvojeno preko 40 podzakonskih akata za implementaciju Zakona o kreditnim institucijama i Zakona o sanaciji kreditnih institucija, što su bili zahtjevi postavljeni od strane EU partnera.

Konačno, u najnovijem izvještaju Evropske komisije o kvalitetu Programa ekonomskih reformi Crne Gore za 2021, navedeno je da je CBCG preduzela snažne mjere podrške finansijskog sektora za likvidnost realnom sektoru kako bi ublažila uticaj krize, uključujući moratorijum na otplatu i restrukturiranje zajma, dok su aktivnosti nadgledanja bile kvalitetne, uključujući i monitoring uticaja mjera. Ostvaren je dobar napredak u jačanju supervizije, uključujući funkcionisanje profesionalnog Supervizorskog komiteta za podršku donošenju odluka u oblasti supervizije i povećanje kapaciteta off site kontrole.

Procjenjuje se da je, usljed pandemije, pad bruto društvenog proizvoda u 2020. godini bio u rasponu od 15% do 17%. Veliki broj sektora, naročito uslužnih, je ostao bez značajnog dijela godišnjeg prihoda, a i povezane djelatnosti su pretrpjele uticaj na poslovanje. Gotovo svi sektori u privredi zabilježili su godišnji pad.

Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, crnogorska privreda je tokom 2020. godine, na osnovu kvartalnih procjena, ostvarila negativnu stopu ekonomskog rasta od 15,2%. Ekonomska kretanja tokom 2020. godine značajno su bila određena pojavom pandemije, što se snažno odrazilo na pad ekonomskih pokazatelja. Raspoloživi statistički pokazatelji ukazuju na negativne trendove u većini sektora. Smanjen je obim aktivnosti u građevinarstvu, trgovini, zabilježen je i značajan pad dolazaka i noćenja turista, pad ukupne industrijske proizvodnje, većine vidova saobraćaja, dok se jedino u šumarstvu bilježi rast proizvodnje.

Godišnja stopa inflacije u decembru 2020. godine, mjerena potrošačkim cijenama, iznosila je -0,9%, a mjereno harmonizovanim indeksom potrošačkih cijena -1,3%, dok je prosječna stopa pada cijena iznosila -0,3%. Najveći pad zabilježen je u kategorijama prevoz i hoteli i restorani, što je direktna posljedica administrativnih mjera i ograničenja u suzbijanju širenja koronavirusa. Pad cijena nafte na međunarodnom tržištu je dodatno uticao na smanjenje cijena goriva u Crnoj Gori, a samim tim i na opšti nivo cijena.

Pandemija se odrazila na smanjenje ekonomske aktivnosti, pa samim tim i na pad naplate budžetskih prihoda. Istovremeno, primjena socio-ekonomskih mjera za pomoć privredi i građanima pogođenim pandemijom rezultirala je rastom budžetskih rashoda, što je doprinijelo znatnom povećanju budžetskog deficita u odnosu na 2019. godinu. Deficit na nivou 10,1% BDP-a je uticao i na rast neto javnog duga, koji je u 2020. godini, prema podacima Ministarstva finansija, dostigao iznos od 84,3% BDP-a.

Deficit tekućeg računa platnog bilansa bilježi rast od 46,4% u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu. Povećanje deficita je posljedica smanjenja suficita na računu usluga, naročito usljed pada prihoda od turizma i transporta zbog razvoja pandemije. Usljed otežane međunarodne razmjene, spoljnotrgovinski deficit bio je za 20,6% manji nego u 2019. i iznosio je 1,6 milijardi eura ili 39,1% BDP-a. I dalje postoji visok nivo uvozne zavisnosti, mada je ukupan uvoz roba smanjen za 19%, dok je izvoz smanjen za 12,2% u odnosu na 2019. godinu. Uprkos padu prihoda od turizma, na računu usluga zabilježen je suficit, ali za 82,2% manji nego u 2019. godini. Ovi podaci ukazuju na jednu od najvećih ranjivosti crnogorske privrede, a to je nizak stepen diverzifikacije proizvodne strukture.

Sveukupna ekonomska kretanja izazvana pandemijom negativno su se odrazila i na tržište rada gdje je došlo do pada zaposlenih i rasta nezaposlenih lica. Zabilježen je pad prosječnog broja zaposlenih od 13,2% u odnosu na prethodnu godinu, kao i godišnji rast stope nezaposlenosti u decembru 2020. godine od 4,27 p.p., prema podacima Zavoda za zapošljavanje Crne Gore. Prosječan broj registrovanih nezaposlenih lica u 2020. godini bio je viši za 13,4% nego u prethodnoj godini.

Centralna banka je u 2020. godini nastavila sa regulatornim aktivnostima u pravcu dalje harmonizacije regulatornog okvira sa pravnom tekovinom EU u oblasti bankarskog sektora, platnog prometa i u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Takođe, propisivanjem privremenih mjera, implementiranih kroz pet paketa mjera, Centralna banka je tokom 2020. uticala na očuvanje likvidnosti banaka, rast kreditnog potencijala i preliivanja likvidnosti ka stanovništvu i privredi. Pravovremena reakcija Centralne banke i balansirani paketi mjera uspješno su djelovali na očuvanje stabilnosti bankarskog sektora, ali i na očuvanje likvidnosti i solventnosti klijenata. U tom pravcu CBCG je koristila obaveznu rezervu kao instrument monetarne politike u cilju očuvanja finansijske stabilnosti i podsticanja kreditne aktivnosti. Izmjenama Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore, smanjena je stopa obavezne rezerve banaka za dva procentna poena, čime se se bankama oslobodio dio sredstava za plasiranje privredi i stanovništvu, a u cilju smanjenja negativnog uticaja izazvanog pandemijom.

U julu 2020. godine uspješno je završen tvining projekat „Podrška regulaciji finansijskih usluga” koji je finansiran iz IPA 2014. Projekat je realizovan u saradnji sa konzorcijumom koji su činile Banka Njemačke, Hrvatska narodna banka, Banka Holandije, Njemačka savezna agencija za nadzor nad finansijskim uslugama (BaFin) i Hrvatska agencija za nadzor finansijskih usluga (HANFA). Projekat se odnosio na sve supervizore finansijskog sektora u Crnoj Gori, a njegov glavni cilj bio je obezbjeđivanje stabilnijih, održivijih i efikasnijih finansijskih usluga, usklađenih sa najboljim praksama EU, kao podrška razvoju privatnog sektora i jačanju konkurentnosti ekonomije. Tokom ovog projekta izrađena je regulativa usklađena sa pravnim tekovinama EU, kojoj je u oblasti bankarstva fokus bio na implementaciji savremenih prudencijalnih supervizorskih standarda, kao i standarda u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kao jednoj od obaveza Crne Gore u postupku pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Sa ciljem daljeg jačanja povjerenja u bankarski sistem, Centralna banka je u 2020. započela proces procjene kvaliteta aktive (AQR), kao najefikasnijeg prudencionog instrumenta za procjenu kvaliteta aktive banaka. Procjena kvaliteta aktive crnogorskog bankarskog sistema obavlja se u skladu sa smjernicama i najboljom praksom propisanom priručnikom Evropske centralne banke.

Funkciju nadzora nad potrošačkim kreditiranjem, Centralna banka je realizovala vršeći ocjenu ostvarenog nivoa usklađenosti poslovanja sa propisima kojima se uređuje potrošačko kreditiranje, putem posrednih i neposrednih kontrola svih kreditora kojima je izdala dozvolu za rad. Ova funkcija je dodatno dobila na značaju u vrijeme primjene privremenih mjera, gdje je Centralna banka pružala pojašnjenja za pravilnu primjenu mjera donesenih u cilju ublažavanja negativnih uticaja pandemije na finansijski sistem.

U cilju uspostavljanja adekvatne funkcije sanacije banaka, Centralna banka je tokom 2020. godine intenzivno radila na kreiranju podzakonske regulative i uspostavljanju sveobuhvatnog regulatornog okvira za primjenu sanacionih ovlašćenja iz Zakona o sanaciji kreditnih institucija.

Na kraju prethodne godine u Crnoj Gori poslovalo je dvanaest banaka, devet mikrokreditnih finansijskih institucija, dvije lizing kompanije i jedna faktoring kompanija koje su bile pod kontinuiranim supervizorskim nadzorom Centralne banke. Bankarski sistem je, i pored negativnog uticaja pandemije, zadržao stabilnost, povećao otpornost i očuvao poslovanje. Tokom 2020. godine evidentirani su zadovoljavajući indikatori kod ključnih bilansnih pozicija, pad kamatnih stopa, uz blago lošiji kvalitet aktive. Uprkos naglašenim rizicima, bankarski sektor je pružio značajnu podršku privredi i stanovništvu tokom kriznog perioda.

Platni sistem Centralne banke je u 2020. godini poslovao stabilno i efikasno i obezbijedio maksimalnu raspoloživost (100%) i pouzdanost, kao i brzinu izvršavanja platnih transakcija. Ostvaren je niži obim i vrijednost realizovanog platnog prometa u odnosu na 2019. godinu za 8%, odnosno 10%, respektivno.

Centralna banka je upravljala međunarodnim rezervama na način koji je usklađen sa monetarnom politikom i kojim je obezbijeđeno nesmetano ispunjenje obaveza Crne Gore prema inostranstvu. Rukovodeći se načelima likvidnosti i sigurnosti ulaganja, a u skladu sa definisanom investicionom strategijom, Centralna banka je efikasno upravljala sredstvima međunarodnih rezervi. Sve dospjele obaveze prema inostranstvu su realizovane, a korespondentski odnosi sa inostranim partnerima su u kontinuitetu unapređivani. Centralna banka je efikasno upravljala, kako sa sredstvima međunarodnih rezervi, tako i sa potrebama za gotovinom. Kontinuirano se pratilo stanje i tokovi gotovog novca, vršila procjena potreba i obezbjeđivala odgovarajuća količina i apoenska struktura novčanica i kovanog novca u eurima.

Saradnja sa međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama i drugim centralnim bankama je aktivno nastavljena i tokom 2020. godine, uprkos brojnim izazovima izazvanim pandemijom. Takođe, nastavljeno je sa ispunjavanjem obaveza koje Centralna banka ima u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, kao i komunikacija sa MMF-om i Svjetskom bankom.

Naime, tokom 2020. godine, nastavljeno je sa ispunjavanjem svih obaveza za pregovaračka poglavlja koja se odnose na oblasti vezane za funkcije Centralne banke i kojima rukovode zaposleni u Centralnoj banci (IV Sloboda kretanja kapitala, IX Finansijske usluge i XVII Ekonomska i monetarna unija), i u kojima ima aktivnu ulogu (XVIII Statistika i XXXII Finansijski nadzor). Centralna banka je aktivno učestvovala u izradi Priloga za godišnji Izvještaj Evropske komisije za Crnu Goru, kao i u pripremi nacionalnih strateških dokumenata, kao što su Program ekonomskih reformi Crne Gore za period 2021–2023. godine i Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2021–2023. godine.

Centralna banka je i u godini krize izazvane pandemijom COVID-19, ostala dosljedna politici transparentnog informisanja javnosti o svim aspektima svog funkcionisanja, te je redovno i intenzivno održavala komunikaciju sa medijima i ostalom zainteresovanom javnošću. Prepoznajući da pandemija, osim po zdravlje ljudi, predstavlja i rizik za zdravlje i otpornost bankarskog sistema, Centralna banka je nastojala da kroz intenzivnu i kontinuiranu saradnju sa medijima doprinese podizanju nivoa informisanosti i boljem razumijevanju pozicije i uloge CBCG u doba krize. Posebnu pažnju u oblasti komunikacija, Centralna banka je ispoljila kroz pojačano informisanje javnosti u vezi sa primjenom privremenih mjera za ublažavanje negativnih uticaja pandemije na finansijski sistem. Aktivnosti na unapređenju znanja zaposlenih nastavljene su i u 2020. godini, premda se, zbog pandemije, realizacija stručnog usavršavanja zaposlenih odvijala u nešto smanjenom obimu i uglavnom putem onlajn programa.

Značajna pažnja posvećena je i funkciji društvene odgovornosti Centralne banke, kroz mnogobrojne humanitarne aktivnosti, podršku aktivnostima od opšteg društvenog značaja, kao i podizanje nivoa finansijske edukacije i inkluzije.

Treba istaći da se Centralna banka pridružila institucijama, kompanijama i pojedincima u prikupljanju sredstava za borbu protiv pandemije i donirala značajna sredstva u ove svrhe. Takođe, obezbijedena je i donacija za Republiku Hrvatsku za saniranje štete od posljedica razornog zemljotresa. U 2020. su nastavljene redovne aktivnosti na obilježavanju Svjetske nedjelje novca i Svjetskog dana štednje, kao i dodjela Godišnje nagrade CBCG.

Finansijsko poslovanje Centralne banke u 2020. godini bilo je uspješno i odraz je odgovornog upravljanja svim sredstvima Centralne banke. Posebna pažnja je posvećena praćenju i analizi faktora koji utiču na ostvarivanje prihoda i izvršavanje rashoda, naročito u uslovima pandemije. Ukupno ostvareni prihodi Centralne banke bili su viši za 11,9% u odnosu na plan i za 1,93% u odnosu na prihode iz 2019. godine. Takođe, i troškovi poslovanja su odraz racionalnog poslovanja Centralne banke. Naime, troškovi poslovanja izvršeni su na nižem nivou od troškova iz 2019. godine za 0,43%, odnosno za 5,78% niže od plana. Kao rezultat ovakvog poslovanja Centralne banke, u 2020. godini ostvarena je neto dobit u iznosu od 5,12 miliona eura, što je kontinuitet rasta dobiti za prethodnih deset godina. Osnovni kapital povećan je za 6,38%, a ukupan kapital za 8,52% u odnosu na kraj prethodne godine. Raspodjela dobiti za 2020. godinu u iznosu od 5,12 miliona eura, realizovana je u skladu sa odredbama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore i to na način da je u opšte rezerve izdvojeno 50%, odnosno 2,56 miliona eura, u specijalne rezerve 10% ili 511,77 hiljada eura i kao prihod budžeta Crne Gore 40% ili 2,05 miliona eura.

Ključni izazov u 2021. godini biće saniranje posljedica pandemije COVID-19, kao i očuvanje ukupne stabilnosti sistema i standarda stanovništva. Imajući u vidu i dalje prisutnu nestabilnost ukupnog makroekonomskog ambijenta, sigurno je da će se posljedice krize osjećati i u narednom periodu. Očekivanje Centralne banke je da će nakon uspješno sprovedene imunizacije, doći do oporavka, ali da će on ipak trajati duže od godinu dana. Na kreatorima politike je da sinergetski djeluju sa ciljem očuvanja potencijala rasta i da kroz zajedničku saradnju sa međunarodnim institucijama, naročito EU institucijama, pronađu adekvatan balans u kreiranju socioekonomskih mjera. Očuvanje stimulativnog poslovnog ambijenta, uz poštovanje međunarodnih standarda je ključno za materijalizaciju budućeg potencijalnog rasta.

Guverner

Dr Radoje Žugić

**MAKROEKONOMSKI AMBIJENT I
STANJE PRIVREDE**

01

1.1. Makroekonomski ambijent

Bruto domaći proizvod (BDP)

Ekonomska kretanja tokom 2020. godine u Crnoj Gori, kao i na globalnom nivou, bila su značajno determinisana pojavom pandemije COVID-19, što se snažno odrazilo na pad relevantnih ekonomskih pokazatelja. Nakon značajnog rasta u prethodne tri godine, u 2020. godini je, na osnovu kvartalnih procjena MONSTAT-a, zabilježena negativna stopa realnog rasta BDP-a od -15,2%¹. Osnovni indikatori ukazuju na negativne trendove u većini sektora, a najveći pad je ostvaren u sektoru turizma i sa njime povezanim djelatnostima. Kod skoro svih komponenti potrošnje BDP-a, uključujući ličnu potrošnju domaćinstava, izvoz roba i usluga, uvoz roba i usluga, bruto investicija u osnovna sredstva i promjene u zalihama, zabilježen je pad u odnosu na prethodnu godinu. Samo je komponenta potrošnje države ostvarila nominalni rast, iz razloga povećanja troškova za pomoć privredi pogođenoj pandemijom.

Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a o kvartalnom kretanju BDP-a, pozitivna stopa je ostvarena u prvom kvartalu 2020. godine (2,6%), dok je u ostalim kvartalima zabilježen pad u odnosu na isti kvartal prethodne godine, i to: u drugom -20,3%, trećem -26,9% i četvrtom -7,5%.

U 2021. godini očekuje se postepeni oporavak ekonomije. Ocjene međunarodnih institucija koje se bave prognozama rasta BDP-a za Crnu Goru su pozitivne i kreću se u rasponu od 5% do 9%. U ovom rasponu se kreću i prognoze Centralne banke.

Tabela 1.1

Prognozirane stope rasta BDP-a Crne Gore u 2021. godini (u %)					
Institucija	Evropska komisija	EBRD	MMF	UN/ DESA	Svjetska banka
2021.	6,8	5,0	9,0	5,9	7,1

Izvor: sajtovi navedenih institucija

Stopa rasta BDP-a koju za 2021. godinu predviđa Ministarstvo finansija², prema osnovnom scenariju iznosi 10,5%, dok prema scenariju nižeg rasta koji, između ostalog, podrazumijeva pretpostavke sporije dinamike realizacije investicija, oporavak turističke privrede ispod očekivanja, neizvjesnost daljeg kretanja epidemije odnosno uspješnosti vakcinacije i procenta vakcinisane populacije, predviđena stopa rasta je 7,3% (tabela 1.2).

¹ Preliminarni podaci, na osnovu kvartalnih procjena BDP-a. Konačni podaci će biti objavljeni u septembru 2021. godine.

² Izvor: „Program ekonomskih reformi za Crnu Goru 2021–2023.“, mart 2021. godine.

Tabela 1.2

Prognozirane stope rasta BDP-a Crne Gore, 2020–2022. godine (u %)					
BDP Crne Gore (Ministarstvo finansija) PER	Procjena	Osnovni scenario		Scenario nižeg rasta	
	2020.	2021.	2022.	2021.	2022.
Realni rast BDP-a	-15,2	10,5	6,5	7,3	5,9

Izvor: Program ekonomskih reformi za Crnu Goru 2021–2023, str. 38, mart 2021.

Inflacija

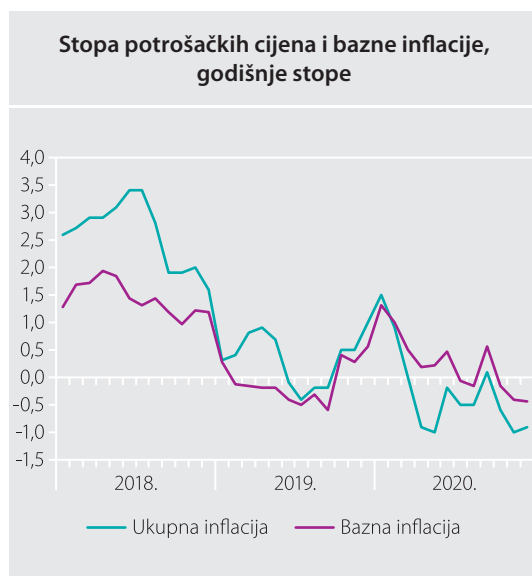
Potrošačke cijene, prema podacima MONSTAT-a, od aprila bilježe negativne godišnje stope u svim mjesecima, izuzev septembra (kada je iznosila 0,1%). U decembru, godišnja inflacija, mjerena potrošačkim cijenama, iznosila je -0,9%, mjereno HICP (harmonizovanim indeksom potrošačkih cijena) -1,3%, dok je prosječna inflacija iznosila -0,3% (Prilog 1, tabela 1). Najveći doprinos padu godišnje stope inflacije u decembru dale su cijene iz kategorija: *prevoz, odjeća i obuća, stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva i hoteli i restorani*.

Negativne godišnje stope u decembru bilježe i pojedine zemlje regiona. U Bosni i Hercegovini -1,6%, Sloveniji -1,2% i Hrvatskoj -0,3%, dok je pozitivna stopa zabilježena u Albaniji 1,1%, Srbiji 1,3% i Sjevernoj Makedoniji 2,3%. U eurozoni je godišnja stopa inflacije u decembru 2020. godine iznosila -0,3% i bila je za 1,6 p.p. manja od godišnje stope iz decembra 2019. godine.

Od ukupno dvanaest kategorija potrošačkih cijena, sedam je zabilježilo pad na godišnjem nivou, pri čemu je najveći pad zabilježen u kategoriji *prevoz* (-7,8%), najviše zbog pada cijena goriva i maziva za motorna vozila od -15,7%, pod uticajem globalnog pada nivoa cijena nafte na međunarodnom tržištu. Pad cijena zabilježen je i u kategoriji *hoteli i restorani* (-2,8%), što je najviše rezultat smanjenja

cijena usluge smještaja za 6,4%. Potrošačke cijene su smanjene i u kategorijama: *odjeća i obuća* (-2,2%), *stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva* (-1,1%), *namještaj, oprema za domaćinstvo i rutinsko održavanje stana* (-1%), *ostala dobra i usluge* (-0,8%) i *komunikacije* (-0,2%).

Grafik 1.1

Izvor: MONSTAT i kalkulacija CBCG

Godišnji rast cijena ostvaren je u kategoriji *alkoholna pića i duvan* (3%), zbog rasta cijena duvana (3,3%) i alkoholnih pića od (2,3%), dok je rast cijena farmaceutskih proizvoda od 2,3% najviše doprinio rastu cijena u kategoriji *zdravlje* (1,5%). Najveći pozitivni doprinos godišnjoj stopi (0,3 p.p.) dao je porast cijena u kategoriji *hrana i bezalkoholna pića* od 1%. Rast u ovoj kategoriji najviše je rezultat rasta cijena ulja i masti od 6,1%, voća od 1,5%, mesa od 1,4%, bezalkoholnih pića od 0,6%, hljeba i žitarica od 0,4%, mlijeka, sira i jaja od 0,3%. Od ostalih kategorija rast je zabilje-

žen u kategoriji *rekreacija i kultura* (0,3%), dok su cijene u kategoriji *obrazovanje* ostale nepromijenjene u odnosu na decembar 2019. godine.

Tokom 2020. godine, godišnja stopa bazne inflacije bila je, sa izuzetkom januara, viša od ukupne inflacije. Najveći raspon između ukupne godišnje i bazne inflacije evidentiran je od aprila do juna, usljed promjena cijena određenih proizvoda koji se inače isključuju iz obračuna bazne inflacije, npr. cijene pojedinih poljoprivrednih proizvoda, električne energije, goriva i maziva i sl. Kretanje stope ukupne godišnje i bazne inflacije prikazano je na grafiku 1.1.

Budžet Crne Gore

Prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, ukupni primici³ budžeta sa državnim fondovima u 2020. godini iznosili su 3 milijarde eura ili 71,6% procijenjenog BDP-a, od čega se na izvorne prihode odnosilo 54,6% (1,64 milijarde eura).⁴ U odnosu na plan, izvorni prihodi bili su niži za 3,9%, a za 13% u odnosu na 2019, što je posljedica pada ekonomske aktivnosti izazvanog pandemijom COVID-19.

Ukupni izdaci budžeta⁵ u 2020. godini iznosili su 2,73 milijarde eura ili 65,1% procijenjenog BDP-a. Konsolidovani rashodi budžeta iznosili su 2,07 milijardi eura, što čini 49,2% BDP-a, i ostvarili su rast od 1,8% u odnosu na 2019. godinu, dok su u odnosu na planirane bili viši za 1,2%. Najveći rast rashoda (92,1 milion eura) u odnosu na prethodnu godinu zabilježen je kod rezervi usljed povećanja tekuće budžetske rezerve, iz koje su finansirani troškovi za pomoć privredi pogođenoj pandemijom. Pored povećanja određenih rashodnih stavki, pandemija je uticala na značajno smanjenje kapitalnih izdataka⁶ (115 miliona eura ili 33,3%), a smanjenje obima radova uticalo je na manji nivo povlačenja sredstava za izgradnju prioritetne dionice auto-puta.

Deficit budžeta⁷ Crne Gore procijenjen je na 425,3 miliona eura ili 10,1% BDP-a i viši je za 282 miliona eura od gotovinskog deficita, a 280,8 miliona eura od korigovanog deficita ostvarenog u 2019. godini⁸. Prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, u 2020. godini ostvaren je deficit javne potrošnje u iznosu od 463,7 miliona eura ili 11,1% BDP-a i viši je u odnosu na deficit u 2019. godini za 391,5 miliona eura.

³ Ukupni primici obuhvataju izvorne prihode, pozajmice i kredite od domaćih i od inostranih izvora, kao i primitke od prodaje imovine. Usljed posljednje emisije euroobveznica (u iznosu od 750 miliona eura) u decembru 2020. godine, pozajmice iz inostranih izvora su veće nego otplata duga, pa su ukupni primici značajno veći od ukupnih izdataka.

⁴ Procentno učešće svih narednih pokazatelja u ovom Izvještaju odnosi se na procijenjeni BDP koji iznosi 4,19 milijardi eura.

⁵ Ukupni izdaci obuhvataju konsolidovane rashode, otplatu dugova i izdatke za kupovinu hartija od vrijednosti.

⁶ Kapitalni izdaci predstavljaju sumu kapitalnih izdataka u tekucem budžetu i kapitalnog budžeta.

⁷ Deficit budžeta se definiše kao razlika između izvornih prihoda i konsolidovanih rashoda. Podatak o deficitu za 2020. godinu se odnosi na gotovinski deficit (ne uključuje neto obaveze), dok će korigovani deficit biti publikovan kad bude donešen Zakon o završnom računu budžeta za 2020. godinu.

⁸ Korigovani deficit iskazan u Predlogu Zakona o završnom računu budžeta za 2019. godinu.

Neto javni dug⁹ Crne Gore, na kraju 2020. godine, prema podacima Ministarstva finansija, iznosio je 3,54 milijarde eura ili 84,3% procijenjenog BDP-a za 2020. godinu (tabela 1.3). U odnosu na kraj 2019. godine, neto javni dug je zabilježio rast od 10,8%. U strukturi spoljnog državnog duga posebno mjesto zauzima dug po osnovu emisije euroobveznica, koji čini 51,6% spoljnog duga, dok je kineska Exim banka najveći pojedinačni povjerilac sa 16,7% učešća u spoljnom dugu. Najviše povučenih sredstava, u toku 2020. godine, pored euroobveznica u iznosu od 750 miliona, odnosi se na sindicirani zajam, odnosno na pozajmicu od 250 miliona eura na finansijskom tržištu za potrebe finansiranja državnog budžeta za čije obezbjeđenje je Međunarodna banka za obnovu i razvoj odobrila Crnoj Gori Drugu garanciju na osnovu javne politike u oblasti fiskalne i finansijske otpornosti za Crnu Goru (PBG2), vrijednu 80 miliona eura.

Visok nivo javnog duga, kome su prethodnih godina najviše doprinijele emisije euroobveznica i povlačenje sredstava kineske Exim banke za potrebe finansiranja izgradnje prioritetne dionice auto-puta, i u narednom periodu može imati tendenciju daljeg rasta, naročito ukoliko se nastave negativni efekti pandemije na državni budžet.

Tabela 1.3

Struktura državnog duga na kraju decembra 2020, u 000.000 eura	
Unutrašnji dug	495,6
Spoljni dug	3.835,3
Ukupan državni dug (bruto)	4.330,9
Dug jedinica lokalne samouprave	78,1
Ukupan javni dug (bruto)	4.409,0
Depoziti Ministarstva finansija uključujući i 38.477 unci zlata	872,4
Ukupan javni dug (neto)	3.536,6
	84,3% BDP-a

Izvor: Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

Posljednja emisija euroobveznica u iznosu od 750 miliona eura, u četvrtom kvartalu 2020. godine, negativni efekti pandemije na državni budžet, kao i očekivani pad bruto društvenog proizvoda u 2020. godini, usloveli su da bruto javni dug na kraju 2020. godine iznosi 105,1% procijenjenog BDP-a. Kako u narednoj godini dolaze na naplatu euroobveznice emitovane 2016. godine, bruto javni dug će zabilježiti pad, ali njegovo učešće u BDP-u biće i dalje visoko.

Zaposlenost

Broj zaposlenih u 2020. godini, prema podacima MONSTAT-a, u prosjeku je iznosio 176.693 i bio je niži za 13,2% u odnosu na prosječan broj zaposlenih u prethodnoj godini. Pad broja zaposlenih u 2020. godini zabilježen je u svim sektorima, pri čemu je najveći pad zabilježen u sektoru *administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti* (-37,8%), a najmanji u sektoru *snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija* (-4,1%).

⁹ Javni dug Crne Gore (bruto) obuhvata državni dug, dug lokalnih samouprava i dug preduzeća u vlasništvu lokalnih samouprava. Neto državni dug predstavlja bruto državni dug umanjen za depozite Ministarstva finansija.

Nezaposlenost

Prema evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, prosječan broj registrovanih nezaposlenih lica u 2020. godini iznosio je 41.612, što je za 13,4% više nego u prethodnoj godini. Najveći broj nezaposlenih lica evidentiran je u decembru (47.509 nezaposlenih), a najmanji u martu (35.515 nezaposlenih).

Stopa nezaposlenosti je, prema podacima Zavoda za zapošljavanje, u decembru 2020. godine iznosila 20,48% i veća je za 4,27 p.p. od stope nezaposlenosti iz decembra prethodne godine. Prema Anketi o radnoj snazi koju objavljuje MONSTAT na kvartalnom nivou, u prvom kvartalu je zabilježena stopa nezaposlenosti od 16,3%, u drugom 15,2% i u trećem kvartalu 19%.¹⁰

Bruto i neto zarade

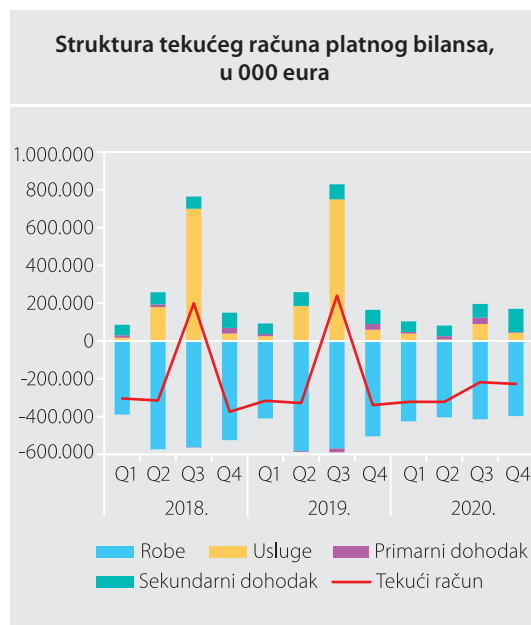
Prema podacima MONSTAT-a, prosječna bruto zarada u Crnoj Gori u 2020. godini iznosila je 783 eura, dok je prosječna zarada bez poreza i doprinosa iznosila 524 eura, i u odnosu na 2019. godinu porasle su za 1,3% odnosno 1,7% respektivno.

Platni bilans Crne Gore

U 2020. godini zabilježen je rast deficita tekućeg računa platnog bilansa. Prema preliminarnim podacima, deficit tekućeg računa u ovoj godini iznosio je 1,1 milijardu eura ili 26% BDP-a, što je značajno povećanje u odnosu na 2019. godinu kada je deficit iznosio 15% BDP-a. Povećanje deficita dominantno je posljedica smanjenja suficita na računu usluga koje je izazvano padom prihoda po osnovu usluga putovanja i turizma. U 2020. godini usljed krize izazvane pandemijom COVID-19, zabilježeni su najniži prihodi od turizma u posljednjih deset godina (koji su iznosili 3,4% BDP-a). Smanjenje deficita na računu roba od 20,6%, praćeno povećanjem suficita na računima primarnih i sekundarnih dohodaka, dijelom je amortizovalo negativna kretanja u oblasti međunarodne trgovine uslugama.

Deficit na računu roba u 2020. godini iznosio je 1,6 milijardi eura ili 20,6% manje nego u prethodnoj godini, usljed većeg smanjenja uvoza od izvoza roba. Ukupan izvoz roba iznosio je 408,6 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 12,2%. Najveći uticaj na pad izvoza imalo je smanjenje izvoza nafte i naftnih derivata, električne energije i obojenih metala. Ukupan uvoz roba iznosio je 2 milijarde eura i bio je za 19% manji nego u 2019. godini, kao posljedica smanjenja uvoza nafte i naftnih derivata, drumskih vozila, kao i proizvoda od nemetalnih minerala.

Grafik 1.2

Izvor: CBCG

¹⁰ U trenutku pisanja izvještaja nijesu bili dostupni podaci za četvrti kvartal 2020. godine.

Na računu usluga u posmatranom periodu ostvaren je suficit u iznosu od 181,7 miliona eura, što je za 82,2% manje nego u 2019. godini. Ukupni prihodi od usluga iznosili su 671,3 miliona eura ili za 60,5% manje u odnosu na 2019. godinu, dok su rashodi iznosili od 489,6 miliona eura (pad od 27,7%). Procijenjeni prihodi od putovanja – turizma u 2020. godini iznosili su 144,5 miliona eura, što je za 86,8% manje nego u prethodnoj godini. U posmatranom periodu zabilježeno je smanjenje dolazaka i noćenja stranih turista, kao i smanjenje cijena smještaja.

Na računu primarnih dohodaka ostvaren je suficit u iznosu od 61,6 miliona eura, što je za 44,8 miliona eura više nego u 2019. godini. Na povećanje suficita uticalo je smanjenje rashoda za 23,5%, koji su iznosili 222,8 miliona eura. Istovremeno je zabilježeno i smanjenje prihoda po ovom osnovu za 7,7%, koji su iznosili 284,4 miliona eura. Na računu sekundarnih dohodaka ostvaren je suficit u iznosu od 308,5 miliona eura, što je za 8,5% više nego u 2019. godini. Ukupan priliv transfera u Crnu Goru bio je veći za 6,1% u poređenju sa prethodnom godinom i iznosio je 391,6 miliona eura. Najveći priliv ostvaren je po osnovu ličnih transfera iz inostranstva u iznosu od 262,3 miliona eura, dok je odliv ličnih transfera u inostranstvo iznosio 40,4 miliona eura. U ovoj godini zabilježeno je neznajno povećanje priliva sektora države po osnovu tekuće međunarodne saradnje (od 1,9%).

Na finansijskom računu u 2020. godini neto strane direktne investicije iznosile su 467,5 miliona eura ili 53,2% više nego u prethodnoj godini i čine 11,2% BDP-a. Ovakvo kretanje rezultat je manjeg odliva uz istovremeno povećanje priliva po osnovu interkompanijskog duga u poređenju sa 2019. godinom. Ukupan priliv SDI iznosio je 663 miliona eura (ili 14,8% manje nego u 2019. godini), od čega su vlasnička ulaganja iznosila 240,2 miliona eura, dok je priliv u formi interkompanijskog duga iznosio 389,9 miliona eura ili 21,1% više u poređenju sa 2019. godinom. U strukturi vlasničkih ulaganja investicije u kompanije i banke iznosile su 123,8 miliona eura (pad za 48,9%), dok su ulaganja u nekretnine iznosile 116,4 miliona eura (pad za 34,6%). Ukupan odliv SDI tokom 2020. godine iznosio je 195,5 miliona eura.

Na računu portfolio investicija zabilježen je neto priliv od 394,1 milion eura što je za 17% više nego u 2019. godini. Takođe, u posmatranom periodu je realizovan neto priliv i na računu ostalih investicija u iznosu od 552,6 miliona eura. Kretanja na ovom računu karakteriše veće zaduživanje države i banaka po osnovu uzetih kredita u poređenju sa 2019. godinom, dok su istovremeno ostali sektori smanjili svoje kreditne obaveze.

1.2. Kretanja u bankarskom sistemu

Na kraju 2020. godine u Crnoj Gori poslovalo je 12 banaka, nakon što je u decembru 2020. godine realizovano spajanje CKB i Podgoričke banke. Bankarski sistem u Crnoj Gori je, i pored smanjenja ekonomske aktivnosti usljed izbijanja pandemije, zadržao stabilnost, visoku likvidnost i dobru kapitalizovanost.

Sa ciljem očuvanja stabilnosti finansijskog sistema i sigurnosti depozita, Centralna banka je od početka izbijanja pandemije donijela više paketa mjera, obezbijedivši relativno snažan mehanizam odbrane od potencijalnih negativnih šokova.

U jednogodišnjem uporednom periodu krediti ostvaruju rast, dok ostale ključne bilansne pozicije bilježe pad. Ukupni krediti (bruto krediti i potraživanja od banaka i klijenata) su povećani za 3,18%, međutim ukupna aktiva banaka bilježi pad po stopi od 0,38%, ukupni depoziti banaka (sa sredstvima na *escrow* računima) su smanjeni za 2,96%, a ukupni kapital za 1,43%.

Glavni parametri kvaliteta aktive u jednogodišnjem uporednom periodu bilježe negativan trend. Na kraju decembra 2020. godine učešće nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima iznosi 5,47%, dok je u istom periodu prethodne godine njihovo učešće iznosilo 4,72%. U pitanju je očekivano smanjenje imajući u vidu aktuelnu pandemiju. Krediti koji kasne preko 30 i 90 dana takođe bilježe povećanje u posmatranom jednogodišnjem periodu.

Krediti banaka čine 68,88% ukupne aktive i bilježe rast učešća u odnosu na kraj prethodne godine (66,47%). Depoziti značajno premašuju nivo kredita, pri čemu je koeficijent krediti/depoziti iznosio 0,94.

Likvidnost banaka je tokom 2020. godine bila visoka, a likvidna aktiva banaka je povećana za 6,16% na godišnjem nivou. Dnevni i dekadni pokazatelji likvidnosti banaka bili su iznad propisanog minimuma. Na dan 31. 12. 2020. godine, ukupna likvidna aktiva banaka iznosila je 1.016,1 milion eura, dok je učešće likvidne aktive u ukupnoj aktivni iznosilo 22,15%.

Finansijski rezultat na agregatnom nivou bio je pozitivan i banke su u 2020. godini ostvarile dobit u ukupnom iznosu od 22,3 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 56% u odnosu na prethodnu godinu. Na kraju 2020. godine, jedanaest banaka u sistemu je poslovalo sa profitom, dok je jedna banka zabilježila negativan finansijski rezultat.

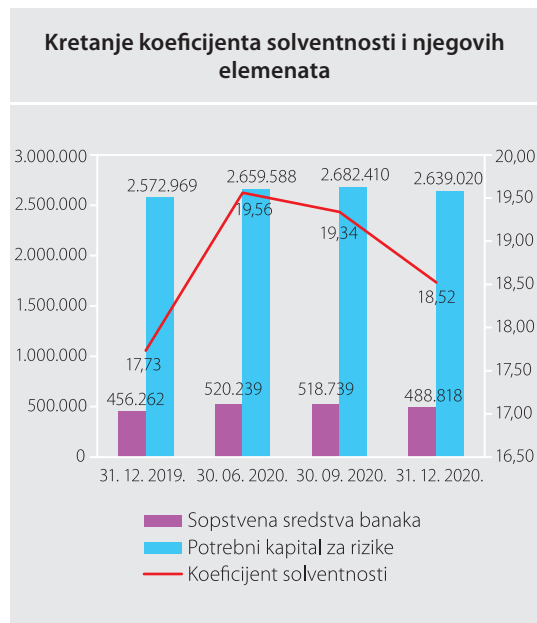
Ukupan kapital banaka na kraju 2020. godine iznosio je 589,5 miliona eura i u odnosu na prethodnu godinu bilježi smanjenje od 8,6 mil. eura ili 1,43%. Koeficijent adekvatnosti kapitala na agregatnom nivou iznosio je 18,52%, dok je na kraju prethodne godine iznosio 17,73%, što je značajno iznad zakonom propisanog minimuma od 10%. Ukupna sopstvena sredstva banaka iznosila su 488,8 miliona eura.

Ukupni krediti (bruto krediti i potraživanja od banaka i klijenata) iznosili su 3.159,2 miliona eura i bilježe rast u odnosu na prethodnu godinu od 97,4 mil. eura ili 3,18%.

U ročnoj strukturi ukupnih kredita, dugoročni krediti su učestvovali sa 84,26%, a kratkoročni sa 15,74%. Najznačajniji korisnici kredita (86,69%) bili su privreda, stanovništvo i banke-nerezidenti. Na kraju 2020. godine krediti privrede iznosili su 1.107,7 miliona eura (35,06% ukupnih kredita), stanovništva 1.410,6 miliona eura (44,65% ukupnih kredita) i banaka-nerezidenata 220,6 miliona eura (6,98%).

Ukupni depoziti (sa sredstvima na escrow računima) u bankama, na kraju 2020. godine, iznosili su 3.372,9 miliona eura i u odnosu na prethodnu godinu smanjeni su za 2,96%. Depoziti fizičkih lica smanjeni su za 1,35%, dok depoziti pravnih lica bilježe smanjenje od 4,64%.

Grafik 1.3

Najznačajniji deponenti banaka su sektori stanovništva (51,89%) i privrede (30,09%). Depoziti po viđenju činili su 71,36%, a oročeni depoziti 27,68% ukupnih depozita, dok su depoziti na escrow računima imali učešće od 0,96%. U valutnoj strukturi depozita dominiraju depoziti u eurima, dok su depoziti u ostalim valutama predstavljali 5,47% ukupnih depozita.

Na kraju 2020. godine, ukupni depoziti u bankama bili su za 213,7 miliona eura viši nego ukupno odo-breni krediti banaka, što ukazuje da su osnovni izvor kreditne aktivnosti domaća sredstva. Posma-trano po djelatnosti rezidentnih pravnih lica, najznačajniji neto štediša bila je djelatnost snabdijeva-nja električnom energijom, zatim stručne, naučne i tehničke djelatnosti, slijede finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja, kao i poslovanje nekretninama. S druge strane, najznačajniji neto korisnici sredstava bila su pravna lica rezidenti koji pripadaju djelatnosti pružanja usluga smještaja i ishrane, zatim državne uprave i odbrane i obaveznog socijalnog osiguranja, kao i trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala.

Tabela 1.4

Kredit i depoziti banaka po djelatnostima, na 31. 12. 2020. godine, u 000 eura					
DJELATNOST	Kredit i potraživanja	%	Ukupno depoziti sa escrow računima	%	Razlika
I Pravna lica - rezidenti	1.452.190	45,97	1.367.998	40,56	-84.192
1. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	27.277	1,88	3.860	0,28	-23.417
2. Vađenje rude i kamena	17.360	1,20	19.622	1,43	2.262
3. Prerađivačka industrija	77.076	5,31	61.314	4,48	-15.762
4. Snabdijevanje električnom energijom	22.123	1,52	139.617	10,21	117.494
5. Snabdijevanje vodom	14.340	0,99	8.772	0,64	-5.568
6. Građevinarstvo	161.912	11,15	114.845	8,40	-47.067
7. Trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala	339.875	23,40	204.475	14,95	-135.400
8. Saobraćaj i skladištenje	44.051	3,03	71.060	5,19	27.009
9. Usluge pružanja smještaja i ishrane	239.055	16,46	53.181	3,89	-185.874
10. Informisanje i komunikacije	67.940	4,68	84.131	6,15	16.191
11. Fin. djelatnosti i djelatnosti osiguranja	41.575	2,86	111.299	8,14	69.724
12. Poslovanje nekretninama	20.692	1,42	84.526	6,18	63.834
13. Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	29.299	2,02	129.534	9,47	100.235
14. Administ. i pomoćne uslužne djelatnosti	18.448	1,27	35.135	2,57	16.687
15. Državna uprava i odbrana i obavezno socijalno osiguranje	290.859	20,03	110.249	8,06	-180.610
16. Obrazovanje	1.056	0,07	27.980	2,05	26.924
17. Zdravstvo i socijalna zaštita	13.061	0,90	13.026	0,95	-35
18. Umjet., zabavne i rekreativne djelatnosti	9.874	0,68	40.378	2,95	30.504
19. Ostale uslužne djelatnosti	16.317	1,12	54.260	3,97	37.943
20. Djelatnosti domaćinstva kao poslodavca	0	0,00	12	0,00	12
21. Djelatnosti ekst. organizacija i tijela	0	0,00	722	0,05	722
II Fizička lica - rezidenti	1.388.778	43,96	1.232.106	36,53	-156.672
III Nerezidenti	318.191	10,07	772.744	22,91	454.553
Ukupno (I+II+III)	3.159.159	100,00	3.372.848	100,00	213.689

1.2.1. Kretanja kamatnih stopa banaka

1.2.1.1. Aktivne kamatne stope

Prosječno ponderisane kamatne stope na ukupno aktivne kredite banaka na 31. 12. 2020. iznosile su 5,33% PPNKS i 5,84% PPEKS¹¹ i manje su za 0,13 p.p. odnosno 0,17 p.p. u odnosu na iste stope na 31. 12. 2019. godine.

Tabela 1.5

PPNKS i PPEKS na stanje aktivnih kredita banaka na kraju kvartala (31. 12. 2019 – 31. 12. 2020)										
OPIS	Prosječno ponderisane kamatne stope na godišnjem nivou u %									
	31. 12. 2019.		31. 03. 2020.		30. 06. 2020.		30. 09. 2020.		31. 12. 2020.	
	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS
1. Ponderisane kamatne stope na kratkoročne kredite	4,20	4,75	4,10	4,59	4,24	4,66	4,03	4,46	4,07	4,57
1.1. Preduzeća u većinskom privatnom vlasništvu	4,16	4,63	4,06	4,48	4,23	4,59	4,05	4,44	4,06	4,51
1.2. Građani	5,74	8,11	5,49	7,65	5,62	7,14	4,63	6,48	4,59	6,39
2. Ponderisane kamatne stope na dugoročne kredite	5,57	6,11	5,53	6,07	5,50	6,03	5,43	5,95	5,40	5,92
2.1. Preduzeća u većinskom privatnom vlasništvu	4,39	4,74	4,35	4,69	4,34	4,66	4,28	4,59	4,29	4,61
2.2. Građani	6,82	7,55	6,77	7,51	6,76	7,49	6,70	7,43	6,64	7,37
2.3. Krediti za kupovinu stanova i adaptacija	4,91	5,59	4,87	5,54	4,85	5,52	4,87	5,46	4,74	5,44
3. Ponderisane kamatne stope na ukupne kredite	5,46	6,01	5,42	5,96	5,41	5,93	5,34	5,86	5,33	5,84

Izvor: Kreditni registar

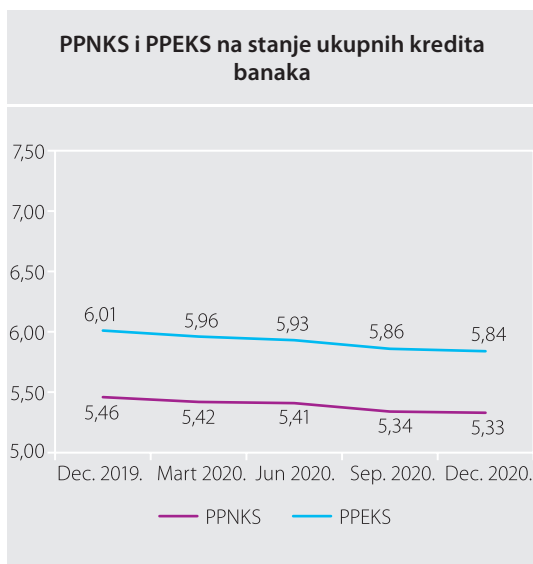
Prosječno ponderisana efektivna kamatna stopa (PPEKS) na kratkoročne kredite privatnim preduzećima od 4,51% i građanima od 6,39%, i na dugoročne kredite privatnim preduzećima 4,61% i građanima 7,37%, bilježi pad u rasponu od 0,12 do 1,72 p.p., u odnosu na iste stope prije godinu dana.

Na dugoročne kredite banaka za kupovinu i adaptaciju stanova PPEKS je iznosila 5,44% i manja je za 0,15 p.p. u odnosu na istu stopu na 31. 12. 2019. godine.

Na graficima 1.4, 1.5 i 1.6 prikazano je kretanje prosječno ponderisanih nominalnih i efektivnih kamatnih stopa na stanje ukupnih kredita i na dugoročne kredite privatnim preduzećima i građanima, kao dvije najznačajnije kategorije korisnika kredita.

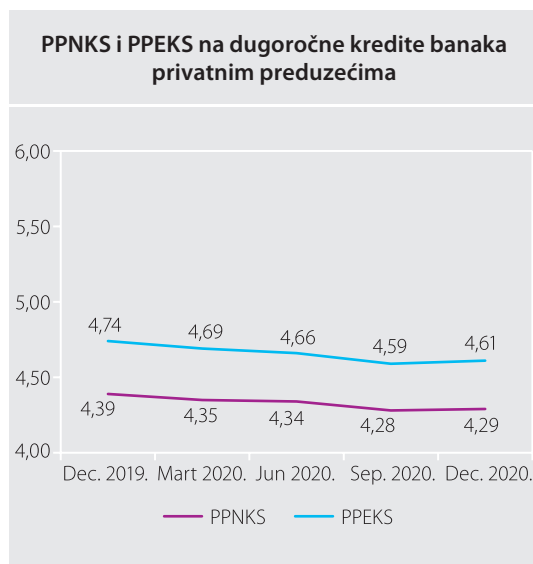
¹¹ Prosječno ponderisane nominalne (PPNKS) i efektivne kamatne stope (PPEKS) banaka na stanje ukupnih kredita dobijene su iz Kreditnog registra na osnovu podataka o stanju nedospjelog duga po pojedinačnim aktivnim kreditima banaka i pripadajućim stopama po svakom pojedinačnom kreditu, o kojima su izvjestile banke na zadnji dan izvještajnog mjeseca.

Grafik 1.4

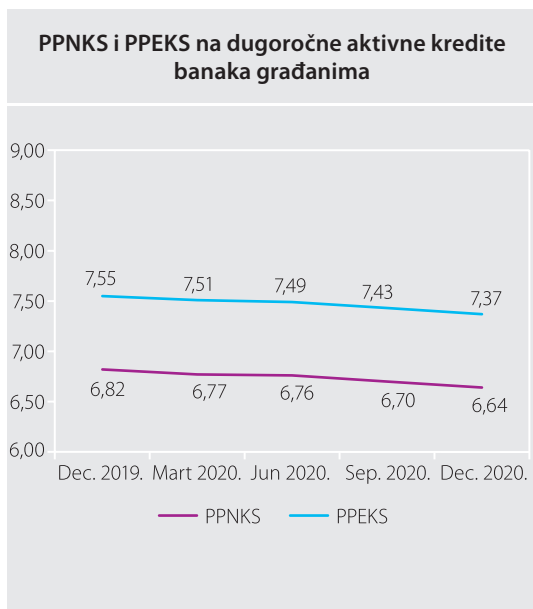
Izvor: Kreditni registar

Grafik 1.5

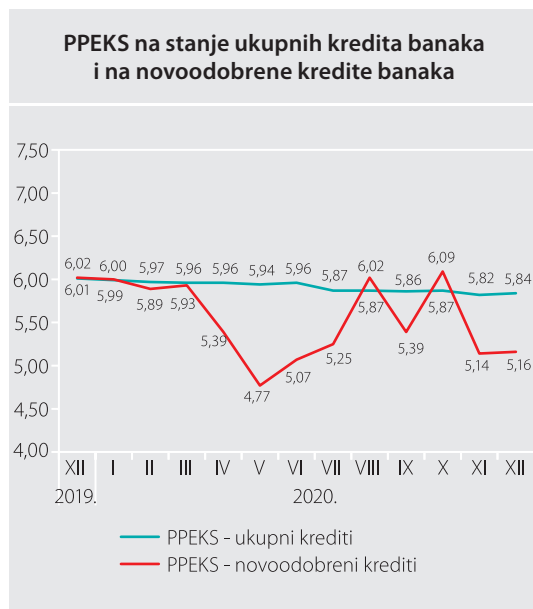
Izvor: Kreditni registar

Grafik 1.6

Izvor: Kreditni registar

Grafik 1.7

Izvor: Kreditni registar

Na grafiku 1.7 je prikazano kretanje prosječno ponderisanih efektivnih kamatnih stopa na ukupne kredite i novoodobrene kredite banaka, po mjesecima, u periodu decembar 2019 – decembar 2020. godine.

1.2.1.2. Pasivne kamatne stope

Prema podacima na dan 31. 12. 2020. godine prosječna efektivna ponderisana pasivna kamatna stopa na ukupne depozite iznosila je 0,40%, na depozite fizičkih lica iznosila je 0,51%, a na depozite pravnih lica 0,27% (tabela 1.6). U odnosu na prethodnu godinu, prve dvije stope bilježe pad (grafik 1.8), dok je stopa za pravna lica zabilježila rast.

Grafik 1.8

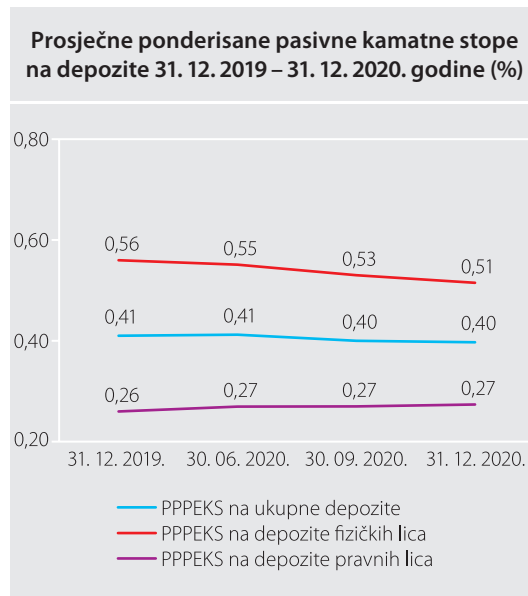

Tabela 1.6

Prosječne ponderisane pasivne kamatne stope na ukupne depozite 31. 12. 2019 – 31. 12. 2020. godine (%)							
OPIS	Depoziti po viđenju	Do 3 mjeseca	Do 1 godine	Do 3 godine	Do 5 godina	Preko 5 godina	Ukupno
PPEKS na ukupne depozite pravnih lica	0,02	0,55	1,23	1,63	1,76	1,42	0,27
PPEKS na ukupne depozite fizičkih lica	0,02	1,36	1,30	1,52	1,21	1,50	0,51
PPEKS na ukupne depozite banaka	0,02	0,95	1,27	1,55	1,50	1,45	0,40

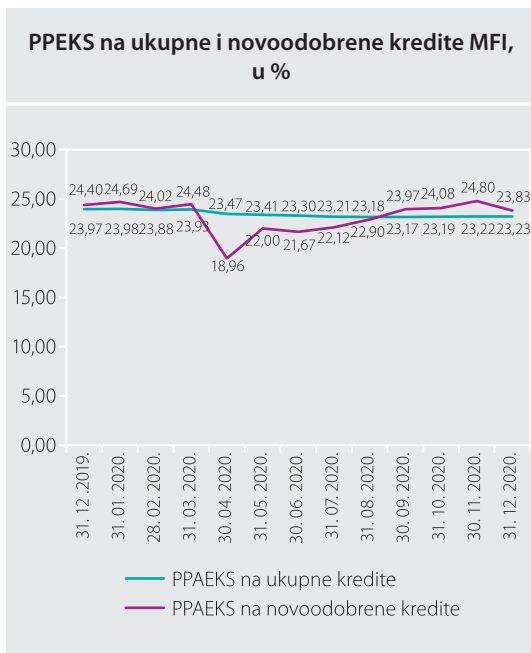
1.2.2. Kretanje kamatnih stopa IRF-a

Na kraju 2020. godine PPNKS na ukupne kredite iznosila je 3,29%, dok je PPEKS na ukupne kredite iznosila 3,46%.

Na kredite fizičkim licima, PPNKS je iznosila 2,37%, dok je na kredite pravnim licima iznosila 3,31%. Na kredite fizičkim licima, PPEKS je iznosila 2,52%, dok je za pravna lica iznosila 3,48%.

1.2.3. Kretanje kamatnih stopa MFI

Grafik 1.9

Tokom 2020. godine, PPEKS na ukupne kredite mikrokreditnih finansijskih institucija imale su blago opadajući trend. Na kraju 2020. godine, PPEKS na ukupne kredite iznosila je 23,23%, što predstavlja pad od 0,74 p.p. u odnosu na decembar 2019. godine. Istovremeno, PPEKS na novoodobrene kredite MFI iznosila je 23,83% i bila je manja od iste stope na novoodobrene kredite iz decembra 2019. godine za 0,57 p.p. (grafik 1.9).

1.3. Kretanja u realnom sektoru

1.3.1. Kretanja u najvažnijim sektorima crnogorske privrede

Industrijska proizvodnja u Crnoj Gori, prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, u 2020. godini zabilježila je pad od 0,9% kao rezultat pada proizvodnje u sektorima *prerađivačka industrija* od 0,5% i *snabdijevanje električnom energijom, gasom i parom* od 3,8%, dok je u sektoru *vađenje rude i kamena* ostvaren rast od 7,2% (grafik 1.10 i tabela 6 u Prilogu 1).

U sektoru *prerađivačke industrije*, jedanaest od ukupno šesnaest oblasti bilježi pad proizvodnje u odnosu na 2019. godinu. Najveći pad je zabilježen u oblasti proizvodnja namještaja (-37%), a najmanji pad u oblasti proizvodnja proizvoda od ostalih nemetalnih minerala (-0,4%). Istovremeno, rast proizvodnje zabilježen je u četiri oblasti prerađivačke industrije: proizvodnji proizvoda od gume i plastike (51,4%), proizvodnji duvanskih proizvoda (48%), proizvodnji osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata (24,1%) i u proizvodnji osnovnih metala (12,1%). U oblasti proizvodnja kože i predmeta od kože nije evidentirana proizvodnja.

U sektoru *snabdijevanje električnom energijom, gasom i parom* zabilježen je pad proizvodnje od 3,8% u odnosu na prethodnu godinu. Smanjenje ekonomskih aktivnosti, uzrokovano epidemijom COVID-19, uticalo je na smanjenje potrošnje električne energije. Što se tiče proizvodnih rezultata, TE „Pljevlja“ je proizvela rekordnih 1.486,5 GWh, odnosno 12,9% više od godišnjeg plana (oko 7% više u odnosu na prethodnu godinu). HE „Perućica“ je ostvarila proizvodnju od 672,08 GWh, što je 26,9% manje od

plana (29,4% manje od proizvodnje u 2019. godini), dok je HE „Piva“ zabilježila proizvodnju od 657,32 GWh koja je 12,4% manja od plana (1,2% manja od prošlogodišnje)¹².

Pozitivan trend iz prethodne godine u sektoru *vađenje rude i kamena* nastavljen je i u 2020. godini sa ostvarenim rastom od 7,2% u odnosu na 2019. godinu. Najveći rast ostvaren je u oblasti ostalo rudarstvo od 12,4%, međutim, imajući u vidu njeno malo učešće, najveći doprinos rastu dao je porast u oblastima vađenje ruda metala (9,3%) i oblasti vađenje uglja (1,6%).

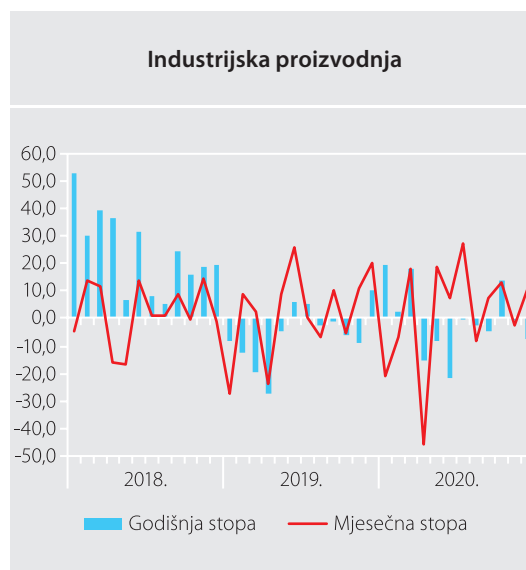
Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, Crnu Goru je tokom 2020. godine posjetilo 444.065 **turista**, što je za 83,2% manje nego u 2019. godini. Ostvareno je 2,6 miliona noćenja, što je za 82,1% manje u poređenju sa prethodnom godinom. Od ukupnog broja noćenja, domaći turisti su ostvarili 360,7 hiljada noćenja ili 30,9% manje nego u 2019. godini, dok su strani turisti ostvarili 2,2 miliona noćenja, što predstavlja pad od 84%. U strukturi noćenja stranih turista u ukupnim noćenjima, najzastupljeniji su bili turisti iz Srbije (17,4%), Rusije (15,2%) i Bosne i Hercegovine (13,1%). Pad je zabilježen kod turista iz svih zemalja pri čemu je najmanji pad registrovan kod turista iz Albanije (-38,8%), Turske (-55%) i Ukrajine (-59,1%).

U 2020. godini je, prema podacima MONSTAT-a, proizvedeno ukupno 280.175 m³ **šumskih sortimentata** što predstavlja rast od 8,2%¹³ u odnosu na 2019. godinu.

Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, ukupna vrijednost izvršenih **građevinskih radova** tokom 2020. godine iznosi 757,1 milion eura, što je za 5,6% manje u odnosu na prethodnu godinu. Građevinska aktivnost mjerena efektivnim časovima rada, u istom periodu, smanjena je za 3,2%.

Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, rezultati ostvareni u oblasti **saobraćaja** u 2020. godini pokazuju negativne trendove u skoro svim segmentima. U drumskom saobraćaju prevezeno je 64,9%¹⁴ manje putnika nego u istom periodu prethodne godine, dok je prevoz robe manji za 9,7%¹⁵. U željezničkom saobraćaju je, u istom periodu, prevoz putnika manji za 52%¹⁶, dok je prevoz robe veći za 1,9%¹⁷ u odnosu na prethodnu godinu. U vazdušnom saobraćaju je prevezeno 80,3% manje putnika na aerodromima nego u 2019. godini, a promet robe na aerodromima smanjen je za 61,3%.

Grafik 1.10

Izvor: MONSTAT

¹² Izvor: Elektroprivreda Crne Gore, List „Elektroprivreda“, br. 403-404, mart 2021. godine.

¹³ Iskazano ponderisanim indeksom, a neponderisanim proizvodnja je veća za 4,6% za isti period.

¹⁴ Izraženo preko broja prevezenih putnika, a preko putničkih kilometara pad prevoza putnika od 74,1%.

¹⁵ Izraženo preko prevezene robe u hiljadama tona, a preko tonskih kilometara rast prevoza robe od 12,5%.

¹⁶ Izraženo preko prevezenih putnika, a preko putničkih kilometara smanjenje od 58,1%.

¹⁷ Izraženo u hiljadama tona, a izraženo tonskim kilometrima povećanje je iznosilo 0,1%.

Ukupni promet robe u lukama iznosio je 2 miliona tona i bio je manji za 0,4% u poređenju sa prethodnom godinom, od čega se na izvoz odnosilo 48,5%, a na uvoz 51,5%. Izvoz je u ovom periodu smanjen za 4,2%, a uvoz povećan za 3,6%.

Ukupan promet u **trgovini na malo** u 2020. godini u tekućim cijenama bio je manji za 16,8% u odnosu na promet ostvaren u prethodnoj godini, dok su prodaja i otkup proizvoda poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u 2020. godini bili viši za 0,6% u odnosu na prethodnu godinu.

1.3.2. Pokazatelji realnog sektora dobijeni obradom godišnjih finansijskih iskaza privrednih subjekata za 2019. godinu

Centralna banka Crne Gore je realizovala obradu i makroagregiranje bilansnih podataka iz godišnjih finansijskih iskaza (GFI)¹⁸ za 2019. godinu, koje je 27.801 privredni subjekt¹⁹ Crne Gore dostavio Poreskoj upravi Crne Gore do kraja juna 2020. godine. Poreska uprava je, elektronskim putem, Centralnoj banci dostavila 27.715 iskaza o ukupnom rezultatu (bilansa uspjeha) i 27.508 iskaza o finansijskoj poziciji (bilansa stanja)²⁰ privrednih subjekata iz Crne Gore. Ukupan broj preuzetih GFI od Poreske uprave povećan je za 8,4% u odnosu na 2018. godinu. S obzirom da je ukupan broj preuzetih GFI, kao i ranijih godina, manji u odnosu na ukupan broj privrednih subjekata registrovanih u Centralnom registru Privrednog suda (CRPS), obveznika za dostavljanje GFI, to se bilansni makroagregati privrednih subjekata Crne Gore dobijeni na osnovu obrade GFI za 2019. godinu, mogu smatrati samo uslovno reprezentativnim za crnogorsku ekonomiju.

Obradom i agregiranjem bilansnih podataka iz GFI dobijeni su kumulativni podaci na nivou Crne Gore, opština, sektora, oblasti, grana i grupa, kao i drugi bilansni makroagregati za 2019. godinu.

Kumulativni podaci dobijeni agregiranjem podataka iz iskaza o ukupnom rezultatu za 2019. godinu pokazuju da je crnogorska privreda u toj godini ostvarila pozitivan neto rezultat u iznosu od 257,8 miliona eura, što je preko pet i po puta više u odnosu na 2018. godinu²¹ (46,02 miliona eura). Time je nastavljen trend pozitivnih rezultata koji su ostvareni od 2016. godine.

Ukupni prihodi ostvareni su u iznosu od 10,2 milijarde eura, što je za 8,6% više nego u prethodnoj godini (9,4 milijarde eura), dok su ukupni rashodi iznosili 9,8 milijardi eura, odnosno 6,3% više nego u 2018. godini (9,3 milijarde eura).

Poslovni prihodi iznosili su 9,9 milijardi eura, što je za 9,1% više nego u prethodnoj godini (9,0 milijardi eura). Poslovni rashodi iznosili su 9,4 milijarde eura, odnosno 6,4% više nego u 2018. godini (8,8

¹⁸ Projekat obrade GFI za 2019. godinu realizovan je u skladu sa „Memorandumom o saradnji“, br: 12-2041/1 od 08. 04. 2014. godine potpisanim između Centralne banke Crne Gore i Poreske uprave.

¹⁹ Pod ovim se podrazumijevaju: AD, DOO, OD, KD, preduzetnici, dio stranog društva, NVO i ostali oblici privrednih subjekata koji obavljaju privrednu djelatnost.

²⁰ Od ukupnog broja preuzetih finansijskih iskaza nije obrađeno 0,8% bilansa uspjeha i 0,9% bilansa stanja, zbog tehničko-matematičkih grešaka i omaški.

²¹ Svi podaci za 2018. godinu predstavljaju agregat kolone „prethodna godina iskaza o ukupnom rezultatu za 2019. godinu“ koji su preuzeti i obrađeni.

milijardi eura). Poslovni (bruto) rezultat bio je pozitivan i iznosio je 489,4 miliona eura, što je preko dva puta više u odnosu na 2018. godinu (231,1 milion eura).

Finansijski i ostali prihodi su iznosili 325,5 miliona eura, a finansijski i ostali rashodi 484,0 miliona eura, pa je rezultat finansijskih i ostalih aktivnosti poslovanja crnogorske privrede u 2019. godini bio negativan, odnosno iskazan je gubitak u iznosu od 158,5 miliona eura, što je za 22,6% više u odnosu na prethodnu godinu (129,3 miliona eura).

Na bilansnoj poziciji Druge stavke rezultata (povezane sa kapitalom) u 2019. godini iskazan je negativan rezultat u iznosu od 83.600 eura, dok je u prethodnoj godini rezultat bio pozitivan i iznosio je 452.318 eura. Na ovakav rezultat opredjeljujuće su uticale *promjene revalorizacionih rezervi po osnovu nekretnina, postrojenja, opreme i nematerijalnih ulaganja*, koje su smanjene sa 484.054 eura, koliko su iznosile u 2018. godini, na -4.854 eura u 2019. godini. Osim toga, značajan uticaj je imao i negativan rezultat ostvaren na bilansnim pozicijama *promjene revalorizacionih rezervi po osnovu finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju* (44.567 eura) i *promjene revalorizacionih rezervi po osnovu učešća u kapitalu pridruženih društava* (36.095 eura).

Poreski rashod perioda iznosio je 73,6 miliona eura, što je za 31,1% više u odnosu na 2018. godinu (56,2 miliona eura).

Sektorska analiza poslovanja crnogorske privrede u 2019. godini pokazuje da je pozitivan neto rezultat ostvaren kod 15 od ukupno 20 sektora (tabela 7 u Prilogu 1). Pozitivan rezultat i njegov značajan rast bilježe sektori: prerađivačka industrija, snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i sl. aktivnosti, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti i obrazovanje. Takođe, pozitivan neto rezultat u 2019. godini iskazali su i sektori koji su u prethodnoj godini ostvarili gubitke: vađenje rude i kamena, građevinarstvo, saobraćaj i skladištenje, usluge smještaja i ishrane i finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja. Smanjenje pozitivnog neto rezultata u odnosu na prethodnu godinu ostvarili su sektori: poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija, trgovina na veliko i trgovina na malo, informisanje i komunikacije, stručne, naučne i tehničke djelatnosti i ostale uslužne djelatnosti.

Preostali sektori bilježe negativan neto rezultat, odnosno gubitak. Najveći gubitak zabilježen je kod sektora umjetnost, zabava i rekreacija (30,5 miliona eura), koji je u prethodnoj godini iskazao pozitivan neto rezultat (1,4 miliona eura). Gubitak u 2019. godini zabilježen je i kod sektora zdravstvena i socijalna zaštita (4,2 miliona eura), u kojem je, takođe, u prethodnoj godini ostvaren pozitivan neto rezultat (2,6 miliona eura).

Veliki gubitak u 2019. godini iskazan je u sektoru poslovanje nekretninama (22,7 miliona eura). Međutim, ovaj sektor bilježi smanjenje gubitka za 24,5% u odnosu na prethodnu godinu. Smanjenje gubitka zabilježeno je i kod sektora državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje (27,1%). Povećanje gubitka u odnosu na prethodnu godinu zabilježeno je samo kod sektora djelatnost eksteritorijalnih organizacija i tijela (1,5%), koje ima malo učešće u ukupnim rezultatima.

**OSTVARIVANJE POLITIKE CBCG
U IZVJEŠTAJNOJ GODINI**

02

2.1. Politika CBCG u izvještajnoj godini

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 1 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list Crne Gore“, br. 40/10, 46/10, 06/13 i 70/17), Savjet Centralne banke Crne Gore, na sjednici održanoj 12. novembra 2019. godine, utvrdio je

POLITIKU CENTRALNE BANKE CRNE GORE U 2020. GODINI²²

I U skladu sa ustavnim odgovornostima za monetarnu i finansijsku stabilnost i funkcionisanje bankarskog sistema i zakonskim ovlaštenjima, a poštujući principe nezavisnosti i transparentnosti, Centralna banka Crne Gore u 2020. godini:

1. Vodiće politiku monetarne i finansijske stabilnosti, koristeći sve raspoložive instrumente i mjere iz svoje nadležnosti, a sve u cilju daljeg snaženja cjelokupnog finansijskog sistema, naročito unapređenjem stabilnosti, sigurnosti i otpornosti bankarskog sistema i blagovremenom identifikacijom i smanjenjem negativnih uticaja i rizika. U cilju podsticanja i očuvanja monetarne stabilnosti, vodiće politiku obavezne rezerve zasnovanu na ocjeni efektivnosti i efikasnosti primjene postojećih rješenja i pratiti efekte uvedenih makroprudencionih mjera i, po potrebi, pristupiti implementaciji drugih instrumenata monetarne i makroprudencione politike. Analiziraće kretanje inflacije u zemlji i vršiti njeno prognoziranje. Radi podsticanja i očuvanja finansijske stabilnosti, unapređivaće indikatore za ocjenu stanja finansijske stabilnosti i prevenciju pojave sistemskih rizika, nastaviti sa razvijanjem instrumenata makroprudencione politike i unapređivati okvir za djelovanje u uslovima finansijske krize. U svrhu podsticanja i očuvanja stabilnosti bankarskog sistema, usvojiće i pratiti implementaciju obimnog seta podzakonskih akata za sprovođenje Zakona o kreditnim institucijama, sa ciljem pune implementacije Bazela III, uključujući i implementaciju određenih najnovijih izmjena relevantnih EU propisa (CRD V i CRR2). Takođe, usvojiće i pratiti implementaciju seta podzakonskih propisa za sprovođenje Zakona o sanaciji kreditnih institucija, kojima će se u potpunosti implementirati Direktiva EU za oporavak i sanaciju kreditnih institucija (BRRD). Organizovaće i sprovesti Pregled kvaliteta aktive (AQR) cjelokupnog bankarskog sistema. Nastaviće sa unapređenjem rada Kreditnog registra za supervizorske potrebe i potrebe izvještavanja korisnika. Nastaviće sa: snaženjem funkcije posredne (*off-site*) kontrole banaka sa ciljem efikasne kontrole rizika i kontinuiranog praćenja poslovanja banaka; primjenom politike opreznog licenciranja novih banaka i odobravanja izmjena u strukturi akcionara postojećih banaka, polazeći od zaštite interesa deponenata i povjerilaca banaka; praćenjem kretanja na međunarodnom finansijskom tržištu koja mogu imati uticaj na bankarski sektor u Crnoj Gori, sa svrhom preventivnog djelovanja i kreiranja sistema adekvatnog nivoa zaštitnog kapitala u odnosu na interne i eksterne šokove i sa kontinuiranim unapređivanjem procesa stresnog testiranja banaka koji podrazumijeva i uspostavljanje „Early Warning“ sistema i njegovu primjenu u praksi, sa ciljem blagovremenog utvrđivanja potreba za dodatnim kapitalom

²² Politika CBCG je donešena u novembru 2019. godine i ne uključuje uticaj pandemije COVID -19.

i likvidnim sredstvima banaka. Sarađivaće intenzivno sa ostalim regulatorima finansijskog sistema u zemlji, kao i sa relevantnim inostranim regulatorima i drugim institucijama iz domena finansijske stabilnosti. Razvijaće saradnju sa supervizorima stranih matičnih banaka i bankarskih grupa koje imaju zavisna pravna lica u Crnoj Gori, kao i ključnim finansijskim institucijama poput Svjetske banke, Evropske banke za obnovu i razvoj, Evropske centralne banke i Evropskog bankarskog regulatora, sa ciljem sinhronizovanja supervizorskih aktivnosti. Pratiće i implementirati unapređenja na planu međunarodnih multilateralnih dogovora i usvojenih konvencija u oblasti bankarstva. Posebnu pažnju posvetiće i praćenju, kontroli i analizi sektora pružanja finansijskih usluga od strane mikrokreditnih finansijskih institucija, lizing društava, faktoring društava, društava za otkup potraživanja i kreditno garantnih fondova, kao i Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore. Preduzimaće i aktivnosti u cilju daljeg unapređenja sistema u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma od strane subjekata koje nadzire, kroz razvoj i primjenu pristupa zasnovanog na procjeni rizika, kao i kroz dalju implementaciju međunarodnih standarda iz ove oblasti. Takođe, nastaviće saradnju sa međunarodnim institucijama u ovoj oblasti, kao i sa aktivnim učesćem u delegaciji Crne Gore pri Komitetu Savjeta Evrope - „Moneyval“-u.

2. Podržavaće ostvarivanje ekonomske politike Vlade Crne Gore, ne dovodeći u pitanje ostvarivanje ciljeva, ustavnih odgovornosti i nezavisnosti Centralne banke Crne Gore, i to: implementacijom mjera i instrumenata usmjerenih ka privrednom rastu, povećanju zaposlenosti, konkurentnosti i produktivnosti u funkciji održavanja finansijske stabilnosti i podsticanja ekonomskog rasta i razvoja. Pratiće i analizirati makroekonomske indikatore u Crnoj Gori, zemljama regiona, Evropskoj uniji i na globalnom nivou, sa ciljem izrade pouzdanih makroekonomskih prognoza.
3. Održavaće siguran, efikasan i efektivan platni promet i dalje ga unapređivati kroz usaglašavanje sa novim tehnologijama (Fintek), nastavljajući sa implementacijom međunarodnih standarda, principa i najboljih praksi funkcionisanja savremenih platnih sistema i platnog prometa uopšte. U cilju omogućavanja pružanja novih platnih usluga – usluge iniciranja plaćanja i usluge pružanja informacija o računu, unapređenja transparentnosti u oblasti pružanja platnih usluga i veće sigurnosne zaštite korisnika platnih usluga, naročito potrošača, sprovodiće aktivnosti na pripremi Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu radi usaglašavanja sa Direktivom EU 2015/2366 o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu (*Payment Services Directive 2 - PSD2*). Usvojiće i pratiti implementaciju seta podzakonskih akata nakon donošenja Zakona o uporedivosti naknada povezanih sa računom za plaćanje potrošača, prebacivanju računa za plaćanje potrošača i računu za plaćanje sa osnovnim uslugama (*Payment Accounts Directive - PAD*) i Zakona o međubankarskim naknadama i posebnim pravilima poslovanja u vezi sa platnim karticama (*Interchange Fees Regulation*). Nastaviće sprovođenje aktivnosti na modernizaciji Platnog sistema Centralne banke Crne Gore, u cilju obezbjeđivanja jednostavnijeg i bržeg izvršavanja platnih transakcija, radi podsticanja konkurentnosti na tržištu i/ili snižavanja troškova. Takođe, unapređivaće kvalitet platnih sistema u Crnoj Gori kroz realizaciju i kontinuirano razvijanje funkcije nadgledanja platnih sistema. Unapređivaće kvalitet obavljanja usluga platnog prometa u zemlji, posebno vršenjem efikasne kontrole obavljanja platnog prometa.
4. Sprovodiće aktivnosti koje će obezbijediti kvalitetno upravljanje međunarodnim rezervama u skladu sa definisanom investicionom politikom, a u cilju efikasnog funkcionisanja u finansijskom okruženju koje karakterišu negativne kamatne stope na eurskom tržištu. Obezbiđivaće kvalitetno i efikasno obavljanje poslova depozitara, bankara i fiskalnog agenta državnih

organa i organizacija, rukovodeći se potrebama i zahtjevima klijenata. Kontinuirano će pratiti situaciju na međunarodnom finansijskom tržištu i blagovremeno prilagođavati politiku investiranja. Nastaviće se repozicioniranjem postojećih finansijskih instrumenata unutar portfolija i ispitati mogućnost uvođenja novih. Permanentno će pratiti i analizirati finansijsku situaciju i rejting banaka i emitenata, kako sadašnjih tako i potencijalnih partnera, te blagovremeno usmjeravati sredstva prema instrumentima i subjektima koji obezbjeđuju poboljšanje odnosa rizika ulaganja i ostvarenog prinosa. Razmatraće postojeći okvir upravljanja rizicima međunarodnih rezervi i eventualno vršiti potrebna unapređenja. Usavršiće postojeći ili razviti novi sistem izvještavanja prema Centralnoj banci Crne Gore u cilju sveobuhvatnog sagledavanja potreba i planiranja optimalnih količina i apoenske strukture gotovog novca neophodnog za uredno i blagovremeno snabdijevanje domaćeg platnog prometa. Nastaviće se sprovođenjem zaštite eura od falsifikovanja i, u tom cilju, nastaviti saradnju sa inostranim subjektima i domaćim državnim organima, angažovanim na planu zaštite eura od falsifikovanja (Evropska centralna banka, Evropska komisija, Evropski centar za tehničku i naučnu saradnju, Državno tužilaštvo i Uprava policije). Takođe, pristupiće obezbjeđivanju nedostajuće infrastrukture i opreme za unapređenje rada nacionalnih centara za zaštitu eura od falsifikovanja i analizu novčanica i kovanica eura, kao i na unapređenju odnosa sa svim rukovodima gotovinom u Crnoj Gori.

5. Unapređivaće statistiku za koju je nadležna kao zvanični proizvođač statistike. Nastaviće testiranje novog sistema izvještavanja banaka prema Centralnoj banci Crne Gore za potrebe unapređenja monetarne i finansijske statistike. Razvijaće nove statističke preglede bazirane na novom sistemu izvještavanja banaka. Kreiraće izvještajne zahtjeve za finansijske institucije koje nijesu pod nadzorom Centralne banke Crne Gore (investicioni fondovi, društva za osiguranje i dr.), za potrebe kompilacije finansijskog računa finansijskog sektora. Kreiraće nove izvore podataka za potrebe statistike platnog bilansa, međunarodne investicione pozicije i spoljnog duga.
6. Nastaviće sa aktivnim učešćem u pregovaračkom procesu Crne Gore i Evropske unije, raditi na unapređenju saradnje sa Evropskom centralnom bankom, Evropskom komisijom i drugim institucijama Evropske unije. Intenzivirati saradnju sa centralnim bankama i drugim međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama, a naročito sa Međunarodnim monetarnim fondom i Svjetskom bankom. Sa ciljem daljeg unapređenja i usklađivanja regulatornog, institucionalnog i operativnog okvira sa standardima Evropskog sistema centralnih banaka, nastaviće sa aktivnim učešćem u pripremi i implementaciji projekata koji se finansiraju iz fondova Evropske unije. Intenziviraće aktivnosti na snaženju administrativnih kapaciteta i stvaranju uslova za buduće funkcionisanje Centralne banke Crne Gore u okviru Evropskog sistema centralnih banaka i Evropske centralne banke.
7. Nastaviće sa unapređivanjem kadrovske strukture i edukacijom zaposlenih, u cilju sticanja i unapređenja znanja i vještina neophodnih za obavljanje poslova pri sprovođenju funkcija Centralne banke Crne Gore.
8. Nastaviće da pravovremeno pruža pouzdane i precizne informacije o svim aspektima poslovanja, polazeći od najviših standarda transparentnosti, posebno u cilju daljeg unapređenja sistema zaštite korisnika finansijskih usluga. Afirmisaće podizanje nivoa informisanosti i ekonomskog znanja u društvu u cilju boljeg razumijevanja centralnog bankarstva, značaja finansijske stabilnosti i sigurnosti bankarskog sistema. Posebnu pažnju posvetiće intenziviranju projekata iz oblasti finansijske edukacije, pismenosti i finansijske uključenosti, kao i nastavku projekata poput „Nedjelje štednje“ i „Svjetske nedjelje novca“. Nastaviće sa aktivnosti-

ma učešća predstavnika Centralne banke Crne Gore kao gostujućih predavača u obrazovnim institucijama, organizovanjem i pružanjem pomoći u istraživanjima iz oblasti ekonomskih nauka i nagrađivanjem najboljih đaka i diplomskih, magistarskih i doktorskih radova.

9. Nastaviće sa aktivnostima na daljoj promociji Muzeja novca, kao institucije od kulturno-istorijskog značaja i institucije od značaja za edukovanje javnosti i promovisanje uloge i važnosti Centralne banke u finansijskom sistemu Crne Gore. Takođe, nastaviće aktivnosti, u skladu sa objektivnim mogućnostima, na daljem sakupljanju muzejskog materijala radi dopunjavanja numizmatičke zbirke, prvenstveno kolekcije jedinog crnogorskog državnog novca – perpera, a sve u cilju očuvanja, zaštite i zadržavanja istorijskog i kulturnog nasljeđa iz oblasti numizmatike u Crnoj Gori.
10. Nastaviće da unapređuje i ostale oblasti iz svoje nadležnosti koje su od značaja za ostvarivanje ciljeva i izvršavanje funkcija poput razvoja informacionog sistema, unapređivanja sistema za upravljanje operativnim rizikom, bezbjednošću informacija, kontinuitetom poslovanja i drugo, u skladu sa okvirom, standardima i dobrom praksom iz ovih oblasti, koji se primjenjuju u okviru Evropskog sistema centralnih banaka i Evropske centralne banke.
11. U svom poslovanju vodiće se principima društveno odgovorne institucije. Nastaviće da u okviru svog poslovanja usvaja, promovira i primjenjuje proklamovana načela u oblasti ljudskih prava, prava iz oblasti rada, zaštite životne sredine i borbe protiv korupcije, koji su definisani u Globalnom sporazumu Ujedinjenih nacija. Nastaviće da, u skladu sa finansijskim mogućnostima, izdvaja dio svog prihoda za humanitarne akcije i podršku razvoju kulturnih, istorijskih i drugih vrijednosti društva, te tako doprinositi jačanju civilnog društva kroz javno učešće u brojnim društvenim aktivnostima.

II Ova politika objavljuje se na internet stranici Centralne banke Crne Gore.

2.2. Aktivnosti na realizaciji politike CBCG

Zakonom je, kao osnovni cilj Centralne banke Crne Gore, definisano podsticanje i očuvanje stabilnosti finansijskog sistema, uključujući podsticanje i održavanje zdravog bankarskog sistema i sigurnog i efikasnog platnog prometa. Pored osnovnog cilja, Centralna banka doprinosi postizanju i održavanju stabilnosti cijena. Da bi odgovorila ovom zadatku, Centralna banka vodi politiku koja se bazira na primjeni raspoloživih monetarnih i drugih instrumenata za podsticanje i održavanje razvoja zdravog i stabilnog bankarskog sistema i efikasnog platnog prometa kroz:

1. izgradnju fer i otvorenog okruženja (jednaki uslovi za sve),
2. primjenu standarda i dobre bankarske prakse,
3. efikasnu kontrolu,
4. podsticanje zdrave konkurencije.

2.2.1. Monetarna i finansijska stabilnost

Centralna banka je blagovremeno preduzimala neophodne aktivnosti i primjenjivala raspoložive instrumente i mjere iz njene nadležnosti, u cilju ublažavanja posljedica pandemije COVID-19. Od proglašenja epidemije u drugoj polovini marta 2020. godine, Centralna banka je u kontinuitetu implementirala definisane pakete mjera, prilagođene tekućem razvoju rizika, a u svrhu očuvanja monetarne i

finansijske stabilnosti, rasta kreditnog potencijala, te prelijanja likvidnosti ka stanovništvu i privredi. Tokom 2020. godine ukupno je implementirano pet paketa mjera u okviru Odluke o privremenim mjerama za ublažavanje negativnih uticaja pandemije na finansijski sistem („Sl.list Crne Gore“, br. 80/20, 105/20)²³. Sve mjere su bile usmjerene ka preventivnom djelovanju u akumulaciji rizika i ciljano su donošene za kategorije najveće izloženosti.

Monetarna politika bila je usmjerena na kontinuirano praćenje i preispitivanje politike obavezne rezerve, kao najznačajnijeg instrumenta monetarne politike Centralne banke u Crnoj Gori. Stoga je Centralna banka u maju 2020. godine, izmijenila stopu obavezne rezerve, umanjujući je za dva procentna poena. Na ovaj način je doprinijela oslobađanju dodatne likvidnosti i preusmjeravanju sredstava za ublažavanje negativnih efekata epidemije.

Pored svega navedenog, zaključenjem aranžmana sa Evropskom centralnom bankom u sklopu novog finansijskog instrumenta EUREP (*Eurosystem repo facility for central banks*)²⁴ u junu 2020. godine, unaprijeđene su mogućnosti Centralne banke da obezbijedi dodatna sredstva za podršku systemske likvidnosti. Ova linija, zajedno sa kreditnom linijom BIS-a u iznosu od 100 miliona eura, čija je svrha slična EUREP-u, te kreditnom linijom EBRD-a od 50 miliona eura, čija je svrha zaštita depozita, Centralna banka je obezbijedila značajne rezerve za potencijalnu intervenciju i pružanje podrške u slučaju da se za tim ukaže potreba.

U 2020. godini osnovan je Centar za makroekonomska i finansijska istraživanja i prognoze sa ciljem jačanja naučno-istraživačke funkcije i realizacije osnovnih funkcija Centralne banke. Primjenom akademske ekspertize na polju makroekonomije, bankarstva i finansijske stabilnosti obezbjeđuju se teorijske i empirijske osnove za donošenje kvalitetnih odluka iz nadležnosti Centralne banke, a koje imaju i uticaj na crnogorsku ekonomiju u cjelini.

2.2.1.1. Monetarna politika

Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore propisano je da su osnovni instrumenti monetarne politike Centralne banke operacije na otvorenom tržištu, kreditni poslovi i obavezna rezerva.

Koristeći instrument obavezne rezerve u cilju ublažavanja posljedica pandemije COVID-19, Centralna banka je u maju 2020. godine donijela Odluku o izmjenama Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke („Sl. list Crne Gore“, br. 43/20). Odlukom su stope obavezne rezerve smanjene na 5,5%, umjesto dotadašnjih 7,5% (na dio osnovice koju čine depoziti po viđenju i depoziti ugovoreni sa ročnošću do jedne godine, odnosno do 365 dana), i 4,5% umjesto dotadašnjih 6,5% (na dio osnovice koju čine depoziti ugovoreni sa ročnošću preko jedne godine, odnosno preko 365 dana).

Dodatno, Centralna banka je donijela odluku kojom se smanjuje naknada koju su banke dužne da plate za korišćenje propisanog iznosa obavezne rezerve koju ne vrate istog dana. Odlukom je definisano

²³ Šesti paket mjera je implementiran tokom prvog kvartala 2021. godine.

²⁴ EUREP je sigurnosni instrument koji je dio ECB-ovih mjera kriznog odgovora za rješavanje štetnog uticaja pandemije COVID-19. EUREP nadopunjuje bilateralne svopove i repo linije koje je ECB dogovorila sa centralnim bankama izvan eurozone. Centralne banke izvan eurozone mogu posuđivati od ECB-a, odnosno obezbjeđivati likvidnost u eurima uz obezbjeđenje odgovarajućih kolaterala, koji se sastoje od utrživih dužničkih hartija od vrijednosti, denominiranih u eurima i izdatih od centralnih vlada zemalja eurozone i nadnacionalnih institucija. EUREP će biti dostupan do kraja juna 2021.

privremeno smanjenje naknade koja se obračunava na korišćeni iznos u formi godišnje kamatne stope sa dotadašnjih 12% na 6%.

Navedenom mjerom su oslobođena sredstva banaka koja su korišćena za održavanje obavezne rezerve, što je povećalo raspoloživu likvidnost i kreditni potencijal banaka u Crnoj Gori.

Politika obavezne rezerve

Na kraju 2020. godine, izdvojena obavezna rezerva iznosila je 179,4 miliona eura, čime je zabilježen pad od 80,7 miliona eura ili 31% u odnosu na kraj 2019. godine (tabela 2.1).

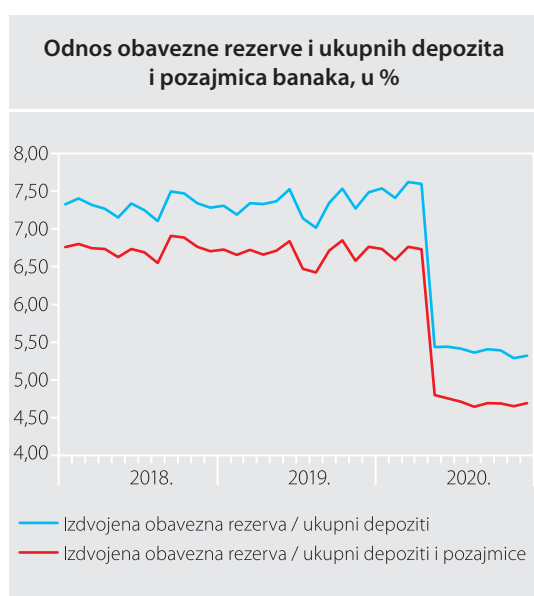
Tabela 2.1

Izdvojena obavezna rezerva, depoziti, pozajmice, u 000 eura								
Opis/period	2019.				2020.			
	III	VI	IX	XII	III	VI	IX	XII
Izdvojena obavezna rezerva	252.051	245.395	258.117	260.134	256.430	179.524	178.521	179.436
Ukupni depoziti	3.433.554	3.260.740	3.514.841	3.475.778	3.363.464	3.300.945	3.302.006	3.372.852
Ukupne pozajmice	315.316	328.072	330.785	370.827	428.258	472.924	501.182	451.855

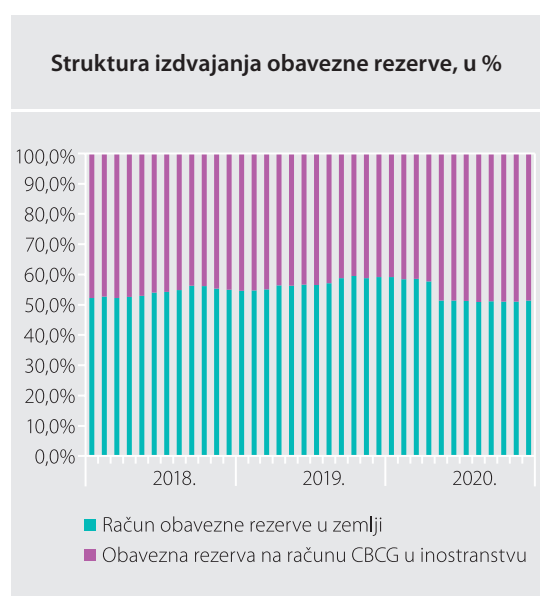
Učešće izdvojene obavezne rezerve u ukupnim depozitima banaka iznosilo je 5,3% na kraju 2020. godine, što je manje u odnosu na kraj 2019. godine kada je iznosilo 7,5% (grafik 2.1).

Struktura izdvojene obavezne rezerve blago je izmijenjena u toku 2020. godine u odnosu na prethodnu godinu. Na kraju 2020. godine na računu obavezne rezerve u inostranstvu izdvojeno je 48,6% sredstava obavezne rezerve, dok je istovremeno na računu Centralne banke u zemlji izdvojeno 51,4% (grafik 2.2).

Grafik 2.1

Grafik 2.2

2.2.1.2. Kontrola i regulacija bankarskog sistema

Uprkos radu u otežanim okolnostima usljed pandemije, bankarski sistem je u 2020. godini bio stabilan i kontinuirano kontrolisan od strane Centralne banke. Na kraju 2020. godine u Crnoj Gori je poslovalo 12 banaka.

Centralna banka je tokom 2020. godine kontinuirano radila na identifikaciji potencijalnih rizika, preventivno djelovala kod prepoznatih ranjivosti i usmjeravala aktivnosti na očuvanje stabilnosti u bankarskom sektoru. U okviru supervizorskih aktivnosti, zbog utvrđenih nepravilnosti u poslovanju, preduzete su prema tri banke odgovarajuće mjere za otklanjanje nepravilnosti, dok su protiv četiri banke i odgovornih lica u njima pokrenuti prekršajni postupci.

Centralna banka je nastavila sa usklađivanjem regulatornog okvira sa pravnom tekovinom Evropske unije i međunarodnim standardima u oblasti finansijskih usluga, a takođe je pripremljen i započet proces procjene kvaliteta aktive (*Asset Quality Review, AQR*).

Pored navedenog, pripremljeno je pet paketa mjera za ublažavanje, odnosno smanjenje negativnih uticaja pandemije COVID-19 na finansijski sistem, a efekti ovih mjera kontinuirano su praćeni.

Mjere Centralne banke za ublažavanje negativnih uticaja pandemije COVID-19 na finansijski sistem

Prvim paketom mjera, donešenim na samom početku pandemije, snažno se uticalo na smanjenje nezvjesnosti i povećanje likvidnosti privrede i stanovništva. Mjerama, donešenim 17. 03. 2020. godine, dat je moratorijum na otplatu kredita u trajanju do 90 dana, odnosno mogućnost svim korisnicima kredita da iskoriste pravo na privremenu obustavu svih plaćanja obaveza po osnovu kredita (glavnica, kamata, zatezna kamata, naknada i dr.). Dodatno, bankama je omogućeno da, ukoliko klijentima koji dokažu da im je finansijska pozicija pogoršana, ili će u bliskoj budućnosti biti pogoršana zbog negativnog uticaja pandemije na poslovanje od dana pojave koronavirusa virusa u svijetu, odobre određene pogodnosti iz Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama (npr. odobravanje grejs perioda, produžetak otplate kredita, smanjenje kamatne stope i sl.), kao i da u postupku klasifikacije aktive i izdvajanja rezervacija za potencijalne kreditne gubitke te kredite tretiraju kao novoodobrene.

Pogodnosti kreirane mjerama iz ovog paketa klijenti su uglavnom iskoristili. Pravo na moratorijum u trajanju do 90 dana koji je za banke bio obavezujući, u periodu od marta do kraja maja 2020. godine, iskoristilo je 62.618 korisnika kredita za 87.481 kreditnu partiju, odnosno 1.342.370 hiljada eura ili 47,12% ukupnih bruto kredita banaka je bilo u moratorijumu. Na navedeni način, likvidna pozicija korisnika kredita je ojačana sa preko 150 miliona eura, koliko su iznosili anuiteti koje banke nijesu naplatile u periodu od tri mjeseca trajanja moratorijuma. U toku ovog perioda zahtjevi za restrukturiranjem kredita bili su zanemarljivi (svega 0,2% bruto kredita na nivou sistema). Oslobođajući sredstva klijentima, banke su značajno uticale na prilagođavanje privrede i stanovništva inicijalnom šoku, usljed pojave koronavirusa u Crnoj Gori.

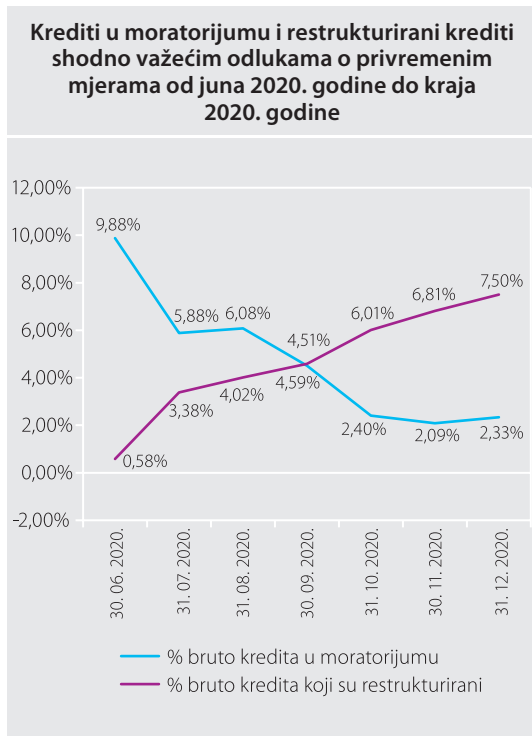
Drugim paketom mjera, usvojenim 31. 03. 2020. godine, uvedena je zabrana isplate dividende akcionarima, osim isplate u obliku akcija banaka. Nadalje, uvedena je i mogućnost da banke, uz prethodno

odobrenje Centralne banke, odobre kredite ili druge izloženosti prema jednom licu, odnosno grupi povezanih lica, tako da ukupna izloženost prema tom licu, odnosno grupi povezanih lica prelazi limite izloženosti iz Zakona o bankama, pri čemu su banke bile dužne da dostave detaljne informacije o razlozima za povećanje izloženosti, sa iznosima prekoračenja i rokovima u kojima će se te izloženosti svesti u propisane okvire.

Treći paket mjera, donešen 20. 05. 2020. godine, predstavlja nastavak mjera donijetih u martu 2020. godine na način da se, u cilju sprečavanja nastanka moralnog hazarda, uvodi uslov da klijenti koji su pogođeni pandemijom imaju pravo na pogodnosti iz Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama (npr. odobravanje grejs perioda, produžetak otplate kredita, smanjenje kamatne stope i sl.), ako na dan 31. 12. 2019. godine, što se smatra referentnim datumom prije izbijanja pandemije, nijesu bili u kašnjenju otplate obaveza duže od 90 dana i njihovi krediti nijesu bili klasifikovani kao nekvalitetni, odnosno da nijesu bili restrukturirani u 2020. godini. Isti uslov je uveden i za moratorijum koji banke mogu da odobre svojim klijentima na dodatni period od 90 dana i to samo za one korisnike kredita koji su, zbog pandemije, imali ili će imati negativan uticaj na finansijsku poziciju.

Dodatna mjera koja je uvedena za banke odnosi se na smanjenje naknade koju su banke dužne da plate Centralnoj banci za korišćenje propisanog iznosa obavezne rezerve koji ne vrate istog dana, za 50%, sa propisanih 12% na 6%, na godišnjem nivou. Takođe, u cilju snaženja kreditnog potencijala banaka, Centralna banka je 12. 05. 2020. godine izvršila izmjenju Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore smanjivši stope obračuna obavezne rezerve za 2 procentna poena.

Grafik 2.3

Imajući u vidu da je pandemija uzela široke razmjere, te da su negativni efekti produbljavani na sve veći broj klijenata, banke su kao rezultat propisanih mjera, iz mjeseca u mjesec, povećavale broj klijenata kojima su odobravale pogodnosti restrukturiranja, tako da je na kraju 2020. godine, 7,50% bruto kredita restrukturirano shodno propisanim uslovima u definisanim mjerama, dok se iznos bruto kredita koji su u moratorijumu smanjivao i na kraju decembra 2020. godine je predstavljao 2,33% ukupnih bruto kredita, što se može vidjeti sa grafika 2.3.

Četvrti paket mjera, donešen 30. 07. 2020. godine, odnosio se na korisnike kredita banaka iz sektora turizma i iz sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva kojima je dato pravo na moratorijum na otplatu kredita u periodu od 1. septembra 2020. do zaključno sa 31. avgustom 2021. godine, ako na dan 31. 12. 2019. godine nijesu imali kašnjenje u otplati kredita duže od 90 dana, a kredit na taj dan nije bio klasifikovan u kategoriju nekvalitetne aktive. Ovim setom mjera data je mogućnost bankama, koje u periodu od 1. septembra 2020.

godine do 31. avgusta 2021. godine, odobre kredite ili druge povoljnosti, odnosno izvrše restrukturiranje korisnicima iz sektora turizma i sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, da mogu te kredite, pri obračunu rezervacija za potencijalne kreditne gubitke primjenom Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama („Službeni list CG“, br. 22/12, 55/12, 57/13, 44/17, 82/17, 86/18 i 42/19), tretirati kao kredite iz klasifikacione grupe „A“.

Iskoristivši pravo na ovu mjeru, banke su na kraju decembra 2020. godine odobrile moratorijum za ukupno 20,71% bruto kredita iz sektora turizma i sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, dok su izvršile ukupno 35,65% restrukturiranja kredita koji su odobreni iz sektora turizma i sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva.

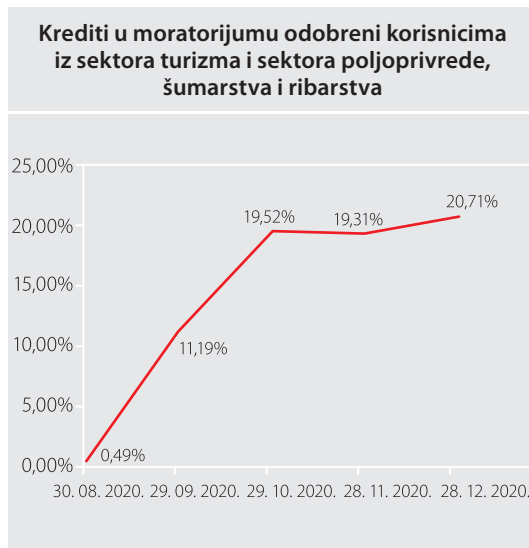
Peti paket mjera, donešen 22. 10. 2020. godine, dao je mogućnost fizičkim licima korisnicima kredita banaka kojima je 31. 03. 2020. godine ili kasnije prestao radni odnos kao posljedica negativnog uticaja pandemije, pravo na moratorijum na otplatu kredita u trajanju od šest mjeseci, ako na dan 31. 12. 2019. godine nijesu imali kašnjenje u otplati kredita duže od 90 dana, a kredit na taj dan nije bio klasifikovan u kategoriju nekvalitetne aktive. Takođe, mjerama su banke obavezane da na zahtjev fizičkog lica korisnika kredita odobre promjenu plana otplate kredita produženjem roka otplate kredita, ako je korisniku kredita 31. 03. 2020. godine ili kasnije smanjena zarada za najmanje 10% kao posljedica negativnog uticaja pandemije.

Imajući u vidu da privremene mjere, koje je kreirala Centralna banka u cilju smanjivanja posljedica pandemije, imaju negativnih efekata na likvidnost banaka, posljednjim paketom mjera u 2020. godini data je mogućnost bankama da pri izračunavanju dospjelih obaveza Odluke o minimalnim standardima za upravljanje rizikom likvidnosti u bankama („Službeni list CG“, broj 60/08), u obračun tih obaveza, umjesto 30%, uključuju 20% depozita po videnju. Gotovo sve banke su iskoristile ovo pravo, tako da se ova mjera pozitivno odrazila na njihove pokazatelje likvidnosti i dala im mogućnost slobodnijeg raspolaganja sredstvima, tako da su bankama obezbijeđeni uslovi za povećano kreditiranje i stimulisanje pokretanja privrede.

Pravovremeno donošenje mjera za ublažavanje negativnih posljedica pandemije uticalo je na kontrolisani rast nekvalitetnih kredita banaka.

Sa ciljem daljeg jačanja povjerenja u bankarski sistem, Centralna banka sprovodi proces procjene kvaliteta aktive (AQR), kao najefikasnijeg prudencionog instrumenta za procjenu kvaliteta aktive banaka. Procjena kvaliteta aktive crnogorskog bankarskog sistema obavlja se u skladu sa smjernicama i najboljom praksom propisanom priručnikom ECB-a od 2018. godine. Glavni cilj AQR-a je da se obezbijedi eksterna, nezavisna procjena kvaliteta aktive bankarskog sistema u cilju jačanja finansijske stabilnosti i povjerenja u finansijski sistem.

Grafik 2.4

Ugovor o pružanju usluga za upravljanje projektom procjene kvaliteta aktive (*asset quality review*) banaka u Crnoj Gori potpisan je sa revizorskom kućom *Ernst&Young* 19. 02. 2020. godine. Revizorska kuća *Ernst&Young* je realizovala planirane zadatke shodno hodogramu (terminskom okviru za obavljanje pojedinih faza AQR-a) utvrđenom od strane Centralne banke Crne Gore, odnosno obaveze iz radnog bloka 1 (izrada smjernica za izbor provajdera za poslovne banke, smjernica za procjenitelje, prilagođavanje priručnika ECB-a specifičnostima crnogorskog bankarskog tržišta i dr.).

Smjernice za izbor AQR konsultanata i procjenitelja dostavljene su poslovnim bankama kako bi na vrijeme preduzele aktivnosti za angažovanje konsultanata i procjenitelja. Centralna banka je formalno poslovnim bankama uputila saglasnost za obavljanje AQR-a od strane kandidovanih, potencijalnih revizora. Takođe, Centralna banka je dala saglasnost na izbor procjenitelja predloženih od strane AQR revizora. Shodno operativnom planu, sve dosadašnje aktivnosti odvijaju se predviđenom dinamikom i pored otežanih okolnosti izazvanih pandemijom COVID-19. Selekcijom portfolija ostvarena je pokrivenost *RWA* (rizikom ponderisane aktive) bankarskog sektora u visini od 84,43%. Procesom AQR-a obuhvaćeno je svih 13 banaka u crnogorskom bankarskom sistemu.

U decembru 2020. godine uspješno je završen proces spajanja Crnogorske komercijalne banke AD Podgorica member of OTP Group i Podgoričke banke, koji je pratila Centralna banka.

Tokom 2020. godine intenzivirana je saradnja i sa supervizorskim tijelima matičnih banaka, posebno sa Narodnom bankom Mađarske, sa kojom se na mjesečnom nivou razmjenjuju informacije o stanju, negativnim posljedicama pandemije u zemljama u kojima su sjedišta članica OTP grupe, mjerama koje se sprovode u tim zemljama u cilju suzbijanja tih negativnih efekata, kao i o finansijskom stanju u bankama članicama OTP grupe. Pored redovne komunikacije sa ovim tijelom, u novembru 2020. godine održan je i redovni godišnji supervizorski sastanak putem video poziva. U isto vrijeme i na isti način, održani su i supervizorski sastanci sa nadležnim organom za NLB Grupu (Evropska centralna banka i Banka Slovenije) i za Addiko bank (Autoritet za nadzor austrijskog finansijskog tržišta). Komunikacija sa ostalim supervizorima iz Centralne i Istočne Evrope vršena je posredstvom Sekretarijata BSCEE (*Banking Supervisors from Central and Eastern Europe*).

2.2.1.2.1. Kontrola bankarskog sektora

Izdavanje odobrenja i saglasnosti – Po osnovu zahtjeva za izdavanje dozvole za rad, odobrenja i saglasnosti iz Zakona o bankama²⁵, tokom 2020. godine donesen je ukupno 71 akt, i to:

- tri rješenja o izdavanju odobrenja za sticanje kvalifikovanog učešća;
- 30 rješenja o izdavanju odobrenja za izbor predloženih lica za članove odbora direktora;
- 13 rješenja o izdavanju odobrenja za izbor predloženih lica za izvršne direktore;
- 13 rješenja o izdavanju odobrenja za izbor predloženih društava za reviziju godišnjih finansijskih izvještaja banaka;
- jedno rješenje o izdavanju odobrenja za pripajanje;
- jedno rješenje o odbijanju zahtjeva za izdavanje dozvole za rad banci;
- devet rješenja kojima je dozvoljeno bankama da stave na uvid Izvještaje o kontroli društvima za reviziju;

²⁵ „Službeni list Crne Gore“, broj 17/08, 44/10, 40/11 i 73/17

- jedno rješenje o odbijanju zahtjeva banke da stavi na uvid Izvještaj o kontroli advokatskoj kancelariji.

Posredna i neposredna kontrola banaka – Shodno Zakonu o bankama, kontrola banaka obavlja se:

- posredno, na osnovu podataka, informacija i izvještaja koje su ove institucije dužne da dostave Centralnoj banci, i
- neposredno, uvidom u poslovne knjige i drugu dokumentaciju kontrolisanih institucija, kao i svih učesnika u poslu koji je predmet kontrole.

Propisima u oblasti posredne kontrole Centralna banka je obavezala banke da joj dostavljaju dnevne, dekadne, mjesečne i kvartalne izvještaje i godišnji izvještaj. Kroz ovaj vid izvještavanja, Centralna banka u kontinuitetu prati poslovanje banaka, usmjerava svoje aktivnosti u pravcu očuvanja stabilnosti i zdravog profila svake banke i ocjenjuje stanje ukupnog bankarskog sistema.

Centralna banka je tokom 2020. godine vršila kontinuirano posredno praćenje banaka i realizovala planirane neposredne ciljne kontrole banaka.

Tokom 2020. godine izvršeno je devet redovnih, ciljnih neposrednih kontrola, kojima su obuhvaćene sljedeće banke: Adriatic bank, Addiko bank, Erste banka, Lovćen banka, Hipotekarna banka, Komerčijalna banka, Prva banka i Zapad banka. Predmet neposrednih kontrola tokom 2020. godine bili su dominantno rizik likvidnosti, operativni rizik i ocjena adekvatnosti informacionog sistema, dok su kod Prve banke predmet kontrole bili i adekvatnost kapitala i kreditni rizik.

Pored neposrednih kontrola izvršene su i dvije ciljne vanredne posredne kontrole rizika likvidnosti: Prve banke i Universal Capital banke. Sve ostale banke praćene su posredno sagledavanjem i analizom pokazatelja poslovanja na mjesečnom i kvartalnom nivou, dok su pokazatelji likvidnosti i kretanje depozita praćeni na dnevnom nivou.

Na ovaj način, u bankama je intenziviran monitoring likvidnosti koja je očuvana uprkos negativnim efektima pandemije. Uvođenje privremenih mjera za ublažavanje efekata pandemije, u vidu moratorijuma i restrukturiranja kredita, imalo je negativan efekat na likvidnu poziciju banaka. Međutim, akumulirani snažni likvidni potencijal bankarskog sistema iz prethodnog perioda omogućio je da banke tokom 2020. godine očuvaju jaku likvidnu poziciju.

Imajući u vidu supervizorske prakse u zemljama članicama EU, fokus kontrola bankarskog sektora sve više se usmjerava ka ciljnim neposrednim kontrolama čime se nastavlja sa jačanjem efikasnosti kontrole i razvoja koncepta supervizije na bazi rizika, sa dominantnom ulogom portfolio menadžment pristupa u superviziji banaka.

Mjere prema bankama – U skladu sa odredbama člana 116 Zakona o bankama, ukoliko utvrdi nepravilnosti u poslovanju banke, Centralna banka može prema banci preduzeti jednu od sljedećih mjera:

1. pisano upozoriti banku o utvrđenim nepravilnostima i zahtijevati od banke da preduzme jednu ili više aktivnosti za otklanjanje tih nepravilnosti;
2. zaključiti sa bankom pisani sporazum kojim će se banka obavezati da u određenom roku otkloni utvrđene nepravilnosti u poslovanju;
3. donijeti rješenje kojim će izreći jednu ili više mjera propisanih Zakonom o bankama.

Pri odlučivanju o vrsti mjera koje će biti preduzete prema banci, Centralna banka polazi od:

1. ocjene uticaja utvrđenih nepravilnosti na:
 - trenutni i budući finansijski položaj banke,
 - izloženost banke pojedinim vrstama rizika;
2. broja i težine utvrđenih nepravilnosti, kao i broja, učestalosti i trajanja nepravilnosti u ranijem poslovanju banke;
3. ocjene spremnosti i sposobnosti organa i rukovodstva banke da otklone utvrđene nepravilnosti, zasnovane na procjeni:
 - sposobnosti organa i rukovodstva banke da upravljaju rizicima u poslovanju banke,
 - efikasnosti sistema interne kontrole u banci,
 - efikasnosti organa i rukovodstva banke u otklanjanju ranije utvrđenih nepravilnosti u poslovanju banke,
 - stepena saradnje rukovodstva banke sa ovlašćenim kontrolorima tokom kontrole banke;
4. ocjene stepena uticaja utvrđenih nepravilnosti na finansijsku disciplinu, sigurnost i stabilnost funkcionisanja bankarskog sistema.

Centralna banka je tokom 2020. godine zbog utvrđenih nepravilnosti u poslovanju prema tri banke preduzela mjere za otklanjanje nepravilnosti u radu, i to: za jednu banku u formi rješenja i za dvije banke u formi upozorenja. Pored toga, Centralna banka je, u skladu sa članom 165 Zakona o bankama, protiv četiri banke i odgovornih lica u njima pokrenula prekršajne postupke.

Operativni rizik – Minimum koji kontrolisane institucije moraju ispuniti u vezi sa kvalitetom sistema upravljanja operativnim rizikom i upravljanja kontinuitetom poslovanja definisan je u Zakonu o bankama, Odluci o minimalnim standardima za upravljanje operativnim rizikom u bankama, Zakonu o Investiciono-razvojnog fondu Crne Gore A. D. i u Odluci o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u poslovanju Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore.

U toku 2020. godine, Centralna banka je vršila provjeru usklađenosti poslovanja kreditnih institucija u oblasti upravljanja operativnim rizikom u skladu sa navedenom regulativom i standardima dobre prakse. Prilikom vršenja kontrole i davanja preporuka, pored regulative, kontrola se oslanjala i na dokumente BCBS/EBA/CEBS, kao i na standard ISO 22301.

Izvršene su tri neposredne kontrole, u dvije banke i u Investiciono-razvojnog fondu Crne Gore, i to u sljedećim oblastima:

- da li je institucija uspostavila adekvatan i efikasan okvir za upravljanje operativnim rizikom koji obuhvata sve propisane elemente i koji je usklađen sa dobrom praksom;
- da li institucija adekvatno upravlja kontinuitetom poslovanja u svakom segmentu, izuzev u dijelu koji se odnosi na oporavak informacionog sistema.

Raspoloživi resursi su naročito bili usmjereni na kontrolu planova za vanredne situacije koje bi kontrolisane institucije koristile u cilju obezbjeđivanja kontinuiranog rada u slučaju nastanka ozbiljnih poremećaja u poslovanju, uzrokovanih situacijama koje su van kontrole institucije, kao što su zemljotres, požar i slično. Sprovođenje ove vrste kontrole omogućilo je i provjeru spremnosti kontrolisanih institucija da adekvatno odgovore na izazove u doba pandemije, kao i provjeru načina na koji su one u praksi primijenile definisane planove za postupanje u doba pandemije.

Kontrolisane institucije su, u skladu sa preporukama kontrole, definisale akcione planove za realizaciju preporuka i otklanjanje utvrđenih nepravilnosti.

Kontrola informacionih sistema – Tokom 2020. godine izvršeno je organizaciono zaokruživanje oblasti kontrole informacionih sistema svih institucija koje su u nadležnosti Centralne banke (banke, platne institucije, institucije za elektronski novac i pružaoci nebankarskih finansijskih usluga).

Izvršeno je ukupno osam neposrednih kontrola, i to kontrola informacionog sistema tri banke, dvije platne institucije, jedne institucije za elektronski novac, jedne mikrokreditne finansijske institucije i Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore. Zbog nepravilnosti utvrđenih tim kontrolama, prema četiri institucije su preduzete mjere za otklanjanje uočenih nepravilnosti, i to prema jednoj u formi rješenja, a prema tri u formi pisanog upozorenja.

Centralna banka je aktivno učestvovala u procesu odobrenja pripajanja Podgoričke banke AD Podgorica Crnogorskoj komercijalnoj banci AD Podgorica, i u dijelu integracije informacionih sistema ovih banaka, a vršene su i provjere ispunjavanja informacionih tehničko-tehnoloških uslova prilikom razmatranja zahtjeva za izdavanje dozvola za rad institucijama koje su u nadležnosti Centralne banke.

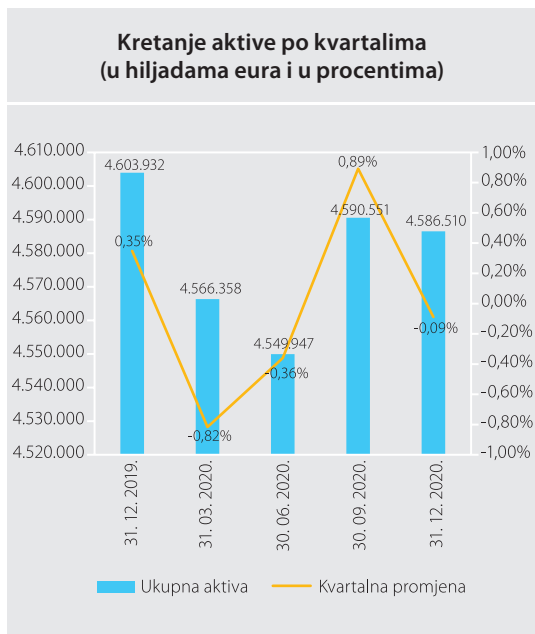
Centralna banka je dobila pristup onlajn aplikaciji KYC-SA pomoću koje je vršena posredna kontrola postupanja banaka u skladu sa SWIFT programom bezbjednosti korisnika SWIFT mreže, čiji je cilj povećanje nivoa informacione i sajber sigurnosti širom globalne finansijske zajednice, a po kojem su, kao korisnici SWIFT mreže, obavezne da postupaju sve banke u Crnoj Gori.

Centralna banka je davala mišljenja institucijama iz nadležnosti Centralne banke, u oblasti informacionih sistema, a naročito u vezi sa povjeravanjem IT poslova trećoj strani, promjenom pružalaca IT usluga, obavljanjem revizije informacionog sistema, digitalizacijom usluga, korišćenjem digitalnih sertifikata itd.

Kontrola kreditnog rizika – Bankarski sektor, tokom 2020. godine, bilježi relativno negativne trendove uzrokovane efektima pandemije COVID-19 na crnogorsku ekonomiju. Dok je, s jedne strane zabilježeno smanjenje ukupne aktive i blago pogoršanje njenog kvaliteta, kao i rast učešća nekvalitetnih i kritikovanih kredita u ukupnim kreditima, s druge strane kreditni portfolio banaka u jednogodišnjem periodu bilježi rast.

Shodno rastu nekvalitetnih kredita, vanbilans banaka u kojem se izdvajaju rezervacije za potencijalne gubitke takođe bilježi rast u odnosu na uporedni period 2019. godine, dok je pokrivenost nekvalitetnih kredita ispravkama vrijednosti smanjena. Pokrivenost nekvalitetnih bruto kredita i potraživanja ispravkama vrijednosti na 31. 12. 2020. godine iznosila je 74,62%, dok je na kraju prošle godine iznosila 82,47%. Spajanje dvije systemske banke, koje je zvanično završeno u decembru 2020. godine, značajno je uticalo na pokazatelje koncentracije u sistemu.

Grafik 2.5

Tokom 2020. godine nije nastavljen trend rasta aktive koji je obilježio prethodne godine, pa je tako aktiva banaka u Crnoj Gori, na dan 31. 12. 2020. godine iznosila 4.586,5 miliona eura, što predstavlja pad od 0,38% odnosno 17,4 miliona eura u odnosu na kraj 2019. godine. Najveći iznos aktive u 2020. godini, od 4.590,6 miliona eura, zabilježen je na kraju trećeg kvartala.

Posmatrajući prema tržišnom učešću, u bankarskom sistemu Crne Gore postoje četiri sistemski značajne banke (koje imaju preko 10% učešća u ukupnoj aktivi), što ukazuje na rast koncentracije. Tako je učešće jedne banke u ukupnoj aktivi 28,44%, dok je učešće iste banke u ukupnim kreditima 32,20%, što u odnosu na kraj 2019. godine, predstavlja rast od 10,7 p.p. kada je riječ o bruto aktivi, odnosno 14,85 p.p. za ukupne kredite. Tri systemske banke imaju učešće od 54,20% u ukupnoj aktivi, odnosno 55,62% u ukupnim kreditima. Povećanje koncentracije je uzrokovano spajanjem dvije systemske banke, koje je zvanično završeno 11. 12. 2020. godine.

Tabela 2.2

Koncentracija aktive i kredita (u %)				
	31. 12. 2020. godine		31. 12. 2019. godine	
	Bruto aktiva	Kredit	Bruto aktiva	Kredit
Jedna banka	28,44	32,20	17,74	17,35
Tri banke	54,20	55,62	42,40	40,61
Pet banaka	73,65	74,79	66,08	68,85
Sedam banaka	85,59	84,79	81,48	79,72

U strukturi aktive bilansa stanja dominiraju neto krediti i potraživanja od klijenata koji iznose 2.804.468 hiljada eura, predstavljaju 61,15% aktive i u odnosu na isti period prethodne godine uvećani su za 3,59%. Novčana sredstva i depoziti kod centralnih banaka iznose 883.192 hiljada eura i u aktivi učestvuju sa 19,26%. Uprkos smanjenju na godišnjem nivou od 109.911 hiljada eura ili 18,68%, značajno učešće u aktivi bilansa stanja imaju i hartije od vrijednosti čija vrijednost na 31. 12. 2020. godine iznosi 478.394 hiljada eura ili 10,43% aktive bilansa stanja. Vrijednost nekretnina, postrojenja i opreme prikazana u bilansu stanja iznosi 72.026 hiljada eura ili 1,57% aktive i bilježi rast od 34,03% u odnosu na isti period prethodne godine. Ukupna sredstva su manja za 17.426 hiljada eura ili 0,38%.

Tabela 2.3

Struktura aktive bilansa stanja (neto pozicije, u hiljadama eura)					
Pozicije bilansa stanja	31. 12. 2020. godine		31. 12. 2019. godine		Promjena
	Iznos	Udio u aktivni	Iznos	Udio u aktivni	
Novčana sredstva i depoziti kod centralnih banaka	883.192	19,26%	866.144	18,81%	1,97%
Kreditni i potraživanja od banaka	229.694	5,01%	236.643	5,14%	-2,94%
Kreditni i potraživanja od klijenata	2.804.468	61,15%	2.707.305	58,80%	3,59%
Hartije od vrijednosti	478.394	10,43%	588.305	12,78%	-18,68%
Ostala finansijska sredstva	10.295	0,22%	9.047	0,20%	13,79%
Nekretnine, postrojenja i oprema	72.026	1,57%	53.738	1,17%	34,03%
Ostale stavke aktive	108.441	2,36%	142.751	3,10%	-24,03%
Ukupno	4.586.507	100,00%	4.603.933	100,00%	-0,38%

Kvalitetna aktiva, klasifikovana u klasifikacionu kategoriju A, ima neznatno manji udio u ukupnoj aktivni, u odnosu na uporedni period 2019. godine. Na nivou bankarskog sistema, na kraju 2020. godine, prikazana je bruto kvalitetna aktiva u iznosu od 3.374.156 hiljada eura, što predstavlja učešće od 77,17% u ukupnoj bruto aktivni, što je za 1,03 p.p. manje nego u uporednom periodu prethodne godine. Kritikovana bruto aktiva (B, C, D, E) bilježi rast od 28.494 hiljada eura ili 2,94% u jednogodišnjem periodu, dok je rast nekvalitetne bruto aktive (C, D, E) iznosio 35.014 hiljada eura ili 19,32%. Učešće bruto aktive klasifikovane u kategoriju E u ukupnoj aktivni je smanjeno sa 2,25% na 2,1% odnosno za 8.431 hiljada eura. Ipak, bruto aktiva klasifikovana u kategoriju C bilježi značajan rast od 55,06% ili 41.321 hiljada eura, stoga je i učešće u ukupnoj aktivni uvećano sa 1,69% na 2,66%. Kreditna aktivnost banaka tokom 2020. godine iznosi 908,4 miliona eura što je za 26,42% manje u odnosu na isti period prethodne godine kada su novoodobreni krediti iznosili 1.234,6 miliona eura. U ukupnim novoodobrenim kreditima, krediti pravnim licima dominiraju sa 67,86% učešća. U pogledu ročnosti dominantni su dugoročni krediti (72%). Smanjenje nivoa novoodobrenih kredita nastalo je najvećim dijelom usljed nižeg nivoa ekonomskih aktivnosti kao posljedica pandemije, odnosno manjeg broja zahtjeva za odobrenje kredita.

Tabela 2.4

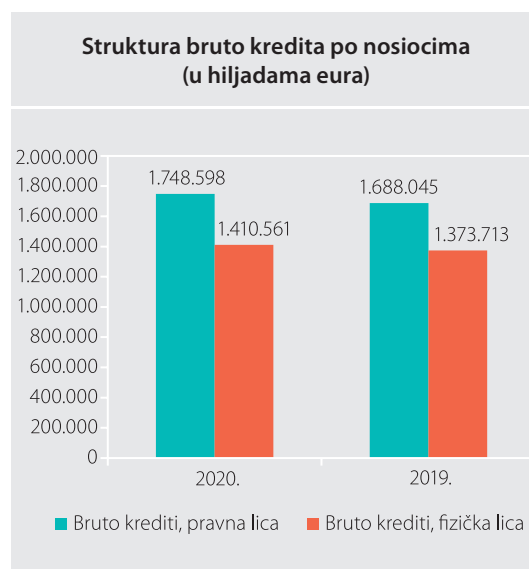
Kvalitet bruto aktive (u hiljadama eura)					
Kvalitet aktive	31. 12. 2020. godine		31. 12. 2019. godine		Promjena
	Iznos	Udio u aktivni	Iznos	Udio u aktivni	
Kvalitetna aktiva (A)	3.374.156	77,17%	3.478.085	78,2%	-2,99%
Kritikovana aktiva (B, C, D, E)	998.128	22,83%	969.634	21,8%	2,94%
Nekvalitetna aktiva (C, D, E)	216.266	4,95%	181.252	4,08%	19,32%
B	781.861	17,88%	788.382	17,72%	-0,83%
C	116.373	2,66%	75.052	1,69%	55,06%
D	8.333	0,19%	6.208	0,14%	34,23%
E	91.561	2,1%	99.992	2,25%	-8,43%

Nivo kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja u svim kvartalima 2020. godine bio je veći od nivoa kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja u uporednim kvartalima 2019. ili 2018. godine. Najveći procentualni rast u odnosu na uporedni period je ostvaren u trećem kvartalu 2020. godine, kada je nivo kredita i potraživanja bez kamata i vremenskih razgraničenja povećan za 174.189 hiljada eura ili 5,74%, a oni zabilježili i najveći nivo (3.210.169 hiljada eura).

Grafik 2.6

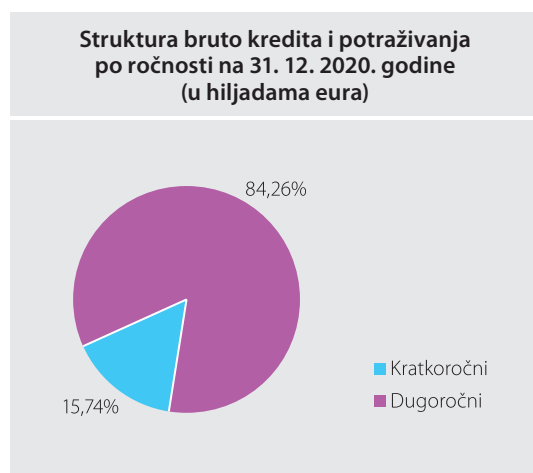

Grafik 2.7

Struktura ukupnih kredita i potraživanja po nosiocima na kraju 2020. godine nije značajno promijenjena u jednogodišnjem periodu. Ukupni krediti i potraživanja odobreni pravnim licima su iznosili su 1.748.598 hiljada eura, dok su oni odobreni fizičkim licima i preduzetnicima iznosili 1.410.561 hiljadu eura. U odnosu na 2019. godinu, ukupni krediti odobreni pravnim licima i fizičkim licima ostvaruju rast od 3,58% i 2,68%, respektivno.

Grafik 2.8

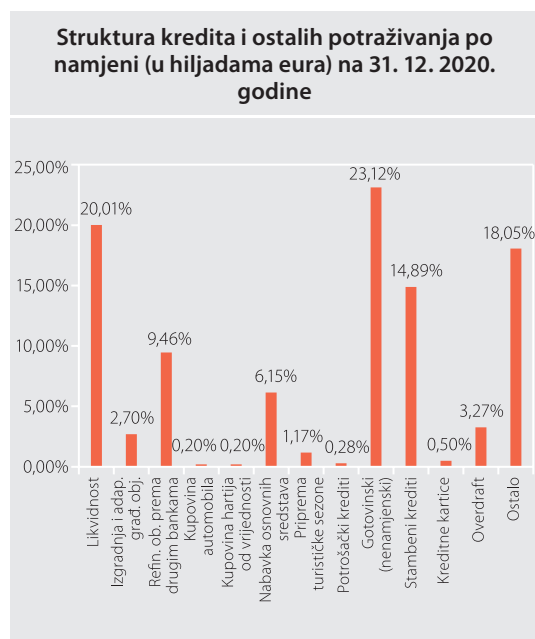

Posmatrano po ročnosti kredita i potraživanja, na kraju 2020. godine u ukupno odobrenim kreditima i potraživanjima 84,26% se odnosi na dugoročne kredite i potraživanja, dok 15,74% čine kratkoročni krediti i potraživanja. Krediti i potraživanja sa rokom otplate od jedne do tri godine i preko tri godine čine 11,53% i 72,73%, respektivno. U odnosu na uporedni period prethodne godine, udio dugoročnih kredita i potraživanja u ukupnim bruto kreditima i potraživanjima je uvećan za 1,98 p.p.

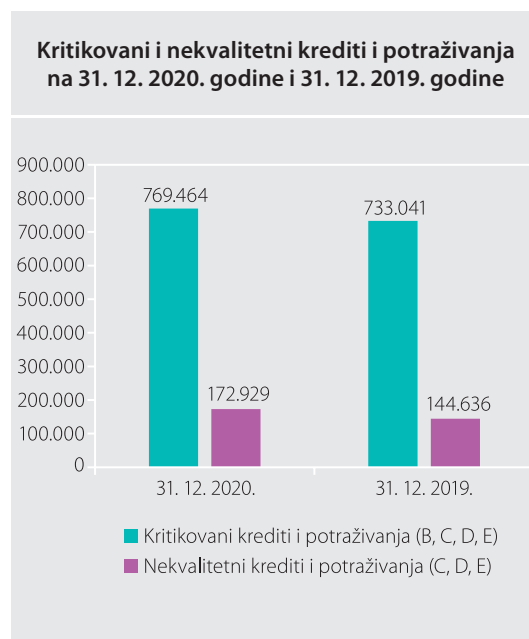
Namjenska struktura kredita i potraživanja pokazuje da je najveći dio odobren za gotovinske nenamjenske kredite (23,12%), a značajan udio

su imali i krediti za likvidnost (20,01%), kao i stambeni krediti (14,89%), krediti za refinansiranje obaveza prema bankama (9,46%), kao i krediti za nabavku osnovnih sredstava (6,15%). U odnosu na uporedni period prethodne godine, najveće nominalno povećanje na 31. 12. 2020. godine ostvarila je kategorija *refinansiranje obaveza prema drugim bankama*, dok je najveće procentualno povećanje ostvarila kategorija *priprema turističke sezone*.

Grafik 2.9

Grafik 2.10

Kritikovani krediti i potraživanja (B, C, D i E) iznosili su 769.464 hiljade eura, a njihovo učešće u ukupnim kreditima iznosilo je 24,36%. Posmatrano pojedinačno, u odnosu na uporedni period iz 2019. godine, porast pokazuju krediti i potraživanja klasifikovani u B, C i D kategoriju, dok pad bilježe jedino krediti i potraživanja klasifikovani u E kategoriju. Posmatrano u odnosu na uporedni period 2019. godine, kritikovani krediti bilježe rast od 36,4 mil. eura (4,97%), kao i njihovo učešće u bruto kreditima (0,41 p.p.). Nekvalitetni krediti i potraživanja (C, D i E), na kraju 2020. godine iznosili su 172,9 miliona eura i bilježe godišnji pad od 12%.

Kredit i potraživanja koji kasne sa otplatom preko 30 dana iznosili su na kraju 2020. godine 144,3 miliona eura i činili su 4,57% ukupnih kredita i potraživanja, dok su krediti koji kasne sa otplatom preko 90 dana iznosili 78,2 miliona eura i činili 2,47% ukupnih kredita i potraživanja. Obje kategorije kredita u kašnjenju više su nego na kraju 2018. godine (115,4 miliona eura i 75,1 milion eura, respektivno), pri čemu je učešće kredita i potraživanja preko 30 dana u ukupnim kreditima veće, a učešće kredita i potraživanja preko 90 dana manje u odnosu na kraj 2019. godine (4,12% i 2,68%, respektivno).

Ukupni bruto restrukturirani krediti i potraživanja na kraju 2020. godine iznose 163,4 miliona eura i čine 5,17% ukupnih kredita i potraživanja. U ukupnim restrukturiranim kreditima i potraživanjima najveće učešće ostvaruje kategorija koja se odnosi na produženje otplate za glavnica ili kamatu u iznosu od 70,1 milion eura ili 42,91%, na kategoriju *ostale pogodnosti koje olakšavaju finansijsku poziciju*

dužnika se odnosi 43,8 miliona eura ili 26,79%, dok se na kategoriju *zamjena postojećeg ili postojećih kredita novim kreditom* odnosi 30,3 miliona eura ili 18,53%.

Tabela 2.5

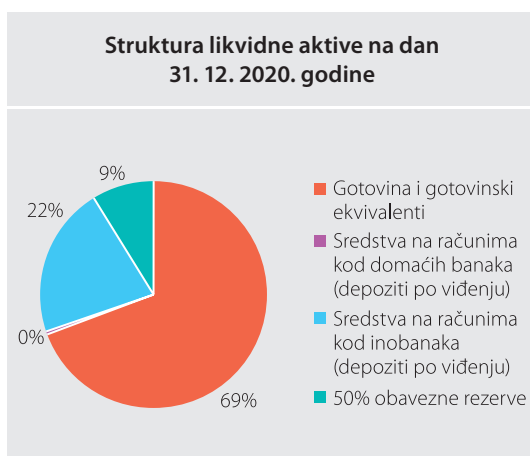
Restrukturirani krediti i potraživanja na 31. 12. 2020. godine (u hiljadama eura)								
	Produžetak roka	Smanjenje kamatne stope	Preuzeta potraživanja	Smanjenje duga	Kapitalizacija kamate	Zamjena kredita	Ostale pogodnosti	Ukupno
U hiljadama EUR	70.099	3.410	623	297	14.891	30.280	43.774	163.374
%	42,91%	2,09%	0,38%	0,18%	9,12%	18,53%	26,79%	100%

Ukupna vanbilansna izloženost banaka na kraju 2020. godine iznosi 591.408 hiljada eura. Od toga se na date garancije odnosi 350.341 hiljada eura, što predstavlja rast u jednogodišnjem periodu od 11.699 hiljada eura ili 3,45%, dok je vrijednost kreditnih obligacija iznosila 231.444 hiljade eura, što predstavlja rast od 13.716 hiljada eura ili za 6,31% na godišnjem nivou. U odnosu na kraj 2019. godine, ukupne vanbilansne obaveze ostvaruju rast od 24.095 hiljada eura ili 4,25%.

Pokazatelj ispravke vrijednosti bruto kredita (bez kamata i vremenskih razgraničenja) na kraju 2020. godine iznosi 129.040 hiljada eura, a pokrivenost bruto kredita i potraživanja ispravkama vrijednosti je povećana na 31. 12. 2020. godine, u odnosu na kraj 2019. godine. Pokrivenost nekvalitetnih bruto kredita i potraživanja ispravkama vrijednosti na 31. 12. 2020. godine iznosila je 74,62%. Prikazana stečena aktiva na 31. 12. 2020. godine iznosi 68.069 hiljada eura, što predstavlja pad od 2,07% u odnosu na kraj 2019. godine.

Kontrola rizika likvidnosti – Na kraju 2020. godine likvidna aktiva na nivou sistema iznosila je 1.016 miliona eura i predstavljala je 22,15% ukupne aktive. U odnosu na isti period prethodne godine, likvidna aktiva povećana je za 55,3 miliona eura (5,76%). Učešće ukupne likvidne aktive u ukupnoj aktivnosti je povećano u odnosu na kraj 2019. godine, kada je iznosilo 20,79%. Navedeno posebno dobija na značaju imajući u vidu da je ostvareno u periodu pandemije COVID-19, koju je karakterisao značajan pad ekonomske aktivnosti, porast nezaposlenosti i primjene privremene regulative Centralne banke, koja je uticala na odlaganje novčanih priliva za restrukturirane kredite i kredite u moratorijumu.

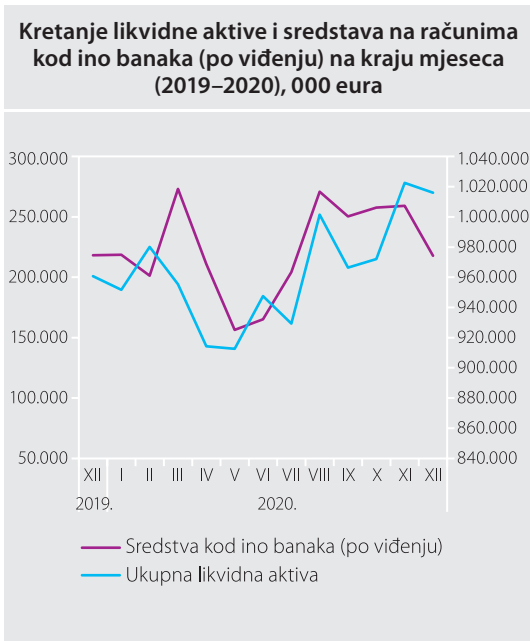
Grafik 2.11

Posmatrajući strukturu likvidne aktive, uočava se da najveće učešće u njoj imaju gotovina i gotovinski ekvivalenti koji čine 69% likvidne aktive. Sredstva obavezne rezerve koja su bankama raspoloživa za likvidnost čine 9% ukupne likvidne aktive.

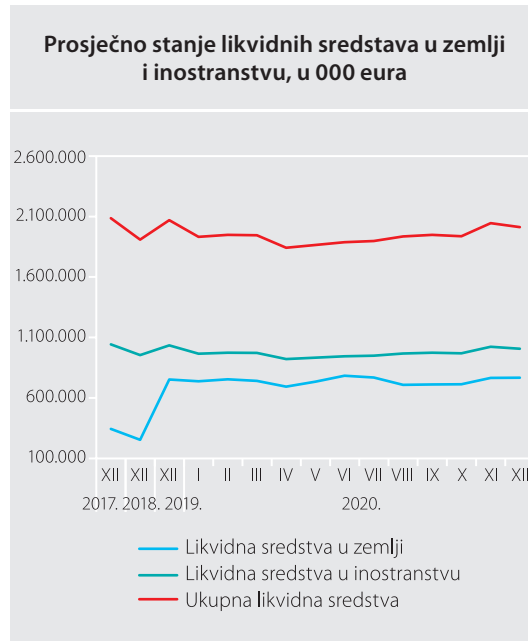
Tokom 2020. godine, dnevni i dekadni pokazatelji likvidnosti, svih banaka, kretali su se iznad regulativom propisanih minimalnih pokazatelja likvidnosti.

Grafik 2.12

Izvor: Dnevni izvještaji banaka

Grafik 2.13

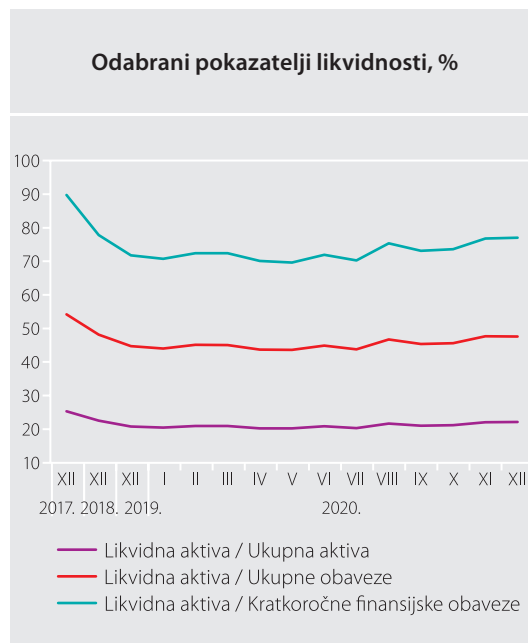

Izvor: Dnevni izvještaji banaka

Likvidna aktiva bilježi opadajući trend krajem prvog i početkom drugog kvartala 2020. godine, kao posljedica negativnog trenda depozita u istom periodu. Ovo je najvećim dijelom bila posljedica obaveznog moratorijuma na period do 90 dana koje su banke odobravale klijentima na njihov zahtjev, shodno Odluci o privremenim mjerama. Sistemski pokazatelj kredita u moratorijumu tokom marta i aprila iznosio je 41,59% i 47,12% bruto kredita, respektivno, dok je u maju iznosio 45,81% bruto kredita. Najniži nivo likvidne aktive ostvaren je u maju kada je iznosila 912,6 miliona eura. Likvidna aktiva nastavlja sa trendom mjesečnih oscilacija, da bi najveći nivo dostigla u novembru kada je iznosila 1.022,6 miliona eura.

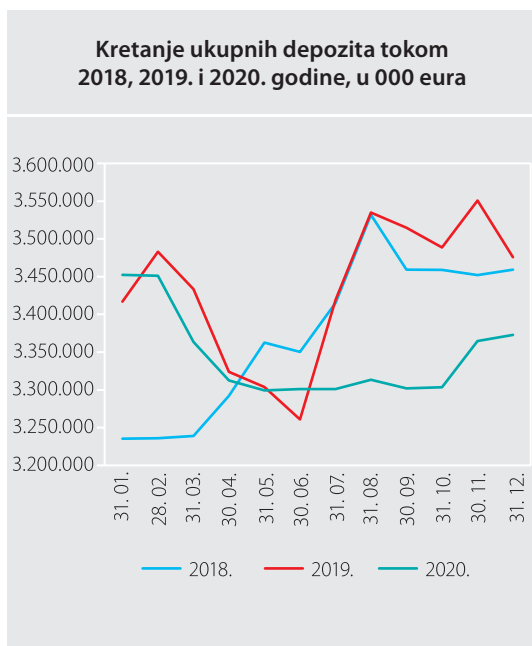
Ukupni depoziti (sa sredstvima na *escrow* računima, bez kamata i vremenskih razgraničenja) na kraju 2020. godine, iznosili su 3.372,8 miliona eura i činili su 84,38% ukupnih obaveza banaka. Ukupni depoziti su u odnosu na kraj 2019. godine smanjeni za 102,9 miliona eura (2,96%). Od početka 2020. godine do maja evidentan je gotovo kontinuirani negativni trend depozita, koji su u maju zabilježili minimum. U naredna tri mjeseca depoziti su blago rasli, da bi u septembru ponovo zabilježili pad, dok je u posljednjem kvartalu nastavljen trend njihovog rasta.

Grafik 2.14

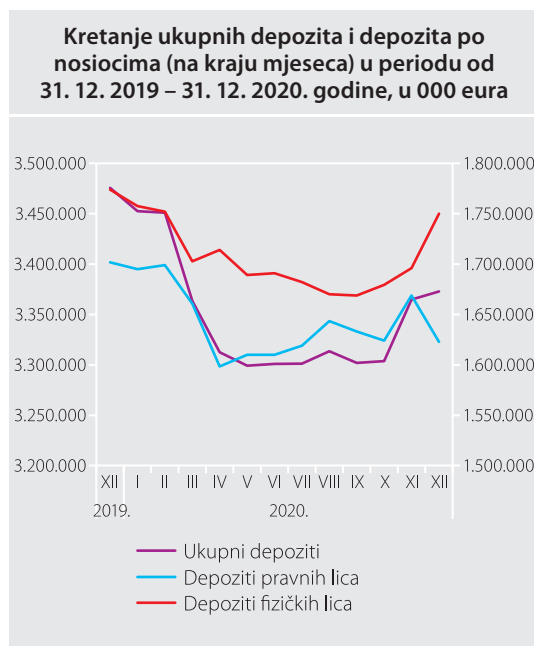

Izvor: Dnevni izvještaji banaka i kalkulacije CBCG

Grafik 2.15

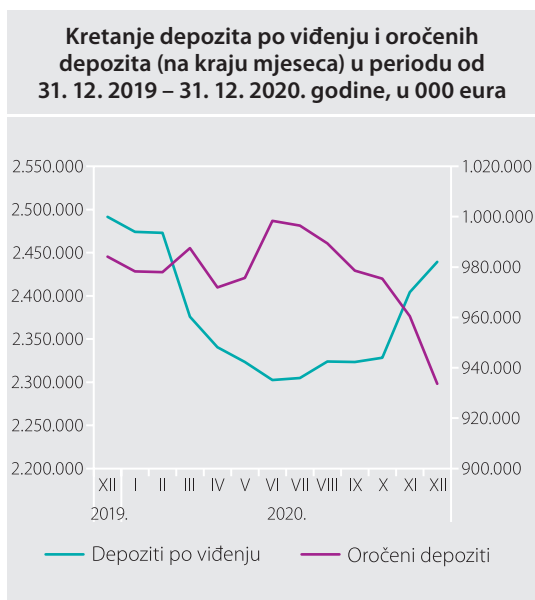

Grafik 2.16

Kada se posmatra kretanje depozita u posljednje tri godine, tokom 2018. i 2019. godine bio je značajno izražen rastući trend depozita u vrijeme turističke sezone (jun – avgust), dok se tokom gotovo cijele 2020. godine (osim u posljednja dva mjeseca) uočava negativni trend depozita kao posljedica pandemije koja je, prije svega, uticala na prihode od turizma fizičkih i pravnih lica koja se bave ovom djelatnošću.

Grafik 2.17

U jednogodišnjem uporednom periodu, depoziti pravnih lica bilježe veće smanjenje u odnosu na depozite fizičkih lica. U odnosu na kraj 2019. godine depoziti pravnih lica su smanjeni za 79 miliona eura (4,64%), dok su depoziti fizičkih lica smanjeni za 23,9 miliona eura (1,35%).

U ukupnim depozitima u sistemu na kraju 2020. godine, nešto veće učešće imaju depoziti fizičkih lica od depozita pravnih lica. Učešće depozita fizičkih lica tokom 2020. godine kretalo se u rasponu od oko 50,40% do oko 51,89%.

Smanjenje ukupnih depozita u odnosu na kraj 2019. godine, posmatrajući depozite prema ročnosti, prouzrokovan je smanjenjem kako depozita po viđenju, tako i oročenih depozita. Depoziti po viđenju (sa sredstvima na escrow računu) u odnosu na kraj 2019. godine bilježe smanjenje od 52,4 miliona eura (2,10%), dok su oročeni depo-

ziti smanjeni za 50,5 miliona eura (5,13%). U ukupnim depozitima veće učešće na kraju 2020. godine imaju depoziti po viđenju (71,36%). Posmatrano u jednogodišnjem periodu, na kraju svakog mjeseca, veće je učešće depozita po viđenju u ukupnim depozitima, od oročenih depozita.

Tabela 2.6

Struktura i trend depozita po ročnosti, % učešća u ukupnim depozitima, u 000 eura				
	31. 12. 2019.	%	31. 12. 2020.	%
Sredstva na escrow računima	8.083	0,23	32.412	0,96
Depoziti po viđenju	2.483.522	71,45	2.406.797	71,36
Depoziti do tri mjeseca	47.134	1,36	58.300	1,73
Depoziti od tri mjeseca do jedne godine	375.437	10,8	448.921	13,31
Depoziti od jedne do tri godine	474.748	13,66	336.192	9,97
Depoziti preko tri godine	86.858	2,5	90.228	2,68
Ukupni depoziti	3.475.782	100%	3.372.850	100%

Posmatrano pojedinačno po ročnosti, najveće smanjenje bilježe depoziti oročeni od jedne do tri godine, i to za 138,5 miliona eura (29,19%). Ostale kategorije oročenih depozita bilježe povećanje, i to: depoziti oročeni do tri mjeseca povećani su za 11,1 milion eura (23,69%), depoziti od tri mjeseca do jedne godine povećani su za 73,5 miliona eura (19,57%), dok su depoziti oročeni preko tri godine povećani za 3,4 miliona eura (3,88%). Pojedinačno posmatrano, najveće učešće u oročenim depozitima imaju depoziti oročeni od tri mjeseca do godine dana (48,08%).

Tabela 2.7

Pregled pozajmica na kraju kvartala (31. 12. 2019 – 31. 12. 2020. godine), u 000 eura					
	31. 12. 2019.	31. 03. 2020.	30. 06. 2020.	30. 09. 2020.	31. 12. 2020.
Ukupne pozajmice	370.826	428.259	472.924	501.180	451.853
Pozajmice od matične banke i drugih članova bankarske grupe	187.543	244.043	282.543	304.543	258.043
Pozajmice od Vlade Crne Gore	94.172	90.596	85.478	86.891	83.266

Ukupne pozajmice (bez obaveza za kamate i vremenskih razgraničenja) na kraju 2020. godine iznose 451,9 miliona eura i čine 11,30% ukupnih obaveza banaka. U odnosu na isti period prethodne godine, ukupne pozajmice su povećane za 81 milion eura (21,85%). Banke su povećale zaduženje prema matičnim bankama i drugim članovima bankarske grupe ukupno za 70,5 miliona eura (37,59%). Pozajmice od Vlade Crne Gore, u odnosu na kraj 2019. godine, smanjene su za oko 10,9 miliona eura (11,58%).²⁶

Izveštaj o ročnoj usklađenosti aktive i pasive na dan 31. 12. 2020. godine pokazuje postojanje negativnih kumulativnih gapova za period do pet godina (prema preostalom ugovorenom dospijeću). Ovaj Izveštaj prema očekivanom dospijeću pokazuje pozitivne kumulativne gapove. Ukupni kumulativni gap je pozitivan.

²⁶ Pozajmice od Vlade Crne Gore se odnose na pozajmice preko IRF-a, vezane za realizaciju projekta rješavanja stambenih potreba građana po povoljnim uslovima, „1000+“.

Kontrola tržišnih rizika – Tržišni rizici nijesu izraženi u bankarskom sistemu Crne Gore. Na agregatnom nivou, svi kumulativni gapovi do godinu dana su negativni. Najveći negativni kumulativni gap je do 30 dana i iznosi 303,6 miliona eura.

Izvještaj o poziciji u drugim valutama na dan 31. 12. 2020. godine pokazuje da je, na agregatnom nivou, najveća pojedinačna otvorena devizna pozicija neto duga, pozicija u ostalim valutama koja iznosi 1,3 miliona eura (0,29% osnovnog kapitala; 0,27% sopstvenih sredstava). Agregatno stanje u svim stranim valutama je pozitivno i iznosi 3,3 miliona eura (0,73% osnovnog kapitala; 0,68% sopstvenih sredstava).

2.2.1.2.2. Promjena regulatornog okvira

Tokom 2020. godine Centralna banka je realizovala niz važnih aktivnosti u oblasti unapređenja regulatornog okvira koji proizlazi iz njenih funkcija.

U julu 2020. godine uspješno je završen *twinning* projekat „Podrška regulaciji finansijskih usluga” koji je finansiran iz IPA 2014. Projekat je realizovan u saradnji sa konzorcijumom koji su činile Banka Njemačke, Hrvatska narodna banka, Banka Holandije, Njemačka savezna agencija za nadzor nad finansijskim uslugama (BaFin) i Hrvatska agencija za nadzor finansijskih usluga (HANFA). Projekat se odnosio na sve supervizore finansijskog sektora u Crnoj Gori, a njegov glavni cilj bio je obezbjeđivanje stabilnijih, održivijih i efikasnijih finansijskih usluga, usklađenih sa najboljim praksama EU, kao podrške razvoju privatnog sektora i jačanju konkurentnosti ekonomije. Tokom 27 mjeseci trajanja projekta, izrađena je regulativa usklađena sa pravnim tekovinama EU kojoj je u oblasti bankarstva fokus bio na implementaciji savremenih prudencijalnih supervizorskih standarda, kao jednoj od obaveza Crne Gore u postupku pristupanja Evropskoj uniji (pored toga, izrađena je regulativa i iz oblasti osiguranja i tržišta kapitala).

Centralna banka je, u cilju ispunjenja ovih obaveza, vezanih za pregovaračko poglavlje 9 – *Finansijske usluge*, u obavezi da izvrši usklađivanje zakonske regulative kojom se uređuje bankarsko poslovanje sa Direktivom 2013/36/EU, odnosno da stvori pravni osnov za donošenje seta podzakonskih akata kojima će se implementirati Regulativa 575/2013 o prudencionim zahtjevima za kreditne institucije i investiciona društva.

Tokom ovog projekta, koji je za oblast supervizije započeo u aprilu 2018. godine, održano je ukupno 15 misija u saradnji sa ekspertima iz Hrvatske narodne banke (od čega 11 tokom 2020. godine). Od toga, tri misije su održane sa ekspertima iz Bundesbanke (od čega jedna 2020. godine), a realizovane su i dvije studijske posjete Bundesbanci (od čega jedna 2020. godine). Pored toga, u cilju uspješne realizacije projekta realizovana je intenzivna komunikacija sa ekspertima angažovanim na ovom projektu putem imejla i video poziva, a posebno nakon izbijanja pandemije COVID-19. Saradnja na ovom projektu bila je organizovana na način da je Centralna banka koristila ekspertizu Hrvatske narodne banke u pripremi nacrtu dokumenata na pojašnjenja, ocjene i sugestije za njihovo unapređenje i usklađivanje sa relevantnom regulativom EU.

Kroz inicijalne aktivnosti tokom 2019. godine završene su prve verzije nacrtu Odluke o adekvatnosti kapitala, Odluke o velikim izloženostima i Odluke o načinu izračunavanja pokazatelja likvidnosti, nakon čega je započeta izrada Kvantitativne studije uticaja primjene rješenja predviđenih u ovim nacrti-

ma. U sklopu tih aktivnosti pripremljeni su obrasci i uputstva za popunjavanje podataka neophodnih za kvantifikaciju efekata novih odredbi propisanih u nacrtima ove tri odluke, kao i primjeri za njihovo bolje razumijevanje, a pripremljeni su i upitnici koji čine kvalitativni dio studije.

U prvom dijelu 2020. godine, analizirani su podaci dobijeni od banaka na ovim obrascima i sačinjen izvještaj o efektima uticaja nove regulative na bankarski sistem, dok je u drugom dijelu 2020. godine analiza studije uticaja ponovljena korišćenjem ažuriranih podataka banaka sa ciljem sagledavanja specifičnih odredbi regulative na poslovanje banaka.

Uspješnom realizacijom ovog projekta pripremljeno je 25 akata koji su usklađeni sa Regulativom 575/2013, propratnim tehničkim standardima koji su sastavni dio ove regulative, kao i smjernicama koje je izdala Evropska bankarska asocijacija (*European Banking Association*, EBA). Usvajanjem, odnosno primjenom nove zakonske i podzakonske regulative, biće uspostavljena potpuna harmonizacija sa regulativom koja je trenutno na snazi u Evropskoj uniji.

Nakon sprovedene analize efekata primjene Odluke o makroprudencijalnim mjerama koje se odnose na kredite koje banke odobravaju fizičkim licima, usvojene 2019. godine, u oktobru 2020. godine usvojene su izmjene ove odluke. Izmjenom je uvedena polisa osiguranja kredita kao dodatni kolateral za obezbjeđenje kredita, pored kolaterala koji se priznaju u skladu sa važećom odlukom iz 2019. godine, pod uslovom da je polisa izdata od strane društava za osiguranje sa sjedištem u Crnoj Gori, dok će Centralna banka ocjenjivati prihvatljivost pojedinačnih polisa sa stanovišta pokrića rizika kome se banke izlažu.

Uvažavajući brojne otežavajuće okolnosti za poslovanje banaka, na inicijativu Udruženja banaka Crne Gore, a sa ciljem rasterećenja kapaciteta banaka i omogućavanja njihove potpune posvećenosti sprovođenju prioritarnih zadataka, odnosno mjerama za ublažavanje negativnih efekata pandemije i aktivnostima za sprovođenje AQR-a, Centralna banka je krajem jula donijela odluku da podrži odlaganje primjene Zakona o kreditnim institucijama i Zakona o sanaciji kreditnih institucija (koja je trebalo da počne 01. 01. 2021. godine). Shodno tome, Skupština je 20. januara 2021. godine usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kreditnim institucijama i Zakon o izmjenama Zakona o sanaciji kreditnih institucija, koji su stupili na snagu 26. januara 2021. godine.

2.2.1.3. Kontrola i regulacija pružalaca finansijskih usluga

Zakonom o finansijskom lizingu, faktoringu, otkupu potraživanja, mikrokreditiranju i kreditno-garantnim poslovima, koji je u primjeni od 11. 05. 2018. godine, uređuju se poslovi finansijskog lizinga, faktoringa, otkupa potraživanja, mikrokreditiranja i kreditno-garantni poslovi, kao i osnivanje, poslovanje i kontrola poslovanja privrednih društava koja se bave tim poslovima. Centralna banka je nadležna za izdavanje dozvola za rad pružaocima finansijskih usluga, kao i za kontrolu njihovog poslovanja, te za donošenje podzakonskih akata kojima se reguliše poslovanje ovih subjekata.

Postupajući u skladu sa ovlaštenjima utvrđenim zakonom kojim se uređuje poslovanje pružalaca finansijskih usluga, Centralna banka je u toku 2020. godine izdala dozvole za rad MFI „Labor“ iz Podgorice i faktoring društvu „Financial Solutions“ iz Podgorice.

Tokom 2020. godine, Sektor za kontrolu pružalaca nebankarskih usluga, izvršio je pet neposrednih kontrola pružalaca nebankarskih finansijskih usluga, koje su za posljedicu imale profilisanje mjera prema dvijema institucijama. Jednoj instituciji je oduzeta dozvola za rad.

Sve finansijske institucije su praćene posredno analizom njihovog finansijskog stanja i pokazatelja poslovanja.

Kako je tokom 2018. godine zaokružena regulatorna osnova kojom se uređuje poslovanje pružalaca finansijskih usluga, tokom 2020. godine nije bilo donošenja novih propisa u ovoj oblasti.

Investiciono-razvojni fond Crne Gore

Ukupna bilansna suma Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore (IRF) na kraju 2020. godine iznosila je 475 miliona eura i u odnosu na decembar 2019. godine ostvaruje rast od 21,64%.

Na kraju 2020. godine ukupni krediti IRF-a iznosili su 416,7 miliona eura, što predstavlja rast od 28,50% u jednogodišnjem periodu. U ročnoj strukturi kredita dominantno je učešće dugoročnih kredita (preko jedne godine) sa 87,46%. U sektorskoj strukturi kredita IRF-a dominantno učešće (87,76%) imaju krediti odobreni privredi, dok krediti odobreni fizičkim licima - rezidentima čine 0,36%. Slično tome, u strukturi kredita IRF-a po djelatnostima, najveći dio kredita i potraživanja odnosi se na pravna lica - rezidente (99,64%), a u okviru njih najveći udio ostvaruju sektor usluge pružanja smještaja i ishrane (23,68%), sektor trgovine (23,27%) i prerađivačka industrija (17,33%).

Kreditni koji kasne sa otplatom na kraju decembra 2020. godine iznosili su 31,8 miliona eura i činili su 7,62% ukupnih kredita. U odnosu na decembar 2019. godine bilježe rast od 167,78%. Od ukupnog iznosa kredita u kašnjenju, 69,78% se odnosilo na kredite koji su u kašnjenju do 90 dana. Nekvalitetni krediti i potraživanja (C, D i E) su na kraju 2020. godine iznosili 45,3 miliona eura i predstavljali su 10,86% ukupnih bruto kredita i potraživanja. U odnosu na decembar 2019. godine bilježe rast od 335,02%.

IRF je na kraju 2020. godine poslovao sa gubitkom od 11,2 miliona eura.

U toku prethodne godine izvršena je neposredna kontrola Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore. Predmet kontrole je bila ocjena usklađenosti IRF-a sa propisima Centralne banke. IRF-u je izrečena mjera pisanog upozorenja, u cilju usklađivanja poslovanja IRF-a sa Odlukom o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u poslovanju IRF-a i Odlukom o načinu izračunavanja koeficijenta adekvatnosti kapitala IRF-a. Nakon izvršene kontrole, o utvrđenim nepravilnostima, dana 10. 06. 2020. godine, Centralna banka Crne Gore je obavijestila Ministarstvo finansija.

Mikrokreditne finansijske institucije

U bankarskom sistemu Crne Gore, na kraju 2020. godine, poslovalo je devet mikrokreditnih finansijskih institucija (MFI). Ukupna bilansna suma MFI na kraju 2020. godine iznosila je 82,5 miliona eura i na godišnjem nivou je imala rast od 15,27%. Od ukupne bilansne sume, 72,09% se odnosilo na aktivu jedne MFI.

Na kraju 2020. godine, ukupni krediti MFI iznosili su 67,1 milion eura, što predstavlja rast od 0,80% u poređenju sa krajem 2019. godine. U ročnoj strukturi kredita dominantno je učešće dugoročnih kredita (preko jedne godine) sa 77,65%. U sektorskoj strukturi ukupnih kredita MFI dominantno učešće od 82,76% imaju krediti odobreni fizičkim licima, dok se na kredite privredi odnosi svega 3,93%. Posmatrano po djelatnostima, u strukturi kredita MFI prevladavaju krediti za osnovna sredstva (34,57%), zatim slijede krediti odobreni sa svrhom „ostalo“ (24,58%), gotovinski krediti (11,52%), potrošački krediti (10,19%), krediti odobreni za izgradnju i adaptaciju građevinskih objekata (8,53%), krediti odobreni za likvidnost (6,27%), krediti odobreni za pripremu turističke sezone (2,40%), krediti odobreni za kupovinu automobila (1,92%) i stambeni krediti (0,01%).

Krediti MFI koji kasne sa otplatom na kraju 2020. godine iznosili su 11,2 miliona eura ili 14,77% od ukupno odobrenih kredita MFI. Krediti MFI koji kasne sa otplatom bilježe rast od 184,12% na godišnjem nivou. Od ukupnog iznosa kredita u kašnjenju, na one koji su u kašnjenju do 90 dana se odnosilo 33,63%. Nekvalitetni krediti mikrokreditnih finansijskih institucija na kraju 2020. godine iznosili su 7,1 milion eura, što predstavlja 9,38% ukupnih kredita. Nekvalitetni krediti bilježe rast od 235,13% na godišnjem nivou.

MFI su odobravalе kredite fizičkim licima uglavnom u malim iznosima, uz minimalni nivo obezbjeđenja, ali po veoma nepovoljnim uslovima. Nešto povoljnije uslove za dobijanje kredita, sa aspekta dokumentovanosti kreditnih zahtjeva, odnosno nivoa obezbjeđenja, i kraćeg vremenskog perioda za realizaciju procesa odobravanja u odnosu na uslove banaka, MFI su kompenzovale znatno višom cijenom kredita kroz visinu efektivne kamatne stope.

MFI su na kraju 2020. godine ostvarile pozitivan finansijski rezultat u iznosu od 2,3 miliona eura, pri čemu su tri MFI poslovale sa gubitkom.

Lizing društva

U finansijskom sistemu Crne Gore, na kraju 2020. godine, poslovala su dva lizing društva čija je ukupna bilansna suma iznosila 39,4 miliona eura, što u godišnjem periodu predstavlja pad od 2,24%.

Ukupna potraživanja na kraju decembra 2020. godine iznosila su 35,2 miliona eura i u odnosu na decembar 2019. godine bilježe pad od 1,80%. Najviše potraživanja po predmetu lizinga odnosilo se na putnička vozila 49,45%, kao i na vozila za obavljanje djelatnosti 45,17%.

Posmatrano po djelatnostima, na pravna lica - rezidente odnosilo se 72,72% ukupnih potraživanja, u okviru kojih na kraju decembra 2020. godine najveći udio ostvaruje sektor trgovine sa 28,13%, kao i sektor građevinarstva sa 22,74%. Fizička lica - rezidenti ostvaruju učešće u ukupnim potraživanjima od 29,59%.

Nekvalitetna aktiva (C, D i E) na kraju 2020. godine iznosila je 2 miliona eura, što predstavlja 5,54% ukupnih potraživanja, dok u ukupnoj aktivni lizing društava učestvuje sa 4,95% i ostvaruje rast od 1,99 p.p. u godišnjem periodu.

Ukupne obaveze su na kraju 2020. godine iznosile 36,1 milion eura, odnosno 91,61% ukupne pasive. Ukupni kapital je iznosio 3,3 miliona eura ili 8,39% ukupne pasive lizing društava.

Lizing društva su na kraju 2020. godine ostvarila pozitivan finansijski rezultat u iznosu od 596 hiljada eura.

Faktoring društvo

U Crnoj Gori posluje jedno faktoring društvo čija je ukupna aktiva na kraju 2020. godine iznosila 1,2 miliona eura i u odnosu na jednogodišnji uporedni period bilježi pad od 5,22%. Ukupna potraživanja faktoring poslovanja na kraju decembra 2020. godine iznosila su 1,1 milion eura i odnosila su se na domaći faktoring. Analizirajući strukturu potraživanja prema postojanju prava regresa, sva potraživanja se odnose na faktoring sa pravom regresa, dok u pogledu ročnosti, ukupan iznos potraživanja od 1,1 milion eura ima rok dospijeca preko 180 dana.

Ukupne obaveze faktoring društva su na kraju decembra 2020. godine iznosile 432 hiljade eura ili 36,61% ukupne pasive. Ukupni kapital je iznosio 748 hiljada eura ili 63,39% ukupne pasive.

Dobitak u poslovanju ovog faktoring društva, iskazan na nivou sistema iznosio je 44 hiljade eura.

2.2.1.4. Sanacija kreditnih institucija

Centralna banka je ovlašćena da primjenjuje instrumente sanacije i izvršava sanaciona ovlašćenja utvrđena Zakonom o sanaciji kreditnih institucija.

U 2020. godini, Centralna banka je u oblasti sanacije kreditnih institucija sprovela niz aktivnosti na organizacionim i sistemskim unapređenjima ove funkcije utvrđene Zakonom, u okviru kojih je formirana Direkcija za sanaciju.

U cilju uspostavljanja adekvatne funkcije sanacije banaka, Centralna banka je tokom 2020. godine intenzivno radila na kreiranju podzakonske regulative, i uspostavljanju sveobuhvatnog regulatornog okvira za primjenu sanacionih ovlašćenja iz Zakona o sanaciji kreditnih institucija. Shodno tome, Savjet Centralne banke je usvojio 14 podzakonskih propisa, usklađenih sa relevantnom evropskom regulativom.

Ovim propisima se regulišu kriterijumi za procjenu mogućnosti sanacije kreditne institucije i grupe, sadržina planova sanacije kreditnih institucija i planova sanacije za grupu, te uslovi koje treba da ispunjava nezavisni procjenjivač pri procjeni imovine i obaveza kreditne institucije. Takođe, regulišu se i obaveze obavještanja Centralne banke od strane kreditne institucije o sticanju uslova za sanaciju po osnovu Zakona.

Nadalje, utvrđuje se sadržina plana reorganizacije poslovanja kreditne institucije u sanaciji i način izvještavanja o sprovođenju tog plana, metodologije i kriterijumi za utvrđivanje iznosa obaveza koje proizilaze iz derivata, kao i ugovorno priznavanje ovlašćenja za smanjenje i konverziju obaveza kreditne institucije uređenih pravom treće zemlje.

Takođe, regulišu se i minimalni popis usluga, prostora i opreme potrebnih za efikasno obavljanje poslova prenesenih sa kreditne institucije u sanaciji na društvo primaoca, metodologija za procjenu vrijednosti imovine kreditne institucije u sanaciji nakon prenosa dijela prava, imovine i obaveza ili nakon

primjene instrumenta interne sanacije, kao i kriterijumi za određivanje minimalnog zahtjeva za regulatornim kapitalom i kvalifikovanim obavezama kreditnih institucija.

Utvrđuju se i bliži uslovi pod kojima se kreditnoj instituciji može odložiti plaćanje vanrednih doprinosa sanacionom fondu, način saopštavanja informacija o kreditnim institucijama u sanaciji u sažetom ili zbirnom obliku, kao i način određivanja stopa konverzije relevantnih instrumenata kapitala i obaveza u vlasnički kapital kreditne institucije u sanaciji. Pored toga, utvrđuje se i bliži način izračunavanja redovnih doprinosa koje kreditne institucije uplaćuju sanacionom fondu, a čiji način utvrđivanja je definisan Zakonom o sanaciji kreditnih institucija.

U cilju obezbjeđenja sredstava za primjenu ciljeva sanacije, instrumenata sanacije, kao i sanacionih ovlaštenja utvrđenih Zakonom o sanaciji, kreirane su pretpostavke za osnivanje Sanacionog fonda kojim će upravljati Centralna banka. U skladu sa Zakonom o sanaciji kreditnih institucija, ciljani iznos sredstava Sanacionog fonda koji se treba dostići do 31. 07. 2031. godine je 1% iznosa garantovanih depozita svih kreditnih institucija.

2.2.1.5. Kontrola i regulacija u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma

Centralna banka je u 2020. godini u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, i pored postojanja otežavajućih okolnosti usljed pandemije, u cjelosti sprovela planirane aktivnosti.

Centralna banka vrši nadzor u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma saglasno Zakonu o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma i relevantnim podzakonskim aktima. Ovaj nadzor se vrši kod banaka i drugih kreditnih institucija, filijala stranih banaka, pružalaca finansijskih usluga (lizing društava, faktoring društava, društava za otkup potraživanja, mikrokreditnih finansijskih institucija, kreditno-garantnih fondova, platnih institucija i institucija za elektronski novac, pravnih lica, privrednih društava i fizičkih lica koja obavljaju djelatnost, odnosno poslove vezane za izdavanje i upravljanje virtuelnim valutama, uključujući usluge mijenjanja virtuelnih valuta u konvencionalne valute i obrnuto) kojima Centralna banka izdaje dozvolu za rad, odnosno odobrenje za rad.

Banke i ostale finansijske institucije su obveznici po Zakonu o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma, sa velikim brojem obaveza u procesu upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma, koje u osnovi obuhvataju.

Centralna banka je u 2020. godini izvršila redovne kontrole usklađenosti poslovanja sa propisima iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma kod trinaest obveznika (od ukupno dvadeset devet), i to kod šest banaka, jedne platne institucije, tri mikrokreditne finansijske institucije, jednog lizing društva, jednog faktoring društva, te jedne institucije za elektronski novac. U 2020. godini nije bilo zahtjeva za sprovođenje vanrednih, ciljnih kontrola usklađenosti poslovanja sa propisima iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, ali je realizovana jedna ciljna kontrola čiji je zahtjev pristigao u prethodnom izvještajnom periodu.

Tokom posrednih i neposrednih kontrola, u pojedinačnim slučajevima, utvrđene su nepravilnosti u sprovođenju Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Za utvrđene nepravilnosti

u primjeni propisa iz ove oblasti izrečene su mjere prema tim obveznicima. Centralna banka je u 2020. godini izrekla ukupno osam mjera upozorenja nakon izvršenih kontrola.

Sprovedene kontrole potvrđuju da banke i druge finansijske institucije u Crnoj Gori imaju solidno uspostavljene sisteme za upravljanje rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma. Banke, kao najvažnija kategorija obveznika koji posluju u Crnoj Gori, ulažu značajne resurse u uspostavljanje što efikasnijeg sistema otkrivanja i prepoznavanja sumnjivih klijenata i transakcija.

U okviru aktivnosti sprečavanja finansiranja terorizma, Centralna banka je ostvarivala redovnu i kontinuiranu saradnju s obveznicima, uključujući i prosljeđivanje relevantnih obavještenja i listi, te davanje preporuka u dijelu ispunjenja obaveza.

Snaženje nadzorne funkcije Centralne banke u dijelu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma ogleda se i u jačanju međuinstitucionalne saradnje, odnosno razmjene podataka i informacija sa određenim institucijama iz te oblasti.

Shodno Sporazumu o saradnji i razmjeni informacija u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, potpisanom 2019. godine, Centralna banka je sa Upravom policije – Sektorom za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, razmjenjivala podatke, kao i obavještenja o planiranim i sprovedenim postupcima kontrole obveznika, odnosno o nad njima preduzetim mjerama.

Centralna banka je učestvovala u tvining projektu „Podrška regulaciji finansijskih usluga“, za oblast sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma iz domena Centralne banke, u okviru kojeg je u junu 2020. godine završen Priručnik o kontroli usklađenosti poslovanja banaka sa propisima iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Pored toga, realizovano je učešće u Projektu za borbu protiv ekonomskog kriminala u Crnoj Gori, koji sprovodi Savjet Evrope.

Nastavljene su i aktivnosti u dijelu izrade Nacionalne procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma iz nadležnosti Centralne banke, uz podršku Savjeta Evrope.

Centralna banka je učestvovala u realizaciji aktivnosti Globalnog foruma o transparentnosti i razmjeni informacija u poreske svrhe, projekta OECD-a, između ostalog i u dijelu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, a vezano za reviziju nacionalnog zakonodavstva u oblasti razmjene podataka u poreske svrhe.

2.2.1.6. Kontrola i regulacija u oblasti zaštite korisnika finansijskih usluga

Funkciju nadzora nad potrošačkim kreditiranjem, Centralna banka je realizovala vršeći ocjenu ostvarenog nivoa usklađenosti poslovanja sa propisima kojim se uređuje potrošačko kreditiranje, putem posrednih i neposrednih kontrola kreditora kojima je izdala dozvolu za rad.

Neposrednom kontrolom pet kreditora, uvidom u sadržinu 263 ugovora o potrošačkim kreditima, te u poslovne knjige i drugu dokumentaciju, utvrđeno je da je neophodno potpunije usklađivanje poslovanja kreditora sa propisima kojim se uređuje potrošačko kreditiranje, i to u dijelu:

- pružanja potrošačima, prije zaključivanja ugovora o potrošačkim kreditima, svih relevantnih informacija o glavnim karakteristikama kreditnog proizvoda, ukupnim troškovima kredita i ostalim važnim pravnim aspektima značajnim za potrošača;
- potpunijeg definisanja svih bitnih elemenata ugovora o potrošačkim kreditima propisanih zakonom;
- primjenjivanja uniformne metodologije obračuna EKS, bliže uređene Odlukom o jedinstvenom načinu obračuna i iskazivanja efektivne kamatne stope na kredite i depozite;
- obustave nezakonitog obračuna i naplate i naknada neposredno povezanih sa prijevremenom otplatom kredita;
- usklađivanja sa zakonom sadržine izvještaja o stanju i prometu na računu po osnovu dozvoljenog prekoračenja.

Centralna banka je pisano upozorila sedam kreditora nalažući otklanjanje utvrđenih nepravilnosti shodno ciljevima definisanim u Akcionim planovima kreditora, kreiranim na osnovu nalaza o nepravilnostima koje je Centralna banka utvrdila u neposrednim kontrolama kreditora. Na osnovu izvještaja kreditora je utvrđeno da je većina kreditora otklonila nepravilnosti u poslovanju, na način i u rokovima naloženim od strane Centralne banke, dok je jednom kreditoru izrečena upravna mjera zabrane kreditiranja do otklanjanja nepravilnosti.

Centralna banka je razmotrila i u skladu sa ovlašćenjima postupila po 126 prigovora korisnika finansijskih usluga, nezadovoljnih postupanjem banaka i pružalaca finansijskih usluga. Postupajući po dostavljenim prigovorima korisnika finansijskih usluga, Centralna banka je sprovela 43 posredne kontrole kreditora.

Značajan dio nadzornih aktivnosti u toku 2020. godine bio je usmjeren na pravilnu primjenu mjera donesenih u cilju ublažavanja negativnih uticaja pandemije na finansijski sistem, u vezi sa čim je Centralna banka korisnicima kredita pružala dodatna pojašnjenja vezana za ostvarivanja prava na moratorijum i modele otplate obaveza nakon njegovog isteka.

U okviru redovnih aktivnosti usmjerenih na zaštitu prava korisnika potrošačkih kredita, Centralna banka je pismima upozorenja preventivno intervenisala, ukazujući kreditorima na obavezu usklađenosti poslovanja sa propisima koji uređuju oblast potrošačkog kreditiranja i poštovanje principa dobre poslovne prakse.

Kako bi osigurala pravilnu primjenu propisa koji uređuju oblast potrošačkog kreditiranja, Centralna banka je pružala potrebna pojašnjenja i tumačenja, te davala preporuke u vezi sa pojedinim odredbama pozitivnih propisa kojima se reguliše zaštita potrošača iz nadležnosti Centralne banke. Pored toga, Centralna banka je organizovala sastanke sa predstavnicima kreditora u cilju prevazilaženja problema u primjeni zakonskih propisa iz oblasti potrošačkog kreditiranja.

U cilju obezbjeđenja standardizovanih informacija potrošačima, definisanih zakonom i neophodnih za procjenu da li je kreditni proizvod prilagođen njihovom finansijskom stanju, vršen je i kontinuiran nadzor nad sadržajem oglasnih poruka o potrošačkim kreditima koje kreditori pružaju potrošačima putem njihovih internet stranica i sredstava javnog informisanja.

Centralna banka je, na osnovu zakonskih ovlašćenja, za pet pravnih lica izdala odobrenje da u okviru svoje poslovne djelatnosti ili zanimanja uz naknadu u novcu ili u drugom dogovorenom finansijskom

obliku predstavljaju ili nude ugovore o kreditu potrošačima, pomažu potrošačima preduzimanjem pripremnih radnji u vezi sa ugovorima o kreditu ili zaključuju ugovore o kreditu sa potrošačima u ime kreditora.

Centralna banka je tokom 2020. godine aktivno radila na pridruživanju Centralnom informacionom sistemu za praćenje žalbi i pitanja potrošača (CISZP) u dijelu nadležnosti Centralne banke. Osnovni ciljevi CISZP-a su bolja informisanost potrošača u dijelu potrošačkih prava, omogućavanje prijema i rješavanje žalbi potrošača, obezbjeđenje efikasnijeg upravljanja žalbama i pitanjima potrošača na nacionalnom nivou, kao i izvještavanje prema Evropskoj komisiji i ispunjenje završnog mjerila za privremeno zatvaranje pregovaračkog poglavlja 28 – Zaštita potrošača i zdravlja.

Značajan doprinos podizanju znanja iz ove oblasti ostvaren je učešćem na konferenciji u organizaciji OECD-a na temu ublažavanja negativnih posljedica pandemije COVID-19 u oblasti zaštite potrošača iz domena bankarskog sistema, pod nazivom *Special Session G20/OECD Task Force on FCP & FinCoNet re: Covid-19*.

U cilju usklađivanja regulatornog okvira iz oblasti potrošačkog kreditiranja sa relevantnim propisima Evropske unije, Centralna banka je u saradnji sa nadležnim institucijama, uz tehničku podršku IPA 2014 projekta AIM II, radila na pripremi Nacrta zakona o stambenim kreditima kojim se implementira Direktiva 2014/17/EU Evropskog parlamenta i Savjeta. Usvajanje novog zakona i odgovarajuće podzakonske regulative, kao i kontinuirani nadzor nad njihovom primjenom, obezbijediće da potrošači koji sklapaju ugovore o kreditu koji je obezbijeđen nekretninom, uživaju visok stepen zaštite.

Učešćem u radu Savjeta za zaštitu potrošača, u izradi Izvještaja o realizaciji Nacionalnog programa zaštite potrošača, te Akcionog plana za njegovu realizaciju iz domena svojih nadležnosti, Centralna banka daje svoj doprinos sistemskom rješavanju problematike zaštite potrošača na državnom nivou i jačanju institucija koje rade na unapređenju položaja potrošača u Crnoj Gori.

2.2.2. Nacionalni platni promet

U oblasti platnog prometa, Centralna banka je u 2020. godini ključne aktivnosti usmjerila ka realizaciji osnovnog cilja definisanog Politikom Centralne banke – održavanje i unapređivanje stabilnog i efikasnog platnog prometa. U tom pravcu, aktivnosti su bile usmjerene na:

- kontinuirano održavanje stabilnog i efikasnog funkcionisanja Platnog sistema CBCG za izvršavanje platnih transakcija između učesnika;
- kvalitetno i efikasno pružanje usluga platnog prometa za postojeće i za nove korisnike platnih usluga Centralne banke;
- upravljanje svim rizicima koji su karakteristični za sistemski važne platne sisteme;
- unapređivanje regulatornog okvira platnog prometa, prateći regulativu EU i međunarodne standarde, kao i na vršenje efikasne kontrole obavljanja platnog prometa u cilju obezbjeđenja pružanja platnih usluga u skladu sa propisima iz oblasti platnog prometa;
- izdavanje odobrenja za pružanje platnih usluga, opis/brisanje platnih institucija, institucija za elektronski novac i agenata pružaoca platnih usluga u odgovarajuće registre;
- kontrolu platnog prometa kod pružaoca platnih usluga.

Kao i prethodnih godina, rad Platnog sistema CBCG (RTGS sistem i DNS sistem) čiji je vlasnik i operater Centralna banka, obilježio je visok nivo pouzdanosti i efikasnosti funkcionisanja i kvalitetno obavljanje platnog prometa za klijente Centralne banke, u skladu sa propisima i pravilima sistema.

2.2.2.1. Pokazatelji raspoloživosti RTGS sistema i DNS sistema

Platni sistem CBCG je u 2020. godini obezbijedio visoku raspoloživost i pouzdanost, kao i brzinu izvršavanja platnih transakcija.

Raspoloživost Platnog sistema CBCG u 2020. godini, iskazana kao odnos između ukupnog i efektivno ostvarenog radnog vremena Platnog sistema, iznosila je 100%.

2.2.2.2. Realizovan platni promet u Platnom sistemu CBCG

U 2020. godini došlo je do smanjenja i obima i vrijednosti realizovanog platnog prometa u Platnom sistemu CBCG²⁷, što je i bila očekivana posljedica pandemije COVID-19.

Obim realizovanog platnog prometa u Platnom sistemu CBCG

Obim ukupno realizovanog platnog prometa u Platnom sistemu CBCG (RTGS sistem i DNS sistem) u 2020. godini iznosio je 10.639.073 naloga ili 8% manje u odnosu na 2019. godinu (tabela 2.8).

Od ukupnog broja realizovanih naloga, obim realizovanog platnog prometa u RTGS sistemu iznosio je 3.824.313 naloga ili 15% manje u odnosu na prethodnu godinu, dok je obim realizovanog platnog prometa u DNS sistemu iznosio 6.814.760 naloga, odnosno 3% manje u odnosu na prethodnu godinu. U 2020. godini, posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, došlo je do smanjenja učešća broja RTGS naloga u odnosu na DNS naloge. Naime, odnos RTGS naloga i DNS naloga u 2020. godini iznosio je 35,9% : 64,1%, dok je u 2019. godini taj odnos bio 39,1% : 60,9% (Prilog 1, tabela 8).

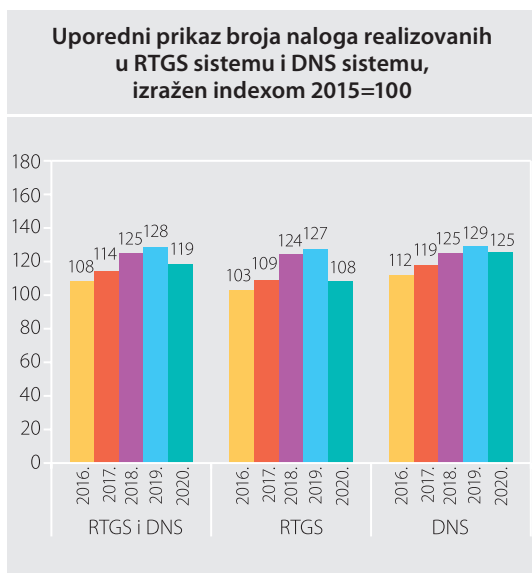
Tabela 2.8

Uporedni pokazatelji obima RTGS i DNS platnog prometa								
Opis	Broj naloga						Index	
	2020.	2019.	2018.	2017.	2016.	2015.	$\frac{2020.}{2019.}$	$\frac{2020.}{2015.}$
1. RTGS i DNS nalozi	10.639.073	11.525.465	11.188.139	10.246.015	9.721.698	8.979.882	92	118
1.1 RTGS	3.824.313	4.507.747	4.397.786	3.849.257	3.647.300	3.543.746	85	108
1.2 DNS	6.814.760	7.017.718	6.790.353	6.396.758	6.074.398	5.436.136	97	125

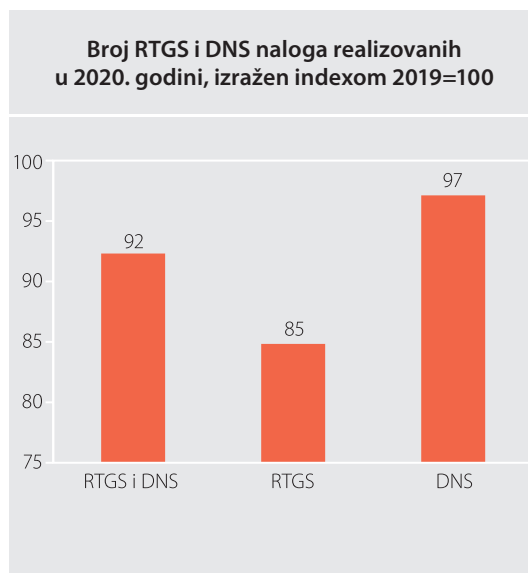
Mjesečno je, u prosjeku, realizovano 886.590 naloga, od čega je 318.693 realizovano u RTGS sistemu, a 567.897 naloga u DNS sistemu.

²⁷ Izvor podataka je Centralna banka.

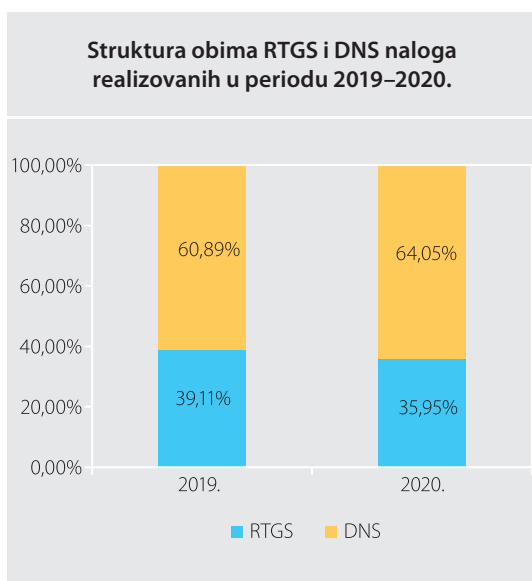
Grafik 2.18

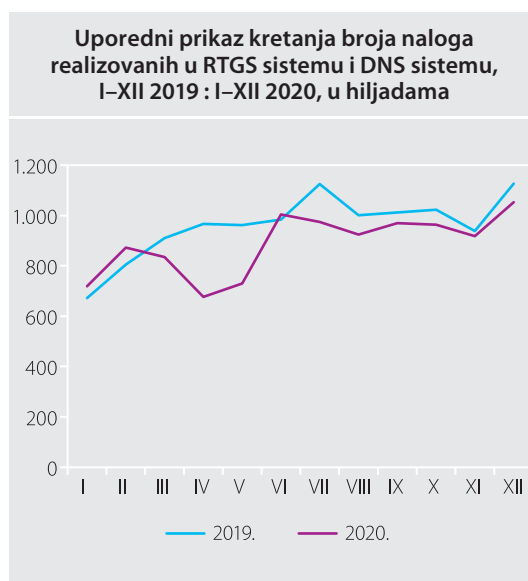
Grafik 2.19

Grafik 2.20

Grafik 2.21

Vrijednost realizovanog platnog prometa u Platnom sistemu Centralne banke

U 2020. godini posredstvom Platnog sistema Centralne banke Crne Gore (RTGS sistema i DNS sistema) ukupna vrijednost realizovanog platnog prometa iznosila je 15,1 milijardu eura, što je za 10% manje u odnosu na 2019. godinu (tabela 2.9).

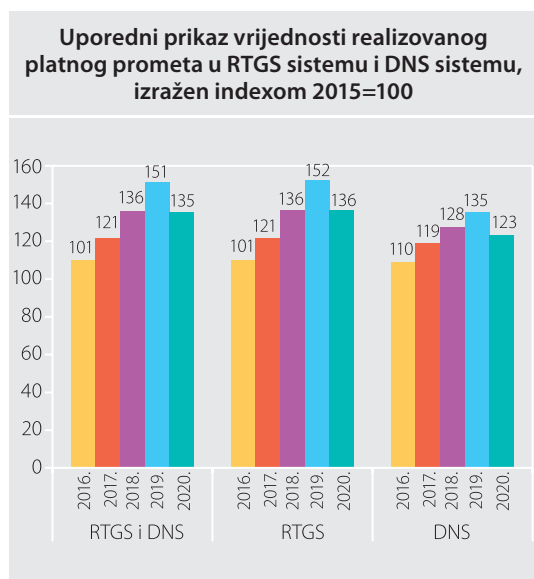
Od ukupne vrijednosti realizovanog platnog prometa, vrijednost u RTGS sistemu iznosila je 14,3 milijarde eura ili 11% manje u odnosu na prethodnu godinu, dok je vrijednost realizovanog platnog prometa u DNS sistemu iznosila 809,3 miliona eura, odnosno 9% manje u odnosu na prethodnu godinu. U 2020. godini, posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, došlo je do neznatnog smanjenja učešća vrijednosti RTGS naloga u odnosu na DNS naloge. Naime, odnos vrijednosti RTGS naloga i DNS naloga u 2020. godini iznosio je 94,6% : 5,4%, dok je u 2019. godini taj odnos bio 94,7% : 5,3% (Prilog 1, tabela 9).

Tabela 2.9

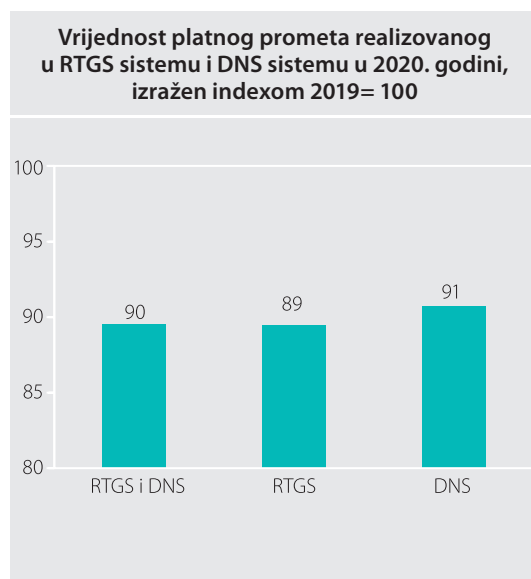
Uporedni pokazatelji vrijednosti ukupno realizovanog platnog prometa u Platnom sistemu Centralne banke, u eurima								
Opis	Vrijednost						Index	
	2020.	2019.	2018.	2017.	2016.	2015.	$\frac{2020.}{2019.}$	$\frac{2020.}{2015.}$
1. RTGS i DNS p. p.	15.059.891.853	16.821.736.394	15.105.468.691	13.492.382.284	12.235.514.148	11.119.688.006	90	135
1.1 RTGS	14.250.639.187	15.929.670.078	14.265.542.816	12.709.274.933	11.517.507.803	10.461.014.240	89	136
1.2 DNS	809.252.666	892.066.316	839.925.875	783.107.351	718.006.345	658.673.766	91	123

Prosječno su mjesečno realizovana plaćanja u iznosu od 1,3 milijarde eura, od kojih su 1,2 milijarde eura RTGS plaćanja i 67,4 miliona eura DNS plaćanja.

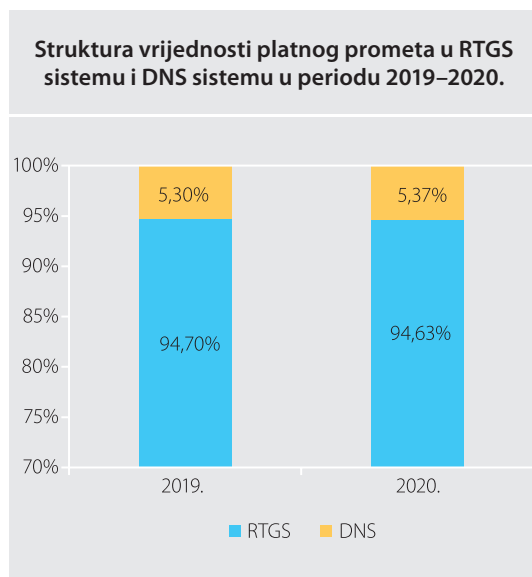
Grafik 2.22

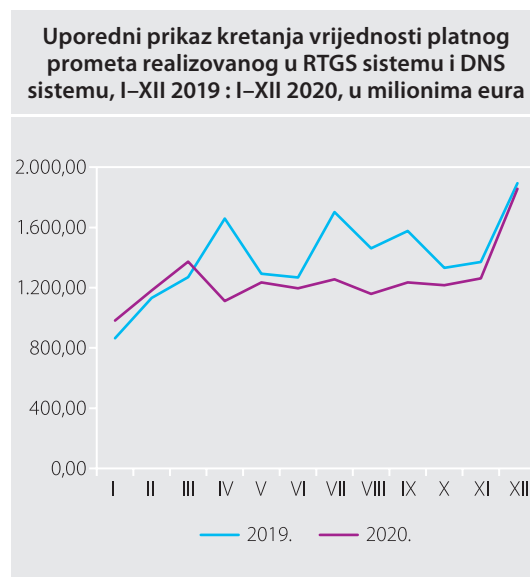
Grafik 2.23

Grafik 2.24

Grafik 2.25

2.2.2.3. Statistički podaci iz izvještaja o platnom prometu²⁸

Centralna banka prikuplja i obrađuje podatke iz oblasti platnog prometa u skladu sa Odlukom o izvještajima koji se dostavljaju Centralnoj banci o platnom prometu, od pružaoca platnih usluga (banke, platne institucije i institucije za elektronski novac). Ova Odluka je dopunjena i izmijenjena, za potrebe detaljnije statistike, u četvrtom kvartalu 2020. godine.

Pokazatelji o broju korisnika po vrstama određenih platnih usluga

Na kraju 2020. godine, ukupno 1.155.828 korisnika platnih usluga u bankama je imalo otvoren transakcioni račun, što je 3% manje u odnosu na prethodnu godinu, dok je 9.880 korisnika platnih usluga koji su kod pružaoca platnih usluga otvorili račun elektronskog novca, odnosno 79% više u odnosu na 2019. godinu (tabela 2.10).

Tabela 2.10

Broj korisnika platnih usluga koji imaju otvoren račun, stanje na kraju perioda, 2018, 2019. i 2020.								
	Broj korisnika							Index 2020/2019.
	Stanje na kraju 2018.	Stanje na kraju 2019.	Na kraju kvartala 2020.				Stanje na kraju 2020.	
			I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal		
Transakcioni račun ²⁹	1.291.953	1.193.258	1.255.896	1.261.839	1.208.756	1.155.828	1.155.828	97
Račun elektronskog novca ³⁰	4.266	5.519	7.272	8.306	9.133	9.880	9.880	179

²⁸ Podaci su agregirani na bazi podataka koje su pružaoci platnih usluga dostavili Centralnoj banci.

²⁹ Broj korisnika platnih usluga koji imaju otvorene transakcione račune kod banaka.

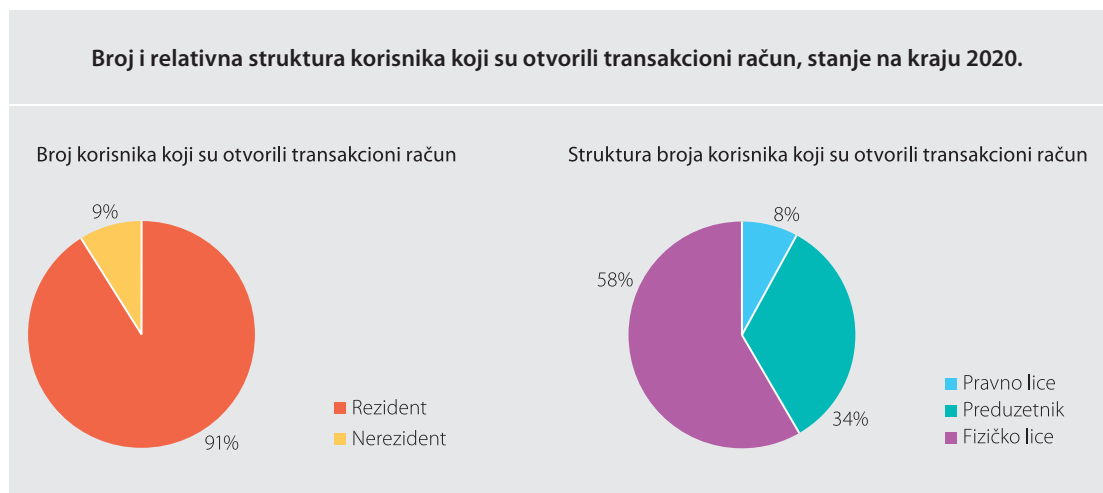
³⁰ Broj korisnika platnih usluga kojima je pružalac platnih usluga otvorio virtualni račun – račun za plaćanje na kome se pohranjuje elektronski novac.

Od ukupnog broja korisnika platnih usluga koji su na kraju četvrtog kvartala 2020. godine imali otvoren transakcioni račun (1.155.828), njih 1.052.573 ili 91% su rezidenti, dok su 103.255 ili 9% nerezidenti. Posmatrano po strukturi korisnika u ukupnom broju korisnika platnih usluga koji su otvorili transakcioni račun, fizička lica čine 675.173 ili 58%, pravna lica 92.153 ili 5%, a preduzetnici 388.502 ili 34% (tabela 2.11 i grafik 2.26).

Tabela 2.11

Broj korisnika i računa po vrstama određenih platnih usluga, stanje na kraju 2020.				
	Broj korisnika/računa			
	Pravno lice	Preduzetnik	Fizičko lice	Ukupno broj
Internet plaćanje	20.938	29.014	49.313	99.265
Mobilno plaćanje	4.032	27.812	35.352	67.196
Trajni nalog	863	8.320	52.461	61.644
Platne kartice	5.443	118.472	239.179	363.094
Direktno zaduženje	776	10.743	3.943	15.462
Transakcioni račun	92.153	388.502	675.173	1.155.828
Rezident	89.312	352.541	610.720	1.052.573
Nerezident	2.841	35.961	64.453	103.255
Ukupan broj transakcionih računa ³¹	154.522	516.307	960.602	1.631.431
Rezident	150.775	465.066	854.160	1.470.001
Nerezident	3.747	51.241	106.442	161.430
Račun elektronskog novca	3	16	9.861	9.880
Ukupan broj računa elektronskog novca ³²	941	17	1.301	2.259

Grafik 2.26

Posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, evidentiran je porast broja korisnika po vrstama svih navedenih platnih usluga (tabela 2.12).

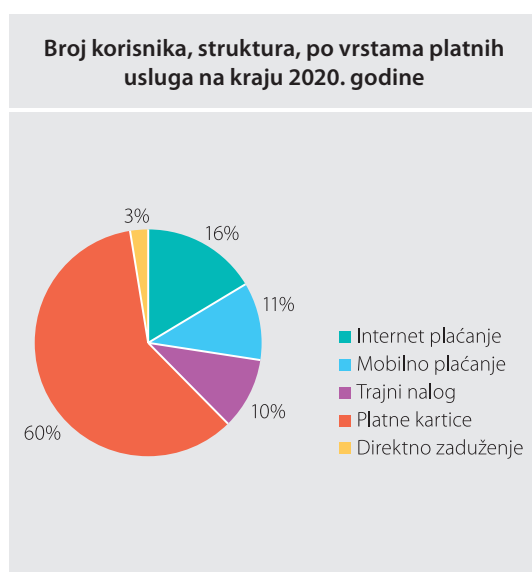
³¹ Ukupan broj otvorenih transakcionih računa koje korisnici imaju kod banaka.

³² Ukupan broj računa elektronskog novca (baziranih na serveru - virtuelni račun).

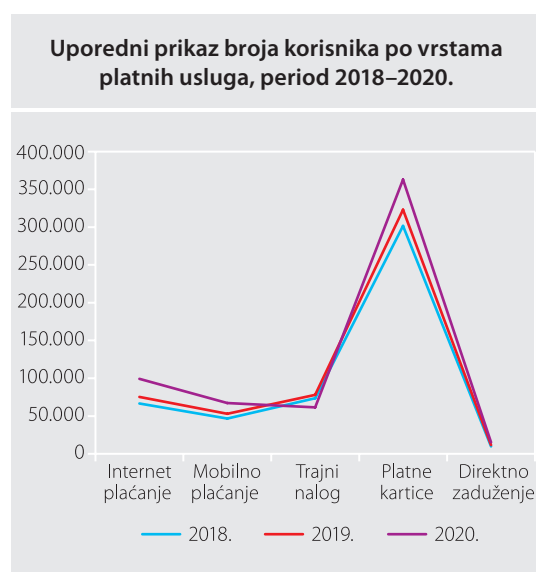
Tabela 2.12

Broj korisnika po vrstama određenih platnih usluga, stanje na kraju godine, 2018, 2019. i 2020.				
	Broj korisnika			Index 2020/2019.
	Stanje na kraju 2018.	Stanje na kraju 2019.	Stanje na kraju 2020.	
1. Internet plaćanje	66.534	75.046	99.265	132
2. Mobilno plaćanje	46.513	52.625	67.196	128
3. Trajni nalog	73.365	77.686	61.644	79
4. Platne kartice ³³	301.597	323.133	363.094	112
5. Direktno zaduženje	9.922	11.624	15.462	133

Grafik 2.27

Grafik 2.28

Pokazatelji broja i vrijednosti platnih transakcija prema vrsti platne usluge

Prema načinu iniciranja platnih transakcija, u 2020. godini najveći broj transakcija iniciran je u papirnoj formi, odnosno podnesen na šalterima pružaoca platnih usluga.

Posmatrano prema vrsti platne usluge, najveći broj i najveću vrijednost imali su kreditni transferi, premda je u odnosu na prethodnu godinu došlo do smanjenja broja platnih transakcija ove vrste za 2% i njihove vrijednosti za 13% (tabela 2.13).

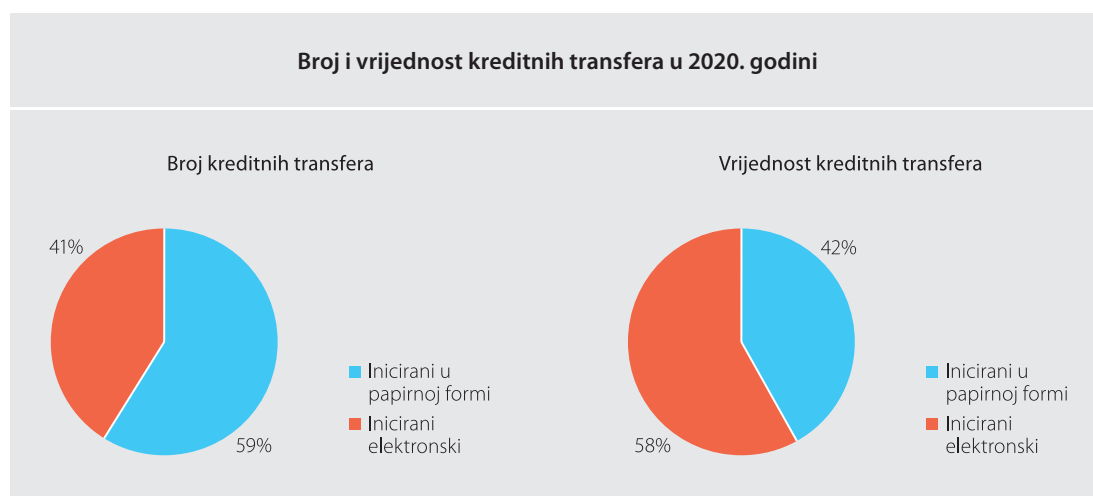
Ukupan broj kreditnih transfera iznosio je 21 milion, ukupne vrijednosti od 18,8 milijardi eura. Od kreditnih transfera, 59% je inicirano u papirnoj formi, što je za 9% manje u odnosu na prethodnu godinu, dok je 41% inicirano elektronski, što je za 11% više u odnosu na 2019. godinu (tabela 2.13).

³³ Ako jedan korisnik ima više platnih kartica, prikazana je samo jedna kartica.

Tabela 2.13

Broj i vrijednost platnih transakcija prema vrsti platne usluge, period 2019–2020.								
Vrsta platne usluge	Platne transakcije						Broj	Vrijednost
	2019.		2020.					
	Broj	Vrijednost	Broj	%	Vrijednost	%		
1. Kreditni transferi	21.353.392	21.652.160.709	20.988.757		18.850.481.848		98	87
1.1. Inicirani u papirnoj formi	13.597.683	9.604.096.253	12.355.411	59%	7.893.905.884	42%	91	82
1.2. Inicirani elektronski	7.755.709	12.048.064.456	8.633.346	41%	10.956.575.964	58%	111	91
1.2.1. Internet plaćanje ³⁴	3.895.653	10.735.151.363	3.630.677	42%	9.334.488.288	85%	93	87
1.2.2. Mobilno plaćanje ³⁵	1.023.186	803.271.356	1.578.442	18%	1.017.159.267	9%	154	127
1.2.3. Trajni nalog	428.221	56.844.283	529.017	6%	59.221.062	0,54%	124	104
1.2.4. Preko bankomata ³⁶	778.808	100.255.413	1.031.823	12%	128.022.414	1,17%	132	128
1.2.5. Ostalo	1.629.841	352.542.041	1.863.387	22%	417.684.933	4%	114	118
<i>Od ukupno kreditnih transfera:</i>								
Unutar istog pružaoca platnih usluga	7.195.039	9.689.834.703	6.770.397	32%	8.869.132.436	47%	114	97
2. Direktno zaduženje	417.746	18.059.319	388.877		25.486.984			
<i>Od ukupno direktnog zaduženja:</i>								
2.1. Unutar istog pružaoca platnih usluga	287.212	16.698.884	245.897	63%	58.931.403	231%		
3. Novčane doznake - poslate	57.966	15.168.648	61.356		17.688.495		106	117
3.1. Nacionalne	545	74.985	553	0,90%	79.985	0,45%	101	107
3.2. Međunarodne	57.421	15.093.663	60.803	99,10%	17.608.510	99,55%	106	117
4. Međunarodne novčane doznake – primljene	206.125	58.625.421	263.546		86.987.571		128	148
5. Ostale platne usluge	69.802	106.360.479	144.818		75.031.724			
<i>Od ukupno ostalih platnih usluga:</i>								
5.1. Unutar istog pružaoca platnih usluga	11.110	23.561.969	94.246	65%	14.296.342	19%		

Grafik 2.29

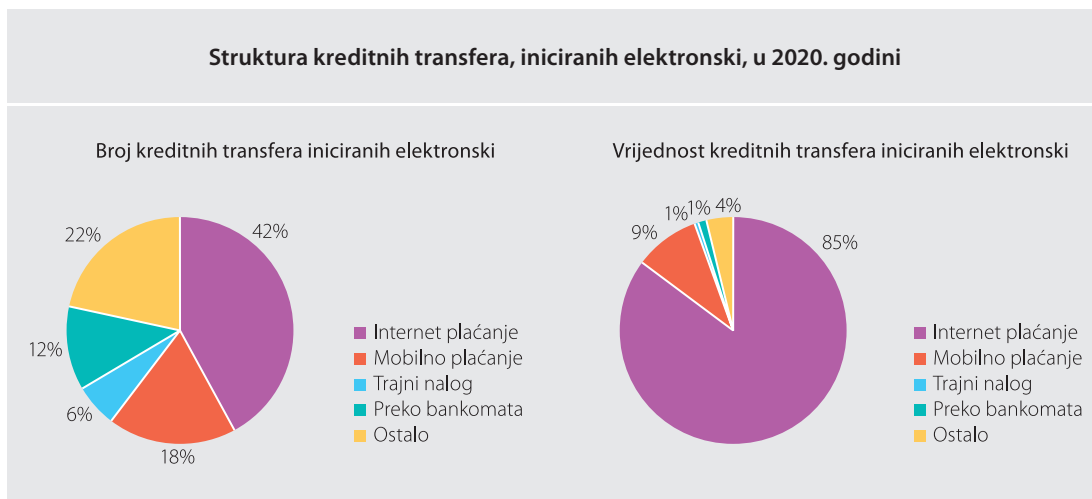

³⁴ Platne transakcije korišćenjem internet bankarstva, odnosno aplikativnog softvera zasnovanog na internet tehnologiji ili usluge internet plaćanja

³⁵ Platne transakcije koje je inicirao korisnik platnih usluga koji je sa pružaocem platnih usluga ugovorio uslugu plaćanja putem mobilnog telefona

³⁶ Platne transakcije obavljene preko bankomata s funkcijom kreditnog transfera

Grafik 2.30

U ukupnom broju kreditnih transfera koji su inicirani elektronski, najveći udio od 42% imaju internet plaćanja (7% manje u odnosu na prethodnu godinu), dok je učešće mobilnih plaćanja bilo 18% (54% više u odnosu na prethodnu godinu).

Od ukupnog broja kreditnih transfera, 6,8 miliona ili 32% realizovano je unutar istog pružaoca platnih usluga (tabela 2.13).

Direktnim zaduženjem je u 2020. godini inicirano 388.877 platnih transakcija čija je ukupna vrijednost iznosila 25,5 miliona eura, od čega su 245,9 hiljada platne transakcije realizovane unutar istog pružaoca platnih usluga (tabela 2.13).

U 2020. godini, ukupno je poslato 61.356 novčanih doznaka u vrijednosti od 17,7 miliona eura, od čega 553 nacionalnih novčanih doznaka u vrijednosti od 80 hiljada eura i 60.803 međunarodne novčane doznake čija je vrijednost 17,6 miliona eura. Broj međunarodnih primljenih novčanih doznaka iznosio je 263,5 hiljada u vrijednosti od 87 miliona eura. Posmatrano u odnosu na 2019. godinu, broj ukupno poslanih novčanih doznaka u 2020. godini je veći za 6%, dok je broj međunarodnih primljenih novčanih doznaka veći za 28% (tabela 2.13).

Ostalim platnim uslugama u 2020. godini inicirano je 144.818 platnih transakcija u vrijednosti od 75 miliona eura, od čega je 14,3 miliona eura realizovano unutar istog pružaoca platnih usluga (tabela 2.13).

U 2020. godini je, prosječno mjesečno, realizovano 1,7 miliona kreditnih transfera u vrijednosti od 1,6 milijardi eura, direktnih zaduženja 32 hiljade čija je vrijednost 2,1 milion eura, dok je prosječna vrijednost novčanih doznaka iznosila 1,5 miliona eura za poslate (nacionalne i međunarodne) i 7,2 miliona eura za primljene međunarodne novčane doznake.

Pokazatelji broja i vrijednosti platnih transakcija obavljenih bez upotrebe naloga za plaćanje

Platne transakcije obavljene bez upotrebe naloga za plaćanje su transakcije inicirane od strane pružaoca platnih usluga (banka), prenosom sredstava sa transakcionog računa i na transakcioni račun korisnika platne usluge, po osnovu ugovorene obaveze korisnika.

U 2020. godini, ukupan broj platnih transakcija koje su realizovane bez upotrebe naloga za plaćanje iznosio je 15,9 miliona, ukupne vrijednosti od 1,5 milijardi eura.

Posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, evidentiran je rast broja realizovanih transakcija od 32% i smanjenje vrijednosti istih transakcija od 7% (tabela 2.14).

Tabela 2.14

Broj i vrijednost platnih transakcija bez naloga za plaćanje, u periodu 2018–2020.								
	Broj platnih transakcija				Vrijednost platnih transakcija, u milionima eura			
	2018.	2019.	2020.	Index 2020/2019.	2018.	2019.	2020.	Index 2020/2019.
I Platne transakcije realizovane bez upotrebe naloga za plaćanje (1+2)	19.113.425	11.986.877	15.856.931	132	3.276,3	1.621,5	1.502,2	93
1. Odobrenje transakcionog računa*	3.968.776	1.369.593	2.556.067	187	1.901,8	995,1	826,7	83
2. Zaduženje transakcionog računa**	15.144.649	10.617.284	13.300.864	125	1.374,5	626,4	675,5	108

Pokazatelji broja i vrijednosti platnih transakcija uplata i isplata gotovog novca

U 2020. godini, ukupan broj realizovanih gotovinskih transakcija iznosio je 5.621.605, od čega su 3.696.326 platne transakcije uplate gotovog novca i 1.925.279 platne transakcije isplate gotovog novca. Posmatrano u odnosu na 2019. godinu, broj platnih transakcija gotovinskih uplata je manji za 18%, dok je broj platnih transakcija gotovinskih isplata manji za 9% (tabela 2.15).

Grafik 2.31

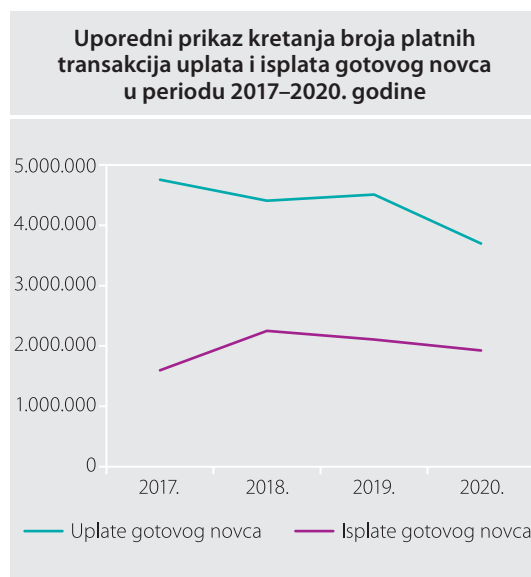
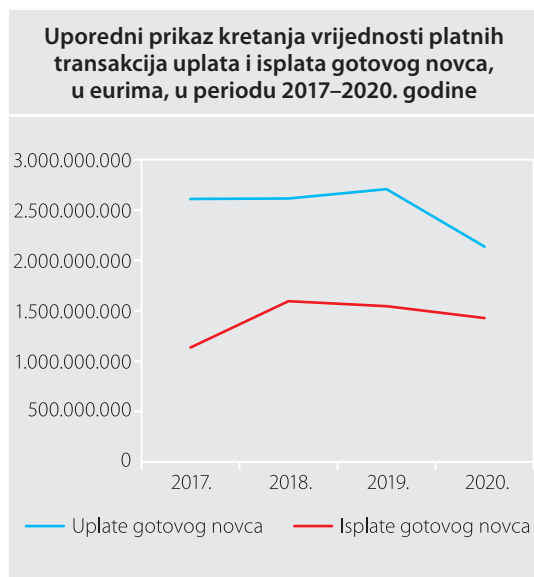

Tabela 2.15

Platne transakcije uplate i isplate gotovog novca, u periodu 2017–2020.									
Platne transakcije	Broj platnih transakcija								Index 2020/2019.
	Ukupno 2017.	Ukupno 2018.	Ukupno 2019.	I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal	Ukupno 2020.	
1. Uplate gotovog novca	4.755.096	4.405.642	4.509.615	915.945	763.115	1.009.422	1.007.844	3.696.326	82
2. Isplate gotovog novca	1.599.386	2.249.339	2.107.579	466.920	417.023	466.679	574.657	1.925.279	91

Grafik 2.32

U 2020. godini, ukupna vrijednost realizovanih gotovinskih platnih transakcija (uplate i isplate gotovog novca) iznosila je 3,5 milijardi eura, od čega je vrijednost uplata gotovog novca iznosila 2,1 milijardu eura, a 1,4 milijarde vrijednost isplata gotovog novca. Posmatrano u odnosu na 2019. godinu, vrijednost platnih transakcija uplate gotovog novca je 21% manja u odnosu na prethodnu godinu, dok je vrijednost platnih transakcija isplate gotovog novca 8% manja u odnosu na prethodnu godinu (tabela 2.16).

Tabela 2.16

Platne transakcije uplate i isplata gotovog novca, u periodu 2017–2020, u eurima									
Platne transakcije	Vrijednost platnih transakcija								Index 2020 2019.
	Ukupno 2017.	Ukupno 2018.	Ukupno 2019.	I kvartal 2020.	II kvartal 2020.	III kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Ukupno 2020.	
1. Uplate gotovog novca	2.610.314.943	2.613.968.282	2.708.321.174	516.471.143	438.195.793	596.497.180	584.931.484	2.136.095.601	79
2. Isplata gotovog novca	1.135.540.337	1.595.480.808	1.545.235.938	355.539.075	273.850.161	365.055.249	433.917.182	1.428.361.668	92

Pokazatelji o broju uređaja za prihvatanje platnih kartica

U skladu sa prikupljenim podacima, na kraju 2020. godine na tržištu Crne Gore bilo je ukupno 459 bankomata (ATM), 14.781 POS terminala i 2.792 terminala za prihvatanje kartica s funkcijom elektronskog novca (tabela 2.17).

U prva tri kvartala 2020. godine broj bankomata (ATM) i broj POS terminala je linearno rastao, dok je u četvrtom kvartalu zabilježeno njihovo smanjenje. Broj terminala za prihvatanje kartica s funkcijom elektronskog novca, tokom 2020. godine, linearno je rastao.

Posmatrano u odnosu na 2019. godinu, broj bankomata (ATM) je manji za 12%, dok je broj POS terminala veći za 1%, a terminala za prihvatanje kartica s funkcijom elektronskog novca veći za 10%.

Tabela 2.17

Izveštaj o broju uređaja za prihvatanje platnih kartica									
Uređaji za prihvatanje platnih kartica	Broj								Index 2020. 2019.
	I kvartal 2020.	II kvartal 2020.	III kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Stanje na kraju 2020.	Stanje na kraju 2019.	Stanje na kraju 2018.	Stanje na kraju 2017.	
1. Bankomati (ATM)	527	530	549	459	459	522	494	402	88
1.1. Bankomati s funkcijom podizanja gotovog novca	527	530	549	459	459	522	493	n/a	88
1.2. Bankomati s funkcijom uplate gotovog novca	16	10	10	10	10	8	9	n/a	125
1.3. Bankomati s funkcijom kreditnog transfera	108	108	108	102	102	107	64	n/a	95
2. POS terminali	17.018	17.319	17.292	14.781	14.781	14.608	16.293	12.215	101
2.1. Terminali s funkcijom prihvatanja plaćanja platnim karticama (POS)	16.781	17.066	17.039	14.553	14.553	16.916	16.035	n/a	86
2.2. Terminali s funkcijom podizanja gotovog novca	258	274	274	249	249	284	277	n/a	88
2.3. Terminali s funkcijom prihvatanja plaćanja karticom s funkcijom elektronskog novca	8.010	8.053	7.775	6.547	6.547	8.341	7.686	n/a	78
3. Terminali za prihvatanje kartica s funkcijom elektronskog novca	2.575	2.648	2.661	2.792	2.792	2.547	2.154	n/a	110
3.1. Terminali za punjenje i pražnjenje kartica s funkcijom elektronskog novca	2.575	2.648	2.661	2.792	2.792	2.547	2.154	n/a	110
3.2. Terminali za prihvatanje kartica s funkcijom elektronskog novca	2.554	2.627	2.640	2.771	2.771	2.526	2.135	n/a	110

Pokazatelji upotrebe platnih kartica

Na kraju 2020. godine, na području Crne Gore evidentirano je ukupno 462.885³⁷ platnih kartica, nezavisno od broja funkcija na kartici. Posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, broj izdatih platnih kartica je manji za 3% (grafik 2.33).

Posmatrano prema funkciji, na kraju 2020. godine najveći broj bilježe platne kartice s funkcijom plaćanja – 455.098, zatim kartice s funkcijom gotovog novca (uplate/isplate) – 451.396 i kartice s funkcijom elektronskog novca – 7.746 (tabela 2.18).

Grafik 2.33

³⁷ Ukupan broj kartica (broj plastike) – broj kartica koje su izdali pružaoci platnih usluga nezavisno od broja funkcija.

Tabela 2.18

Broj izdatih platnih kartica, u periodu 2018–2020. godine				
Platne kartice	Stanje na kraju 2018.	Stanje na kraju 2019.	Stanje na kraju 2020.	Index 2020/2019.
1. Kartice s funkcijom gotovog novca (uplate/isplate)	412.571	462.043	451.396	98
2. Kartice s funkcijom plaćanja	416.516	456.149	455.098	99.77
2.1. Debitne kartice	397.347	420.018	417.862	99
2.1.1. Visa	182.045	185.318	171.676	93
2.1.2. Master card	213.340	233.389	245.061	105
2.1.3. Ostale	1.962	1.311	1.125	86
2.2. Kartice s odloženom naplatom (delayed debit)	10.901	11.454	12.385	108
2.2.1. Visa	347	218	183	84
2.2.2. Master card	9.542	10.382	11.438	110
2.2.3. Ostale	1.012	854	764	89
2.3. Kreditne kartice	32.565	58.838	29.205	50
2.3.1. Visa	15.040	13.552	11.304	83
2.3.2. Master card	16.262	40.737	13.543	33
2.3.3. Ostale	1.263	4.549	4.358	96
2.4. Kreditne kartice i/ili s funkcijom odložene naplate	10.065	11.991	7.248	60
2.4.1. Visa	7.380	9.006	6.525	72
2.4.2. Master card	1.623	1.970	723	37
2.4.3. Ostale	1.062	1.015	0	
3. Kartice s funkcijom elektronskog novca	10.733	12.190	7.746	64
4. Ukupan broj kartica (nezavisno od broja funkcija na kartici)	437.621	476.054	462.885	97

Grafik 2.34

U odnosu na 2019. godinu, a posmatrano prema funkciji, evidentirano je smanjenje broja kod svih kartica (grafik 2.34).

Posmatrano prema učešću broja izdatih platnih kartica pravnim licima i preduzetnicima i fizičkim licima u ukupno izdatim platnim karticama nezavisno od broja funkcije na kartici (plastike), njih 450.740 ili 97,4% je izdato fizičkim licima, dok je 12.145 ili 2,6% izdato pravnim licima i preduzetnicima.

Kod svih izdatih platnih kartica je dominantno učešće fizičkih lica od 90%, osim kod kartica s funkcijom elektronskog novca gdje taj odnos nije toliko dominantan i iznosi 30,5% : 69,5% u korist fizičkih lica (tabela 2.19).

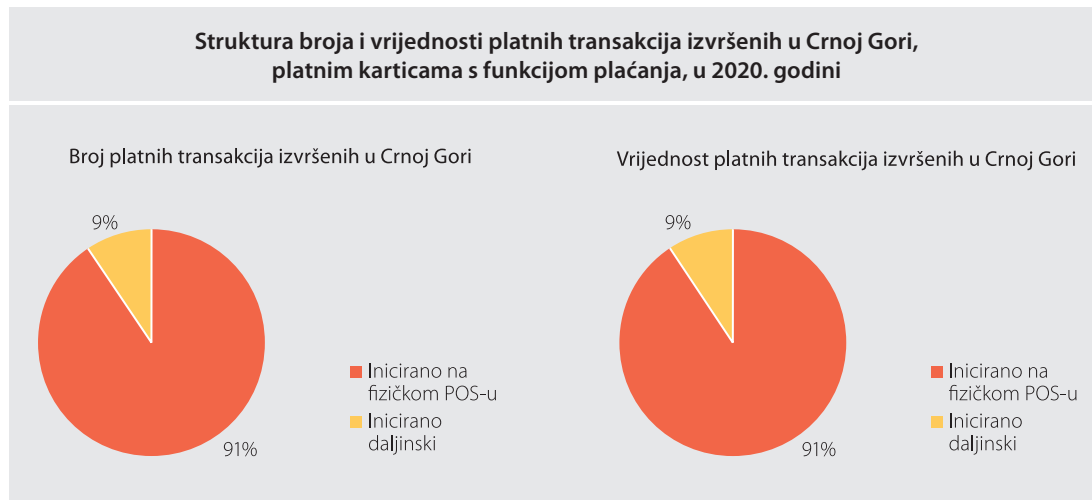
Tabela 2.19

Broj izdatih platnih kartica, pravnim licima i preduzetnicima i fizičkim licima, stanje na kraju 2020.					
Platne kartice	Pravno lice i preduzetnik	Fizičko lice	Ukupno	% pravnih lica i preduzetnika	% fizičkih lica
1. Kartice s funkcijom gotovog novca (uplate/isplate)	9.248	442.148	451.396	2,05%	97,95%
2. Kartice s funkcijom plaćanja (osim kartica s funkcijom elektronskog novca)	9.783	445.315	455.098	2,15%	97,85%
2.1. Debitne kartice	6.817	411.045	417.862	1,63%	98,37%
2.2. Kartice s odloženom naplatom (delayed debit)	938	11.447	12.385	7,57%	92,43%
2.3. Kreditne kartice	2.940	26.265	29.205	10,07%	89,93%
2.4. Kreditne kartice i/ili s funkcijom odložene naplate	588	6.660	7.248	8,11%	91,89%
3. Kartice s funkcijom elektronskog novca	2.361	5.385	7.746	30,48%	69,52%
4. Ukupan broj kartica (nezavisno od broja funkcija na kartici)	12.145	450.740	462.885	2,62%	97,38%

Ukupan broj platnih transakcija izvršenih u Crnoj Gori karticama s funkcijom plaćanja iznosio je 23,4 miliona, dok je vrijednost transakcija iznosila 511,9 miliona eura, što je u odnosu na prethodnu godinu za 23% više, posmatrano po broju i 17% više posmatrano po vrijednosti platnih transakcija.

Od ukupnog broja platnih transakcija s funkcijom plaćanja, 21,2 miliona je inicirano na fizičkom POS terminalu, dok je 2,2 miliona inicirano daljinski (tabela 2.20 i grafik 2.35).

Grafik 2.35

Dominantno učešće od 99,99%, u ukupnom broju platnih transakcija iniciranih daljinski, imaju transakcije inicirane preko interneta, dok je 0,01% inicirano upotrebom mobilnog telefona.

Ukupan broj platnih transakcija izvršenih u Crnoj Gori elektronskim novcem iznosio je 69,4 hiljade, što je za 58% više u odnosu na prethodnu godinu.

Tabela 2.20

Broj i vrijednost platnih transakcija izvršenih u Crnoj Gori, u periodu 2018–2020.										
	Platne transakcije izvršene u Crnoj Gori								Broj	Vrijednost
	Broj		Vrijednost		Broj	%	Vrijednost	%		
	2018.	2019.	2018.	2019.					2020.	2020.
1. Platnim karticama s funkcijom plaćanja	15.710.872	19.043.609	406.001.053	436.645.940	23.438.391		511.972.643		123	117
1.1. Debitnim karticama	13.855.383	16.911.804	346.008.265	376.585.232	21.197.779	90%	451.774.254	88%	125	120
1.2. Karticama s funkcijom odložene naplate	1.082.905	1.397.643	27.016.830	31.565.499	1.569.552	7%	34.284.420	7%	112	109
1.3. Kreditnim karticama	713.585	673.980	30.343.465	26.010.664	643.194	3%	24.669.608	5%	95	95
1.4. Kreditnim karticama i/ili s funkcijom odložene naplate	58.999	60.182	2.632.493	2.484.545	27.866	0%	1.244.361	0%	46	50
Od izvršenih platnih karticama s funkcijom plaćanja										
1.1.1. Inicirano na fizičkom POS-u	15.376.459	18.319.445	393.778.009	414.499.265	21.224.502	91%	464.134.013	91%	116	112
1.1.2. Inicirano daljinski	334.413	724.164	12.223.044	22.146.675	2.213.889	9%	47.819.073	9%	306	216
1.1.2.1. Preko interneta	333.423	720.273	12.080.709	21.912.075	2.213.627	99,99%	47.806.112	99,99%	307	218
1.1.2.2. Upotrebom mobilnih telefona	990	3.891	142.335	234.600	262	0,01%	32.518	0,07%		
2. Elektronskim novcem	32.895	43.795	638.962	818.290	69.405		1.192.576		158	146
2.1. Karticama na koje se direktno pohranjuje elektronski novac	21.187	32.412	566.299	666.685	32.359	47%	648.075	54%	99,8	97
2.2. Sa računa elektronskog novca	5.708	11.383	72.663	151.605	37.046	53%	544.501	46%	325	359

Ukupan broj platnih transakcija izvršenih van Crne Gore karticama s funkcijom plaćanja iznosio je 2,9 miliona, dok je vrijednost transakcija iznosila 115,7 miliona eura, što je u odnosu na prethodnu godinu za 29% manje posmatrano po broju i 39% manje posmatrano po vrijednosti platnih transakcija.

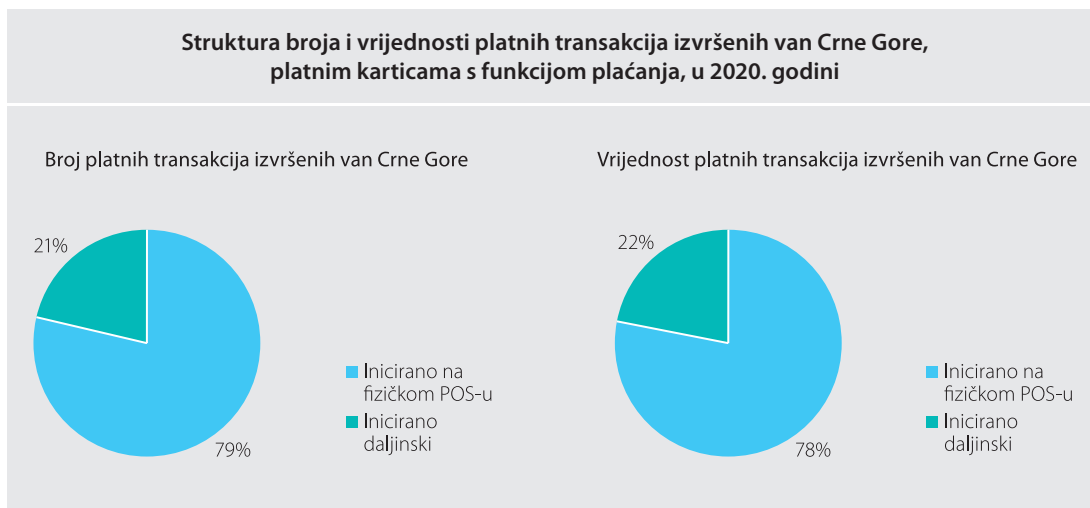
Od ukupnog broja platnih transakcija s funkcijom plaćanja, 2,3 miliona je inicirano na fizičkom POS terminalu, dok je 630,8 hiljada inicirano daljinski (tabela 2.21 i grafici 2.36 i 2.37).

Dominantno učešće od 96%, u ukupnom broju platnih transakcija iniciranih daljinski, imaju transakcije inicirane preko interneta, dok je 4% inicirano upotrebom mobilnog telefona.

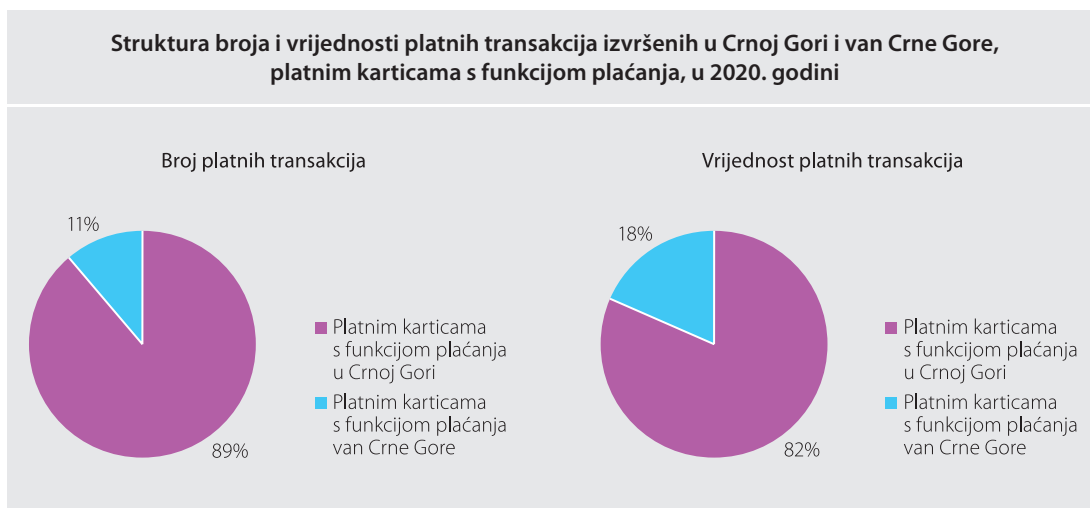
Tabela 2.21

Broj i vrijednost platnih transakcija izvršenih van Crne Gore, u periodu 2018–2020. godine										
	Platne transakcije izvršene van Crne Gore								Broj	Vrijednost
	Broj		Vrijednost, u eurima		Broj	%	Vrijednost, u eurima	%		
	2018.	2019.	2018.	2019.					2020.	2020.
1. Platnim karticama s funkcijom plaćanja	3.450.806	4.165.734	171.676.348	190.577.438	2.959.094		115.678.111		71	61
1.1. Inicirano na fizičkom POS-u	2.791.459	3.419.404	135.526.436	154.536.635	2.326.662	79%	90.607.519	78%	68	59
1.2. Inicirano daljinski	659.347	746.330	36.149.912	36.040.803	630.849	21%	24.683.591	22%	85	68
1.2.1. Preko interneta	634.984	711.840	34.793.192	34.385.425	603.736	96%	24.217.989	97%	85	70
1.2.2. Upotrebom mobilnih telefona	24.363	34.490	1.356.720	1.655.378	28.696	4%	852.604	3%	83	52
2. Elektronskim novcem	50.905	117.782	1.248.335	2.666.240	77.626		1.685.109		66	63

Grafik 2.36

Grafik 2.37

Posmatrano prema lokaciji terminala i izdavaoca platne kartice, u 2020. godini je, na terminalima u Crnoj Gori, karticama koje je izdao pružalac platnih usluga iz Crne Gore, realizovano ukupno 24 miliona platnih transakcija, što je za 18% više u odnosu na 2019. godinu, dok je platnim karticama koje je izdao pružalac van Crne Gore realizovano 3 miliona platnih transakcija, što je, posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, manje za 64%. Na terminalima van Crne Gore, izvršeno je 4,5 miliona platnih transakcija karticama koje je izdao pružalac platnih usluga iz Crne Gore, što je za 4% manje u odnosu na prethodnu godinu (tabela 2.22).

Tabela 2.22

Platne transakcije izvršene prema lokaciji terminala i izdavaoca platne kartice										
	Platne transakcije								Broj	Vrijednost
	Broj		Vrijednost		Broj	%	Vrijednost	%		
	2018..	2019.	2018.	2019.					2020.	2020.
1. Na terminalima pružaoca platnih usluga, platnim karticama koje je izdao pružalac platnih usluga iz Crne Gore	16.625.689	20.362.451	693.581.553	857.066.969	24.009.301		906.977.269		118	106
1.1. Uplata gotovine na bankomatima	48.932	130.973	13.789.957	66.782.969	67.042	0,28%	45.118.916	4,98%		
1.2. Isplata gotovine na bankomatima	3.786.321	3.960.248	430.077.105	475.725.427	4.202.857	17,51%	509.895.980	56,22%		
1.3. POS transakcije	12.775.901	16.165.328	249.276.397	295.809.268	19.726.207	82,16%	351.676.869	38,77%		
1.4. Transakcije punjenja i pražnjenja el. novca pohranjenog na kartici el. novca	3.925	2.946	268.168	279.915	2.468	0,01%	128.624	0,01%		
1.5. Platne transakcije izvršene sa karticama s funkcijom el. novca	10.610	102.956	169.926	18.469.390	10.727	0,04%	180.767	0,02%		
2. Na terminalima pružaoca platnih usluga, platnim karticama koje je izdao pružalac platnih usluga van Crne Gore	5.711.974	8.390.994	469.307.245	581.544.395	3.002.883		234.580.884		36	40
2.1. Isplata gotovine na bankomatima	1.055.072	1.101.564	212.357.198	229.199.737	469.673	15,64%	126.685.693	54,01%		
2.2. POS transakcije	4.656.902	7.289.430	256.950.047	352.344.658	2.533.210	84,36%	107.903.583	45,99%		
3. Na terminalima van Crne Gore, platnim karticama koje je izdao pružalac platnih usluga iz Crne Gore	4.132.277	4.702.544	201.249.650	215.869.115	4.525.458		176.333.424		96	82
3.1. Isplata gotovine na bankomatima	427.431	252.647	53.138.207	44.091.562	400.696	8,80%	47.153.828	26,50%		
3.2. POS transakcije	3.665.184	4.394.553	147.362.159	170.776.535	4.095.495	90,40%	129.787.383	73,20%		
3.3. Transakcije izvršene karticama s funkcijom el. novca	39.662	55.344	749.284	1.001.018	36.574	0,80%	618.556	0,30%		

2.2.2.4. Platne institucije, institucije za elektronski novac i agenti pružaoca platnih usluga

U skladu sa Zakonom o platnom prometu, Centralna banka izdaje i oduzima platnim institucijama odobrenje za pružanje platnih usluga, a institucijama za elektronski novac odobrenje za izdavanje elektronskog novca, vrši kontrolu nad pružanjem platnih usluga i izdavanjem elektronskog novca, te vrši upis/brisanje platnih institucija, institucija za elektronski novac i agenata pružalaca platnih usluga u odgovarajuće registre.

Na kraju 2020. godine, u Crnoj Gori su poslovale tri platne institucije i jedna institucija za elektronski novac. Platne institucije pružale su platne usluge preko 22 agenta, dok je institucija za elektronski novac distribuirala elektronski novac preko 36 distributera.

Tokom 2020. godine Centralna banka je jednoj instituciji za pružanje platnih usluga izdala odobrenje za rad, a jednoj je oduzela odobrenje. Pored toga, donijeta su tri rješenja o upisu agenta u Registar platnih institucija, dok su istovremeno donesena rješenja o brisanju dva agenta iz Registra platnih institucija.

Shodno Zakonu o platnom prometu, kontrola platnih institucija i institucija za elektronski novac obavlja se posredno, na osnovu podataka, informacija i izvještaja koje su ove institucije dužne da dostave Centralnoj banci, i neposredno, uvidom u dokumentaciju kontrolisanih institucija.

Praćenjem kvartalnih izvještaja o sopstvenim sredstvima i izvještaja o minimalnim zahtjevima za sopstvenim sredstvima, kao i drugih izvještaja i informacija koje su platne institucije i institucija za elektronski novac obavezne da dostavljaju shodno Zakonu, Centralna banka usmjerava svoje aktivnosti sa ciljem održavanja sigurnog i stabilnog poslovanja institucija, kao i zaštite sredstava korisnika platnih usluga i imaoca elektronskog novca.

U cilju sprovođenja nadzora nad usklađenošću poslovanja sa propisima iz oblasti platnog prometa, Centralna banka je u 2020. godini izvršila tri redovne neposredne kontrole, dvije kontrole platnih institucija i jednu kontrolu institucije za elektronski novac, a izvršene su i tri vanredne, ciljane kontrole.

Tokom kontrola platnih institucija i institucije za elektronski novac u 2020. godini, utvrđene su, u pojedinačnim slučajevima, nepravilnosti u sprovođenju Zakona o platnom prometu i podzakonskih akata, zbog čega su izrečene mjere prema tim platnim institucijama i instituciji za elektronski novac, u formi upozorenja, dok je zbog neusklađenosti poslovanja sa propisima, Centralna banka donijela rješenje o oduzimanju odobrenja za pružanje platnih usluga jednoj platnoj instituciji.

2.2.2.5. Regulatorne aktivnosti

Tokom 2020. godine, u oblasti platnog prometa, Centralna banka je realizovala nekoliko važnih regulatornih aktivnosti.

Usvojena je radna verzija Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu, čijim usvajanjem (predviđenim tokom 2021. godine) će biti stvoreni uslovi za dalji razvoj platnog prometa u zemlji i izvršiće se usklađivanje sa Direktivom (EU) 2015/2366 o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu, o izmjenama i dopunama direktiva 2002/65/EZ, 2009/110/EZ i 2013/36/EU, kao i sa Uredbom (EU) br. 1093/2010 i o prestanku važenja Direktive 2007/64/EZ.

Usvojeni su i podzakonski akti kojima je obezbijeđeno održavanje sigurnog i stabilnog poslovanja institucija kroz praćenje nivoa sopstvenih sredstava platnih institucija i institucija za elektronski novac. Nadalje, podzakonskim aktima je preciznije definisan pojam „rezidenta“ i „nerezidenta“, a takođe je regulisan i poseban tretman transakcionih računa pri statusnim promjenama banaka u cilju olakšavanja poslovanja banaka u tim slučajevima, propisivanjem neobaveznosti upotrebe pečata za privredna društva, a u cilju smanjenja biznis barijera, shodno preporuci Savjeta za konkurentnost Vlade Crne Gore. Pored toga, u cilju unapređenja praćenja i analize platnog prometa po korisnicima platnih usluga, novom podzakonskom regulativom su utvrđeni detaljniji izvještajni obrasci.

Centralna banka je davala mišljenja i odgovarala na dostavljene zahtjeve u vezi s primjenom propisa kojima se reguliše oblast platnog prometa.

2.2.2.6. Sprovođenje prinudne naplate

U toku 2020. godine značajan dio aktivnosti Centralne banke bio je usmjeren i na efikasno obavljanje i dalje unapređenje poslova prinudne naplate koje Centralna banka obavlja u skladu sa odredbama Zakona o izvršenju i obezbjeđenju.

Sprovođenje prinudne naplate – osnovni pokazatelji

Na osnovu podataka iz Centralnog registra transakcionih računa, koji u skladu sa Zakonom o platnom prometu vodi Centralna banka, na dan 31. decembar 2020. godine, od ukupno 76.364 pravnih lica i preduzetnika, u blokadi je bilo 18.846 ili 24,7%, sa iznosom blokiranih sredstava od 771,2 miliona eura (Prilog 1, tabela 10).

U 2020. godini u bazu podataka prinudne naplate unijeto je 31.992 osnova za prinudnu naplatu ili 25,6% manje u odnosu na 2019. godinu (Prilog 1, tabela 11).

2.2.3. Nadgledanje platnih sistema

Ključne aktivnosti funkcije nadgledanja platnih sistema tokom 2020. godine odnosile su se na monitoring Platnog sistema CBCG. Osnovu za monitoring čine sektorske i međusektorske procedure donešene u decembru 2018. godine, a jedan od ključnih alata za monitoring je softversko rješenje *Business Intelligence Platnog sistema* (BIPS) za praćenje različitih aspekata platne statistike u Platnom sistemu CBCG, čije korišćenje je otpočelo krajem 2019. godine. Monitoring je uglavnom sproveden putem BIPS-a, ali i analizom određenih podataka i dokumenata.

Pored pomenutih aktivnosti, praćena je implementacija višegodišnjih preporuka u okviru interne Ocjene Platnog sistema CBCG iz 2014/2015. godine, kao i regulatorne i druge aktivnosti u vezi sa nadgledanjem platnih sistema u regionu, a posebno na nivou EU.

Ključna aktivnost funkcije nadgledanja platnih sistema u narednom periodu biće ocjena Platnog sistema CBCG prema Principima za infrastrukturu finansijskih tržišta, koja predstavlja značajan nedostajući projekat funkcije nadgledanja i predmet preporuke više međunarodnih instanci.

2.2.4. Upravljanje međunarodnim rezervama

Centralna banka upravlja međunarodnim rezervama³⁸ na način koji je usklađen sa monetarnom politikom i kojim se obezbjeđuje nesmetano ispunjenje obaveza Crne Gore prema inostranstvu. Rukovodeći se načelima likvidnosti i sigurnosti ulaganja, a u cilju ostvarenja što veće profitabilnosti, Centralna banka je tokom 2020. godine donosila odgovarajuće odluke i obavljala aktivnosti definisane usvojenom investicionom strategijom. Da bi se obezbijedilo blagovremeno reagovanje na promjene i prilagođavanje aktuelnoj situaciji na tržištu, kontinuirano su praćeni najznačajniji rizici vezani za portfolio međunarodnih rezervi. Sve dospjele obaveze prema inostranstvu su realizovane, a korespondentski odnosi sa inostranim partnerima u kontinuitetu su unapređivani.

Ukupna sredstva međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu čine disponibilni i likvidni portfolio, operativni portfolio, investicioni portfolio, sredstva kod MMF-a i ostala sredstva.

³⁸ Upravljanje raspoloživim sredstvima međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu obavlja se u skladu sa Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore, a saglasno opredjeljenjima definisanim u aktima koje je donio Savjet Centralne banke: Politika i Smjernice za sprovođenje politike Centralne banke, podzakonski akti kojima je regulisana oblast upravljanja međunarodnim rezervama, kao i odgovarajući zaključci Savjeta.

Sredstva dostupnog portfolija služe za održavanje dnevne likvidnosti na potrebnom nivou i nalaze se na računima kod centralnih i odgovarajućih poslovnih banaka. Sredstva likvidnog portfolija su uložena u depozite ročnosti do šest mjeseci i hartije originalnog roka dospjeća do godinu dana u okviru izabranog indeksa. Dolarski portfolio je plasiran kod *Federal Reserve Bank of New York* u skladu sa automatskim investicionim aranžmanom koji Centralna banka ima zaključen sa ovom institucijom.

Operativni portfolio, koji je ograničenog iznosa, čine korporativne obveznice finansijskog sektora iz definisanog indeksa, čija je ročnost duža od ročnosti hartija u likvidnom portfoliju, ali je predviđeno da se mogu koristiti za potrebe likvidnosti. Tokom 2020. godine nije se ukazala potreba za prodajom ovih hartija za potrebe likvidnosti.

Investicioni portfolio većim dijelom čini portfolio raspoloživ za prodaju, a manjim dijelom portfolio do dospjeća. Sredstva investicionog portfolija plasirana su u hartije od vrijednosti država, supranacionalnih institucija, pokrajina, vladinih agencija i u njemačke pokrivenne obveznice.

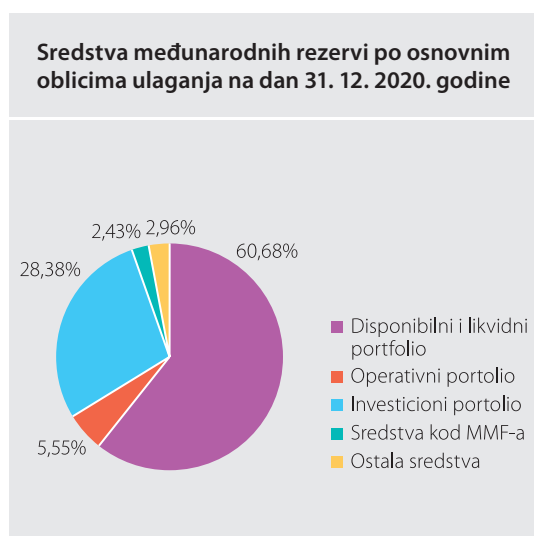
Sredstva kod MMF-a su sredstva koja se odnose na članstvo Crne Gore u MMF-u i njima se aktivno ne upravlja. Ostala sredstva čine sredstva uplaćena u korist Uprave za imovinu, kojima se, takođe, ne upravlja aktivno, usljed specifične prirode tih sredstava.

Na kraju 2020. godine, 60,7% portfolija međunarodnih rezervi se odnosilo na dostupni i likvidni portfolio, 28,4% na investicioni portfolio i 5,6% na operativni portfolio, dok se preostalih 2,4%, odnosno 2,9% odnosi na sredstva kod MMF-a i ostala sredstva respektivno.

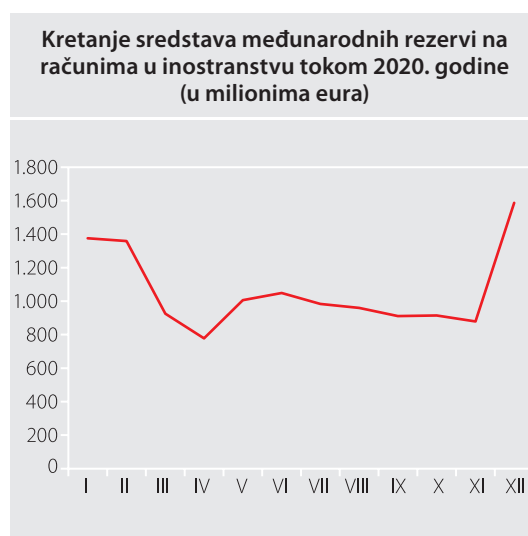
U valutnoj strukturi sredstava međunarodnih rezervi na kraju 2020. godine euro učestvuje sa 94,65%, učešće američkog dolara je svega 2,92%, a na SDR se odnosi 2,43%.

Stanje ukupnih sredstava međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu na dan 31. decembar 2020. godine iznosilo je 1,59 milijardi eura, što u odnosu na stanje sa kraja 2019. godine predstavlja uvećanje za oko 15%.

Grafik 2.38

Grafik 2.39

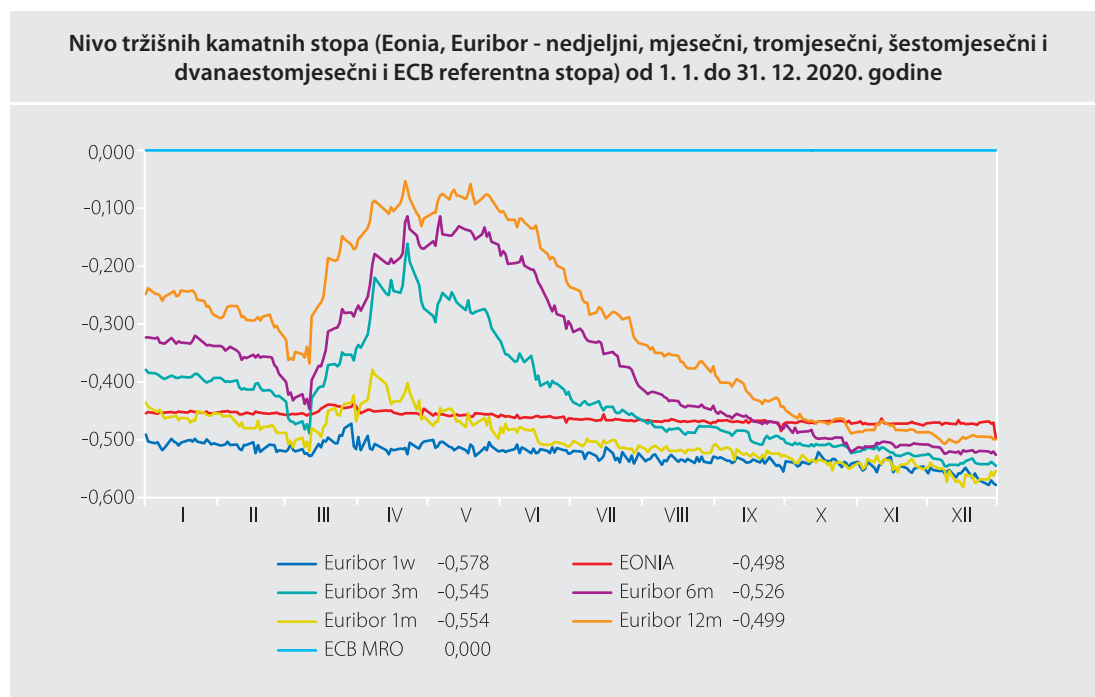

Refinansirajuća kamatna stopa ECB-a je na kraju izvještajnog perioda iznosila 0,00%, depozitna stopa -0,50%, dok je stopa po kojoj banke mogu prekončno pozajmiti sredstva od Eurosistema iznosila 0,25%. Posljednje promjene refinansirajuće kamatne stope i stope po kojoj banke mogu prekončno pozajmiti sredstva od Eurosistema su izvršene u martu 2016. godine, dok je promjena depozitne stope izvršena u septembru 2019. godine.

Za Centralnu banku su kao orijentir, kako zbog banaka sa kojima saraduje, tako i zbog nivoa rizika koji je spremna da preuzme, najrelevantnije Eonia i Euribor stope do šest mjeseci.

Tokom 2020. godine, na međunarodnom novčanom tržištu ove stope, počev od Eonia stope do jednogodišnjeg Euribor-a, permanentno su se nalazile u negativnoj zoni kao rezultat nastavka ekspanzivne monetarne politike ECB-a, što znači ispod nivoa glavne refinansirajuće kamatne stope ECB-a. Trend kretanja ovih stopa je prikazan na grafiku 2.40.

Grafik 2.40

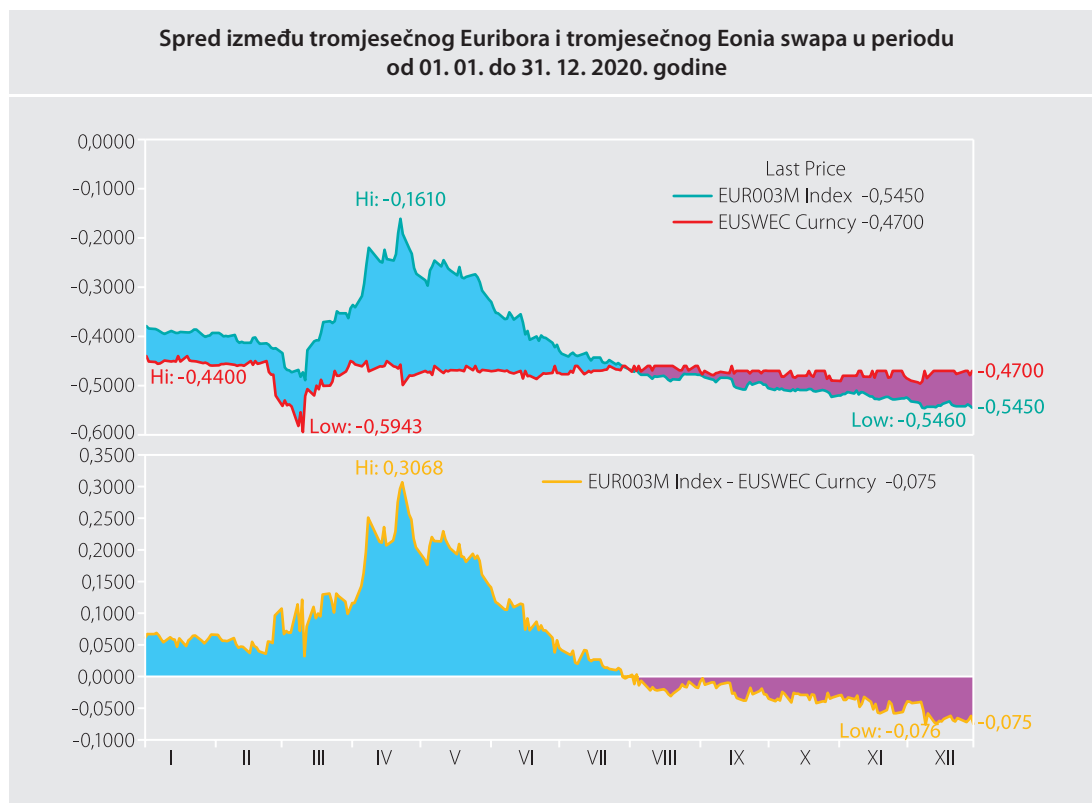

Izvor: Bloomberg

Na grafiku 2.41 se uočava da je tokom 2020. godine razlika između 3-mjesečnog Euribora i 3-mjesečnog Eonia *swap-a* u prosjeku bila oko 5 bp³⁹. Raspon se kretao od maksimalnog 31 bp, u aprilu, do negativnih 8 bp u prvoj polovini decembra. Ovaj spread je koristan kao indikator stresa u bankarskom sistemu, a njegov pad i ulazak u negativnu zonu ukazuje na visoko povjerenje u bankarskom sistemu, odnosno na mali nivo rizika u kratkom roku.

³⁹ Spread Euribor 3-m – Eonia swap 3-m pokazuje razliku između pozajmljivanja na tri mjeseca i reinvestiranja gotovog novca prekončno tokom tri mjeseca. Ako raste spread između ove dvije stope znači da raste rizik po viđenju tržišta.

Grafik 2.41

Izvor: Bloomberg

Sve ponuđene stope koje je Centralna banka Crne Gore dobijala u ovom izvještajnom periodu, kako od poslovnih, tako i od centralnih banka, bile su negativne.

Kretanje tržišnih stopa, kao i ukupna situacija na globalnim tržištima novca i kapitala uticala je na rezultat koji je Centralna banka ostvarila tokom 2020. godine. Prosječna stopa prinosa koju je Centralna banka ostvarila na ukupan portfolio iznosila je 0,22%.

U tabeli 2.23 dat je pregled ostvarenih godišnjih prosječnih stopa prinosa na osnovne kategorije plasmana u proteklih pet godina:

Tabela 2.23

Pregled ostvarenih godišnjih prosječnih stopa prinosa na osnovne kategorije plasmana u periodu 2016–2020.					
Kategorija	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
EUR depoziti	-0,18%	-0,33%	-0,32%	-0,32%	-0,24%
USD depoziti	0,33%	0,88%	1,82%	2,18%	0,28%
Kratkoročne HOV	-0,09%	-0,26%	-0,08%	-0,20%	-0,23%
HOV za trgovinu	0,37%	0,48%	0,67%	1,16%	1,02%
HOV do dospjeća	4,44%	4,65%	4,84%	4,84%	1,44%
Operativni portolio	-	-	-	-	0,11%

Osnovni i dominantni faktor koji je uticao na sva kretanja tokom 2020. godine bila je pandemija COVID-19. Efekat pandemije i sprovođenja donesenih mjera na portfolio Centralne banke se ogledao u padu stopa na svim njegovim djelovima.

U prvoj polovini godine, uprkos haosu koji je inicijalno izazvala na finansijskim tržištima, pandemija je imala i djelimično pozitivan efekat jer je došlo do ujedinjavanja pozicija u određenim aspektima funkcionisanja EU. To se ogledalo u prvoj odluci ECB-a da formira PEPP (Pandemijski program kupovine sredstava) veličine 750 milijardi eura, čime je gotovo trenutno zaustavljen pad povjerenja i vrto-glavi pad cijena na evropskom tržištu koji se dogodio sredinom marta. Efekat ove odluke bio je takav da je omogućio usporeni, ali postojani uzlazni trend cijena obveznica. U kontekstu napora da zaštiti euro, ECB je, apelujući na donosiocje političkih odluka, obezbijedila dodatnu podršku programima država članica EU kroz fiskalnu politiku, od kojih je prva aktivirana u junu u iznosu od 540 milijardi eura, a naknadno je predstavljen i *Recovery Fund* u vrijednosti od dodatnih 500 milijardi eura. Uvećanje PEPP programa na decembarskom sastanku ECB-a za 500 milijardi eura na 1.850 milijardi eura, kako bi se apsorbovale emisije državnih obveznica i dugoročne stope održale niskim, kao i produžetak njegovog trajanja do marta 2022. godine, nije imalo značajnog uticaja na euro.

U procesu upravljanja međunarodnim rezervama u kontinuitetu se prate sljedeći rizici: tržišni, kreditni i rizik likvidnosti.

Praćenje **tržišnog rizika** podrazumijeva njegovu identifikaciju, mjerenje i kontrolu. Analize (*ex post* i *ex ante*) koje se koriste obuhvataju apsolutne i relativne mjere rizika (*VaR*, *Tracking Error*, *Sharpe Ratio*, *modifikovana duracija* i *druge*). Rezultati analiza pokazuju moguće maksimalne gubitke uz vjerovatnoću od 95%, volatilitet tržišta i rizik koji preuzimaju portfolio menadžeri prilikom upravljanja međunarodnim rezervama. Ovi podaci omogućavaju da se donesu pravovremene i adekvatne odluke u vezi sa portfoliom i njegovom strukturom.

Kao vrsta tržišnog rizika, posebno se prati rizik kamatne stope kroz nivo duracije na nivou portfolija, pri čemu je Smjernicama utvrđeno koliko je moguće odstupanje duracije portfolija u odnosu na duraciju izabranog benčmarka.

Sljedeća važna kategorija prilikom upravljanja rizicima je monitoring i kontrola **kreditnog rizika**. Ovdje se prije svega misli na rizik da banka partner ili emitent finansijskih instrumenata neće biti u mogućnosti da ispuni svoje obaveze.

Kao jedan od pokazatelja kreditnog rizika, prate se dugoročni i kratkoročni rejtinzi. Pored rejtinga banaka/emitenata prate se i *Outlook* i *Credit Watch*. Podaci i izvještaji o kreditnim rejtinzima preuzimaju se od rejting agencija *S&P*, *Moody's* i *Fitch*, a kao dodatna mjera praćenja rizika kod komercijalnih banaka koriste se i svopovi kreditnog neizvršenja (*Credit Default Swap – CDS*).

Podobnost jedne države kao emitenta hartija od vrijednosti se ogleda u veličini njene ekonomije, nivoa njenog javnog duga i dugoročne kreditne ocjene. U tom kontekstu, iscrpno se prate i analiziraju svi fundamentalni makroekonomski indikatori država. Monitoring supranacionalnih institucija, vladinih agencija, pokrajina i ostalih kvazi-državnih organizacija se zasniva na analizi dugoročnog rejtinga i finansijskog „zdravlja“ emitenta.

Rizik likvidnosti prati se permanentno, a politika investiranja je u velikoj mjeri određena percepcijom ovog rizika. Realizaciji potreba likvidnosti u velikoj mjeri doprinosi i izbor instrumenata za investiranje, kao i reputacija banaka sa kojima se saraduje. Utvrđena su ograničenja koja se odnose na minimalni nivo emisije hartija, kao i na rejting emitenata koji obezbjeđuje odgovarajuću utrživost same hartije. U svrhu obezbjeđivanja dnevne likvidnosti definisan je disponibilni portolio koji obuhvata sva prekoćna sredstva (O/N) na računima u inostranstvu, a prilikom definisanja operativnog portfolija je naznačeno da je isti namijenjen i obezbjeđivanju likvidnosti. Naime, ukoliko u likvidnom i disponibilnom portfoliju nema dovoljno sredstava kojima bi se obezbjedila likvidnost i/ili se u likvidnom portfoliju nalaze depoziti koje je nepovoljno razočavati i/ili kratkoročne hartije koje je u datom trenutku nepovoljno prodati, dozvoljena je prodaja hartija iz operativnog portfolija.

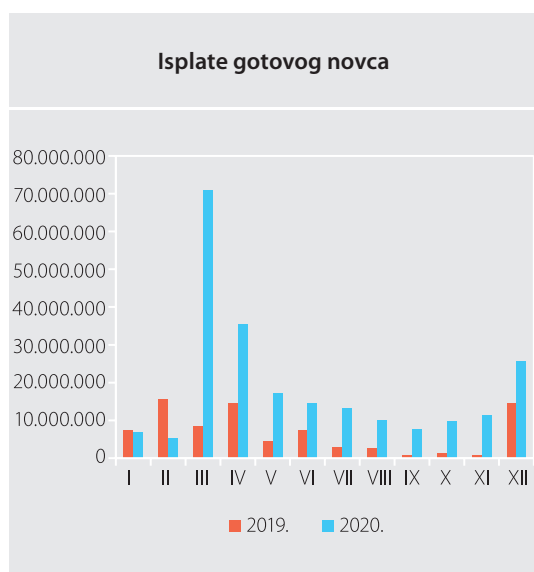
2.2.5. Aktivnosti trezora

Centralna banka je tokom 2020. godine kontinuirano pratila stanje i tokove gotovog novca i vršila procjene potreba za gotovim novcem u cilju obezbjeđivanja odgovarajuće količine i apoenske strukture novčanica i kovanog novca u eurima za potrebe klijenata Centralne banke i postizanja veće efikasnosti u poslovanju sa gotovim novcem.

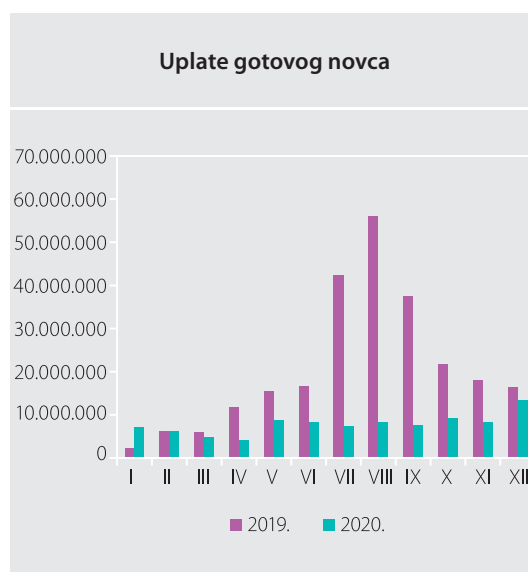
Ukupan promet gotovog novca sa inostranstvom u 2020. godini iznosio je 223,9 miliona eura, što je za 7,9 miliona eura ili 3,7% bilo veće u odnosu na 2019. godinu. Unošenje gotovog novca iz inostranstva, u ukupnom iznosu od 202,9 miliona eura bilježi rast od 181,9 miliona eura odnosno 866,2% na godišnjem nivou, što je uzrokovano povećanom potražnjom gotovog novca od strane banaka, posebno u prvoj polovini godine usljed aktuelne pandemije. Iznošenje gotovog novca, u ukupnom iznosu od 21 milion eura, bilježi pad od 89,2% odnosno 174 miliona eura na godišnjem nivou, a što je proisteklo iz smanjenih uplata od strane banaka tokom 2020. godine.

U 2020. godini, ostvareni promet gotovog novca u eurima sa klijentima CBCG iznosio je 321 milion eura i u odnosu na 2019. godinu manji je za 9,6 miliona eura ili 2,9% (grafici 2.42 i 2.43). Isplate (227,9

Grafik 2.42

Grafik 2.43

miliona eura) su bile veće za 147,1 milion eura ili 182,1%, a uplate (93,1 milion eura) manje za 156,8 miliona eura ili 62,7% u odnosu na 2019. godinu.

Prodaja jubilarnog kovanog novca u 2019. godini iznosila je 21.036,00 eura, i bila je za 27,7% manja u odnosu na prethodnu godinu.

U 2020. godini prodato je 144.500 komada mjeničnih blanketa, ukupne vrijednosti 274.550,00 eura, što je za 76.700 komada mjeničnih blanketa, odnosno 145.730,00 eura manje nego u 2019. godini. Prodaja mjeničnih blanketa u odnosu na prethodnu godinu, usljed manje potražnje banaka, količinski i vrijednosno je manja za 34,7%, što se može smatrati posljedicom pada ekonomskih aktivnosti usljed pandemije.

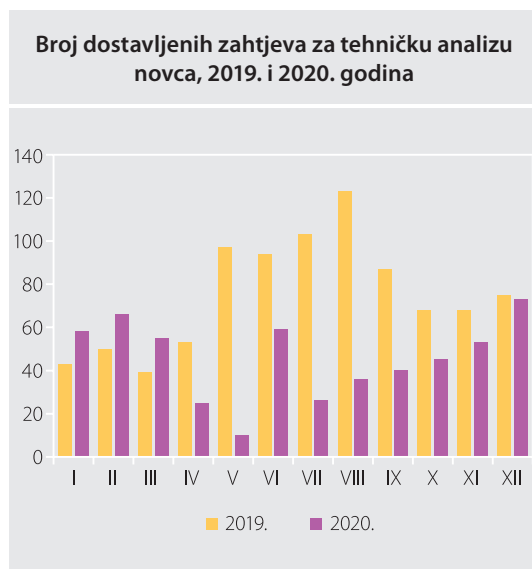
Za potrebe Ministarstva finansija, Centralna banka je i u 2020. godini obavljala poslove isplate obveznica konvertovane devizne štednje. Izvršene su 273 isplate (49,4% manje u odnosu na 2019. godinu) ukupne vrijednosti 214,8 hiljada eura (76,2% manje nego 2019. godine).

U cilju sprečavanja pojave falsifikata novca, Nacionalni centri (NCC – Nacionalni centar za borbu protiv falsifikovanja, NAC – Nacionalni centar za analizu novčanica i CNAC – Nacionalni centar za analizu kovanog novca), pored vršenja kvalitetne i efikasne tehničke analize sumnjivog novca, realizovali su i niz drugih važnih aktivnosti, i to: aktivno učešće u pregovaračkom poglavlju 32 – *Finansijski nadzor*; praćenje regulative EU i ECB; unapređenje saradnje i razmjene informacija sa međunarodnim institucijama koje se bave problematikom falsifikata novca; saradnja sa domaćim institucijama u

cilju sprečavanja pojave i distribucije falsifikata; priprema i realizacija tri obuke za rukovaoce gotovinom; 10 testiranja uređaja za rad sa gotovim novcem; kontrola rukovaoce gotovinom u dijelu primjene standarda u radu sa gotovim novcem; obrada podataka i ažuriranja baze sa svim relevantnim detaljima o obrađenim falsifikatima, shodno Protokolu o saradnji sa Vrhovnim državnim tužilaštvom i Upravom policije, mjesečno dostavljanje elektronskim putem baze podataka o otkrivenom falsifikovanom novcu.

Na osnovu dostavljenih zahtjeva, u 2020. godini izrađeno je ukupno 546 izvještaja o izvršenoj tehničkoj analizi novca (184 izvještaja o izvršenoj tehničkoj analizi novčanica i 362 izvještaja o izvršenoj tehničkoj analizi kovanog novca). Broj dostavljenih zahtjeva u 2020. godine bilježi smanjenje u odnosu na 2019. godinu za 39% (grafik 2.44).

Grafik 2.44

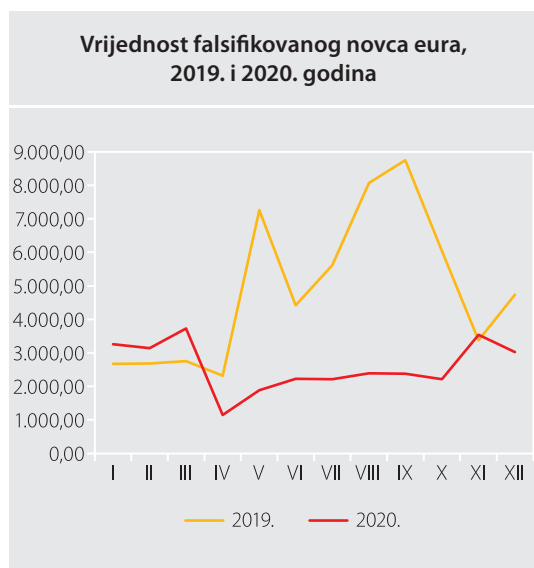
U toku 2020. godine izvršena je tehnička analiza 12.138 komada sumnjivog novca, a rezultati analize prezentirani su u tabeli 2.24.

Tabela 2.24

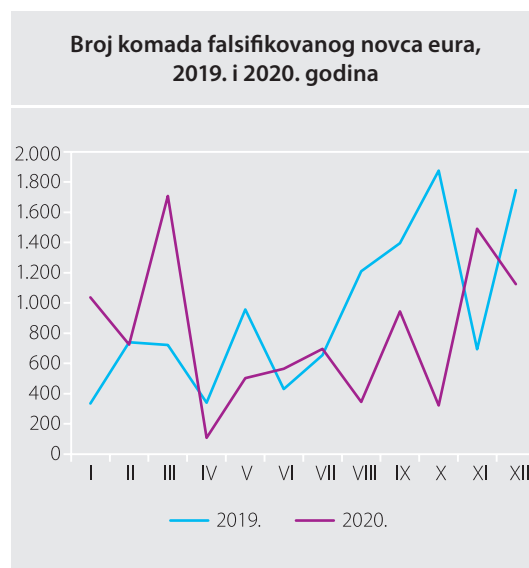
Statistika izvršenih tehničkih analiza novca			
Nalaz analiza		Broj	Ukupna vrijednost
Falsifikovani novac	Novčanica eura	151 komad	12.900,00 EUR
	Novčanica američkih dolara	20 komada	1.200,00 USD
	Novčanica britanskih funti	2 komada	15,00 GBP
	Kovanog novca eura	9.420 komada	18.250,50 EUR
Autentični novac	Novčanica eura	206 komada	49.980,00 EUR
	Novčanica britanskih funti	9 komada	45,00 GBP
	Kovanog novca eura	2.330 komada	4.366,50 EUR

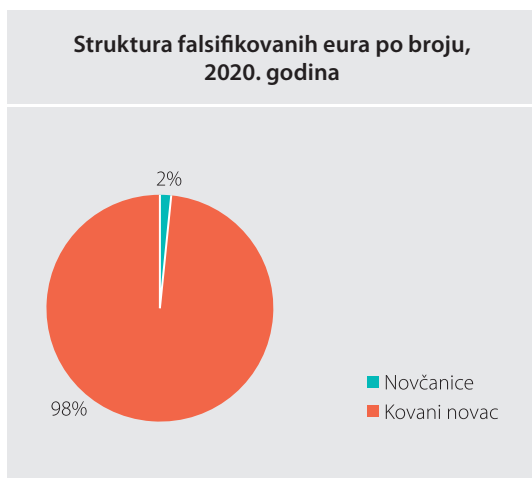
Broj i vrijednost ukupno obrađenih falsifikata eura u 2020. godini bilježe smanjenje u odnosu na 2019. godinu, posmatrano po vrijednosti za 47%, a po komadima za 14% (grafik 2.45 i 2.46). U valutnoj strukturi ukupno obrađenog falsifikovanog novca euro je činio 99,77%.

Grafik 2.45

Grafik 2.46

Grafik 2.47

U strukturi ukupno obrađenog falsifikovanog novca eura u 2020. godini, posmatrano po komadima, na novčanice eura odnosi se 2%, a na kovani novac eura 98% (grafik 2.47).

Najveće učešće u ukupnom broju obrađenih falsifikata eura u 2020. godini odnosi se na falsifikate u apoenju od 2 eura – 8.887 komada ili 93% (tabela 2.25), najveće učešće falsifikata eura izraženo vrijednosno, takođe se odnosi na falsifikat u apoenju od 2 eura (17.774,00 eura ili 57%).

U poređenju sa 2019. godinom, falsifikati u apoenju od 500, 200, 100, 50, 20, 10, 5, i 2 eura bilježe pad, dok falsifikovani novac u apoenima od 1€ i 0,50€ bilježi rast.

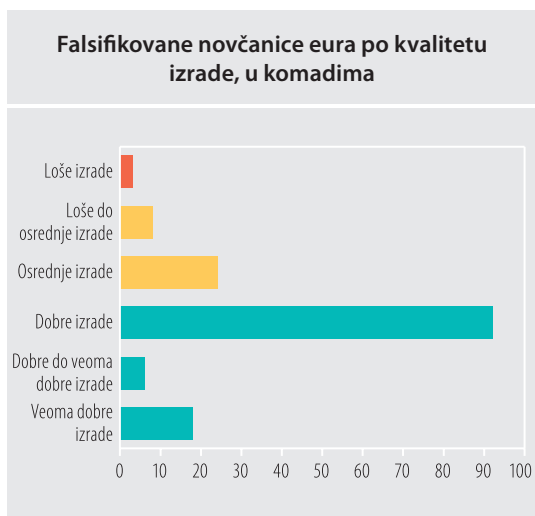
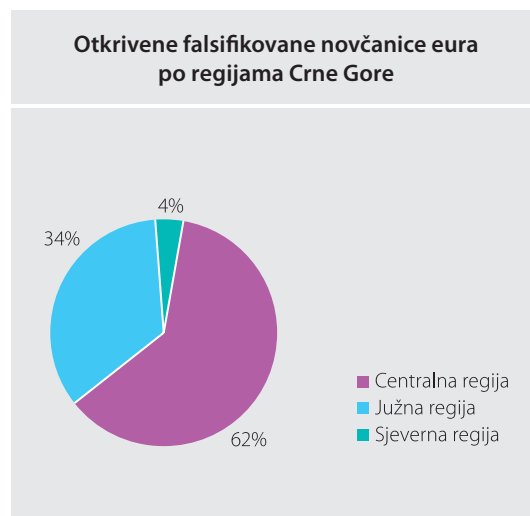
Tabela 2.25

Pregled falsifikovanog novca eura obrađenog u 2020. godini

Apoen	500	200	100	50	20	10	5	2	1	0,50	Ukupno
Komadi	8	10	28	68	33	4	0	8.887	420	113	9.571
Učešće u %	0,08	0,10	0,29	0,71	0,34	0,04	0,00	92,85	4,39	1,18	100

Analizirajući falsifikovane novčanice eura po kvalitetu izrade, uočeno je da se 77% odnosi na falsifikate veoma dobre izrade, dobre do veoma dobre izrade i dobre izrade, 21% na falsifikate osrednje izrade i loše do osrednje izrade, a 2% na falsifikate loše izrade (grafik 2.48).

Najveći broj falsifikovanih novčanica eura izuzet je u centralnoj regiji (93 komada ili 61%), u južnoj regiji (52 komada ili 34%), dok je u sjevernoj regiji otkriveno 6 komada ili 4% (grafik 2.49).

Grafik 2.48

Grafik 2.49

2.2.6. Pristupanje EU i saradnja sa međunarodnim finansijskim institucijama

Centralna banka je tokom 2020. godine nastavila komunikaciju sa međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama i drugim centralnim bankama koja, iz godine u godinu, postaje sve intenzivnija i značajnija u pogledu ostvarivanja ključnih ciljeva Centralne banke. To se u prvom redu odnosi na obaveze koje Centralna banka ima u okviru ispunjenja uslova Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji i na komunikaciju sa MMF-om i Svjetskom bankom.

2.2.6.1. Aktivnosti Centralne banke u procesu pristupanja EU

Tokom 2020. godine, Centralna banka je nastavila sa aktivnim učešćem u procesu pripreme za članstvo Crne Gore u Evropskoj uniji. Predstavnici Centralne banke su, kao članovi radnih grupa za pregovore za poglavlja kojima rukovodi Centralna banka (4 – *Sloboda kretanja kapitala*, 9 – *Finansijske usluge* i 17 – *Ekonomska i monetarna unija*) i u kojima ima značajnu ulogu (18 – *Statistika* i 32 – *Finansijski nadzor*), nastavili sa intenzivnim radom na pripremi dokumenata i materijala koji su značajni za proces pregovora o članstvu.

Centralna banka je, za potrebe izrade Ekonomskog programa reformi 2021–2023, kao najvažnijeg strateškog dokumenta u ekonomskom dijalogu sa Evropskom komisijom i državama članicama Evropske unije, učestvovala u pripremi segmenta koji se odnosi na srednjoročni makroekonomski okvir i definisanje mjera za sprovođenje preporuka sa Ministarskog dijaloga iz maja 2020. godine koje se odnose na finansijski sektor.

Takođe, Centralna banka je nastavila sa aktivnim učešćem u pripremi Programa ekonomskih reformi Crne Gore 2020–2022, kao i drugih nacionalnih strateških i planskih dokumenata. U tom smislu, u cilju usklađivanja zakonodavnog okvira s relevantnom pravnom tekovinom Evropske unije, nastavljena je realizacija prethodno utvrđenih obaveza iz Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (PPCG) 2020–2022. Centralna banka je učestvovala i u izradi Priloga za godišnji Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2020. godinu u dijelu pregovaračkih poglavlja koja se odnose na domen nadležnosti centralne banke.

Predstavnici Centralne banke su učestvovali na sastancima tijela koja su osnovana u cilju praćenja realizacije ugovornih obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). S tim u vezi, tokom 2020. godine Centralna banka je učestvovala u radu i pripremi materijala za godišnje sastanke Pododbora za unutrašnje tržište i konkurenciju, Pododbora za ekonomska i finansijska pitanja i statistiku, kao i Odbora za stabilizaciju i pridruživanje, koji su zbog pandemije održani u virtuelnom formatu.

Takođe, predstavnici Centralne banke su nastavili sa učešćem u radu Ekonomskog i finansijskog komiteta povodom pripreme Zajedničkih zaključaka sa Ekonomskog i finansijskog dijaloga između EU i zemalja Zapadnog Balkana i Turske.

Centralna banka je tokom 2020. godine, kroz redovne sastanke i kontinuiranu komunikaciju, nastavila intenzivnu saradnju sa institucijama i tijelima Evropske unije, te centralnim bankama država članica EU. S tim u vezi, realizovane su posjete predstavnika ECB-a Centralnoj banci. Takođe, visoki predstavnici Centralne banke su nastavili Dijalog na visokom nivou (*High Level Dialogue*) sa ECB-om, koji se održava jednom godišnje sa centralnim bankama zemalja kandidata za ulazak u EU koje su otpočele proces pregovora. Zbog okolnosti uzrokovanih pandemijom, ovaj Dijalog na visokom nivou je održan u virtuelnom formatu.

Kao rezultat intenzivne komunikacije između Centralne banke i ECB-a, a kasnije i drugih centralnih banaka regiona, Upravni savjet Evropske centralne banke je u junu 2020. godine donio odluku o uspostavljanju novog finansijskog instrumenta EUREP (*Eurosystem repo facility for central banks*) za obezbjeđivanje likvidnosti centralnim bankama, koje nijesu članice eurozone, u uslovima poremećaja na tržištu nastalih zbog pandemije. EUREP linija omogućava Crnoj Gori da, u slučaju potrebe, dobije sredstva za podršku sistemskoj likvidnosti u iznosu do 250 miliona eura.

Kroz različite vidove tehničke saradnje, Centralna banka je nastavila aktivnosti na jačanju i daljoj izgradnji institucionalnih i administrativnih kapaciteta, a značajnu podršku u ovom dijelu imala je od strane EU. Posebno se izdvaja podrška EU kroz projekte koji su podržani iz pretpristupnih sredstava EU.

Tako je, u maju 2020. godine, iz pretpristupne podrške IPA za 2016. godinu, Centralnoj banci odobrena podrška za opremanje Data centra u svrhu ispunjavanja zahtjeva u okviru pregovaračkog Poglavlja 9 – *Finansijske usluge*. Cilj projekta je unapređenje uslova za rad Data centra (DC) čime će se povećati pouzdanost i raspoloživost informacionog sistema i stvoriti uslovi za neometano funkcionisanje sistemске IT infrastrukture Centralne banke u skladu sa važećim standardima i najboljom praksom EU.

Od marta 2019. godine Centralna banka je jedan od korisnika IPA Regionalnog projekta pod nazivom „Program jačanja kapaciteta centralnih banaka Zapadnog Balkana sa ciljem njihove integracije u Evropski sistem centralnih banaka“, koji koordinira Banka Njemačke uz podršku ECB-a i 19 nacionalnih centralnih banaka Evropskog sistema centralnih banaka (ESCB). Projekat ima za cilj jačanje monetarne i finansijske stabilnosti u regionu i pripremu institucija korisnica za buduće članstvo u ESCB. Usljed situacije sa pandemijom, sve projektne aktivnosti bile su privremeno suspendovane u periodu od aprila do novembra 2020, zbog čega je Evropska komisija odobrila produženje projekta do decembra 2021. godine.

2.2.6.2. Saradnja sa Međunarodnim monetarnim fondom i drugim međunarodnim finansijskim institucijama

Saradnja Centralne banke sa međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama, a posebno sa Međunarodnim monetarnim fondom (MMF), intenzivirana je zbog pandemije COVID-19 i njenog uticaja na globalnu ekonomiju u 2020. godini.

Centralna banka je od marta 2020. godine zbog pandemije bila u vrlo frekventnoj komunikaciji sa Misijom MMF-a za Crnu Goru, tokom koje su MMF-u dostavljani podaci i informacije o aktuelnom stanju u ekonomiji i mjerama koje su Centralna banka i državne instance Crne Gore preduzele da spriječe ili ograniče širenje zaraze i negativne posljedice pandemije na ekonomiju i finansijski sektor.

Izvršni odbor MMF-a je 24. juna odobrio 83,7 miliona USD (74 miliona EUR) hitne podrške Crnoj Gori u cilju ublažavanja posljedica krize izazvane pandemijom, koja je oslabila izgled crnogorske ekonomije i kreirala hitne finansijske potrebe. Podrška je odobrena u okviru tzv. Instrumenta brzog finansiranja (*Rapid Financing Instrument* – RFI) koji se odobrava u slučaju poremećaja tržišta, prirodnih katastrofa, konflikata i post-konfliktnih situacija, bez potrebe pripreme ekonomskog programa ili pregleda.

Visoki rukovodioci Centralne banke učestvovali su u radu Prolječnih i Godišnjih sastanaka MMF-a i Svjetske banke koji su u 2020. godini održani u virtuelnom formatu. Tokom sastanaka razmotrena

su najaktuelnija pitanja u vezi sa očuvanjem zdravlja ljudi u uslovima pandemije, stanjem i izgledima ekonomije, a posebno finansijskog sistema, kao i načinima za prevazilaženje aktuelne krize.

Na iste teme rukovodstvo Centralne banke je u novembru održalo virtuelni sastanak i sa novim izvršnim direktorom Belgijsko-holandske konstitucije u MMF-u, koji u Odboru direktora zastupa interese Crne Gore.

U januaru 2020. godine, u okviru tehničke pomoći, realizovana je misija MMF-a za statistiku eksternog sektora.

Saradnju Centralne banke sa Grupacijom Svjetske banke u 2020. godini obilježila je realizacija brojnih prethodno definisanih aktivnosti koje je Centralna banka preduzela u cilju ispunjavanja uslova za dobijanje Druge garancije na osnovu javne politike u oblasti fiskalne i finansijske otpornosti za Crnu Goru (PBG2). Nakon posjete izvršnog direktora Koena Davidsea Centralnoj banci u januaru 2020. godine, Odbor direktora Svjetske banke, u martu 2020. godine, odobrio je pomenutu garanciju u vrijednosti od 80 miliona EUR (90 miliona USD). Programom su podržane reforme za fiskalnu održivost i veću otpornost finansijskog sektora, u skladu sa Fiskalnom strategijom 2017–2020 i Programom ekonomskih reformi 2019–2021. godine Vlade Crne Gore.

Centralna banka je učestvovala i u globalnom istraživanju o regulaciji finansijskih tehnologija u vrijeme pandemije, koje je Svjetska banka sprovela u saradnji sa Kembridž centrom za alternativne finansije (*Cambridge Centre for Alternative Finance – CCAF*).

Usljed okolnosti izazvanih pandemijom, bilateralna tehnička saradnja sa drugim partnerskim centralnim bankama se odvijala smanjenim intenzitetom u odnosu na prethodne godine, i u virtuelnom formatu. Tokom 2020. godine realizovana su dva, već pomenuta programa tehničke podrške sa Bankom Njemačke i Hrvatskom narodnom bankom.

Pored toga, Centralna banka je aktivno pratila rad međunarodnih finansijskih institucija i organizacija, centralnih banaka i regulatornih tijela, učestvovala u istraživanjima i projektima koje oni sprovode.

2.2.7. Upravljanje ljudskim resursima

Aktivnosti na unapređenju znanja zaposlenih nastavljene su i u 2020. godini, premda se realizacija stručnog usavršavanja zaposlenih odvijala u nešto smanjenom obimu i uglavnom putem onlajn programa usljed okolnosti izazvanih pandemijom.

Tokom 2020. godine, 27 programa stručnog usavršavanja je pohađalo 40 zaposlenih, dok je broj pojedinačnih učešća na programima bio 55. Mogućnost za stručno usavršavanje je iskoristilo 10,8% od ukupnog broja zaposlenih, što je u odnosu na 2019. godinu manje za 10,5 procentnih poena.

Ukupan broj organizatora programa usavršavanja na kojima su zaposleni učestvovali je 15 što je za 35 organizatora manje u odnosu na 2019. godinu.

U tabeli 2.26 dat je pregled najznačajnijih partnera CBCG u oblasti stručnog usavršavanja za 2020. godinu.

Tabela 2.26

Partneri CBCG u oblasti stručnog usavršavanja i broj programa u kojima su učestvovali zaposleni CBCG u 2020. godini ⁴⁰	
Organizator	Broj programa
Međunarodni monetarni fond /JVI/ CEF	6
European Banking Authority (EBA)	4
Center for Excellence in Finance – CEF	3
Centralna banka Francuske	2
Institut internih revizora Crne Gore	2
Banka Italije	2
Banka Holandije	1
Evropska komisija	1
Pricewaterhouse&Coopers	1
Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore	1
Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu	1

U Tabeli 2.27 je dat broj zaposlenih i broj programa stručnog usavršavanja na kojima su zaposleni učestvovali u 2020. godini.

Tabela 2.27

Pregled broja zaposlenih po organizacionim jedinicama i broja programa stručnog usavršavanja na kojima su učestvovali u 2020. godini		
Organizaciona jedinica	Br. zaposlenih	Br. programa
Sektor za finansijsku stabilnost, istraživanja i statistiku	7	5
Sektor za kontrolu banaka	6	6
Direkcija za upravljanje operativnim rizikom, bezbjednošću informacija i kontinuitetom poslovanja	5	3
Direkcija za nadzor u oblasti sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma i zaštite korisnika finansijskih usluga	4	2
Interna revizija	4	3
Direkcija za finansije, računovodstvo i kontroling	4	1
Direkcija za ljudske resurse	3	2
Sektor za platni promet	2	3
Trezor	2	2
Direkcija za komunikacije	2	2
Direkcija za međunarodnu saradnju i evropske integracije	1	1
Sektor za informacione tehnologije	/	/
Sektor za finansijske i bankarske operacije	/	/
Direkcija za bezbjednost, investicije i usluge	/	/
Sektor za kontrolu pružanja finansijskih usluga	/	/
Direkcija za pravne poslove	/	/
Muzej novca	/	/
Kabinet guvernera	/	/
Centar za makroekonomska i finansijska istraživanja i prognoze	/	/
Direkcija za sanaciju kreditnih institucija	/	/

⁴⁰ U tabeli nisu prikazani programi koje je zajednički organizovalo više navedenih institucija.

Struktura zaposlenih u Centralnoj banci Crne Gore

Centralna banka ima veoma dobru obrazovnu strukturu zaposlenih, s obzirom da oko 75% zaposlenih ima visoko obrazovanje, od čega 19% ima akademski nivo magistra/mastera nauka, a 3,3% zaposlenih ima akademski nivo doktora nauka (tabela 2.28 i grafikon 2.50).

Grafikon 2.50

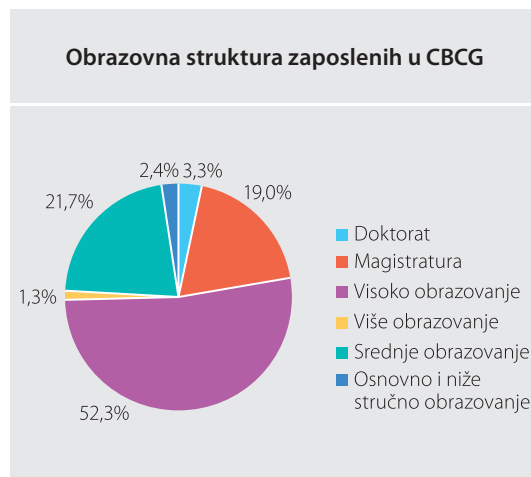
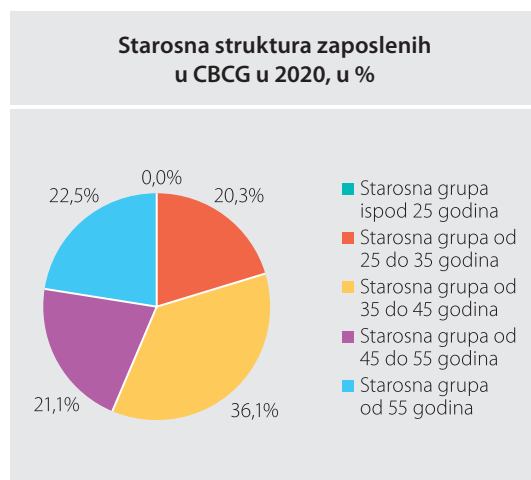

Tabela 2.28

Obrazovna struktura zaposlenih ⁴¹		
Obrazovna struktura zaposlenih	Br. zaposlenih	%
Doktorat	12	3,3
Magistratura	70	19
Visoko obrazovanje	193	52,3
Više obrazovanje	5	1,3
Srednje obrazovanje	80	21,7
Osnovno i niže stručno obrazovanje	9	2,4
UKUPNO	369	

Posmatrano sa aspekta starosne strukture, najviše zaposlenih je obuhvaćeno starosnom kategorijom od 35 do 45 godina – oko 36%, dok u kategoriji ispod 25 godina starosti nema nijedan zaposleni (tabela 2.29 i grafikon 2.51). U polnoj strukturi zaposlenih, 60% zaposlenih čine žene.

Grafikon 2.51

⁴¹ Na dan 31. 12. 2020. godine.

Tabela 2.29

Polna i starosna struktura zaposlenih u CBCG u 2020. godini				
Starosna struktura zaposlenih	Br. zaposlenih	%	Muškarci, %	Žene, %
Starosna grupa ispod 25 godina	/	/	/	/
Starosna grupa od 25 do 35 godina	75	20,3	8,7	11,6
Starosna grupa od 35 do 45 godina	133	36,1	14,4	21,7
Starosna grupa od 45 do 55 godina	78	21,1	8,1	13
Starosna grupa preko 55 godina	83	22,5	8,9	13,6
UKUPNO	369		40,1	59,9

2.2.8. Odnosi s javnošću i transparentnost

Centralna banka je tokom 2020, u okolnostima izazvanim pandemijom COVID-19, ostala dosljedna politici transparentnog informisanja javnosti o svim aspektima svog funkcionisanja, te je redovno i intenzivno održavala komunikaciju sa medijima i ostalom zainteresovanom javnošću. Prepoznajući da pandemija, osim po zdravlje ljudi, predstavlja i rizik za zdravlje i otpornost bankarskog sistema, Centralna banka je nastojala da kroz intenzivnu i kontinuiranu saradnju sa medijima, doprinese podizanju nivoa informisanosti i boljem razumijevanju pozicije i uloge CBCG u doba krize. Posebnu pažnju u oblasti komunikacija Centralna banka je ispoljila kroz pojačano informisanje javnosti u vezi sa primjenom privremenih mjera za ublažavanje negativnih uticaja pandemije na finansijski sistem.

Komunikacija je održavana neposredno i posredno, putem saopštenja za javnost, organizovanjem konferencija za novinare, gostovanjima u informativnim televizijskim emisijama, kao i odgovaranjem na medijske upite i na pitanja zainteresovane javnosti, dobijena putem zvaničnog imejla Centralne banke. Takođe, na internet stranici (www.cbcbg.me) na linku *Najčešće postavljena pitanja* redovno je ažurirana sekcija sa odgovorima na pitanja u vezi sa mjerama koje je CBCG donosila sa ciljem ublažavanja negativnih uticaja pandemije.

U 2020. godini, u medijima su najčešće obrađivane teme koje su se odnosile na primjenu privremenih mjera koje je Centralna banka u kontinuitetu donosila sa ciljem ublažavanja posljedica pandemije po ekonomiju i finansijski sistem u zemlji, i to na: kreditni registar, kredite i rezultate poslovanja bankarskog sektora, makroekonomske podatke i projekcije, prinudnu naplatu, stanje depozita, kretanje kamatnih stopa, platni promet, strane direktne investicije i slično.

Centralna banka je i u 2020. objavila značajan broj redovnih i povremenih publikacija u kojima su sadržane najvažnije informacije o ekonomskim kretanjima u zemlji, kao i u međunarodnoj ekonomiji, a to su: *Godišnji izvještaj o radu CBCG*, *Izvještaj o stabilnosti finansijskog sistema*, *Izvještaj o stabilnosti cijena*, *Makroekonomski izvještaj CBCG*, *Bilten CBCG*, kao i radne studije i tematski odabrane knjige.

Osim navedenih publikacija, Centralna banka objavljuje i naučno-stručni časopis na engleskom jeziku *Journal of Central Banking, Theory and Practice* (Časopis za teoriju i praksu centralnog bankarstva), koji ima zavidnu reputaciju i karakter međunarodnog časopisa indeksiranog u 34 međunarodne baze. Cilj izdavanja ovog časopisa je objavljivanje naučnih i stručnih članaka koji se bave teorijskim i praktičnim aspektima centralnog bankarstva i monetarne politike, uključujući pitanja i problematiku

bankarstva i supervizije. Časopis se objavljuje tri puta godišnje, a u 2020. godini je objavljeno i jedno specijalno izdanje.

Sve publikacije Centralne banke objavljene su na njenoj internet stranici, a godišnji izvještaji, *Journal of Central Banking, Theory and Practice*, kao i knjige u izdanju Centralne banke dostupne su i u štampanoj verziji i dostavljaju se svim zainteresovanim institucijama.

Internet stranica Centralne banke, www.cbcb.me, redovno je ažurirana u saradnji sa relevantnim organizacionim jedinicama u cilju povećanja transparentnosti rada.

2.2.9. CBCG kao društveno odgovorna institucija

Centralna banka svoje poslovanje zasniva na principima društveno odgovorne institucije, koja je spremna da doprinese rješavanju pitanja od značaja za čitavu zajednicu. U tom smislu, iniciraju se i realizuju brojne aktivnosti, kako edukativnog tako i humanitarnog karaktera, uz kontinuiranu saradnju sa Nezavisnim sindikatom CBCG i odgovoran odnos prema zaposlenima.

Centralna banka se pridružila institucijama, kompanijama i pojedincima u prikupljanju sredstava za borbu protiv pandemije COVID-19 i donirala 100.000 eura Nacionalnom koordinacionom tijelu za zarazne bolesti, kao i 25.000 eura Kliničkom centru Crne Gore za nabavku jednog respiratora. Nezavisni sindikat Centralne banke Crne Gore donirao je 5.000 eura na račun Nacionalnog koordinacionog tijela za zarazne bolesti i 2.000 eura preko onlajn platforme www.apluzmedicinarima.me za kupovinu zaštitne opreme za zdravstvene radnike, dok su zaposleni Centralne banke za istu namjenu, donirali 6.500 eura.

Takođe, nakon razornog zemljotresa koji je pogodio Republiku Hrvatsku, CBCG je, u znak solidarnosti i sa željom da pomogne u saniranju posljedica zemljotresa, uplatila iznos od 5.000 eura na račun koji je Crveni krst Crne Gore otvorio za pomoć Hrvatskoj.

Centralna banka inicira i sprovodi brojne aktivnosti sa ciljem promovisanja finansijske edukacije. Savjet za finansijsku stabilnost je u februaru formirao Nacionalni komitet za razvoj finansijske edukacije, čiji je zadatak utvrđivanje Prijedloga programa razvoja finansijske edukacije u Crnoj Gori, a Operativni tim koji čine predstavnici svih institucija članica SFS-a, među kojima je i Centralna banka, sprovodio je aktivnosti na utvrđivanju Predloga programa razvoja finansijske edukacije u Crnoj Gori. Navedene aktivnosti se sprovode u okviru programa tehničke pomoći za oblast finansijskog obrazovanja koji se realizuje uz finansijsku podršku holandskog Ministarstva finansija, a kojim koordinira Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD). Kroz petogodišnji program u kome, osim Crne Gore, učestvuju još šest zemalja (Bugarska, Hrvatska, Gruzija, Makedonija, Moldavija i Rumunija), obezbijedena je tehnička pomoć, koja prvenstveno podrazumijeva podršku u izradi nacionalnog programa razvoja finansijske edukacije, ali i u njegovoj implementaciji.

Tradicionalna kampanja povodom Svjetske nedjelje novca, koja ima za cilj jačanje finansijske pismenosti i širenja finansijskih znanja i vještina i koja se obilježava svake godine u martu, u 2020. godini nije realizovana, zbog ograničenja koje je nametnula pandemija.

U oktobru 2020. godine, sedamnaesti put za redom, Centralna banka je, u saradnji sa poslovnim bankama, realizovala akciju „Nedjelja štednje“. Tradicionalna kampanja je ovog puta bila prilagođena aktuelnoj epidemiološkoj situaciji, pa je osim doniranja prve štednje na štedni račun djeci rođenoj od 31. oktobra do 6. novembra 2020. godine u Crnoj Gori, tokom te sedmice, Centralna banka pripremila i video prezentacije na temu „Novac i štednja“ za osnovce i srednjoškolce, i u saradnji sa Ministarstvom prosvjete ih dostavila svim osnovnim i srednjim školama u Crnoj Gori.

U 2020. je dodijeljena i Godišnja nagrada Centralne banke, povodom 11. aprila, Dana CBCG, koja za cilj ima stimulisanje razvoja naučne misli i afirmaciju stručnog kadra u Crnoj Gori. Godišnja nagrada je ustanovljena 2007. godine i dodjeljuje se za najbolje diplomske, magistarske i doktorske radove iz oblasti bankarstva i monetarne politike i teorije. Nagrada, koja se sastoji od plakete i novčanog dijela, iznosi 4.000 eura za najbolji doktorski, 3.000 eura za najbolji magistarski i 2.000 eura za najbolji diplomski rad.

Muzej novca je usljed pandemije tokom 2020. godine radio smanjenim kapacitetom, a u drugom i četvrtom kvartalu je bio zatvoren za javnost. Aktivnosti vezane za dopunu numizmatičke zbirke CBCG su realizovane, a stalna postavka „Novac na tlu Crne Gore“ dopunjena je informativnim panoima koji se odnose na period od prednovčanog doba do uvođenja eura kao sredstva plaćanja.

2.3. Aktivnosti banke iz oblasti podrške efikasnog ostvarivanja osnovnih funkcija Centralne banke

2.3.1. Upravljanje rizicima u Centralnoj banci u funkciji ostvarivanja Politike CBCG

Adekvatno upravljanje institucijom i efikasno ostvarivanje osnovnih funkcija Centralne banke predstavlja proces koji se kontinuirano unapređuje od osnivanja Banke. Važnu podršku upravljačkom sistemu predstavlja efektivan i efikasan sistem upravljanja rizicima.

U 2020. godini, koja je usljed pandemije COVID-19, bila posebno izazovna u ovom domenu, nastavljeno je redovno praćenje rizika u skladu sa Politikom i Metodologijom za upravljanje operativnim rizikom Centralne banke, usklađenim sa ORM okvirom Eurosistema/ESCB i standardom ISO 31000. Takođe, Politika i Metodologija za upravljanje kontinuitetom poslovanja Centralne banke usklađena je sa BCM okvirom Eurosistema/ESCB i standardom ISO 22301.

Tokom 2020. godine izvršeno je ažuriranje Analize uticaja na poslovanje (BIA – *Business Impact Analysis*), te pripremljen specifični plan koji se odnosi na scenario pandemije.

Centralna banka je blagovremeno započela i kontinuirano sprovodila adekvatne mjere i aktivnosti u cilju obezbjeđenja kontinuiteta poslovanja, od početka pandemije. U skladu sa Planom kontinuiteta poslovanja Centralne banke, ustanovljen je fleksibilan način organizacije posla u promjenljivim uslovima pandemije, kroz razdvajanje zaposlenih u timove i rad od kuće gdje je to bilo moguće.

U skladu sa Politikom i pravilima bezbjednosti informacija Centralne banke, te Metodologijom za upravljanje rizicima po bezbjednost informacija, usklađenim sa međunarodnim standardom

ISO/IEC 27001 i dobrom praksom u centralnim bankama, redovno su praćeni rizici po bezbjednost informacija. U cilju podizanja nivoa bezbjednosti informacija u Centralnoj banci, posebno imajući u vidu značajan trend rasta sajber rizika na globalnom nivou, preduzete su aktivnosti na dodatnom unapređenju sistema za zaštitu podataka. Takođe, preduzimane su kontinuirane aktivnosti u cilju podizanja svjesnosti zaposlenih o bezbjednosti informacija, te zaštiti ličnih podataka.

Za praćenje i izvještavanje o operativnim rizicima, kao i rizicima po bezbjednost informacija, korišćeno je interno aplikativno rješenje.

2.3.2. Informaciono-tehnološke aktivnosti Centralne banke u funkciji ostvarivanja Politike CBCG

U cilju obezbjeđenja efikasnosti, pouzdanosti i performantnosti sistema, te obezbjeđenja garantovane dostupnosti IT servisa, tokom 2020. godine nastavljeno je unapređenje IT infrastrukture, kako u sistemskom tako i u korisničkom segmentu.

U cilju inoviranja hardverskih i softverskih resursa informacionog sistema na kojima se izvršavaju kritični servisi, realizovan je niz aktivnosti; nabavljeni su odgovarajući hardverski resursi, izvršena je migracija virtuelne serverske infrastrukture na novu sistemsku platformu, kao i glavnog bankarskog sistema i sistema prinudne naplate na novu sistemsku platformu, a pripremljene su i pokrenute aktivnosti za migraciju Platnog sistema Centralne banke na novu sistemsku platformu. Dodatno, sprovedene su i aktivnosti na instalaciji pasivne računarske mreže za potrebe novog Data centra na glavnoj lokaciji Centralne banke, kao i zamjena dijela aktivnih komponenti računarske mreže novim uređajima.

U cilju podrške planovima da Centralna banka dobije status kvalifikovanog davaoca usluga sertifikovanja za elektronske transakcije za pravna i fizička lica u Crnoj Gori, shodno Zakonu o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu, započeta je realizacija projekta implementacije sistema za izdavanje kvalifikovanog digitalnog sertifikata sa vremenskim pečatom.

U cilju racionalizacije i optimizacije upotrebe resursa informacione tehnologije, završene su aktivnosti na implementaciji sistema za centralizovanu štampanu dokumentaciju.

U sklopu kontinuiranog rada na održavanju primjereno visokog nivoa bezbjednosti informacionog sistema Centralne banke, implementirano je rješenje kojim se dodatno unapređuje bezbjednost prilikom udaljenog pristupa korisnika informacionom sistemu Centralne banke i realizovane su aktivnosti na implementaciji dodatnih mehanizama zaštite eksternog imejl (*email*) saobraćaja. Pored toga, shodno realizovanom pilot projektu, pokrenute su aktivnosti unapređenja sistema za upravljanje sigurnosnim događajima. Sprovedeno je i redovno interno penetracijsko testiranje informacionog sistema.

Tokom 2020. godine, realizovane su i značajne aktivnosti na unapređenju sistema upravljanja IT servisima. U vezi sa tim, sprovedene su aktivnosti unapređenja dijela postojećih procesa rada kroz njihovu automatizaciju korišćenjem odgovarajućeg softverskog rješenja usklađenog s ITIL setom preporuka/smjernica i najboljih praksi u ovoj oblasti.

Zbog rada u uslovima pandemije, Sektor za IT je pružio značajnu podršku zaposlenima u obezbjeđenju uslova za rad od kuće.

U funkciju je stavljen novi podsistem za prijem i obradu izvještaja o sopstvenim sredstvima platnih institucija i institucija za elektronski novac, koji se dostavljaju shodno Odluci o sopstvenim sredstvima platne institucije i Odluci o sopstvenim sredstvima institucije za elektronski novac.

U cilju unapređenja rada i proizvoda Kreditnog registra kreirani su novi proizvodi za supervizorske potrebe posebno značajne za kontinuirani proces *off-site* kontrola banaka. Kreiran je veliki broj predefinisanih izvještaja po izvještajnim institucijama i na nivou sistema.

U skladu sa Odlukom o privremenim mjerama za ublažavanje negativnih uticaja pandemije na finansijski sistem, u okviru podsistema Kreditni registar obezbijedena je evidencija zaduženja klijenata kojima su izvještajne institucije odobrile moratorijum. U skladu s Odlukom, obezbijeden je novi način obračuna kamate za korišćena sredstva obavezne rezerve banaka.

Zbog preuzimanja podataka iz Platnog sistema za potrebe Ministarstva javne uprave i projekta nacionalnog sistema za naplatu administrativnih taksii, shodno programu rada Vlade Crne Gore i Zakonu o elektronskoj upravi, kreiran je internet servis kojim se omogućava preuzimanje podataka o uplaćenim administrativnim taksama. Sistem je dostavljen Ministarstvu javne uprave na testiranje.

Realizovan je jedan dio projekta integracije izvještajnih sistema Glavne bankarske aplikacije sa Klasifikacijom informacija. Cilj ovog projekta je automatsko označavanje stepena tajnosti i klasifikacionog nivoa na sve izvještaje koji se kreiraju iz Glavnog bankarskog sistema.

U cilju unapređenja pojedinih aplikativnih sistema realizovan je niz aktivnosti koje se odnose na unapređenje Sistema prinudne naplate i podsistema Upravljanje operativnim rizicima. U skladu s izmjenama pravne regulative vršene su modifikacije postojećih i kreiranje novih izvještajnih obrazaca koje banke dostavljaju Centralnoj banci, odnosno koje Centralna banka dostavlja MMF-u, a vršena je i implementacija dodatnih kontrola u procesu obrade podataka.

2.4. Finansijsko poslovanje Centralne banke Crne Gore u 2020. godini

2.4.1. Bilans uspjeha Centralne banke za 2020. godinu

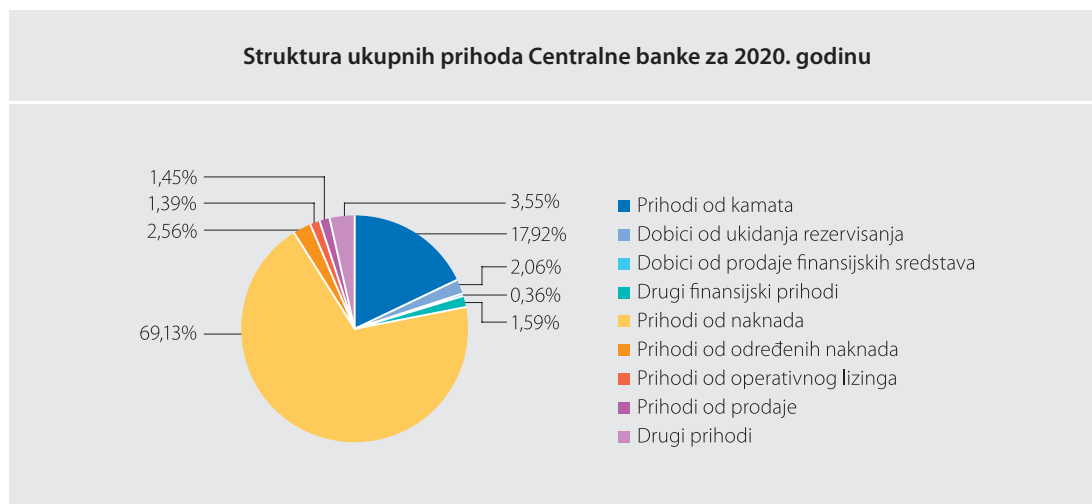
Centralna banka Crne Gore je u 2020. godini poslovala uspješno. Ostvaren je neto rezultat u iznosu od 5,12 miliona eura kao rezultat efikasnog upravljanja imovinom banke.

Prihodi Centralne banke

Ukupni prihodi⁴² za 2020. godinu ostvareni su u iznosu od 18,67 miliona eura i veći su za 11,90% u odnosu na planirane prihode, odnosno za 1,93% u odnosu na realizovane u 2019. godini. Najveći doprinos porastu prihoda u odnosu na plan, dalo je veće ostvarenje od planiranog na pozicijama finansijskih prihoda i prihoda poslovanja.

⁴² Ukupni prihodi CBCG se kategorišu u dvije osnovne grupe: finansijski prihodi (21,92%) i prihodi poslovanja i drugi prihodi (78,08%)

Grafik 2.52

Finansijski prihodi u 2020. godini su iznosili 4,09 miliona eura i veći su u odnosu na planirane za 27,49%, dok su za 9,05% manji u odnosu na prethodnu godinu. Razlog povećanja u odnosu na plan ogleđa se u rastu prihoda od kamata, realizovanih dobitaka od ukidanja rezervisanja za očekivane kreditne gubitke i dobitaka od prodaje finansijskih sredstava, dok je niže ostvarenje u odnosu na prethodnu godinu uzrokovano manjim prihodima od kamata usljed dospijeca posebnog portfolija.

Najznačajnija stavka finansijskih prihoda, prihodi od kamata (prihodi od kamata na hartije od vrijednosti i prihodi od kamata na depozite) su iznosili 3,35 miliona eura. Ova kategorija prihoda je veća u odnosu na planirane za 35,98%, dok je za 5,03% manja u odnosu na 2019. godinu. Niže ostvarenje u odnosu na 2019. godinu rezultat je daljeg izrazito visokog pada kamatnih stopa u negativnu zonu na međunarodnim finansijskim tržištima.

Dobici od ukidanja rezervisanja – dobici po osnovu umanjenja rezervisanja za očekivane kreditne gubitke u 2020. godini iznosili su 384,22 hiljade eura, a odnose se na dobitke po osnovu umanjenja rezervisanja za očekivane kreditne gubitke za hartije od vrijednosti. Saglasno MSFI 9, CBCG vrši procjenu umanjenja vrijednosti finansijskih sredstava, tzv. obezvređenje na osnovu modela očekivanih kreditnih gubitaka (*Expected credit losses, ECL*) u cilju predviđanja budućih gubitaka⁴³. Za 2020. godinu ostvaren je negativan neto efekat od 77,7 hiljada eura po ovom osnovu jer su gubici po osnovu povećanja rezervisanja za očekivane kreditne gubitke u tekućoj godini iznosili 461,90 hiljada eura.

Dobici od prodaje finansijskih sredstava u 2020. godini iznosili su 66,28 hiljada eura, a odnose se na dobitke od prodaje HOV koje se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI).

Drugi finansijski prihodi u 2020. godini iznosili su 296,60 hiljada eura, dok su u prethodnoj godini iznosili 562,67 hiljada eura. Ovi prihodi se odnose na prihode od kamata na depozite Ministarstva

⁴³ Dobitak ili gubitak od umanjenja vrijednosti se evidentiraju u računu dobitka i gubitka u iznosu očekivanih kreditnih gubitaka (ili poništenja istog) što je potrebno kako bi se rezervacije za umanjenje vrijednosti na datum izvještavanja uskladile sa iznosom koji je potrebno priznati.

finansija⁴⁴. Smanjenje u odnosu na 2019. godinu prouzrokovano je promjenom strategije upravljanja raspoloživim sredstvima od strane Ministarstva finansija i povlačenja sredstava direktno na račun državnog trezora, što je posljedica intervencija u cilju ublažavanja posljedica pandemije na stanovništvo i realni sektor.

Prihodi poslovanja i drugi prihodi⁴⁵ za 2020. godinu su ostvareni u iznosu od 14,58 miliona eura i veći su za 8,19% u odnosu na plan, a za 5,57% u odnosu na ostvarenje u prethodnoj godini, uz nepromijenjenu cjenovnu politiku za usluge i servise koje CBCG pruža svojim klijentima.

Prihodi od naknada su u 2020. godini ostvareni u iznosu od 12,91 milion eura i veći su za 1,75% u odnosu na plan, a za 2,94% u odnosu na ostvarenje za prethodnu godinu.

Prihodi od naknada za usluge platnog prometa su ostvareni u iznosu od 6,89 miliona eura i veći su za 5,43% u odnosu na plan, a za 7,20% u odnosu na ostvarenje za prethodnu godinu. Povećanje ovih prihoda u odnosu na plan, kao i u odnosu na prethodnu godinu, najvećim dijelom je rezultat povećanja prihoda od naknada za transfer sredstava na teret Glavnog računa državnog Trezora i prihoda od naknada na prekončna salda na transakcionim računima banaka u RTGS-u. Međutim, evidentirano je smanjenje prihoda od naknada za transfer sredstava u RTGS-u i DNS sistemu, što ukazuje na negativni uticaj pandemije – smanjenje privredne aktivnosti u zemlji i rast nezaposlenosti, što utiče i na broj naloga u platnom sistemu.

Prihodi od naknada za usluge od operacija sa gotovim novcem su ostvareni u iznosu od 363,86 hiljada eura i veći su za 5,47% u odnosu na planirane, a za 6,56% su manji u odnosu na 2019. godinu. Povećanje u odnosu na plan rezultat je većih prihoda od naknada za gotovinske isplate sa računa klijenata, dok je smanjenje u odnosu na prethodnu godinu dominantno rezultat manjih prihoda od naknada za gotovinske uplate na račun klijenata. S obzirom da troškovi po osnovu unošenja i iznošenja efektivne iznose 120,72 hiljade eura, proizlazi da je cjelokupni neto efekat pozitivan u iznosu od 243,13 hiljada eura.

Prihodi od naknada za sprovođenje prinudne naplate su ostvareni u iznosu od 637,11 hiljada eura i manji su za 13,59% u odnosu na plan tj. za 17,01% u odnosu na ostvarenje u prethodnoj godini. Smanjenje ovih prihoda u odnosu na plan i uporedni period je najvećim dijelom rezultat manje ostvarenih prihoda po osnovu izdavanja i izvršavanja naloga za prinudnu naplatu i obračuna kamate po izvršenim naslovima, zbog ograničenja produkovanih nastalom krizom usljed pandemije.

Prihodi od naknada za poslove fiskalnog agenta su ostvareni u iznosu od 1,35 miliona eura i veći su za 6,04% u odnosu na planirane, dok su u odnosu na ostvarenje u prethodnoj godini manji za 4,25%. Povećanje ove grupe prihoda u odnosu na plan, najvećim dijelom je prouzrokovano povećanjem prihoda od naknada za servisiranje ino duga.

⁴⁴ Po osnovu upravljanja sredstvima Ministarstva finansija, Centralna banka ostvaruje rashod po osnovu negativne kamatne stope koji nakon toga nadoknađuje od istog ministarstva.

⁴⁵ Prihodi poslovanja i drugi prihodi obuhvataju prihode od naknada, prihode od određenih naknada, prihode od davanja u zakup, prihode od prodaje i druge prihode.

Naknada za kontrolu poslovanja, dozvole i odobrenja za 2020. godinu iznosi 3,17 miliona eura, što predstavlja povećanje od 0,29% u odnosu na plan, a za 9,76% u odnosu na izvršenje za prethodnu godinu, usljed porasta vrijednosti aktive banaka.

Prihodi od naknada za usluge pretrage Kreditnog registra su ostvareni u iznosu od 479,59 hiljada eura, dok su u prethodnoj godini iznosili 643,01 hiljadu eura, što predstavlja smanjenje u odnosu na plan za 22,73% tj. 25,41% u odnosu na 2019. godinu zbog manjeg broja izvršenih pretraga.

Prihodi od naknada za kontrolu platnog sistema i platnih institucija su ostvareni u iznosu od 16,18 hiljada eura, a u uporednom periodu prethodne godine iznose 13,00 hiljada eura, usljed većeg ostvarenja prihoda po osnovu godišnje naknade za kontrolu platnih institucija i prihoda od naknada za odlučivanje po zahtjevima.

Prihodi od određenih naknada (naknada za transfere preko računa CBCG u inostranstvu, naknada za usluge konverzije) ostvareni su u iznosu od 478,01 hiljada eura, što predstavlja povećanje u odnosu na plan, kao i u odnosu na uporedni period. Rast ovih prihoda najvećim dijelom je rezultat većeg ostvarenja prihoda od naknada za transfer preko računa CBCG u inostranstvu (naknada za prenos sredstava na račun u inostranstvu u skladu s Ugovorom o razmjeni sredstava, po zahtjevima poslovnih banaka i državnih institucija).

Prihodi od davanja u zakup su ostvareni u iznosu 259,22 hiljada eura i čine ih prihodi koje Centralna banka ostvaruje po osnovu operativnog lizinga poslovnog prostora (investicione nekretnine). Blago smanjenje u odnosu na plan rezultat je smanjenja zakupnine za četiri zakupca u drugoj polovini 2020. godine, zbog nepovoljnog uticaja pandemije na njihovo poslovanje.

Prihodi od prodaje (plemenitih metala, mjeničnih blanketa, osnovnih sredstava i nematerijalnih ulaganja) su ostvareni u iznosu od 271,18 hiljada eura i manji su za 30,11% u odnosu na planirane, a za 35,69% u odnosu na 2019. godinu, najvećim dijelom usljed manjeg ostvarenja prihoda od prodaje mjeničnih blanketa, kao i stoga što u posmatranom periodu nije bilo prihoda od prodaje osnovnih sredstava i nematerijalnih ulaganja.

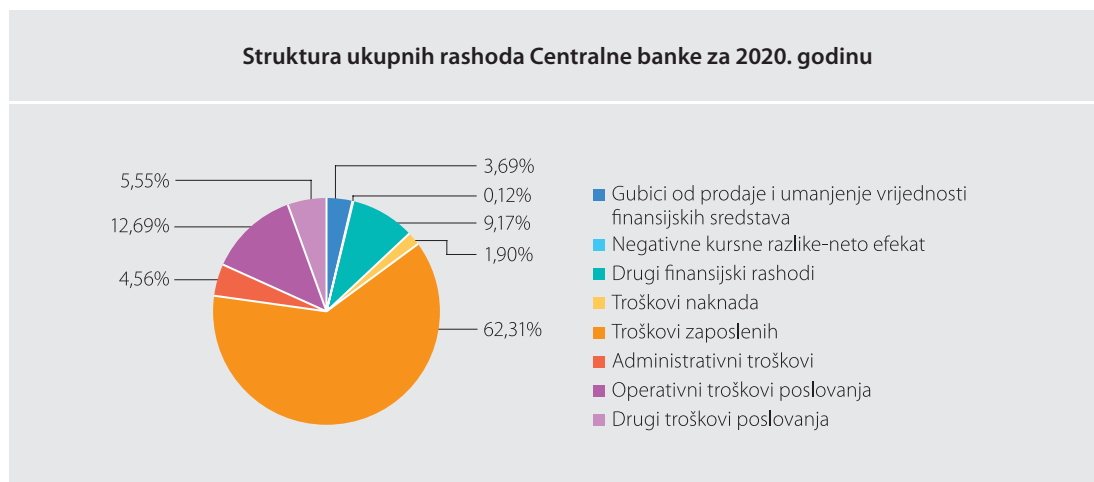
Drugi prihodi su ostvareni u iznosu od 662,93 hiljade eura. Ovi prihodi se odnose na: prihode od dividende shodno vlasničkom udjelu u CKDD a. d. Podgorica, donaciju opreme od strane Evropske unije za rezervnu lokaciju CBCG na Žabljaku, prihode od kamata na stambene kredite po fer vrijednosti, prihode od uplate Evropske komisije za potrebe BCI, prihode od muzejske aktivnosti, prihode od naknada za davanje mišljenja i ostale prihode.

Rashodi Centralne banke

Ukupni rashodi⁴⁶ za 2020. godinu izvršeni su u iznosu od 13,55 miliona eura i manji su za 5,78% u odnosu na planirane rashode, zbog manjeg izvršenja od planiranog na pozicijama finansijskih rashoda i troškova poslovanja. Ukupni rashodi za 2020. godinu su za 0,43% manji u odnosu na ukupno izvršene rashode u 2019. godini iz razloga manjeg izvršenja finansijskih rashoda.

⁴⁶ Ukupni rashodi CBCG se kategorišu u dvije osnovne grupe: finansijski rashodi (12,98%) i troškovi poslovanja (87,02%).

Grafik 2.53

Finansijski rashodi se odnose na gubitke od prodaje i umanjenje vrijednosti finansijskih sredstava, negativne kursne razlike i druge finansijske rashode. Ukupni finansijski rashodi za 2020. godinu iznose 1,78 miliona eura i manji su za 18,60% od izvršenih finansijskih rashoda u prethodnoj godini, dok su za 27,18% manji u odnosu na planirane veličine. Smanjenje u odnosu na plan, kao i u odnosu na prethodnu godinu, rezultat je manje izvršenih finansijskih rashoda po osnovu negativne kamate na depozite i hartije od vrijednosti i smanjenja gubitaka od prodaje i umanjenja vrijednosti finansijskih sredstava.

Gubici od prodaje i umanjenje vrijednosti finansijskih sredstava u 2020. godini iznosili su 499,58 hiljada eura, a odnose se na gubitke od prodaje hartija od vrijednosti koje se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat, gubitke po osnovu povećanja rezervisanja za očekivane kreditne gubitke za hartije od vrijednosti koje se mjere kroz ostali ukupan rezultat i gubitke po osnovu povećanja rezervisanja za očekivane kreditne gubitke za finansijsku aktivu koja se mjeri po amortizovanom trošku.

Negativan neto efekat kursnih razlika za 2020. godinu realizovan je u iznosu od 16,87 hiljada eura.

Drugi finansijski rashodi se odnose na finansijske rashode po osnovu plaćanja negativne kamatne stope na depozite i HOV. Ovi rashodi za 2020. godinu iznosili su 1,24 miliona eura, a odnose se na finansijske rashode po osnovu negativne efektivne kamatne stope na dugoročne i kratkoročne HOV koje se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI) izvršene u iznosu od 287,60 hiljada eura i finansijske rashode po osnovu negativne kamatne stope na depozite koji se mjere po amortizovanom trošku (AC) izvršene u iznosu od 955,23 hiljade eura.

Troškovi poslovanja⁴⁷ za 2020. godinu iznosili su 11,79 miliona eura i manji su za 1,46% u odnosu na planirane, a za 3,00% su bili veći u odnosu na prethodnu godinu. Smanjenje u odnosu na plan rezultat je manje izvršenih troškova zaposlenih, kao i administrativnih i operativnih troškova poslovanja.

⁴⁷ Troškovi poslovanja obuhvataju troškove naknada, troškove zaposlenih, administrativne troškove, operativne troškove poslovanja i druge troškove poslovanja.

Troškovi naknada su izvršeni u iznosu od 257,98 hiljada eura i bili su veći u odnosu na planirane za 22,85%, a u odnosu na izvršenje za prethodnu godinu za 48,70%. Povećanje ovih troškova u odnosu na plan i u odnosu na uporedni period, dominantno je rezultat većih troškova naknada ino bankama za unošenje efektivne zbog povećanih potreba Trezora u uslovima epidemije u cilju blagovremenog snabdijevanja bankarskog sektora gotovim novcem, kao i troškova održavanja kastodi računa i ostalih određenih naknada.

Troškovi zaposlenih (bruto zarade, druga primanja, naknade povećanih troškova zaposlenih, ostali troškovi zaposlenih) iznose 8,44 miliona eura, i manji su od planiranih za 3%, a za 1,66% su veći u odnosu na izvršenje za prethodnu godinu.

Naknade povećanih troškova⁴⁸ za 2020. godinu iznosile su 65,19 hiljada eura i manje su od plana za 82,21%. Ove naknade se najvećim dijelom odnose na troškove na službenom putu i troškove stručnog usavršavanja zaposlenih. Naime, zbog pandemije, većina putovanja tokom 2020. godine je otkazana, a planirana dešavanja su realizovana putem vebinara koji uglavnom ne predstavljaju trošak za Centralnu banku.

Administrativni troškovi za 2020. godinu su iznosili 617,59 hiljada eura i manji su za 18,29% od plana, odnosno za 14,02% u odnosu na 31. 12. 2019. godine. Sve kategorije administrativnih troškova (kancelarijski materijal, troškovi energije, komunalne usluge, nematerijalne usluge, naknade drugim fizičkim licima i dr.) ostvarene su u nižim iznosima u odnosu na prethodni period, osim troškova ostalog materijala, iz razloga nabavke materijala neophodnog u zaštiti zaposlenih usljed pandemije.

Operativni troškovi poslovanja za 2020. godinu su izvršeni u iznosu od 1,72 miliona eura i manji su u odnosu na planirane za 9,07%, a za 3,85% su veći u odnosu na prethodnu godinu. Smanjenje ovih troškova u odnosu na plan najvećim dijelom je uzrokovano nižim troškovima održavanja imovine, održavanja i osiguranja voznog parka, održavanja hardvera i održavanja nematerijalne imovine.

Drugi troškovi poslovanja za 2020. godinu su izvršeni u iznosu od 752,39 hiljada eura i veći su u odnosu na planirane i izvršene troškove za 2019. godinu. Razlog većeg izvršenja ovih troškova sadržan je u značajnijim donacijama po osnovu humanitarnih aktivnosti za saniranje posljedica izazvanih pandemijom, kao i evidentiranja gubitaka po osnovu umanjenja vrijednosti materijalne i nematerijalne imovine koji se odnose na umanjenje ukupne vrijednosti investicionih nekretnina po osnovu MRS 40, a saglasno Izvještaju o procjeni vrijednosti nepokretne imovine (investicione nepokretnosti), kojim je od strane ovlašćenog procjenitelja utvrđena fer vrijednost investicionih nekretnina. Pad tržišne vrijednosti ispod sadašnje knjigovodstvene vrijednosti, usljed negativnih efekata pandemije na cijene sličnih nekretnina, uzrokovao je evidentiranje ovog gubitka.

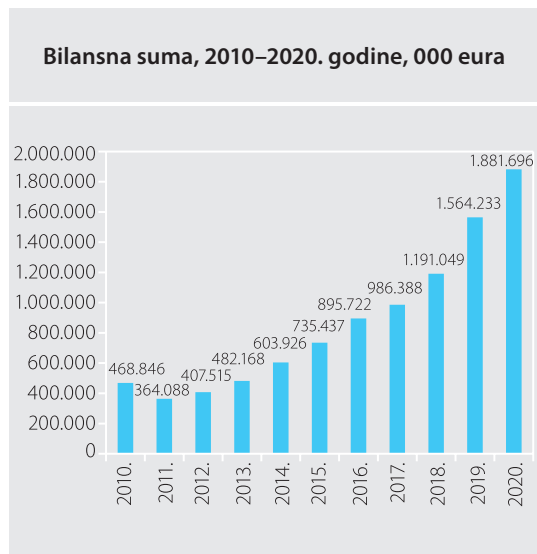
Neto dobit Centralne banke

Za 2020. godinu ostvaren je neto dobitak u iznosu od 5,12 miliona eura. Neto dobitak je utvrđen u skladu sa međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja.

⁴⁸ Naknade povećanih troškova čine troškovi na službenom putu, stručno usavršavanje, osiguranje zaposlenih, naknade za odvojeni život i troškove smještaja i profesionalno usavršavanje.

2.4.2. Bilans stanja Centralne banke na dan 31. 12. 2020. godine

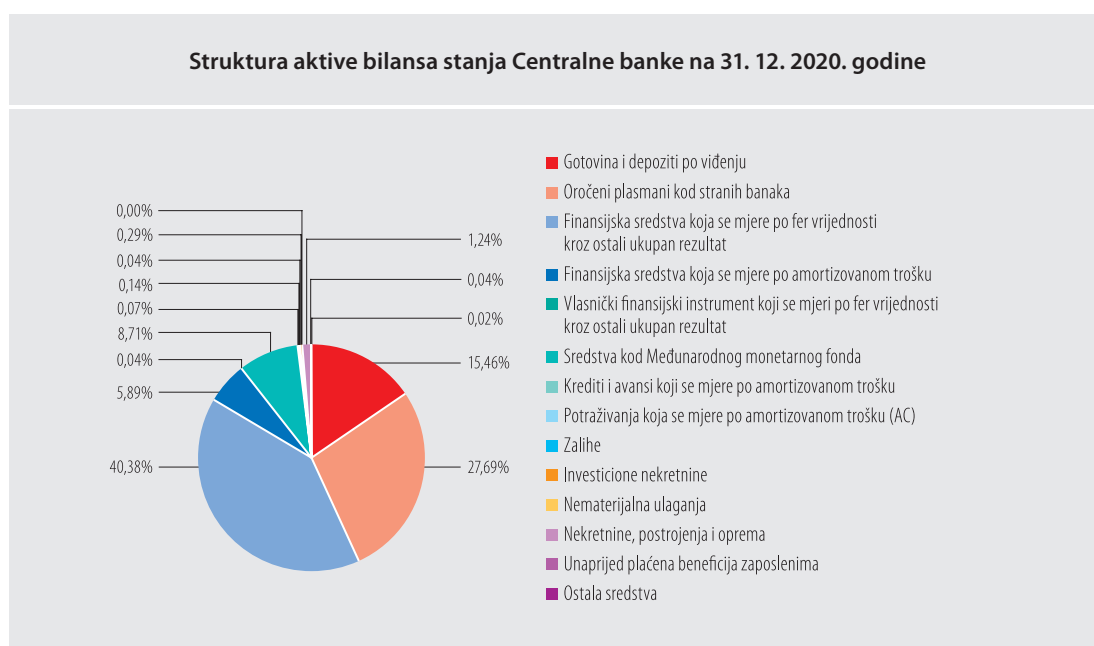
Grafik 2.54

Ukupna bilansna suma na dan 31. 12. 2020. godine iznosila je 1,88 milijardi eura i povećala se za 20,30% u odnosu na stanje koje je dostignuto na kraju 2019. godine. Bilansna suma Centralne banke bilježi kontinuirani rast u višegodišnjem periodu.

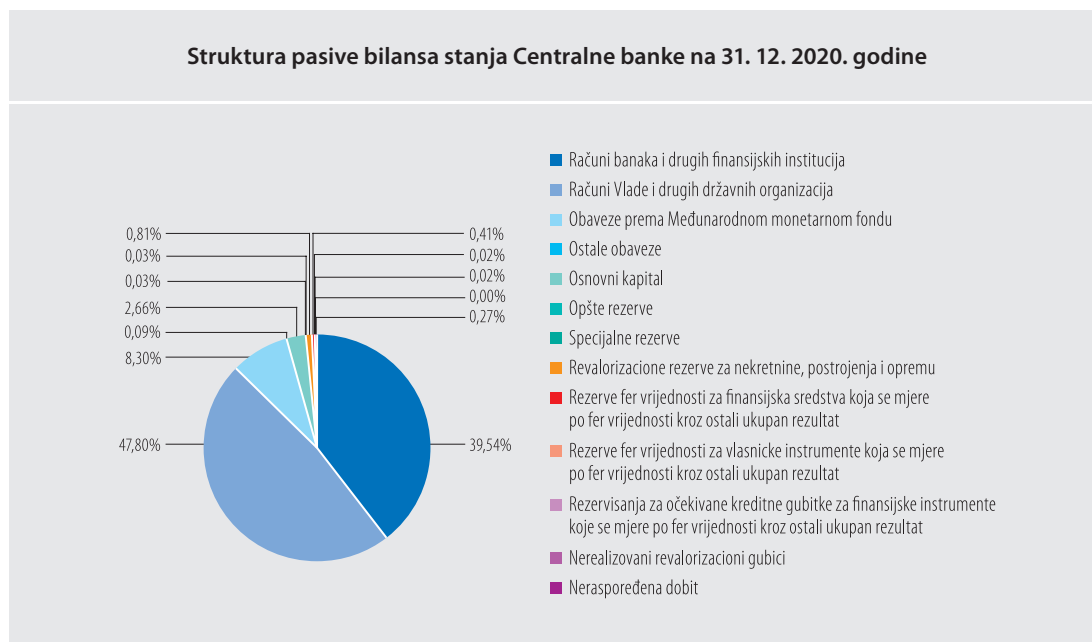
U strukturi ukupne aktive, gotovina i depoziti po viđenju činili su 15,46%, oročeni plasmani kod stranih banaka 27,69%, finansijska sredstva koja se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI) 40,38%, dok se preostalih 16,47% odnosi na finansijska sredstva koja se mjere po amortizovanom trošku (AC), vlasnički finansijski instrument koji se mjeri po fer vrijednosti kroz ostali ukupan rezultat (OCI), sredstva kod MMF-a, krediti i avansi, potraživanja, materijalna i nematerijalna imovina i dr.

Grafik 2.55

Pasiva bilansa stanja na 31. 12. 2020. godine u odnosu na 31. 12. 2019. godine je povećana najvećim dijelom zbog povećanja iznosa na računima Vlade i drugih organizacija, kao i povećanja obaveza prema MMF-u. Ukupne obaveze su povećane za 20,88%, dok se ukupni kapital banke povećao za 8,52% u odnosu na kraj prethodne godine.

Grafik 2.56

2.4.3. Iskaz o promjenama na kapitalu Centralne banke na 31. 12. 2020. godine

Ukupni kapital na 31. 12. 2020. godine iznosio je 80,18 miliona eura, što predstavlja povećanje od 8,52% u odnosu na kraj 2019. godine.

Osnovni kapital na dan 31. 12. 2020. godine iznosio je 50,00 miliona eura, što je za 6,38% veće u odnosu na kraj 2019. godine. Povećanje kapitala je ostvareno u skladu sa Odlukom Centralne banke od 30. 03. 2020. godine, na osnovu koje je došlo do povećanja osnovnog kapitala iz opštih rezervi u iznosu od 3,00 miliona eura. Ovom odlukom je ispunjen stav 1, član 2 Zakona o Centralnoj banci, shodno kojem Centralna banka ima osnovni kapital u visini od 50,00 miliona eura.

Opšte rezerve na dan 31. 12. 2020. godine iznose 571,69 hiljada eura.

Specijalne rezerve na dan 31. 12. 2020. godine iznose 635,37 hiljada eura.

Revalorizacione rezerve za nekretnine, postrojenja i opremu na dan 31. 12. 2020. godine iznosile su 15,29 miliona eura.

Nezavisni spoljni revizor, revizorska kuća Deloitte d.o.o. Podgorica, izrazila je pozitivno mišljenje na finansijske izvještaje CBCG uz isticanje da „priloženi finansijski iskazi daju istinit i objektivan prikaz, po svim materijalno značajnim aspektima“.

Dobit za raspodjelu, utvrđena saglasno odredbama Zakona o Centralnoj banci Crne Gore u iznosu od 5,12 miliona eura, raspodijeljena je na način koji predviđa isti, i to:

- u opšte rezerve: 50%, u visini od 2,56 miliona eura;
- u specijalne rezerve: 10%, u visini od 511,77 hiljada eura i
- kao prihod budžeta Crne Gore: 40%, u visini 2,05 miliona eura.

Pandemija koronavirusa i njen socijalni i ekonomski uticaj, vidljiv na svim nivoima poslovanja, proizveli su okolnosti koje zahtijevaju dodatnu analizu bilansnih pozicija. Stručna računovodstvena javnost je ukazala na to da razvoj ovih događaja može dovesti do značajnih promjena knjigovodstvene vrijednosti pojedinih kategorija imovine i obaveza u bilansima pravnih lica. Iz ovog razloga, Centralna banka je u 2020. godini uradila dodatnu analizu i vrednovanje knjigovodstvenih pozicija. Na osnovu primjene stručnih znanja i modela, urađeno je vrednovanje efekata uticaja. Kao rezultat primjene analize na bilansne pozicije Centralne banke može se zaključiti da Centralna banka posjeduje mogućnosti visokog stepena apsorbovanja negativnih uticaja nastalih pod uticajem pandemije COVID-19 (Prilog 2).

**MAKROEKONOMSKE PROGNOZE
ZA 2021. GODINU**

03

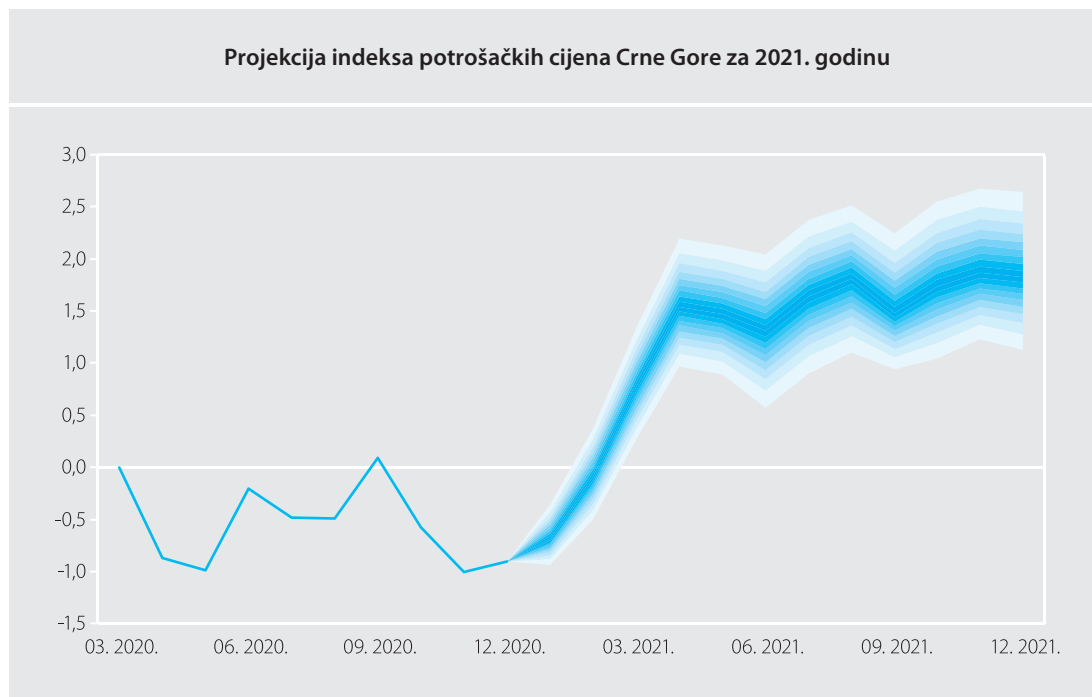
3.1. Prognoza makroekonomskih indikatora

3.1.1. Projekcija kretanja inflacije za 2021. godinu

Prosječna godišnja inflacija, mjerena indeksom potrošačkih cijena, u 2020. godini iznosila je -0,3% i niža je od nivoa prosječne godišnje inflacije u zemljama eurozone (0,3%). Na pad cijena u prošloj godini uticalo je smanjenje agregatne tražnje, usljed pandemije koronavirusa, kao i izražen pad cijena nafte na međunarodnom tržištu.

Pandemija je rezultirala pojavom negativne stope inflacije u aprilu, kada je indeks potrošačkih cijena zabilježio pad od 0,9%. Najveći pad godišnje inflacije od -1,0% zabilježen je u maju. Smanjena ekonomska aktivnost i ograničene mogućnosti potrošnje uticali su na produžetak deflatornih kretanja inflacije do kraja godine, kada je je godišnja inflacija mjerena potrošačkim cijenama iznosila -0,9%. Najveći doprinos padu potrošačkih cijena za period januar – decembar 2020. godine, imale su cijene u kategoriji *prevoza* (negativni uticaj 0,7 p.p.) i *stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva* (negativni uticaj 0,1 p.p), kao i *hotela i restorana* (negativni uticaj 0,1 p.p.).

Grafik 3.1

Izvor: CBCG, 2021.

Fen grafik inflacije (*fan chart*) Crne Gore, baziran na procjeni ARIMA modela, za 2021. godinu, pokazuje da će se, sa vjerovatnoćom od 90%, inflacija, mjerena preko indeksa potrošačkih cijena, u zavisnosti od mjeseca, kretati u intervalu od - 0,9% do 2,7%, sa centralnom projekcijom od 1,23%. Za decembar 2021. godine, projektuje se inflacija u rasponu od 1,1% do 2,6%, sa centralnom tendencijom od 1,8%. Centralna projekcija *fan charta* (koja se odnosi na najtamniji dio grafika), predstavlja raspon vjerovatnoće od 10% (grafik 3.1).

Projektovani rast stope inflacije uglavnom odražava bazni efekat odnosno slabljenje efekta značajnog pada cijena nafte u 2020. godini, izazvanog smanjenjem globalne tražnje za naftom tokom pandemije. Rizici oko projektovane stope inflacije, prikazani na Fen grafikonu, simetrično su postavljeni. Rizici u pogledu ostvarenja projektovane stope inflacije odnose se na kretanje cijena nafte i cijena prehrambenih proizvoda. Takođe, na kretanje cijena u narednom periodu uticaće i brzina oporavka domicilne tražnje.

Projekcija se bazirala na sljedećim pretpostavkama:

1. Poslije naglog pada cijena nafte na međunarodnom tržištu 2020. godine, očekivanja međunarodnih institucija ukazuju da će se tražnja i cijene nafte brzo oporaviti i ostvariti značajan rast (oko 35%⁴⁹). Očekivani rast cijena nafte u velikoj mjeri će uticati na rast inflacije ove godine.
2. Projekcija pretpostavlja blage inflatorne pritiske koji dolaze od naših glavnih trgovinskih partnera. U projektovanom periodu, prvenstveno, očekujemo blage inflatorne pritiske iz eurozone. Prema prognozama ECB-a⁵⁰ iz marta, inflacija u eurozoni će ove godine iznositi 1,5%. Rast inflacije u 2021. godini, najvećim dijelom, pripisuje se statističkim faktorima koji nemaju trajni uticaj, te se očekuje da će se inflacija u 2022. godini spustiti na nivo od 1,2%. U većini zemalja regiona, očekuju se niske stope inflacije.
3. Pretpostavlja se da će cijene sirovina bez energije u 2021. godini ostvariti blagi rast u odnosu na prethodnu godinu.
4. Projekcija pretpostavlja rast cijena domaće hrane i poljoprivrednih proizvoda do 10%.
5. Povećanje akciza na duvan i duvanske proizvode, akcize na alkohol i alkoholna pića, akcize na gazirana pića sa dodatkom šećera kao i uvođenje akcize na proizvode od šećera, kakaoa i sladoleda, shodno Zakonu o akcizama.

Promjene neke od navedenih pretpostavki zahtijevale bi korekciju prognoze.

Ekspertska procjena inflacije je slična modelskoj procjeni i očekujemo da će se u 2021. godini inflacija kretati u rasponu od 0,75% do 2,75%.

Tabela 3.1

Očekivana stopa inflacije u 2021. godini		
Donji prag inflacije	Centralna projekcija	Gornji prag inflacije
0,75	1,75	2,75

Izvor: CBCG, 2021.

⁴⁹ Izvor: ECB (2021): *ECB staff macroeconomic projections for the euro area, Mart 2021.*

⁵⁰ Izvor: ECB (2021): *ECB staff macroeconomic projections for the euro area, Mart 2021.*

Ova procjena inflacije bazira se na istim pretpostavkama kao i modelska procjena i izmjena neke od pretpostavki zahtijevala bi korekciju prognoze.

3.1.2. Projekcija bruto domaćeg proizvoda Crne Gore za 2021. godinu

Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, BDP Crne Gore na osnovu kvartalnih procjena u 2020. godini, iznosi 4.193,2 miliona EUR, što predstavlja procjenu realnog pada BDP-a od 15,2%⁵¹, u odnosu na 2019. godinu. Osim prvog kvartala 2020. godine kada je, prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, ostvaren realni rast od 2,6%, u ostalim kvartalima 2020. godine ostvaren je pad, i to: 20,3%, 26,9% i 7,5%, respektivno. Procjene CBCG, na osnovu kvartalnih podataka, pokazuju veći pad.

Prema projekcijama međunarodnih organizacija, usljed velike osjetljivosti turističkog sektora, Crna Gora je u 2020. godini ostvarila veći pad BDP-a od prosječnog ekonomskog pada koji je zabilježen u regionu. Evropska komisija procijenila je pad crnogorske ekonomije na 14,3%, Svjetska banka na 12,4%, dok je MMF predviđao realni pad BDP-a od 12% u odnosu na 2019. godinu.

Sve međunarodne organizacije predviđaju oporavak crnogorske ekonomije u 2021. godini. Njihove procjene o rastu BDP-a u 2021. godini, za Crnu Goru, kreću se u rasponu od 5% do 9%.

Tabela 3.2

Procjene međunarodnih finansijskih institucija o kretanju BDP-a Crne Gore u 2021. godini (u %)	
Institucija	Procijenjena stopa rasta za 2021. godinu
MMF	9,0
EBRD	5,0
Odjeljenje UN za ekonomska i socijalna pitanja	5,9
Evropska komisija	6,8
Svjetska banka	7,1
Bečki institut	5,0

Izvor: sajтови pojedinih institucija

U 2021. godini pandemija otežava funkcionisanje međunarodne ekonomije, agregatna tražnja je još uvijek pod uticajem mjera za suzbijanje širenja virusa, a novi sojevi virusa unose zabrinutost u pogledu zaštite i povećavaju neizvjesnost.

Projekcije CBCG ukazuju na rast u 2021. godini, koji značajnim dijelom odražava bazni učinak. Visina stope BDP-a zavisiće od brzine oporavka, tj. trajanja pandemije, dostupnosti vakcine i imunizacije stanovništva, te stepena poboljšanja aktivnosti u sektoru turizma i investicija.

S obzirom da će ekonomska kretanja u ovoj godini zavisiti od epidemiološke situacije, možemo zaključiti da će stopa rasta biti izložena rizicima, odnosno da bi oporavak ekonomije mogao biti sporiji od

⁵¹ Podaci su preliminarni sve do septembra 2021. godine kada će biti objavljen konačni godišnji podatak BDP-a za 2020. godinu.

očekivanog, ako se pandemija i njeni negativni efekti produže. Stoga, projektovani smo dva scenarija za 2021. godinu, i to: (a) realni scenario (sa smanjenim uticajem pandemije) i (b) scenario nižeg rasta (sa produženim uticajem pandemije).

- a) Pod pretpostavkom snažno kontrolisane epidemije i visoke imunizacije stanovništva prije početka glavne turističke sezone, projekcija ukazuje da bi crnogorska ekonomija mogla ostvariti rast BDP-a od 7,5%.

Procijenjeni rast baziran je, prvenstveno, na oporavku turističke potrošnje, u odnosu na veoma nisku bazu iz 2020. godine. U projekciji smo pretpostavili da će ukupni prihodi od turizma iznositi 55% prihoda koji su ostvareni u 2019. godini, koja je bila rekordna godina po ostvarenim prihodima od turizma. Rast turističke aktivnosti imaće multiplikativne efekte na aktivnost u sektoru saobraćaja, trgovine i ostalim uslužnim djelatnostima što će podstaći oživljavanje privrede. Dodatno, na oporavak ekonomije uticaće i očekivana pozitivna kretanja u zemljama regiona i u EU, našim glavnim spoljno-trgovinskim partnerima.

Tabela 3.3

Projekcija BDP-a za 2021. godinu u realnom scenariju			
Kategorije BDP-a	Procijenjeno učešće 2020. (%)	Projektovane stope rasta (%)	Doprinos BDP-u
Lična potrošnja domaćinstava	79,6	4,5	3,58
Potrošnja države	22,6	0,0	0,00
Bruto investicije u osnovna sredstva	27,6	6,5	1,79
Promjene u zalihama	5,0	0,0	0,00
Izvoz roba i usluga	25,8	42,5	10,94
Izvoz roba	9,7	12,0	1,17
Izvoz usluga	16,1	61,0	9,77
Uvoz roba i usluga	60,6	14,5	8,80
Uvoz robe	48,9	13,0	6,35
Uvoz usluga	11,7	21,0	2,45
BDP			7,51

Izvor: CBCG, 2021.

Pretpostavke projekcije BDP-a po potrošnoj strani:

- Nakon visokog pada potrošnje stanovništva u 2020. godini, u ovoj godini se očekuje oporavak lične potrošnje i projektuje rast od 4,5%. Rast turističkog prometa i aktivnosti u komplementarnim djelatnostima, biće bazični generator rasta privatne potrošnje. U konačnom, očekivani rast zaposlenosti, uslovljen projektovanom stopom rasta BDP-a, blago povećanje zarada, očekivana kreditna aktivnost banaka, te tradicionalno snažan rast doznaka doprinijeće oporavku potrošnje domaćinstava.
- Potrošnja države na nivou od prethodne godine, u skladu sa projekcijom Ministarstva finansija i socijalnog staranja koja je prezentirana u Programu ekonomskih reformi za period od 2021–2023. godine.

- Rast investicija od 6,5%. U ovoj godini očekujemo nastavak planiranih investicionih projekata⁵², posebno u sektoru turizma, koji će se posljedično pozitivno odraziti na sektor građevinarstva. U projekciji je pretpostavljen završetak prve dionice auto-puta, što će u manjoj mjeri uticati na investicionu potrošnju, jer su u pitanju završni radovi. Međutim, prema očekivanjima Ministarstva finansija i socijalnog staranja, planirano povećanje kapitalnog budžeta doprinijeće rastu investicija u javnom sektoru.
- Snažan rast izvoza roba i usluga od 42,5% podstaknut oporavkom robnog izvoza, usljed stabilizacije cijena proizvoda koje izvozimo, kao i usljed oporavka turističke privrede. Prema projekcijama, rast robnog izvoza biće realno veći za 12% u odnosu na 2020. godinu, usljed očekivanog rasta prerađivačke industrije i proizvodnje električne energije, te stabilizacije cijena proizvoda koje najviše izvozimo (aluminijuma i električne energije) na međunarodnom tržištu. Rast izvoza usluga najviše je podstaknut očekivanim oporavkom turizma, na koji ukazuje prisutno interesovanje turista u zemljama regiona i sa drugih emitivnih tržišta, poput Rusije i Ukrajine, kao i sve povoljnija epidemiološka situacija u tim zemljama.
- Rast uvoza roba i usluga od 14,5%, podstaknut razumljivom visokom investiciono-uvoznom zavisnošću. Naime, očekivani pozitivni trendovi u sektorima turizma, građevinarstva i industriji će, prirodno, uticati na rast uvoza roba i usluga.

b) Imajući u vidu da postojeća epidemiološka situacija, i kod nas i u svijetu, utiče na povećanje neizvjesnosti u prognozama, CBCG je pripremila i scenario nižeg ekonomskog rasta usljed materijalizacije rizika koji su vezani za pandemiju. Naime, ukoliko se imunizacija stanovništva oduži, pojača širenje virusa novih sojeva, te ponovo uvedu restriktivne mjere zaštite u Crnoj Gori, ali i u zemljama regiona, EU, Rusiji i drugim zemljama, crnogorska ekonomija će ostvariti niži ekonomski rast od ranije projektovanog. Ovaj scenario podrazumijeva stopu rasta BDP-a od 4,3%.

Tabela 3.4

Projekcija BDP-a za 2021. godinu u scenariju nižeg rasta			
Kategorije BDP-a	Procijenjeno učešće 2020. (%)	Projektovane stope rasta (%)	Doprinos BDP-u
Lična potrošnja domaćinstava	79,6	3,00	2,39
Potrošnja države	22,6	0,00	0,00
Bruto investicije u osnovna sredstva	27,6	4,00	1,10
Promjene u zalihama	5,0	0,00	0,00
Izvoz roba i usluga	25,8	30,76	7,92
Robe	9,7	9,00	0,88
Usluge	16,1	44,00	7,04
Uvoz roba i usluga	60,6	11,73	7,10
Robe	48,9	10,00	4,89
Usluge	11,7	19,00	2,21
BDP			4,31

Izvor: CBCG, 2021.

⁵² Iz Savjeta stranih investitora Crne Gore saopštili su da strane kompanije, njihove članice, pandemija neće emesti da do 2022. godine investiraju 1,5 milijardi eura.

U uslovima snaženja pandemije, turizam i komplementarni sektori postaju izuzetno osjetljivi, što doводи do smanjenja priliva inostranih turista i povezanih prihoda. U ovom scenariju pretpostavljeno je da će ukupni prihodi od turizma iznositi 40% prihoda koji su ostvareni u rekordnoj 2019. godini. Blagi rast turističkog prometa u 2021. u odnosu na 2020. godinu, uticaće i na privatnu potrošnju, te je stoga predviđena niža stopa rasta potrošnje domaćinstava. Dodatno, neizvjesnost u pogledu budućih kretanja mogla bi uticati na usporavanje investicione aktivnosti, odnosno dovesti do odlaganja dijela investicionih projekata. Stoga, ova stopa ekonomskog rasta pretpostavlja i niži rast investicija od 4%, u odnosu na prethodni scenario. Takođe, i niži nivo investicija smanjuje projektovanu privatnu potrošnju, te i ova kategorija bilježi nižu stopu rasta (3%) u odnosu na prethodni scenario.

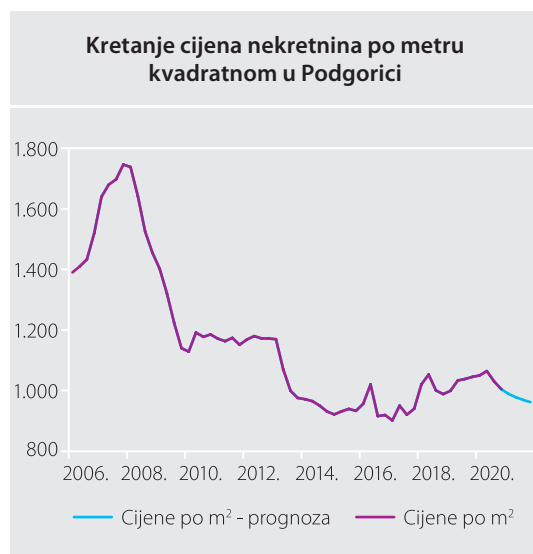
U ovom scenariju, izvoz roba i usluga ostvariće rast, podstaknut rastom uslužnog prometa (44%), kao i stabilizacijom i rastom robnog izvoza do 9%. Oporavak turističkog prometa i investicione aktivnosti u odnosu na negativne stope iz 2020. godine, usloviće rast uvoza od oko 11,7%.

3.1.3. Projekcija ostalih makroekonomskih agregata za 2021. godinu

3.1.3.1. Tržište nekretnina

U 2020. godini tržište nekretnina bilježi negativne trendove. Očekivani pad ekonomske aktivnosti, izazvan pandemijom koronavirusa, te posljedično i nepovoljna kretanja na tržištu rada, kao i pad dodatne vrijednosti u turizmu, uticali su na smanjenje tražnje za nekretninama koja je dovela do korekcije cijena na ovom tržištu.

Grafik 3.2

Izvor: CBCG

Prema hedoničkom indeksu dobijenom iz ankete koju sprovodi Centralna banka, prosječna cijena nekretnina po m² u Podgorici iznosila je 1.004 eura, što predstavlja pad od 3,9% u odnosu na rezultate ankete rađene u decembru prethodne godine⁵³. Prosječna cijena kvadratnog metra stana u novogradnji imala je sličnu vrijednost u decembru 2020. godine (1.007 eura) i bilježi godišnji pad od 11,3%.

Na osnovu ankete koju je sprovedla Centralna banka Crne Gore⁵⁴, većina agencija za nekretnine zabilježila je pad prometa (88%). Najveći broj agencija (69%) smatra da je cijena nekretnina po metru kvadratnom ostala ista, dok 31% smatra da je ona opala u odnosu na 2019. godinu. Kada su u pitanju očekivanja anketiranih agencija za

⁵³ Prema hedoničkom indeksu dobijenom iz ankete koju sprovodi CBCG, gdje se cijene ne odnose na stvarne, realizovane cijene, već u osnovi predstavljaju subjektivne cijene vlasnika nekretnina, tj. cijene ispod kojih oni ne bi bili spremni da prodaju nekretnine koje posjeduju.

⁵⁴ Za potrebe analize anketirano je 95 agencija za nekretnine, od kojih, većina agencija svoje aktivnosti realizuje u Podgorici i primorskom regionu Crne Gore. Od ukupno 95 anketiranih, 18 je dostavilo svoje odgovore.

nekretnine za 2021. godinu, 56% agencija očekuje pad cijena nekretnina, dok 44% smatra da će cijene ostati nepromijenjene.

Kriza izazvana pandemijom koronavirusa, specifična je i po tome što neke djelatnosti mogu ostati pogođene i ukoliko se ekonomija počne oporavljati. Ukoliko analiziramo ponudu na tržištu nekretnina, došlo je do pada parametara u sektoru građevinarstva. Likvidni potencijal ovog sektora u prethodnoj godini je iznosio 114,8 miliona eura, što je pad od 16,2% u odnosu na prethodnu godinu. Ukupni krediti u sektoru građevinarstva su također opali u 2020. godini i to za 6,2% u odnosu na 2019. godinu. Ukoliko faktorima ponude dodamo stagnaciju kamatnih stopa na stambene kredite, blagi oporavak na tržištu rada, te i dalje prisutan određen stepen neizvjesnosti u vezi sa pandemijom, u 2021. godini možemo očekivati usporavanje na tržištu nekretnina, te potencijalno dalji pad cijena nekretnina, usljed usklađivanja ponude i tražnje.

**POLITIKA CENTRALNE BANKE
U 2021. GODINI**

04

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 1 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list Crne Gore“, br. 40/10, 6/13 i 70/17), Savjet Centralne banke Crne Gore, na sjednici održanoj 24. decembra 2020. godine, utvrdio je

POLITIKU CENTRALNE BANKE CRNE GORE U 2021. GODINI

I U skladu sa ustavnim odgovornostima za monetarnu i finansijsku stabilnost i funkcionisanje bankarskog sistema, a posebno imajući u vidu aktuelnu pandemiju novog koronavirusa sa značajnim ekonomskim posljedicama, poštujući zakonom utvrđene principe nezavisnosti i transparentnosti, Centralna banka Crne Gore (u daljem tekstu: Centralna banka) će, za ostvarivanje datih ovlašćenja i odgovornosti, u 2021. godini:

1. Voditi politiku očuvanja monetarne i finansijske stabilnosti, koristeći raspoložive instrumente i mjere iz svoje nadležnosti i, po potrebi, revidirati privremene mjere za smanjenje negativnog uticaja pandemije novog koronavirusa na poslovanje banaka i drugih pružalaca finansijskih usluga i na njihove klijente - građane, preduzetnike i privredna društva, i finansijski sistem Crne Gore, u cilju očuvanja njegove stabilnosti, a naročito stabilnosti, sigurnosti i otpornosti bankarskog sektora. Radi podsticanja i očuvanja monetarne stabilnosti, vodiće aktivnu politiku obavezne rezerve zasnovanu na ocjeni efektivnosti i efikasnosti primjene postojećih rješenja. Pratiće efekte uvedenih monetarnih i makroprudencijalnih mjera i, po potrebi, pristupiti implementaciji drugih instrumenata monetarne i makroprudencijalne politike. Radi podsticanja i očuvanja finansijske stabilnosti, sprovodiće makroekonomska i finansijska istraživanja i prognoze, razvijaće strukturni makroekonomski model Crne Gore, unapređivaće indikatore za ocjenu stanja finansijske stabilnosti i prevenciju pojave sistemskih rizika, kao i okvir za djelovanje u uslovima finansijske krize. Podstićaće i predlagati primjenu međunarodnih/evropskih regulatornih standarda i najboljih praksi u oblasti finansijske stabilnosti i monetarne politike. Podržavaće izradu i publikovanje naučnih i stručnih radova na aktuelne teme iz oblasti makroekonomije, centralnog bankarstva i finansijske stabilnosti.
2. Sprovoditi aktivnosti na praćenju implementacije Zakona o kreditnim institucijama i podzakonskih akata za sprovođenje tog zakona. Nastaviće se realizacija projekta procjene kvaliteta aktive (AQR) cjelokupnog bankarskog sistema. Registar zaduženja pojedinih lica prema kreditnim institucijama i drugim licima utvrđenim zakonom ili propisom Centralne banke (Kreditni registar) i dalje će se unapređivati. Vršiće usklađivanje i unapređenje posredne (*off-site*) kontrole banaka u skladu sa novim zakonskim rješenjima. Nastaviće sa politikom opreznog licenciranja novih banaka i odobravanja izmjena u strukturi akcionara postojećih banaka, polazeći od zaštite interesa deponenata i povjerilaca banaka. Kontinuirano će unapređivati proces testiranja otpornosti na stres banaka.

Sprovoditi aktivnosti u skladu sa Zakonom o sanaciji kreditnih institucija, kao i podzakonskim aktima za sprovođenje tog zakona. Radi obezbjeđenja sredstava za primjenu instrume-

nata sanacije i sanacionih ovlaštenja utvrđenih zakonskom i podzakonskom regulativom, stvaraće se pretpostavke za rad Sanacionog fonda. Sarađivaće se intenzivno sa sanacionim tijelima matičnih banaka i bankarskih grupa koje imaju zavisna pravna lica u Crnoj Gori.

Preduzimati aktivnosti u cilju daljeg unapređenja sistema u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma od strane subjekata nad kojim vrši nadzor, kroz razvoj i primjenu kontrole zasnovanih na procjeni rizika, kao i procjeni upravljanja rizicima od strane obveznika, naročito banaka. Takođe, nastaviće saradnju sa međunarodnim institucijama u ovoj oblasti, uz dalje unapređenje okvira i implementaciju međunarodnih standarda, kao i sa aktivnim učešćem u delegaciji Crne Gore pri Komitetu Savjeta Evrope – Moneyval-u.

Kontinuirano preduzimati aktivnosti i adekvatne mjere u cilju daljeg unapređenja prava korisnika finansijskih usluga i u cilju daljeg razvoja nebankarskog finansijskog sektora jačaće instrumente i mehanizme posredne i neposredne kontrole mikrokreditnih finansijskih institucija, lizing i faktoring društava i društava za otkup potraživanja, kao i kontrolu Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore. Nastaviće sa politikom opreznog licenciranja novih društava za pružanje finansijskih usluga, kao i izmjene u osnivačkoj strukturi postojećih osnivača.

3. Podržavati ostvarivanje ekonomske politike Vlade Crne Gore, ne dovodeći u pitanje ostvarivanje ciljeva, ustavnih odgovornosti i nezavisnost Centralne banke, i to: implementacijom mjera i instrumenata usmjerenih ka privrednom rastu, povećanje zaposlenosti, konkurentnosti i produktivnosti u funkciji održavanja finansijske stabilnosti, donošenjem mjera usmjerenih na saniranje posljedica pandemije novog koronavirusa i podsticanja ekonomskog rasta i razvoja.
4. Sprovoditi aktivnosti koje će obezbijediti održavanje sigurnog i efikasnog platnog sistema Centralne banke, kao i platnog prometa uopšte. U cilju daljeg unapređenja platnog sistema nastaviće sa implementacijom međunarodnih standarda, principa i najboljih praksi funkcionisanja savremenih platnih sistema. Nastaviće sa aktivnostima na uvođenju sistema za instant plaćanja, u cilju obezbjeđivanja jednostavnijeg i bržeg izvršavanja platnih transakcija i podsticanja konkurentnosti na tržištu i/ili smanjenja troškova. Takođe, unapređivaće kvalitet platnog sistema kroz realizaciju i kontinuirano razvijanje funkcije nadgledanja tog sistema. Nastaviće usaglašavanje sa novim tehnologijama (Fintek), kao i unapređenje infrastrukturnog okvira i podršku razvoju digitalizacije u oblasti plaćanja. Unapređivaće kvalitet obavljanja usluga platnog prometa, posebno sprovođenjem efikasne kontrole obavljanja platnog prometa u zemlji, kao i sprovođenjem oprezne politike izdavanja odobrenja platnim institucijama i institucijama za elektronski novac.

Nastaviti aktivnosti na izradi Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu, nakon izjašnjenja Evropske komisije, radi njegovog stavljanja u proceduru donošenja. Istovremeno će se sprovoditi aktivnosti na pripremi i donošenju podzakonskih akata za sprovođenje navedenog zakona.

Radiće na pripremi i donošenju podzakonskih akata za sprovođenje Zakona o uporedivosti naknada povezanih sa računom za plaćanje potrošača, prebacivanju računa za plaćanje potrošača i računom za plaćanje sa osnovnim uslugama i Zakona o međubankarskim naknadama i posebnim pravilima u vezi sa platnim karticama.

5. U skladu sa načelima likvidnosti i sigurnosti ulaganja, a u cilju efikasnog funkcionisanja u finansijskom okruženju koje karakterišu negativne kamatne stope na eurskom tržištu i dodatno

usložene okolnosti izazvane pandemijom novog koronavirusa, Centralna banka će upravljati međunarodnim rezervama u skladu sa definisanom investicionom strategijom. Permanentno će pratiti kretanja na međunarodnom finansijskom tržištu, naročito kreditni rejting banaka i emitenata, kako sadašnjih, tako i potencijalnih partnera, i po potrebi revidirati aktuelnu investicionu strategiju, sa ciljem blagovremenog usmjeravanja sredstava međunarodnih rezervi prema onim subjektima koji obezbjeđuju poboljšanje odnosa rizika ulaganja i ostvarenog prinosa. Pri tome će razmatrati uvođenje novih i potrebu repozicioniranja postojećih finansijskih instrumenta, kao i saradnju sa novim inostranim partnerima. Unapređivaće kvalitet obavljanja poslova platnog prometa sa inostranstvom kroz prilagođavanje i implementaciju međunarodnih standarda i principa funkcionisanja savremenih platnih sistema. Obezbijeđiće kvalitetno i efikasno obavljanje poslova depozitara, bankara i fiskalnog agenta državnih organa i organizacija rukovodeći se njihovim potrebama i zahtjevima.

Kontinuirano će raditi na sveobuhvatnom i efikasnom sagledavanju potreba i planiranju optimalnih količina i apoenske strukture gotovog novca neophodnog za uredno i blagovremeno snabdijevanje domaćeg platnog prometa, naročito u situaciji izazvanoj pandemijom novog koronavirusa. Nastaviće se aktivnosti na sprovođenju zaštite eura od falsifikovanja, kao i saradnja sa nadležnim inostranim i domaćim institucijama (Evropska centralna banka, Evropski sistem centralnih banaka, Evropska komisija, Evropski centar za tehničku i naučnu saradnju, Vrhovno državno tužilaštvo i Uprava policije). Takođe, razvijaće se infrastruktura za potrebe unapređenja rada nacionalnih centara za analizu novčanica i kovanica eura, formiranja adekvatne i kvalitetne baze podataka, kao i unapređivati odnosi sa svim rukovodcima gotovim novcem u Crnoj Gori.

6. Unapređivati statistiku za koju je nadležna kao zvanični proizvođač statistike, a posebna pažnja će biti posvećena implementaciji međunarodnih i EU metodologija (ESA 2010). Nastaviće testiranje novog sistema izvještavanja banaka prema Centralnoj banci, sa ciljem unapređenja monetarne i finansijske statistike, kao i razvoj novih statističkih pregleda. Kreiraće izvještajne zahtjeve za finansijske institucije koji nijesu pod nadzorom Centralne banke (investicioni fondovi, društva za osiguranje i dr.), za potrebe kompilacije finansijskog računa finansijskog sektora. Unapređivaće sistem direktnog izvještavanja u cilju podizanja kvaliteta statistike platnog bilansa, međunarodne investicione pozicije i spoljnog duga.
7. Nastaviti sa aktivnim učešćem u pregovaračkom procesu Crne Gore i Evropske unije, raditi na unapređenju saradnje sa Evropskom centralnom bankom, Evropskom komisijom i drugim institucijama Evropske unije. Intenziviraće saradnju sa centralnim bankama i drugim međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama, a naročito sa Međunarodnim monetarnim fondom i Svjetskom bankom. Razvijaće saradnju sa supervizorima stranih matičnih banaka i bankarskih grupa koje imaju zavisna pravna lica u Crnoj Gori, kao i ključnim finansijskim institucijama poput Evropske banke za obnovu i razvoj, Evropske centralne banke i Evropskog bankarskog regulatora, sa ciljem sinhronizovanja supervizorskih aktivnosti. Pratiće i implementirati unapređenja na planu međunarodnih multilateralnih dogovora i usvojenih konvencija u oblasti bankarstva. Sa ciljem daljeg unapređenja i usklađivanja regulatornog, institucionalnog i operativnog okvira sa standardima Evropskog sistema centralnih banaka, nastaviće se sa aktivnim učešćem u pripremi i implementaciji projekata koji se finansiraju iz fondova Evropske unije. Intenziviraće aktivnosti na snaženju administrativnih kapaciteta i stvaranju uslova za buduće nesmetano funkcionisanje Centralne banke u okviru Evropskog sistema centralnih banaka i Evropske centralne banke.

8. Nastaviti sa stručnim usavršavanjem zaposlenih, sa posebnim akcentom na učešće zaposlenih u programima obuke u organizaciji relevantnih međunarodnih partnera, kao i Centralne banke, uključujući i on-line programe obuke.
9. Nastaviti da blagovremeno pruža pouzdane i precizne informacije o svim aspektima poslovanja, polazeći od najviših standarda transparentnosti. Afirmisaće podizanje nivoa informisanosti i ekonomskog znanja u društvu u cilju boljeg razumijevanja centralnog bankarstva, značaja finansijske stabilnosti i sigurnosti bankarskog sistema. Posebnu pažnju posvetiće stimulanju naučne misli i afirmaciji mladog i stručnog kadra u Crnoj Gori, kao i intenziviranju projekata iz oblasti finansijske edukacije, finansijske pismenosti i uključenosti, kao i nastavku projekata poput „Nedjelje štednje“ i „Svjetske nedjelje novca“.
10. Nastaviti sa aktivnostima na daljoj promociji Muzeja novca, kao institucije od kulturno-istorijskog značaja i institucije od značaja za edukovanje javnosti i promovisanje uloge i važnosti Centralne banke u finansijskom sistemu Crne Gore. Takođe, nastaviće aktivnosti, u skladu sa objektivnim mogućnostima, na daljem sakupljanju muzejskog materijala radi dopunjavanja numizmatičke zbirke, prvenstveno kolekcije jedinog crnogorskog državnog novca – perpera, a sve u cilju očuvanja, zaštite i zadržavanja istorijskog i kulturnog nasljeđa iz oblasti numizmatike u Crnoj Gori.
11. Nastaviti da unapređuje i ostale oblasti iz svoje nadležnosti koje su od značaja za ostvarivanje ciljeva i izvršavanje funkcija: informacionog sistema, sistema za upravljanje operativnim rizikom, bezbjednost informacija, kontinuitetom poslovanja i dr., primjereno standardima i dobroj praksi iz ovih oblasti u okviru Evropskog sistema centralnih banaka i Evropske centralne banke.
12. U svom poslovanju voditi se principima društveno odgovorne institucije i nastaviće da, u skladu sa finansijskim mogućnostima, izdvaja dio svog prihoda za humanitarne akcije i podršku kulturnim, istorijskim i drugim vrijednostima društva, te tako, kroz javno učešće u brojnim društvenim aktivnostima, doprinosti jačanju civilnog društva.

II Ova politika objavljuje se na internet stranici Centralne banke Crne Gore.

PRILOZI

05

Prilog 1 – Statistika

Tabela 1: Potrošačke cijene

2020.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Lančani indeks	100,1	99,9	99,7	99,3	100,1	100,1	99,7	100,1	100,7	99,9	99,7	100,1
ø 2019 = 100	100,6	100,4	100,1	99,4	99,5	99,5	99,2	99,3	100,0	99,8	99,5	99,6
U odnosu na isti mjesec prethodne godine	101,5	100,9	100,0	99,1	99,0	99,8	99,5	99,5	100,1	99,4	99,0	99,1
Period tekuće prema istom prethodne godine		101,2	100,8	100,4	100,1	100,1	100,0	99,9	99,9	99,9	99,8	99,7

Tabela 2: Cijene proizvođača industrijskih proizvoda

2020.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Lančani indeks	100,3	99,2	99,9	99,8	100,2	100,5	99,8	100,2	99,4	100,6	99,6	99,9
ø 2019 = 100	100,6	99,8	99,8	99,6	99,7	100,2	100,0	100,2	99,6	100,2	99,8	99,7
U odnosu na isti mjesec prethodne godine	101,8	101,0	101,1	99,0	100,3	99,5	99,4	99,9	99,1	99,6	99,4	99,3
Period tekuće prema istom prethodne godine		101,4	101,3	100,7	100,6	100,4	100,3	100,2	100,1	100,1	100,0	99,9

Izvor: MONSTAT

Tabela 3: Cijene

		Potrošačke cijene		Cijene proizvođača industrijskih proizvoda		Cijene proizvođača industrijskih proizvoda za izvoz		Cijene industrijskih proizvoda iz uvoza	
		Ukupno		Ukupno		Ukupno		Ukupno	
		Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa
2017.	Januar	2,0	0,3	1,9	1,9	9,3	2,0	3,3	2,0
	Februar	2,5	0,1	0,8	-1,0	9,1	1,4	4,9	1,1
	Mart	2,7	0,1	0,7	-0,2	10,9	1,2	4,8	-0,1
	April	2,3	0,1	0,6	-0,1	10,9	-0,1	4,1	-0,2
	Maj	2,3	0,1	0,8	-0,1	9,8	-0,7	3,4	-0,4
	Jun	2,1	-0,1	0,2	-0,4	8,3	-0,6	2,7	-0,1
	Jul	2,4	0,2	0,1	0,1	5,8	-2,2	2,6	-0,3
	Avgust	2,8	0,5	0,0	-0,2	7,2	1,4	3,6	0,4
	Septembar	2,8	0,9	-0,1	-0,2	9,7	1,4	3,5	0,4
	Oktobar	2,3	-0,1	-0,2	-0,1	8,4	1,2	3,8	0,3
	Novembar	2,4	0,1	-0,5	0,1	5,1	-0,5	3,9	0,4
	Decembar	1,9	-0,2	0,1	0,4	3,3	-2,3	3,6	0,2
2018.	Januar	2,6	1,0	-0,4	1,4	4,1	2,8	1,7	0,1
	Februar	2,7	0,3	0,9	0,3	1,9	-0,8	0,5	-0,1
	Mart	2,9	0,2	1,2	0,1	-1,4	-2,0	0,4	-0,2
	April	2,9	0,1	1,2	-0,1	1,4	2,7	0,8	0,1
	Maj	3,1	0,3	1,5	0,2	4,7	2,5	1,7	0,4
	Jun	3,4	0,2	2,1	0,2	3,8	-1,5	2,1	0,3
	Jul	3,4	0,2	1,9	-0,2	4,6	-1,4	2,3	-0,1
	Avgust	2,8	-0,1	1,8	-0,3	2,4	-0,7	2,4	0,6
	Septembar	1,9	0,1	2,4	0,3	-0,6	-1,6	2,3	0,3
	Oktobar	1,9	-0,2	2,9	0,4	-1,4	0,4	2,3	0,3
	Novembar	2,0	0,2	2,9	0,1	-2,0	-1,0	1,8	-0,1
	Decembar	1,6	-0,6	2,4	-0,1	-1,4	-0,7	0,1	-1,4
2019.	Januar	0,3	-0,3	1,8	0,8	-5,2	-1,1	-0,6	-0,7
	Februar	0,4	0,4	1,5	0,1	-3,1	1,4	0,2	0,8
	Mart	0,8	0,6	1,2	-0,2	0,1	1,2	1,2	0,8
	April	0,9	0,1	3,3	1,9	-1,7	0,9	2,1	1,0
	Maj	0,7	0,2	1,9	-1,1	-4,8	-0,7	2,0	0,4
	Jun	-0,1	-0,7	2,9	1,3	-4,2	-1,0	1,4	-0,3
	Jul	-0,4	-0,1	2,9	-0,2	-2,3	0,6	1,7	0,2
	Avgust	-0,2	0,1	2,9	-0,2	-1,8	-0,1	1,3	0,2
	Septembar	-0,2	0,1	2,8	0,1	-0,7	-0,5	0,7	-0,3
	Oktobar	0,5	0,5	2,6	0,2	-1,1	-0,1	1,0	0,6
	Novembar	0,5	0,1	2,3	-0,2	-0,2	-0,1	1,3	0,2
	Decembar	1,0	-0,1	2,3	-0,1	-0,7	-0,7	2,4	1,2
2020.	Januar	1,5	0,1	1,8	0,3	1,7	-0,3	4,4	-0,2
	Februar	0,9	-0,1	1,0	-0,8	-1,0	-1,3	2,6	-1,0
	Mart	0,0	-0,3	1,1	-0,1	-4,4	-2,3	0,4	-1,4
	April	-0,9	-0,7	-1,0	-0,2	-6,9	-1,6	-2,5	-1,9
	Maj	-1,0	0,1	0,3	0,2	-7,0	-0,9	-4,2	-1,3
	Jun	-0,2	0,1	-0,5	0,5	-4,6	1,7	-3,0	0,9
	Jul	-0,5	-0,3	-0,6	-0,2	-4,9	0,2	-2,3	0,9
	Avgust	-0,5	0,1	-0,1	0,2	-3,8	1,1	-2,4	0,1
	Septembar	0,1	0,7	-0,9	-0,6	-1,7	1,6	-2,2	-0,1
	Oktobar	-0,6	-0,1	-0,4	0,6	-1,1	0,6	-2,5	0,3
	Novembar	-1,0	-0,3	-0,6	-0,4	-0,1	0,8	-2,7	-0,1
	Decembar	-0,9	0,1	-0,7	-0,1	0,7	1,2	-3,1	0,7

Izvor: MONSTAT

Tabela 4: Platni bilans Crne Gore, u 000 eura¹

R. br.	Naziv stavke	2019.	2020. ²	Promjena u %	% BDP
1	TEKUĆI RAČUN	-744.162	-1.089.084	46,4	-26,0
1.A	SALDO ROBA I USLUGA	-1.045.294	-1.459.169	39,6	-34,8
1.A.a	Robe ³	-2.065.515	-1.640.843	-20,6	-39,1
1.A.a.1	Izvoz, f.o.b.	465.591	408.591	-12,2	9,7
1.A.a.2	Uvoz, f.o.b.	2.531.106	2.049.434	-19,0	48,9
1.A.b	Usluge	1.020.221	181.674	-82,2	4,3
1.A.b.1	Prihodi	1.697.822	671.297	-60,5	16,0
1.A.b.2	Rashodi	677.602	489.623	-27,7	11,7
1.B	Primarni dohodak	16.835	61.614	266,0	1,5
1.B.1	Prihodi	307.934	284.373	-7,7	6,8
1.B.2	Rashodi	291.099	222.758	-23,5	5,3
1.C	Sekundarni dohodak	284.297	308.471	8,5	7,4
1.C.1	Prihodi	369.000	391.578	6,1	9,3
1.C.2	Rashodi	84.702	83.107	-1,9	2,0
2	KAPITALNI RAČUN	105	9	-91,4	0,0
2.A	Prihodi	606	11	-98,1	0,0
2.B	Rashodi	501	2	-99,5	0,0
	SALDO TEKUĆEG I KAPITALNOG RAČUNA	-744.056	-1.089.075	46,4	-26,0
3	FINANSIJSKI RAČUN, neto⁴	-859.480	-1.040.081	21,0	-24,8
3.A	Neto povećanje finansijske aktive	175.759	345.048	96,3	8,2
3.B	Neto povećanje obaveza	1.035.239	1.385.129	33,8	33,0
3.1	Direktne investicije, neto	-305.134	-467.548	53,2	-11,2
3.1.1	Neto povećanje finansijske aktive	67.424	-4.517		-0,1
3.1.2	Neto povećanje obaveza	372.558	463.032	24,3	11,0
3.2	Portfolio investicije, neto	-336.857	-394.143	17,0	-9,4
3.2.1	Neto povećanje finansijske aktive	30.609	29.500	-3,6	0,7
3.2.2	Neto povećanje obaveza	367.466	423.643	15,3	10,1
3.3	Finansijski derivati, neto	28	222	692,9	0,0
3.3.1	Neto povećanje finansijske aktive	98	-39		0,0
3.3.2	Neto povećanje obaveza	70	-261		0,0
3.4	Ostale investicije, neto	-533.562	-552.575	3,6	-13,2
3.4.1	Neto povećanje finansijske aktive	-238.418	-53.861	-77,4	-1,3
3.4.2	Neto povećanje obaveza	295.144	498.715	69,0	11,9
3.5	Rezerve CBCG (promjene) ⁴	316.046	373.964	18,3	8,9
4	NETO GREŠKE I OMAŠKE (3-2-1)	-115.423	48.994		1,2

Izvor: CBCG

¹ Podaci platnog bilansa Crne Gore u skladu sa novom metodologijom MMF-a (*Priručnik za platni bilans, šesto izdanje-BPM6, 2009*).

² Preliminarni podaci

³ Metodološke napomene: Podaci o spoljnoj trgovini u platnom bilansu Crne Gore prikazani su po specijalnom sistemu trgovine. CBCG vrši prilagođavanje podataka dobijenih od MONSTAT-a za potrebe izrade platnog bilansa, u skladu sa metodologijom MMF-a (*Balance of Payments Manual, sixth edition, IMF, 2009*). Podaci o izvozu i uvozu robe su prikazani po f.o.b. osnovi.

⁴ Finansijski račun je prikazan po principu neto povećanja aktive i obaveza. Povećanje aktive/obaveza prikazuje se sa predznakom plus (+), dok se smanjenje prikazuje sa predznakom minus (-). Neto vrijednost se dobija kao razlika između neto aktive i neto obaveza.

Tabela 5: Ukupan priliv stranih direktnih investicija u Crnoj Gori, po zemljama, 1. 1 – 31. 12. 2020. godine¹, u 000 eura

Zemlja ²	Ukupno	Priliv po osnovu ulaganja nerezidenata u Crnu Goru			Priliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo		
		Investicije u domaća preduzeća i banke	Prodaja nepokretnosti u Crnoj Gori	Interkompanijski dug	Smanjenje kapitala u stranim bankama i preduzećima	Prodaja nepokretnosti u inostranstvu	Povraćaj domaćeg kapitala koji ne povećava osnovni kapital (interkompanijski dug)
		1(2+3+4+5+6+7)	2	3	4	5	6
Albanija	1.017,27	0,00	559,59	385,32	0,00	C ³	C
Australija	559,33	C	266,50	C	0,00	0,00	0,00
Austrija	9.435,83	6.258,33	1.684,19	1.484,37	0,00	C	C
Belgija	3.248,83	0,00	1.252,40	1.996,42	0,00	0,00	0,00
Bjelorusija	547,43	0,00	C	C	0,00	0,00	0,00
Bosna i Hercegovina	3.139,91	C	2.268,43	724,13	0,00	0,00	C
Bugarska	758,32	0,00	399,83	358,48	0,00	0,00	0,00
Češka	4.427,69	C	C	2.660,99	0,00	0,00	0,00
Danska	350,86	0,00	C	C	0,00	0,00	0,00
Djevičanska Ostrva(GBR)	568,86	0,00	C	386,39	0,00	0,00	C
Egipat	424,45	C	C	C	0,00	0,00	0,00
Estonija	9.879,76	0,00	C	C	C	0,00	0,00
Francuska	5.031,59	C	1.220,36	377,83	0,00	C	0,00
Holandija	18.890,02	C	731,42	5.487,89	0,00	C	C
Hong Kong	6.125,25	C	C	3.371,61	0,00	0,00	0,00
Hrvatska	5.246,06	C	785,52	4.070,75	C	C	C
Irska	1.114,24	C	C	1.003,73	0,00	0,00	0,00
Italija	45.311,06	C	C	9304,16	0,00	0,00	0,00
Kanada	913,65	C	738,86	C	0,00	0,00	0,00
Katar	502,97	C	444,90	C	0,00	0,00	0,00
Kazahstan	590,97	C	330,90	C	0,00	0,00	0,00
Kina	71.234,14	C	C	7.0169,33	0,00	0,00	0,00
Kipar	5.552,70	C	1142,12	3.461,91	C	0,00	C
Kosovo	4.549,04	105,26	3.137,65	1034,83	0,00	271,30	0,00
Kuvajt	388,84	C	88,65	C	0,00	0,00	0,00
Letonija	783,37	C	C	45,88	0,00	0,00	0,00
Litvanija	467,70	0,00	C	C	0,00	0,00	0,00
Luksemburg	6.956,23	C	C	5.198,73	0,00	0,00	0,00
Mađarska	7.615,77	C	C	5.574,84	0,00	0,00	0,00
Monako	804,46	C	C	C	0,00	0,00	0,00

Tabela 5: Ukupan priliv stranih direktnih investicija u Crnoj Gori, po zemljama, 1. 1 – 31. 12. 2020. godine¹, u 000 eura – nastavak tabele

Zemlja ²	Ukupno	Priliv po osnovu ulaganja nerezidenata u Crnu Goru			Priliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo		
		Investicije u domaća preduzeća i banke	Prodaja nepokretnosti u Crnoj Gori	Interkompanijski dug	Smanjenje kapitala u stranim bankama i preduzećima	Prodaja nepokretnosti u inostranstvu	Povraćaj domaćeg kapitala koji ne povećava osnovni kapital (interkompanijski dug)
		1(2+3+4+5+6+7)	2	3	4	5	6
Norveška	785,31	0,00	717,67	67,63	0,00	0,00	0,00
Njemačka	26.914,36	4.794,08	11.307,64	10.626,16	C	0,00	C
Poljska	3.480,47	C	C	1.753,28	0,00	0,00	0,00
Portugalija	311,21	0,00	C	C	0,00	0,00	0,00
Republika Sjeverna Makedonija	653,62	0,00	278,21	375,42	0,00	0,00	0,00
Rumunija	332,68	0,00	C	C	0,00	0,00	0,00
Ruska Federacija	98.964,52	22.966,81	C	53.041,84	0,00	0,00	C
SAD	29.495,41	12.355,92	12.348,01	1.824,94	C	C	0,00
Saudijska Arabija	919,63	C	C	0,00	0,00	0,00	0,00
Singapur	3.752,37	1.382,60	C	C	0,00	0,00	0,00
Slovačka	1.661,86	0,00	C	1.248,56	0,00	0,00	C
Slovenija	9.930,59	C	1.285,38	8.726,07	0,00	0,00	C
Srbija	27.876,36	5.223,70	14.894,46	5.000,71	0,00	941,58	1.815,91
Španija	6.482,21	C	185,27	4.866,40	0,00	C	0,00
Švajcarska	63.220,82	5.229,16	10.004,11	47.987,55	0,00	0,00	0,00
Švedska	4.763,99	C	4.507,44	C	0,00	0,00	0,00
Turska	18.614,72	1.071,58	3.612,29	10.978,94	0,00	0,00	2.951,91
Ujedinjeni Arapski Emirati	28.011,02	7.778,79	C	11.857,16	0,00	0,00	C
Ukrajina	2.914,09	C	1.890,68	C	0,00	0,00	0,00
Velika Britanija	13.232,57	C	4.397,04	7.194,61	0,00	0,00	C
Ostale zemlje (uključujući povjerljive podatke)	104.291,72	8.781,34	1.797,65	93.711,35	0,00	0,97	0,40
Ukupno	663.046,12	123.840,95	116.370,21	389.868,01	2.706,85	2.698,10	27.561,99

Izvor: CBCG

¹ Preliminarni podaci.

² Izvor podataka je platni promet sa inostranstvom (ITRS) i podaci su dati prema zemljama plaćanja.

³ C - povjerljivi podaci koji se odnose na najviše tri strane kompanije.

Tabela 6: Industrijska proizvodnja

2020.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII*
Lančani index	79,0	93,3	117,9	54,2	118,7	107,6	127,1	92,0	107,6	112,7	97,1	111,2
Ø 2019 = 100	106,1	99,0	116,7	63,2	75,0	80,7	102,6	94,4	101,6	114,5	111,2	123,7
U odnosu na isti mjesec prethodne godine	119,1	102,1	117,9	84,2	91,5	78,3	98,9	97,4	95,3	113,4	99,3	92,1
Period tekuće prema istom prethodne godine		110,2	112,9	106,9	104,0	99,2	99,1	98,9	98,5	100,0	100,0	99,1

* Preliminarni podaci

Izvor: MONSTAT

Tabela 7: Neto rezultat na nivou sektora u 2019. godini, u 000 eura*

Oznaka sektora	Naziv sektora	Neto rezultat		Index	%
		Tekuća godina	Prethodna godina		
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	919	4.206	21,8	-78,2
B	Vađenje ruda i kamena	209	-3.844	-5,4	-105,4
C	Prerađivačka industrija	29.596	26.106	113,4	13,4
D	Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	31.194	54.451	57,3	-42,7
E	Snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i slične aktivnosti	4.407	1.508	292,2	192,2
F	Građevinarstvo	30.619	-203.696	-15,0	-115,0
G	Trgovina na veliko i trgovina na malo; popravka motornih vozila i motocikala	125.917	139.583	90,2	-9,8
H	Saobraćaj i skladištenje	10.238	-306	-3.342,1	-3.442,1
I	Usluge smještaja i ishrane	11.630	-16.363	-71,1	-171,1
J	Informisanje i komunikacije	32.584	33.525	97,2	-2,8
K	Finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja	2.188	-487	-449,7	-549,7
L	Poslovanje nekretninama	-22.714	-30.068	75,5	-24,5
M	Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	26.823	29.830	89,9	-10,1
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	4.554	4.149	109,8	9,8
O	Državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	-183	-251	72,9	-27,1
P	Obrazovanje	1.676	660	254,0	154,0
Q	Zdravstvena i socijalna zaštita	-4.174	2.575	-162,1	-262,1
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	-30.509	1.396	-2.185,6	-2.285,6
S	Ostale uslužne djelatnosti	2.948	3.199	92,2	-7,8
U	Djelatnost eksteritorijalnih organizacija i tijela	-155	-153	101,5	1,5
	Ukupno	257.766	46.020	560,1	460,1

* Iz agregata Iskaza o ukupnom rezultatu (Bilans uspjeha) za 2019. godinu

Tabela 8: Uporedni pokazatelji obima realizovanog RTGS i DNS platnog prometa u periodu 2015–2020. godine

Period	RTGS i DNS nalozi	Lančani index	Radni dani	Dnevni prosjek	Nalozi RTGS	Dnevni prosjek	Učešće RTGS naloga	Nalozi DNS	Dnevni prosjek	Učešće DNS naloga
2015.	8.979.882		254	35.354	3.543.746	13.952	39,46%	5.436.136	21.402	60,54%
2016.	9.721.698		256	37.975	3.647.300	14.247	37,52%	6.074.398	23.728	62,48%
2017.	10.246.015		253	40.498	3.849.257	15.214	37,57%	6.396.758	25.284	62,43%
2018.	11.188.139		254	44.048	4.397.786	17.314	39,31%	6.790.353	26.734	60,69%
2019.	11.525.465		254	45.376	4.507.747	17.747	39,11%	7.017.718	27.629	60,89%
I 2020.	719.328	64	21	34.254	261.136	12.435	36,30%	458.192	21.819	63,70%
II 2020.	872.398	121	20	43.620	326.406	16.320	37,41%	545.992	27.300	62,59%
III 2020.	835.252	96	22	37.966	294.615	13.392	35,27%	540.637	24.574	64,73%
IV 2020.	676.118	81	22	30.733	199.179	9.054	29,46%	476.939	21.679	70,54%
V 2020.	730.096	108	18	40.561	246.719	13.707	33,79%	483.377	26.854	66,21%
VI 2020.	1.003.459	137	22	45.612	403.030	18.320	40,16%	600.429	27.292	59,84%
VII 2020.	975.011	97	21	46.429	358.248	17.059	36,74%	616.763	29.370	63,26%
VIII 2020.	924.723	95	21	44.034	337.735	16.083	36,52%	586.988	27.952	63,48%
IX 2020.	969.362	105	22	44.062	349.275	15.876	36,03%	620.087	28.186	63,97%
X 2020.	963.417	99	22	43.792	346.649	15.757	35,98%	616.768	28.035	64,02%
XI 2020.	917.356	95	21	43.684	319.893	15.233	34,87%	597.463	28.451	65,13%
XII 2020.	1.052.553	115	23	45.763	381.428	16.584	36,24%	671.125	29.179	63,76%
Ukupno I–XII 2020.	10.639.073		255	41.722	3.824.313	14.997	35,95%	6.814.760	26.725	64,05%
Mjesečni prosjek	886.589				318.693			567.897		
Index 2020/2019.	92				85			97		

Tabela 9: Uporedni pokazatelji vrijednosti realizovanog nacionalnog platnog prometa u RTGS i DNS sistemu u periodu 2015–2020. godine

Period	RTGS i DNS platni promet	Lančani index	Radni dani	Dnevni prosjek	RTGS	Dnevni prosjek	Učešće RTGS	DNS	Dnevni prosjek	Učešće DNS
2015.	11.119.688.006		254	43.778.299	10.461.014.240	41.185.095	94,08%	658.673.766	2.593.204	5,92%
2016.	12.235.514.148		256	47.794.977	11.517.507.803	44.990.265	94,13%	718.006.345	2.804.712	5,87%
2017.	13.492.382.284		253	53.329.574	12.709.274.933	50.234.288	94,20%	783.107.351	3.095.286	5,80%
2018.	15.105.468.691		254	59.470.349	14.265.542.816	56.163.554	94,44%	839.925.875	3.306.795	5,56%
2019.	16.821.736.394		254	66.227.309	15.929.670.078	62.715.237	94,70%	892.066.316	3.512.072	5,30%
I 2020.	980.975.607	52	21	46.713.124	928.980.251	44.237.155	94,70%	51.995.356	2.475.969	5,30%
II 2020.	1.181.701.774	120	20	59.085.089	1.115.957.282	55.797.864	94,44%	65.744.491	3.287.225	5,56%
III 2020.	1.372.466.980	116	22	62.384.863	1.306.033.881	59.365.176	95,16%	66.433.099	3.019.686	4,84%
IV 2020.	1.111.606.715	81	22	50.527.578	1.056.496.061	48.022.548	95,04%	55.110.654	2.505.030	4,96%
V 2020.	1.235.296.903	111	18	68.627.606	1.181.874.863	65.659.715	95,68%	53.422.041	2.967.891	4,32%
VI 2020.	1.195.537.175	97	22	54.342.599	1.125.208.415	51.145.837	94,12%	70.328.759	3.196.762	5,88%
VII 2020.	1.256.512.136	105	21	59.833.911	1.182.189.999	56.294.762	94,09%	74.322.137	3.539.149	5,91%
VIII 2020.	1.158.664.657	92	21	55.174.507	1.088.497.357	51.833.207	93,94%	70.167.299	3.341.300	6,06%
IX 2020.	1.234.367.793	107	22	56.107.627	1.158.285.698	52.649.350	93,84%	76.082.095	3.458.277	6,16%
X 2020.	1.215.996.212	99	22	55.272.555	1.142.325.304	51.923.877	93,94%	73.670.908	3.348.678	6,06%
XI 2020.	1.261.291.379	104	21	60.061.494	1.192.286.481	56.775.547	94,53%	69.004.898	3.285.948	5,47%
XII 2020.	1.855.474.523	147	23	80.672.805	1.772.503.596	77.065.374	95,53%	82.970.927	3.607.432	4,47%
Ukupno I–XII 2020.	15.059.891.853		255	59.058.399	14.250.639.187	55.884.860	94,63%	809.252.666	3.173.540	5,37%
Mjesečni prosjek	1.254.990.988				1.187.553.266			67.437.722		
Index 2020/2019.	90				89			91		

Tabela 10: Broj pravnih lica i preduzetnika i njihove strukture na osnovu blokade računa u periodu decembar 2015 – decembar 2020. godine

Datum	Ukupan broj pravnih lica i preduzetnika	Broj pravnih lica i preduzetnika koji nisu u blokadi	%	Broj pravnih lica i preduzetnika koji su u blokadi	%
31. 12. 2015.	76.973	62.103	80,68%	14.870	19,32%
31. 12. 2016.	81.417	65.987	81,05%	15.430	18,95%
31. 12. 2017.	65.588	49.364	75,26%	16.224	24,74%
31. 12. 2018.	71.758	53.819	75,00%	17.939	25,00%
31. 12. 2019.	73.544	55.288	75,18%	18.256	24,82%
2020.					
31. 01.	73.735	55.429	75,17%	18.306	24,83%
29. 02.	74.064	55.716	75,23%	18.348	24,77%
31. 03.	74.232	55.879	75,28%	18.353	24,72%
30. 04.	74.300	55.829	75,14%	18.471	24,86%
31. 05.	74.461	56.060	75,29%	18.401	24,71%
30. 06.	74.818	56.298	75,25%	18.520	24,75%
31. 07.	75.029	56.485	75,28%	18.544	24,72%
31. 08.	75.176	56.642	75,35%	18.357	24,65%
30. 09.	75.434	56.819	75,32%	18.615	24,68%
31. 10.	75.747	57.001	75,25%	18.746	24,75%
30. 11.	75.955	57.148	75,24%	18.807	24,76%
31. 12.	76.364	57.518	75,32%	18.846	24,68%

Tabela 11: Pokazatelji broja unijetih naslova za prinudnu naplatu

Period	Ukupan broj unijetih osnova u program blokade	Radni dani
Ukupno 2019.	42.993	254
2020.		
I	2.955	21
II	3.475	20
III	2.523	22
IV	1.525	22
V	1.623	18
VI	3.186	22
VII	2.538	21
VIII	2.236	21
IX	2.577	22
X	3.140	22
XI	2.884	21
XII	3.330	23
Ukupno 2020.	31.992	255

Tabela 12: Ukupni prihodi CBCG, u eurima

Red. br.	Naziv	Plan 2020.	Izvršenje, 2019. godina	Izvršenje, 2020. godina	Učešće, 2020. godina (%)	Index 2020/2019.
		1	2	3	4	5(3:2)
1.	FINANSIJSKI PRIHODI	3.210.000,00	4.509.231,68	4.092.297,88	21,92	90,95
1.1.	Prihodi od kamata	2.460.000,00	3.522.408,78	3.345.196,50	17,92	94,97
1.2.	Dobici od ukidanja rezervisanja	0,00	350.279,00	384.218,49	2,06	109,69
1.3.	Dobici od prodaje finansijskih sredstava	0,00	63.949,71	66.282,93	0,36	103,65
1.4.	Kursne razlike – neto efekat	0,00	9.920,09	0,00	0,00	0,00
1.5.	Drugi finansijski prihodi	750.000,00	562.674,10	296.599,96	1,59	52,71
2.	PRIHODI POSLOVANJA I DRUGI PRIHODI	13.474.500,00	13.808.086,96	14.577.745,95	78,08	105,57
2.1.	Prihodi od naknada	12.684.500,00	12.537.512,77	12.906.397,93	69,13	102,94
2.1.1.	Prihodi od naknada za usluge platnog prometa	6.538.000,00	6.430.030,81	6.893.159,26	36,92	107,20
2.1.2.	Naknade za usluge sa gotovim novcem	345.000,00	389.384,59	363.857,04	1,95	93,44
2.1.3.	Naknade za sprovođenje prinudne naplate	737.300,00	767.655,89	637.113,85	3,41	82,99
2.1.4.	Naknade za poslove fiskalnog agenta	1.270.000,00	1.406.487,25	1.346.711,81	7,21	95,75
2.1.5.	Naknada za kontrolu poslovanja, dozvole i saglasnosti	3.160.500,00	2.887.943,23	3.169.785,97	16,98	109,76
2.1.6.	Naknade za usluge pretrage kred. reg. biroa	620.700,00	643.011,00	479.595,00	2,57	74,59
2.1.7.	Naknada za kontrolu platnih sistema i platnih institucija	13.000,00	13.000,00	16.175,00	0,09	124,42
2.2.	Prihodi od određenih naknada	20.500,00	125.909,51	478.012,56	2,56	379,65
2.3.	Prihodi od operativnog lizinga	265.000,00	245.356,50	259.224,84	1,39	105,65
2.4.	Prihodi od prodaje	388.000,00	421.652,65	271.182,10	1,45	64,31
2.5.	Drugi prihodi	116.500,00	477.655,53	662.928,52	3,55	138,79
	UKUPNO	16.684.500,00	18.317.318,64	18.670.043,83	100,00	101,93

Tabela 13: Ukupni rashodi CBCG, u eurima

Red. br.	Naziv	Plan 2020.	Izvršenje, 2019. godina	Izvršenje, 2020. godina	Učešće, 2020. godina (%)	Index 2020/2019.
		1	2	3	4	5(3:2)
1.	FINANSIJSKI RASHODI	2.416.000,00	2.161.169,29	1.759.289,29	12,98	80,62
1.1.	Gubici od prodaje i umanjenje vrijednosti fin. sred.	0,00	538.719,52	499.583,56	3,69	92,74
1.2.	Kursne razlike – neto efekat	0,00	0,00	16.872,72	0,12	0,00
1.3.	Drugi finansijski rashodi	2.416.000,00	1.622.449,77	1.242.833,01	9,17	76,60
2.	TROŠKOVI POSLOVANJA	11.968.300,00	11.450.033,07	11.793.011,87	87,02	103,00
2.1.	Troškovi naknada	210.000,00	173.493,98	257.978,26	1,90	148,70
2.2.	Troškovi zaposlenih	8.705.500,00	8.306.962,08	8.444.744,60	62,31	101,66
2.2.1.	Bruto zarade	8.105.000,00	7.804.862,93	7.967.165,45	58,79	102,08
2.2.2.	Druga primanja	234.000,00	215.938,86	400.805,24	2,96	185,61
2.2.3.	Naknada povećanih troškova	366.500,00	286.160,29	65.190,01	0,48	22,78
2.2.4.	Ostali troškovi zaposlenih	0,00	0,00	11.583,90	0,09	0,00
2.3.	Administrativni troškovi	755.800,00	718.266,12	617.595,88	4,56	85,98
2.4.	Operativni troškovi poslovanja	1.892.000,00	1.656.464,97	1.720.301,12	12,69	103,85
2.5.	Drugi troškovi poslovanja	405.000,00	594.845,92	752.392,01	5,55	126,49
	UKUPNO	14.384.300,00	13.611.202,36	13.552.301,16	100,00	99,57

Prilog 2 – Uticaj pandemije COVID-19 na finansijsko poslovanje Centralne banke Crne Gore

Uticaj pandemije COVID-19 na finansijske izvještaje

Pandemija COVID-19 i njen socijalni i ekonomski uticaj na globalnom nivou, usloveli su i dodatnu analizu bilansnih pozicija, s obzirom da je moglo doći do značajnih promjena knjigovodstvene vrijednosti pojedinih kategorija imovine i obaveza CBCG tokom 2020. godine.

Preduzete aktivnosti na procjeni uticaja pandemije COVID-19 na finansijsko izvještavanje i rezultate poslovanja CBCG za 2020. godinu

U cilju obezbjeđivanja objektivnih i kvalitetnih informacija za organe upravljanja Centralne banke, kao i blagovremenog usklađivanja sa revizorskim zahtjevima u pogledu primjene izmijenjenih zahtjeva MRS i MSFI, pripremljena je Analiza uticaja pandemije COVID-19 na finansijsko izvještavanje i rezultate poslovanja CBCG za 2020. godinu. Ova Analiza je usvojena na Savjetu CBCG u julu 2020. godine. Analiza je usmjerena na sagledavanje svih potencijalnih efekata na finansijsko izvještavanje, položaj i rezultate poslovanja CBCG kao i na objašnjenje uticaja pojedinih MRS i MSFI na finansijski rezultat i finansijski položaj CBCG, tokove gotovine i bilansne pozicije u uslovima promijenjenih okolnosti izazvanih pandemijom.

Analiza je pokazala:

- da u novonastaloj situaciji pod uticajem pandemije, Centralna banka Crne Gore ispunjava sve uslove za nesmetano poslovanje u budućnosti, odnosno kriterijume tzv. *going concern* principa, te da je ovaj princip i u budućnosti odgovarajuća osnova za sastavljanje finansijskih izvještaja;
- da nema materijalne neizvjesnosti u poslovanju, niti značajnijeg negativnog uticaja na bilans uspjeha, finansijske instrumente i njihovo mjerenje, tokove gotovine, materijalnu odnosno nematerijalnu imovinu i druge relevantne aspekte bilansa;
- da procijenjeni uticaj pandemije na mjerenje fer vrijednosti finansijskih sredstava i investicionih nekretnina, efekti primjene pojedinih MRS i MSFI, kao i promjene u ovim vrijednostima (kroz revalorizacione rezerve, gubitke po osnovu umanjenja vrijednosti, rezervisanja za očekivane kreditne gubitke i otpremnine zaposlenih i dr.), nemaju značajnog uticaja na finansijski položaj, tokove gotovine i ostvarenje rezultata Centralne banke;
- da i pored negativnog uticaja pandemije na prihode poslovanja (posebno prihode iz platnog prometa), ostvarivanjem finansijskih i drugih prihoda u planiranom obimu, kao i racionalnim upravljanjem troškovima poslovanja uz održavanje kontinuteta i nesmetanog obavljanja svih aktivnosti, Centralna banka posluje sa pozitivnim finansijskim rezultatom;
- da je sveobuhvatna dobit pozitivna i nakon uključivanja projekcije nerealizovanih prihoda koji su rezultat neizvjesnih i nepredvidivih promjena u fer vrijednosti finansijskih instrumenata (HOV), na koje Centralna banka ne može uticati;
- da projektovani tok gotovine i gotovinskih ekvivalenata pokazuje da je obezbijeđena puna likvidnost, što ukazuje da će Centralna banka u svakom momentu biti u mogućnosti da izmiri svoje finansijske obaveze u roku dospijeca i da zamijeni izvore sredstava koji su povučeni, i

- da ukupna bilansna suma premašuje milijardu eura, što dokazuje stabilnu finansijsku poziciju Centralne banke i u uslovima pandemije.

Kvantifikacija uticaja pandemije COVID-19 na finansijske izvještaje na 31. 12. 2020. godine

Ostvareni neto dobitak za 2020. godinu je veći za 8,73% u odnosu na realizovani dobitak za 2019. godinu, što kvantitativno ukazuje da pandemija nije negativno efektuirala na finansijski rezultat Centralne banke, prvenstveno zbog većeg ostvarenja prihoda od naknada, iako su prihodi od kamata na HOV i depozite neznatno niži u odnosu na uporedni period.

Na planu upravljanja sredstvima međunarodnih rezervi, Centralna banka na dnevnoj osnovi prati dešavanja na međunarodnim finansijskim tržištima, uz ocjenu da ne postoji opasnost od *defaulta*, te da evidentirani pad vrijednosti određenih instrumenata u početnoj fazi pandemije (mart – april 2020. godine) nije uticao na stratešku alokaciju ukupnog portfolija Banke, niti je uzrokovao potrebu za izmjenom Smjernica za upravljanje međunarodnim rezervama. Centralna banka sprovodi kontinuirane provjere kreditnih rejtinga i *outlooka* emitenata i banaka kod kojih su plasirana sredstva međunarodnih rezervi, kako bi se u slučaju ispunjavanja kriterijuma koje definiše Metodologija za umanjenje vrijednosti finansijskih instrumenata (IFRS 9) izvršila odgovarajuća *forward looking* prilagođavanja i, eventualno, obračunala odgovarajuća rezervisanja za očekivane kreditne gubitke (ECL).

Tokom krize izazvane pandemijom, nijedan emitent čije se hartije nalaze u portfoliju Centralne banke, niti banke kod kojih su bili plasirani depoziti, nijesu bili u kašnjenju prilikom izvršenja obaveze prema Centralnoj banci (isplata dospjelih hov, naplata kupona, isplata dospjelih depozita). Takođe, portfolio Centralne banke je *low risk* investicioni portfolio, bez istorije *defaulta*, koji ne sadrži zajmove i slične kategorije. Takođe, sklonost ka riziku u vezi portfolija banke i strategija investiranja nijesu stalno promjenljive kategorije, niti je sklonost za rizikom povećana u prethodnom periodu, pa samim tim ni portfolio nije pretrpio značajnije promjene u odnosu na 2019. godinu.

Iz perspektive kreditnog rizika, Centralna banka kontinuirano prati kreditni rizik povezan s međunarodnim rezervama, analizirajući promjenu rejtinga koje su postavile međunarodne rejting agencije, izgleda emitenata finansijskih instrumenata i tržišnih očekivanja, kao i izvore finansiranja emitenata. Centralna banka ulaže u finansijske instrumente s visokom likvidnošću i minimalnim stepenom rizika.

Iz perspektive rizika likvidnosti, Centralna banka ima dovoljnu likvidnost, koja se osigurava dovoljnom visinom međunarodnih rezervi i njihovom diverzifikacijom. Ukupna gotovina i gotovinski ekvivalenti na kraju 2020. godine su veći za 19,20% u odnosu na kraj 2019. godine, što ukazuje da je banka poboljšala svoju likvidnu poziciju na kraju 2020. godine. Naime, racio likvidnosti je 1,03 i pokazuje sposobnost da se pokriju tekuće obaveze tekućim sredstvima, tj. ukazuje da je na 31. decembar 2020. godine 1€ finansijskih obaveza pokriven sa 1,03€ finansijskih sredstava.

Što se tiče uticaja pandemije na ukupne prihode od naknada od poslovanja i ostalih prihoda – nije bilo uticaja na ostvarivanje planiranih iznosa istih. Prihodi od naknada (za usluge platnog prometa, od operacija sa gotovim novcem, za sprovođenje prinudne naplate, poslove fiskalnog agenta, kontrolu poslovanja kreditnih institucija, za usluge pretrage kreditnog registra i dr.) veći su za 5,7% od ostvarenih u 2019. godini, dok su ostali prihodi (prihodi od davanja u zakup, prihodi od prodaje i drugi

prihodi) veći za 4,28%. Pandemija nije imala značajnijeg uticaja ni na troškove zaposlenih i ostale troškove poslovanja, koji su za svega 2,3% veći u odnosu na 2019. godinu. Razlog neznatno viših troškova poslovanja je evidentiranje gubitaka po osnovu umanjenja vrijednosti investicionih nekretnina (u grupi operativnih troškova poslovanja) za 1,1% u odnosu na njihovu knjigovodstvenu vrijednost na 31. decembar 2019. godine, s ciljem utvrđivanja fer vrijednosti investicionih nekretnina u uslovima pandemije. Takođe, povećani su troškovi ostalog materijala za zaštitu zaposlenih od negativnih posljedica pandemije i izdvajanja po osnovu humanitarnih aktivnosti za pomoć u borbi protiv pandemije.

Na datum odobravanja finansijskih izvještaja, Centralna banka je dobro kapitalizovana s visinom kapitala od 6,87% u odnosu na visinu novčanih obaveza (osnovni kapital uvećan za opšte i specijalne rezerve u odnosu na obaveze prema bankama i finansijskim institucijama i ostale obaveze).

Finansijski položaj na kraju 2020. godine je dodatno ojačan, o čemu svjedoči porast ukupne bilansne sume za 20,30% u odnosu na stanje na kraju 2019. godine i potvrđuje kontinuirano stabilnu finansijsku poziciju banke i u ovim uslovima. I pored izraženog osciliranja tržišne vrijednosti finansijskih instrumenata koji se mjere po fer vrijednosti kroz ostali ukupni rezultat, posebno u prvoj polovini 2020. godine, revalorizacione rezerve za ova sredstva su značajno povećane do kraja posmatrane godine, te je stoga evidentirana promjena u Iskazu o ostalom rezultatu, koja se odnosi na ovu bilansnu poziciju, visoko pozitivna.

Očekivani uticaj pandemije na finansijski položaj i rezultate poslovanja CBCG u budućnosti

Poslovanje Centralne banke je otežano usljed neizvjesnosti i izazova koje pandemija nosi sa sobom, te stoga rukovodstvo banke i zaposleni rade na implementaciji agende za 2021. godinu u uslovima pandemije.

Ocjena rukovodstva Centralne banke je da neće biti potrebe za značajnijom izmjenom strukture finansijskih instrumenata i osnovnih kriterijuma za klasifikovanje i vrednovanje istih, posebno imajući u vidu činjenicu da su cjelokupna sredstva investirana u finansijske instrumente sa definisanim rokom dospijeca (sredstva raspoloživa za prodaju i portfolio do dospijeca). Prilikom planiranja prihoda i rashoda Finansijskim planom za 2021. godinu uzeti su u obzir dalji potencijalni negativni efekti pandemije, efektuirani kroz manje ostvarivanje prihoda od platnog prometa (za 7% u odnosu na ostvarene za 2020. godinu), kao i niže prihode od kamata na HOV usljed pogoršanja situacije na međunarodnim finansijskim tržištima (za 20% u odnosu na ostvarene za 2020. godinu). Procjene prihoda od kamata za 2021. godinu polaze od dodatno nepovoljnijih uslova i stanja koja su bila karakteristična i za 2019. i 2020. godinu, pri čemu trenutna situacija i podaci upućuju da se kamatne stope dodatno snižavaju u negativnoj zoni, odnosno da se nastavlja trend pada prinosa na HOV, pa stoga nije realno očekivati pomjeranja u pozitivnom smjeru na evropskom tržištu novca i kapitala. Takođe, rashodi po osnovu negativnih kamatnih stopa na investirana sredstva na depozite i HOV su planirani u značajno većim iznosima u odnosu na realizovane za 2020. godinu. Naime, zbog nepovoljnih uslova ulaganja na međunarodnom finansijskom tržištu izvjesno je da će uslovi plasmana sredstava međunarodnih rezervi biti još nepovoljniji tokom 2021. godine u odnosu na prethodnu godinu. Razlozi projektovanog ostvarivanja ovih finansijskih rashoda ogledaju se u sljedećim ograničenjima koja sada egzistiraju na tržištima novca i kapitala: na depozitna sredstva koja se drže na računima stranih banaka za potrebe tekuće likvidnosti plaća se negativna kamatna stopa; ostala raspoloživa depozitna sredstva mogu se oročavati kod stranih banaka samo po negativnim kamatnim stopama

gdje stope na depozite do 6 mjeseci teže ka stopi ECB-a i nižoj, a za dospijeća manje od 6 mjeseci, je još nepovoljnije. Ulaganja u kratkoročne hartije od vrijednosti originalnog roka dospijeća do jedne godine, dominantno je moguće vršiti samo po izrazito negativnoj stopi prinosa.

Rukovodstvo Centralne banke, u trenutku odobravanja finansijskih izvještaja, ne može sasvim pouzdano procijeniti učinak pandemije na sve segmente poslovanja jer je situacija i dalje izrazito neizvjesna. Međutim, i pored gore projektovanih nižih prihoda i povećanih rashoda po osnovu izdvajanja za negativne kamatne stope, procjena rukovodstva je da ova kretanja ne mogu značajno negativno uticati na ostvarivanje planiranog pozitivnog finansijskog rezultata za 2021. godinu.

Takođe, rukovodstvo CBCG je mišljenja da nastavak negativnih okolnosti usljed pandemije COVID-19, u narednom periodu, ne može ugroziti načelo stalnosti poslovanja i da nema materijalne neizvjesnosti u budućem poslovanju.

Prilog 3 – Podzakonska akta CBCG donijeta tokom 2020. godine

1. Odluka o izmjeni Statuta Centralne banke Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 03/20)
2. Odluka o izmjenama Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 43/20)
3. Odluka o privremenim mjerama za ublažavanje negativnih uticaja epidemije zarazne bolesti COVID-19 na finansijski sistem („Sl. list Crne Gore“, br. 80/20)
4. Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o privremenim mjerama za ublažavanje negativnih uticaja epidemije zarazne bolesti COVID-19 na finansijski sistem („Sl. list Crne Gore“, br. 105/20)
5. Odluka o izmjeni Odluke o makroprudencijalnim mjerama koje se odnose na kredite koje banke odobravaju fizičkim licima („Sl. list Crne Gore“, br. 107/20)
6. Odluka o sistemu upravljanja u kreditnoj instituciji („Sl. list Crne Gore“, br. 119/20)
7. Odluka o bližim uslovima za izbor i imenovanje članova organa upravljanja i nosilaca ključnih funkcija u kreditnoj instituciji („Sl. list Crne Gore“, br. 119/20)
8. Odluka o sadržaju i načinu vođenja registra kreditnih institucija („Sl. list Crne Gore“, br. 126/20)
9. Odluka o poslovanju sa licima povezanim sa kreditnom institucijom („Sl. list Crne Gore“, br. 126/20)
10. Odluka o minimalnim standardima za ulaganje kreditnih institucija u nepokretnosti i osnovna sredstva („Sl. list Crne Gore“, br. 126/20)
11. Odluka o načinu izračunavanja maksimalnog iznosa za raspodjelu u kreditnim institucijama („Sl. list Crne Gore“, br. 126/20)
12. Odluka o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne institucije („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)
13. Odluka o primanjima u kreditnim institucijama („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)
14. Odluka o planovima oporavka kreditnih institucija („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)
15. Odluka o načinu izračunavanja specifične stope kontracikličnog bafera kapitala kreditne institucije („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)
16. Odluka o metodama konsolidacije članova grupe kreditnih institucija („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)
17. Odluka o određivanju ostalih sistemski važnih kreditnih institucija („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)
18. Odluka o kriterijumima i dokumentaciji za procjenu podobnosti i finansijskog stanja sticalaca kvalifikovanog učešća u kreditnoj instituciji („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)
19. Odluka o dokumentaciji koja se prilaže uz zahtjeve za izdavanje odobrenja iz Zakona o kreditnim institucijama („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)
20. Odluka o dokumentaciji koja se prilaže uz zahtjev za izdavanje dozvole za rad kreditne institucije („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)
21. Odluka o upravljanju rizikom likvidnosti u kreditnim institucijama („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)
22. Odluka o procjeni adekvatnosti internog kapitala kreditne institucije („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)
23. Odluka o upravljanju rizicima koji su povezani sa eksternalizacijom („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)
24. Odluka o velikim izloženostima kreditnih institucija („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)

25. Odluka o kontnom okviru za kreditne institucije („Sl. list Crne Gore“, br. 128/20)
26. Odluka o izvještajima koji se dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 128/20)
27. Odluka o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija („Sl. list Crne Gore“, br. 128/20)
28. Odluka o javnom objavljivanju podataka o kreditnoj instituciji („Sl. list Crne Gore“, br. 128/20)
29. Odluka o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u kreditnim institucijama („Sl. list Crne Gore“, br. 128/20)
30. Odluka o metodologijama i kriterijumima za utvrđivanje iznosa obaveza koje proizilaze iz derivata („Sl. list Crne Gore“, br. 116/20)
31. Odluka o minimalnom popisu usluga, prostora i opreme potrebnih za efikasno obavljanje poslova prenesenih sa kreditne institucije u sanaciji na društvo primaoca („Sl. list Crne Gore“, br. 116/20)
32. Odluka o bližim uslovima pod kojima se kreditnoj instituciji može odložiti plaćanje vanrednih doprinosa Sanacionom fondu („Sl. list Crne Gore“, br. 116/20)
33. Odluka o obavještenjima u vezi sa sanacijom kreditne institucije („Sl. list Crne Gore“, br. 116/20)
34. Odluka o bližoj sadržini plana reorganizacije poslovanja kreditne institucije u sanaciji i načinu izvještavanja o sprovođenju tog plana („Sl. list Crne Gore“, br. 116/20)
35. Odluka o bližoj sadržini planova sanacije kreditnih institucija i planova sanacije za grupu („Sl. list Crne Gore“, br. 116/20)
36. Odluka o metodologiji za procjenu vrijednosti imovine kreditne institucije u sanaciji nakon prenosu dijela prava, imovine i obaveza ili nakon primjene instrumenta interne sanacije („Sl. list Crne Gore“, br. 122/20)
37. Odluka o uslovima koje treba da ispunjava nezavisni procjenjivač imovine i obaveza kreditne institucije u sanaciji („Sl. list Crne Gore“, br. 122/20)
38. Odluka o bližem uređivanju ugovornog priznavanja ovlašćenja za smanjenje i konverziju obaveza kreditne institucije uređenih pravom treće zemlje („Sl. list Crne Gore“, br. 122/20)
39. Odluka o kriterijumima za procjenu mogućnosti sanacije kreditne institucije i grupe („Sl. list Crne Gore“, br. 122/20)
40. Odluka o bližim kriterijumima za određivanje minimalnog zahtjeva za regulatornim kapitalom i kvalifikovanim obavezama kreditnih institucija („Sl. list Crne Gore“, br. 126/20)
41. Odluka o načinu saopštavanja povjerljivih informacija o kreditnim institucijama u sanaciji u sažetom ili zbirnom obliku („Sl. list Crne Gore“, br. 126/20)
42. Odluka o bližem načinu izračunavanja redovnih doprinosa koje kreditne institucije uplaćuju Sanacionom fondu („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)
43. Odluka o bližim uslovima i načinu određivanja stopa konverzije relevantnih instrumenata kapitala i obaveza u vlasnički kapital kreditne institucije u sanaciji („Sl. list Crne Gore“, br. 127/20)
44. Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o strukturi, bližim uslovima i načinu otvaranja i ukidanja transakcionih računa („Sl. list Crne Gore“, br. 80/20)
45. Odluka o dopunama Odluke o sopstvenim sredstvima platnih institucija („Sl. list Crne Gore“, br. 80/20)
46. Odluka o dopunama Odluke o sopstvenim sredstvima institucija za elektronski novac („Sl. list Crne Gore“, br. 80/20)
47. Odluka o izmjenama Odluke o izvještajima koji se dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore o platnom prometu („Sl. list Crne Gore“, br. 107/20)
48. Odluka o izmjenama odluka i drugih akata Centralne banke Crne Gore zbog promjene obavezno-
sti upotrebe pečata od strane privrednih društava („Sl. list Crne Gore“, br. 80/20)

CIP - Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

336.711(497.16)

GODIŠNJI izvještaj o radu : 2020. godina. - 2003- . - Podgorica (Bulevar Sv. Petra
Cetinjskog br. 6) : Centralna banka Crne Gore, 2021 (Podgorica : PRO FILE, d.o.o.). - 28 cm

Godišnje

ISSN 1800-6604 = Godišnji izvještaj o radu (Podgorica)

COBISS.CG-ID 11832080